

บทบาทของพระสังฆาธิการที่มีต่อการบริหารกิจการคณะสงฆ์
ในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
THE ROLE OF SANGHA AFFAIRS ADMINISTRATION IN PHRA NAKRON SI AYUTTHAYA DISTRICT,
PHRA NAKRON SI AYUTTHAYA PROVINCE

พระครูวิธานธรรมานุกูล (วิมล ธรรมปาโล)

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ
บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๕๔

บทบาทของพระสังฆาธิการที่มีต่อการบริหารกิจการคณะสงฆ์
ในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

พระครูวิธานธรรมานุกูล (วิมล ธรรมปาโล)

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ
บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๕๔

(ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)

THE ROLE OF SANGHA AFFAIRS ADMINISTRATION
IN PHRA NAKRON SI AYUTTHAYA DISTRICT,
PHRA NAKRON SI AYUTTHAYA PROVINCE

Phrakrū Wīradhamṃānosit (Weerapon Dhammapāḷo)

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of
The Requirement for The Degree of
Master of Arts
(Buddhist Management)

Graduate School
Mahachulalongkornrajavidyalaya University
Bangkok, Thailand

C.E.2011

(Copyright by Mahachulalongkornrajavidyalaya University)

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อนุมัติให้บัณฑิตวิทยาลัย
เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

.....
(พระสุธีธรรมมานุวัตร,ผศ.ดร.)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

คณะกรรมการตรวจสอบวิทยานิพนธ์ ประธานกรรมการ

(พระวิสุทธิภักทธรรดา,Ph.D.)

..... กรรมการ

(พลตรี ดร.วีระ วงศ์สรรค์)

..... กรรมการ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ธัชชนันท์ อิศรเดช)

..... กรรมการ

(พระมหาบุญเลิศ อินุทปญโญ,ผศ.)

..... กรรมการ

(อาจารย์ ดร.ยุทธนา ปราณีต)

คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ธัชชนันท์ อิศรเดช ประธานกรรมการ

พระมหาบุญเลิศ อินุทปญโญ,ผศ. กรรมการ

อาจารย์ ดร.ยุทธนา ปราณีต กรรมการ

ชื่อวิทยานิพนธ์ : บทบาทของพระสังฆาธิการที่มีต่อการบริหารกิจการคณะสงฆ์
ในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ผู้วิจัย : พระครูวีระธรรมานุสิฐ (วีรพล ธมฺมปาโล)

ปริญญา : พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (การจัดการเชิงพุทธ)

คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์

: ผศ.ดร.รัชชนันท์ อิศรเดช พท.บ., M.A., Ph.D.

: พระมหาบุญเลิศ อินุทปญฺโญ, ผศ. ป.ธ. ๗, พท.บ., ศศ.ม., รป.ม.

: อ.ดร.ยุทธนา ปราณีต พท.บ., ร.บ., M.A., Ph.D.

วันสำเร็จการศึกษา : ๒๕ มกราคม ๒๕๕๕

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่อง บทบาทของพระสังฆาธิการที่มีต่อการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในอำเภอพระนครศรีอยุธยาจังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีวัตถุประสงค์ เพื่อ (๑) ศึกษาการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา (๒) เปรียบเทียบการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล และ (๓) ศึกษาปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะ ในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ดำเนินการวิจัยโดยวิธีวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) เก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสอบถามกับกลุ่มตัวอย่างที่เป็นพระสังฆาธิการในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จำนวน ๑๐๐ รูป โดยใช้การสุ่มตัวอย่างแบบง่าย เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับสถานภาพส่วนบุคคลและระดับบทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติเพื่อการวิจัยทางสังคมศาสตร์ สถิติที่ใช้ คือ ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ยและค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน เพื่อบรรยายข้อมูลสถานภาพส่วนบุคคลหรือตัวแปรต้น การทดสอบค่าเอฟ (F-test) โดยการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One-way ANOVA) ใช้ทดสอบความแตกต่างระหว่างค่าเฉลี่ยตั้งแต่สามกลุ่มขึ้นไป เมื่อพบว่า มีความแตกต่างจะทำการเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ โดยวิธีการผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (Least Significant Difference : LSD)

ผลการวิจัยพบว่า

บทบาทของพระสังฆาธิการที่มีต่อการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง มีค่าเฉลี่ย ๓.๓๒ และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านการศาสนศึกษา ด้านการศึกษาสงเคราะห์ ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา และด้านการสาธารณสงเคราะห์ อยู่ในระดับปานกลาง ส่วนด้านการปกครองและด้านการสาธารณูปการ อยู่ในระดับมาก

ผลการเปรียบเทียบระดับบทบาทของพระสังฆาธิการที่มีต่อการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล คือ ตำแหน่งพระสังฆาธิการ อายุ จำนวนพรรษา ระดับการศึกษาสายสามัญ ระดับการศึกษาทางธรรม และระดับการศึกษาทางปริยัติธรรม พบว่า พระสังฆาธิการที่มีตำแหน่งต่างกันมีบทบาทในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยรวมแตกต่างกัน ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ ส่วนพระสังฆาธิการที่มีอายุ จำนวนพรรษา ระดับการศึกษาสายสามัญ ระดับการศึกษาทางธรรม และระดับการศึกษาทางปริยัติธรรมต่างกัน มีบทบาทในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ไม่แตกต่างกัน จึงปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้

Thesis Title : The Role of Sangha Affairs Administration in Phranakron Si Ayutthaya District, Phra Nakron Si Ayutthaya Province

Researcher : Phrakrū Wīradhamṃānusit (Weerapon Dhammapālō)

Degree : Master of Arts (Buddhist Management).

Thesis Supervisory Committee

: Asst. Prof. Dr. Thatchanan Issaradet B.A., M.A., Ph.D.(Pol.Sc).

: Asst. Prof. Phramahā Boonlert Intapanyo Pali VII, B.A., M.A.

: Dr.Yuttana Praneet B.A., M.A., Ph.D.(Pol.Sc).

Date of Graduation : 25 January 2012

ABSTRACT

The main objectives of this research are: 1) to study The Role of Sangha Affairs Administration in Phranakron Si Ayutthaya District, Phranakron Si Ayutthaya Province; 2) to compare Sangha Affairs Administration in Phranakron Si Ayutthaya District, Phranakron Si Ayutthaya Province, classified by personal factors; and 3) to study the problems and suggestions in Sangha Affairs Administration in Phranakron Si Ayutthaya District, Phranakron Si Ayutthaya Province. The survey research was carried out in this study. The population in this study consisted of 100 Sangha administrators in Phranakron Si Ayutthaya District, Phranakron Si Ayutthaya Province. The tool employed for collecting data was the questionnaire. Statistical techniques employed for data analysis were frequencies, percentage, average, standard deviation(S.D) for describing data from variables or personal characteristics. The analysis was also done through t-test for analysis the hypotheses in order to test the average difference between the two groups and f- test by one-way analysis of variance (One-way ANOVA) for testing the difference between the averages from three or more groups with LSD (Least Significant Different) method.

The results of this study are concluded as follows:

The overall The Role of Sangha Affairs Administration in Phranakron Si Ayutthaya District, Phranakron Si Ayutthaya Province have been found at moderate level ($\mu = 3.32$). When taken into consideration in each aspects, it is found that the Sangha administrators was considered that the field of Religious Studies, Welfare, the propagation of Buddhism, and the Public Welfare were ranked in the medium, whereas it was noted at high level in aspects of Governance and Public Works.

On comparing the level of The Role of Sangha Affairs Administration in Phranakron Si Ayutthaya District, Phranakron Si Ayutthaya Province, classified by personal factors such as administrative position, age, years of ordination, level of general education, level of Dhamma Studies and Pali Studies, it was found that administrative position was noted significantly different at 05 level, thus accepting the formulated hypothesis. While age, years of ordination, level of general education, level of Dhamma Studies and Pali Studies were not found significant differences, therefore, rejecting the set hypotheses.

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี ด้วยความเมตตาอนุเคราะห์ของ คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์ อันประกอบด้วย ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.รัชชนันท์ อิศรเดช พระมหาบุญเลิศ อินุทปญโญ และ อาจารย์ ดร.ยุพธนา ปราณิต ที่ได้กรุณาอนุเคราะห์ให้ คำปรึกษาแนะนำช่วยเหลือในการปรับปรุงแก้ไขวิทยานิพนธ์จนสำเร็จด้วยดีตลอดมา

ขอขอบพระคุณ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุยะพรหม ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธ ศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธและคณะกรรมการบริหารหลักสูตรทุกท่าน ที่ได้ ประสิทธิ์ประสาทวิชาการต่างๆ อยากบอกว่า ภูมิใจที่ได้มีโอกาสเข้ามาศึกษาในมหาวิทยาลัยแห่งนี้ และได้เป็นลูกศิษย์ของอาจารย์ทั้งหลาย

ขอขอบคุณ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.โกนิฐ์ ศรีทอง ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เต็มศักดิ์ ทองอินทร์ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ภัทรพล ใจเย็น ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ชวิชัย ไชยสาและอาจารย์ วันชัย สุขตาม ที่กรุณาเป็นผู้เชี่ยวชาญในการตรวจแบบสอบถามให้คำปรึกษาแนะนำในการ ปรับปรุงแก้ไขแบบสอบถามให้สมบูรณ์และสำเร็จได้ด้วยดี

ขอขอบพระคุณ พระครูอนุกูลศาสนกิจ รักษาการเจ้าคณะอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยาและพระสังฆาธิการในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัด พระนครศรีอยุธยาทุกรูป ที่อนุเคราะห์ในการเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัยเป็นอย่างดี

สุดท้ายนี้ ผู้วิจัยขอขอบคุณ เพื่อนๆ ทุกรูปที่ได้ช่วยเหลือชี้แนะแนวทางในการ ดำเนินการทำวิทยานิพนธ์ โดยเฉพาะ พระครูรัตนกิจจารักษ์ และพระมหาสุนันท์ สุนนุโท ที่ให้ ความช่วยเหลือและแนะนำในเรื่องของสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลงานวิจัยครั้งนี้

คุณค่าและประโยชน์ใดๆ อันพึงมีจากวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ผู้วิจัยขอน้อมถวายเป็นพุทธ บูชา ธรรมบูชา สังฆบูชา และมอบบบูชาแด่ผู้มีพระคุณ มีคุณพ่อพิพัฒน์ คุณแม่ระเบียบ ทั้งพิทยกุล ครู-อาจารย์ รวมทั้งคณะญาติโยมผู้มีอุปการะคุณทุกท่าน ซึ่งไม่สามารถจะเอ่ยนามได้ทั้งหมด ที่ ช่วยสนับสนุน กำลังทรัพย์และกำลังใจ ในการศึกษาทำงานวิจัยครั้งนี้ จนประสบผลสำเร็จได้ด้วยดี

พระครูวิริธรรมานุสิฐ (วีรพล ธมฺมปาโล)

๒๕ มกราคม พ.ศ.๒๕๕๕

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	(๑)
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	(๓)
กิตติกรรมประกาศ	(๕)
สารบัญตาราง	(๘)
สารบัญแผนภูมิ	(๑๒)
คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ	(๑๓)
บทที่ ๑ บทนำ	๑
๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	๑
๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย	๓
๑.๓ ขอบเขตของการวิจัย	๓
๑.๔ ปัญหาที่ต้องการทราบ	๔
๑.๕ สมมติฐานในการวิจัย	๔
๑.๖ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย	๕
๑.๗ ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย	๖
บทที่ ๒ แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๗
๒.๑ แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับบทบาท	๗
๒.๒ แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการบริหาร	๑๒
๒.๓ แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการบริหารกิจการคณะสงฆ์	๒๔
๒.๔ แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับพระสังฆาธิการ	๓๗
๒.๕ ข้อมูลพื้นฐานการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา	๖๐
๒.๖ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๖๔
๒.๗ กรอบแนวคิดในการวิจัย	๗๕
บทที่ ๓ วิธีดำเนินการวิจัย	๗๖
๓.๑ รูปแบบการวิจัย	๗๖
๓.๒ ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง	๗๗
๓.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	๘๐

สารบัญ (ต่อ)

เรื่อง	หน้า
๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล	๘๒
๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติ	๘๒
บทที่ ๔ ผลการศึกษา	๘๔
๔.๑ ข้อมูลเกี่ยวกับปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม	๘๕
๔.๒ ข้อมูลเกี่ยวกับบทบาทของพระสังฆาธิการ	๘๘
๔.๓ ผลการเปรียบเทียบระดับบทบาทของพระสังฆาธิการในการ บริหารกิจการคณะสงฆ์ในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จำแนกตามสถานภาพส่วนบุคคล	๙๕
๔.๔ ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะ เกี่ยวกับการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา	๑๐๔
บทที่ ๕ สรุป อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ	๑๐๗
๕.๑ สรุปผลการวิจัย	๑๐๗
๕.๒ อภิปรายผลการวิจัย	๑๑๓
๕.๓ ข้อเสนอแนะ	๑๒๑
บรรณานุกรม	๑๒๕
ภาคผนวก	๑๓๒
ภาคผนวก ก หนังสือขอความอนุเคราะห์เป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบ คุณภาพเครื่องมือวิจัย	๑๓๓
ภาคผนวก ข ผลการหาดัชนีความสอดคล้อง	๑๓๙
ภาคผนวก ค ค่าสัมประสิทธิ์ แอลฟา	๑๔๓
ภาคผนวก ข หนังสือขอความอนุเคราะห์เก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย	๑๔๗
ภาคผนวก ค แบบสอบถามที่ใช้ในการวิจัย	๑๕๐
ประวัติผู้วิจัย	๑๖๐

สารบัญแผนภูมิ

แผนภูมิที่		หน้า
๒.๑	สรุปหลักพิจารณาการแต่งตั้งพระสังฆาธิการ	๔๓
๒.๒	การประสานงานระหว่างส่วนกลางและส่วนภูมิภาค	๕๑
๒.๓	กรอบแนวคิดในการวิจัย	๗๕

สารบัญตาราง

ตารางที่		หน้า
๓.๑	แสดงจำนวนกลุ่มตัวอย่าง	๗๗
๔.๑	จำนวนและร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถามจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล	๘๕
๔.๒	ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับบทบาทการปฏิบัติงาน ในการบริหารกิจการคณะสงฆ์อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยภาพรวม	๘๘
๔.๓	ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับบทบาทการปฏิบัติงาน ในการบริหารกิจการคณะสงฆ์อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านการปกครอง	๘๙
๔.๔	ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับบทบาทการปฏิบัติงาน ในการบริหารกิจการคณะสงฆ์อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านการศาสนศึกษา	๙๐
๔.๕	ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับบทบาทการปฏิบัติงาน ในการบริหารกิจการคณะสงฆ์อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านการศึกษาสงเคราะห์	๙๑
๔.๖	ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับบทบาทการปฏิบัติงาน ในการบริหารกิจการคณะสงฆ์อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา	๙๒
๔.๗	ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับบทบาทการปฏิบัติงาน ในการบริหารกิจการคณะสงฆ์อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านสาธารณูปการ	๙๓
๔.๘	ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับบทบาทการปฏิบัติงาน ในการบริหารกิจการคณะสงฆ์อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านสาธารณสงเคราะห์	๙๔
๔.๙	การเปรียบเทียบระดับบทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหาร กิจการคณะสงฆ์อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จำแนกตามตำแหน่งพระสังฆาธิการ	๙๕

สารบัญญัตินี้ (ต่อ)

ตารางที่		หน้า
๔.๑๐	การเปรียบเทียบความแตกต่างค่าเฉลี่ยเป็นรายคู่ ของการบริหาร กิจการคณะสงฆ์ในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จำแนกตามตำแหน่ง ด้านการศาสนศึกษา	๙๖
๔.๑๑	การเปรียบเทียบความแตกต่างค่าเฉลี่ยเป็นรายคู่ ของการบริหาร กิจการคณะสงฆ์ในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จำแนกตามตำแหน่ง ด้านการศึกษาสงเคราะห์	๙๗
๔.๑๒	การเปรียบเทียบความแตกต่างค่าเฉลี่ยเป็นรายคู่ ของการบริหาร กิจการคณะสงฆ์ในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จำแนกตามตำแหน่ง ด้านการสาธารณสุขสงเคราะห์	๙๗
๔.๑๓	การเปรียบเทียบระดับบทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหาร กิจการคณะสงฆ์อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จำแนกตามอายุ	๙๘
๔.๑๔	การเปรียบเทียบระดับบทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหาร กิจการคณะสงฆ์อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จำแนกตามพรรษา	๙๙
๔.๑๕	การเปรียบเทียบระดับบทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหาร กิจการคณะสงฆ์อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จำแนกตามระดับการศึกษาสายสามัญ	๑๐๐
๔.๑๖	การเปรียบเทียบความแตกต่างค่าเฉลี่ยเป็นรายคู่ ของการบริหาร กิจการคณะสงฆ์ในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จำแนกตามระดับการศึกษาสายสามัญ ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา	๑๐๑
๔.๑๗	การเปรียบเทียบความแตกต่างค่าเฉลี่ยเป็นรายคู่ ของการบริหาร กิจการคณะสงฆ์ในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จำแนกตามระดับการศึกษาสายสามัญ ด้านการสาธารณสุขการ	๑๐๑

สารบัญญัตินี้ (ต่อ)

ตารางที่		หน้า
๔.๑๘	การเปรียบเทียบระดับบทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหาร กิจการคณะสงฆ์ในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จำแนกตามระดับการศึกษาทางธรรม	๑๐๒
๔.๑๙	การเปรียบเทียบระดับบทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหาร กิจการคณะสงฆ์ในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จำแนกตามระดับการศึกษาทางเปรียญธรรม	๑๐๓
๔.๒๐	ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ด้านการปกครอง ของพระสังฆาธิการในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา	๑๐๔
๔.๒๑	ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ด้านศาสนศึกษา ของพระสังฆาธิการในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา	๑๐๔
๔.๒๒	ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ด้านการศึกษาสงเคราะห์ ของพระสังฆาธิการในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา	๑๐๕
๔.๒๓	ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ของพระสังฆาธิการ ในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา	๑๐๕

สารบัญญัตินี้ (ต่อ)

ตารางที่		หน้า
๔.๒๔	ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ด้านการสาธารณูปการของพระสังฆาธิการ ในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา	๑๐๖
๔.๒๕	ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ด้านการสาธารณสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการ ในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา	๑๐๖

คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ

๑. คำย่อชื่อคัมภีร์พระไตรปิฎก

อักษรย่อในวิทยานิพนธ์เล่มนี้ ใช้อ้างอิงจากพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. ๒๕๓๙ เป็นหลัก โดยใช้ระบบย่อคำ ดังต่อไปนี้

พระวินัยปิฎก

วิ.มหา.	(ไทย)	=	วินัยปิฎก	มหาวิมังค์	(ภาษาไทย)
วิ.ม.	(ไทย)	=	วินัยปิฎก	มหาวรรค	(ภาษาไทย)

พระสุตตันตปิฎก

ที.ส.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ทีฆนิกาย	สีลขันธวรรค	(ภาษาไทย)
ที.ม.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ทีฆนิกาย	มหาวรรค	(ภาษาไทย)
อ.ง.ทุก.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	อังกุตตรนิกาย	ทุกนิบาต	(ภาษาไทย)
อ.ง.ติก.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	อังกุตตรนิกาย	ติกกนิบาต	(ภาษาไทย)
อ.ง.จตุกก.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	อังกุตตรนิกาย	จตุกกนิบาต	(ภาษาไทย)
ขุ.ธ.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	ธรรมบท	(ภาษาไทย)
ขุ.ชา.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	ชาดก	(ภาษาไทย)

๒. การระบุเลขหมายพระไตรปิฎก

ในงานวิจัยฉบับนี้ ได้ใช้พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ.๒๕๓๙ เป็นหลักในการอ้างอิง ซึ่งพระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย จะระบุ เล่ม/ชื่อ/หน้า. เช่น ขุ.ธ. (ไทย) ๒๕/๓๗/๓๗. หมายความว่า ระบุถึง สุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย ธรรมบท ฉบับภาษาไทย พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๕ ชื่อที่ ๓๗ หน้าที่ ๓๗ เป็นต้น

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การบริหารกิจการคณะสงฆ์มีความสำคัญต่อการสร้างความเข้มแข็ง และการดำรงอยู่อย่างมั่นคงของพระพุทธศาสนา คณะสงฆ์ถือเป็นตัวแทนหรือเป็นสาวกขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าพระบรมศาสดาของพุทธศาสนิกชน ซึ่งทำหน้าที่ในการปฏิบัติภารกิจเผยแผ่สืบสานและถ่ายทอดพระธรรมคำสอนขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ที่ได้บัญญัติไว้ เพื่อให้ผู้ที่นับถือพระพุทธศาสนา ได้นำพระธรรมคำสอนไปปฏิบัติในชีวิตประจำวันให้เกิดประโยชน์ต่อตนเอง และสังคม การเผยแผ่สืบสานและถ่ายทอดพระธรรมคำสอน ขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ถือเป็นภารกิจสำคัญที่คณะสงฆ์จะต้องปฏิบัติ นอกจากนั้นการปฏิบัติและการดำรงชีวิตของพระภิกษุตามพระธรรมวินัย สามารถสร้างความศรัทธา ความเลื่อมใสให้เกิดขึ้นแก่พุทธศาสนิกชนทั่วไป ทั้งยังเป็นการสร้างแรงจูงใจให้พุทธศาสนิกชนได้ตระหนักถึงหน้าที่ของตนในฐานะชาวพุทธอีกด้วย^๑

การบริหารกิจการคณะสงฆ์ หรือ การปกครองคณะสงฆ์โดยหลัก คือการปกครองตามพระธรรมวินัยและใช้กฎหมายหรืออำนาจรัฐเป็นหลักสนับสนุน คราวใดเมื่อเกิดความไม่เรียบร้อยขึ้นในคณะสงฆ์จนเป็นเหตุขัดข้อง และจำเป็นต้องพึ่งรัฐจึงได้อาศัยอำนาจรัฐมาช่วยจัดการแก้ปัญหา ในสมัยพระเจ้าอโศกมหาราช เมื่อครั้งพระพุทธศาสนาได้เจริญรุ่งเรืองมากในประเทศอินเดียนั้น คณะสงฆ์และทางศาสนาได้ดำเนินมาในลักษณะเช่นนี้ โดยเฉพาะเมื่อกล่าวถึงประเทศไทย ครั้งในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระองค์ทรงถวายอำนาจรัฐช่วยจัดระบบการปกครองขึ้นเป็นครั้งแรก ด้วยการที่ทรงตราพระราชบัญญัติการปกครองคณะสงฆ์รัตนโกสินทร์ศก ๑๒๑ ต่อมาในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดล ได้ทรงตราพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๔๘๔ โดยยกเลิกฉบับแรกนั้นก็เพื่อจัดระบบการปกครองคณะสงฆ์ใหม่ให้มีรูปแบบคล้ายกับการปกครองของฝ่ายอาณาจักร ครั้นถึงรัชกาลปัจจุบันได้ทรงตรา

^๑ คณาจารย์มหาวิทยาลัย, การปกครองคณะสงฆ์ไทย, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑), หน้า ๒.

พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ และต่อมาในปี พ.ศ. ๒๕๓๕ ได้ตราพระราชบัญญัติคณะสงฆ์(ฉบับที่๒) พ.ศ.๒๕๓๕ ซึ่งเป็นการแก้ไขเพิ่มเติมฉบับที่ใช้อยู่แล้วให้เหมาะสมยิ่งขึ้นไป พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ทั้งสองฉบับนี้เป็นฉบับที่ใช้อยู่ในปัจจุบันที่ถือว่า เป็นรูปแบบการปกครองคณะสงฆ์ และเป็นหลักจัดระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ด้วย และต่อมาก็ได้กำหนดให้มีเถรสมาคม ออกข้อบังคับ วางระเบียบ ออกคำสั่งมีมติและออกประกาศ โดยไม่ขัดหรือแย้งกับกฎหมายและพระธรรมวินัย^๒

จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เป็นจังหวัดหนึ่งในภาคกลาง มีเขตตอนเหนือติดกับจังหวัดลพบุรีและอ่างทอง ด้านตะวันออกติดกับจังหวัดสระบุรี ด้านใต้จรดจังหวัดปทุมธานี นนทบุรี และนครปฐม ส่วนทางตะวันตกจรดจังหวัดสุพรรณบุรี จังหวัดพระนครศรีอยุธยาเคยเป็นราชธานีของไทยอยู่ถึง ๔๑๗ ปี ตลอดระยะอันยาวนานทำให้พระพุทธศาสนาเจริญรุ่งเรืองเป็นอย่างมาก จึงทำให้ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยามีวัดวาอาราม สถาปัตยกรรม มากมาย ความศรัทธาเลื่อมใสในพระพุทธศาสนาของประชาชนจึงมีมาก เมื่อมีวัดมากพระภิกษุสงฆ์สามเณรก็มีมากตามไปด้วย จึงต้องมีการบริหารกิจการคณะสงฆ์ที่ดี เพื่อความเรียบร้อยดีงามของหมู่คณะ

อำเภอพระนครศรีอยุธยา เป็นอำเภอหนึ่งในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา เดิมชื่อว่า อำเภอรอบกรุงจัดตั้งขึ้นเมื่อ พ.ศ.๒๔๔๐ ต่อมาในสมัยรัชกาลที่ ๖ ได้เปลี่ยนชื่อเป็นอำเภอกองเก่า และเปลี่ยนชื่ออีกครั้งหนึ่งในสมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม พ.ศ. ๒๕๐๐ เป็นชื่อในปัจจุบัน สำหรับวัดในเขตการปกครองของคณะสงฆ์อำเภอพระนครศรีอยุธยามีทั้งหมด ๗๔ วัด แบ่งเป็นวัดสังกัดคณะสงฆ์มหานิกาย ๗๗ วัด และวัดสังกัดคณะสงฆ์ธรรมยุติกนิกาย ๑ วัด ในส่วนของคณะสงฆ์มหานิกาย มีพระภิกษุจำนวน ๗๒๑ รูปและมีสามเณรจำนวน ๓๘ รูป รวมทั้งหมด ๗๕๙ รูป

ดังนั้นผู้วิจัยจึงต้องการศึกษาบทบาทของพระสังฆาธิการในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ในทุกๆด้าน ซึ่งผู้บริหารจะบริหารงานให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลได้นั้นต้องมีความรู้ ความเข้าใจ ในเรื่องของทฤษฎีและหลักการบริหาร เพื่อจะได้นำความรู้ไปประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับการทำงาน สถานการณ์และสิ่งแวดล้อม จึงพูดได้ว่าผู้บริหารที่ประสบความสำเร็จ คือผู้ที่สามารถประยุกต์เอาศาสตร์การบริหารในด้านต่างๆไปใช้ได้อย่างมีศิลปะนั่นเอง และเพื่อเป็นข้อมูลในการวางแผนและพัฒนากิจการคณะสงฆ์อำเภอพระนครศรีอยุธยาต่อไป

^๒เฉลิมพล โสมอินทร์, ประวัติศาสตร์พุทธศาสนาและการปกครองคณะสงฆ์ไทย,(กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์สุทรไพศาล, ๒๕๔๖), หน้า ๒๒๕-๒๕๕.

๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑.๒.๑ เพื่อศึกษาบทบาทของพระสังฆาธิการที่มีต่อการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

๑.๒.๒ เพื่อเปรียบเทียบบทบาทของพระสังฆาธิการที่มีต่อการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล

๑.๒.๓ เพื่อศึกษาปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะ บทบาทของพระสังฆาธิการที่มีต่อการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

๑.๓ ขอบเขตการวิจัย

๑.๓.๑ ขอบเขตด้านเนื้อหา

ศึกษาบทบาทของพระสังฆาธิการที่มีต่อการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ตามพระราชบัญญัติ กฎระเบียบของมหาเถรสมาคม ทั้ง ๖ ด้าน คือ การปกครอง การศาสนศึกษา การศึกษาสงเคราะห์ การเผยแผ่ การสาธารณูปการ และการสาธารณสงเคราะห์

๑.๓.๒ ขอบเขตด้านประชากร

ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้ศึกษาได้กำหนดกลุ่มประชากร คือ พระสังฆาธิการ ในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา รวมทั้งหมด จำนวน ๑๒๒ รูป และกลุ่มตัวอย่างคือ พระสังฆาธิการ ในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จำนวน ๑๐๐ รูป

๑.๓.๓ ขอบเขตด้านสถานที่

เขตการปกครองคณะสงฆ์สังกัดมหานิกายในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

๑.๓.๔ ขอบเขตด้านระยะเวลา

ระยะเวลาในการดำเนินการวิจัย ตั้งแต่เดือนกรกฎาคม พ.ศ.๒๕๕๓ ถึงเดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ.๒๕๕๔ รวมระยะเวลาทำการวิจัย ๘ เดือน

๑.๔ ปัญหาที่ต้องการทราบ

๑.๔.๑ บทบาทของพระสังฆาธิการที่มีต่อการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยาเป็นอย่างไร

๑.๔.๒ บทบาทของพระสังฆาธิการที่มีต่อการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยามีความแตกต่างกันตามปัจจัยส่วนบุคคลหรือไม่อย่างไร

๑.๔.๓ ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะในบทบาทของพระสังฆาธิการที่มีต่อการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยามีอะไรบ้าง

๑.๕ สมมติฐานในการวิจัย

๑.๕.๑ พระสังฆาธิการที่มีตำแหน่งต่างกัน มีบทบาทในการบริหารกิจการคณะสงฆ์แตกต่างกัน

๑.๕.๒ พระสังฆาธิการที่มีอายุต่างกัน มีบทบาทในการบริหารกิจการคณะสงฆ์แตกต่างกัน

๑.๕.๓ พระสังฆาธิการที่มีพรชาต่างกัน มีบทบาทในการบริหารกิจการคณะสงฆ์แตกต่างกัน

๑.๕.๔ พระสังฆาธิการที่มีระดับการศึกษาสายสามัญต่างกัน มีบทบาทในการบริหารกิจการคณะสงฆ์แตกต่างกัน

๑.๕.๕ พระสังฆาธิการที่มีระดับการศึกษาทางธรรมต่างกัน มีบทบาทในการบริหารกิจการคณะสงฆ์แตกต่างกัน

๑.๕.๖ พระสังฆาธิการที่มีระดับการศึกษาทางเปรียญธรรมต่างกัน มีบทบาทในการบริหารกิจการคณะสงฆ์แตกต่างกัน

๑.๖ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย

บทบาท หมายถึง พฤติกรรมที่เกี่ยวกับการใช้อำนาจหน้าที่และความรับผิดชอบในการปฏิบัติหน้าที่ของพระสังฆาธิการต่อการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ซึ่งกำหนดในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ.๒๕๓๕ และกฎหมายตราสามศกฉบับที่ ๒๓ (พ.ศ.๒๕๔๑) ว่าด้วยระเบียบการปกครองคณะสงฆ์

การบริหาร หมายถึง การทำงานของคณะบุคคลตั้งแต่ ๒ คนขึ้นไป ที่ร่วมกันปฏิบัติการให้บรรลุเป้าหมายร่วมกันในทางรัฐประศาสนศาสตร์ถือว่าคนเป็นทรัพยากรการบริหารที่สำคัญที่สุด การบริหารไม่ว่าจะเป็นการบริหารภาครัฐราชการหรือองค์กรเอกชน มีทรัพยากรที่ต้องบริหารคือ คน เงิน วัสดุสิ่งของ และการจัดการ

พระสังฆาธิการ หมายถึง พระภิกษุผู้มีตำแหน่งทางการปกครองคณะสงฆ์สังกัดมหานิกาย ในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ตั้งแต่ เจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะตำบล รองเจ้าคณะตำบล เจ้าอาวาส รองเจ้าอาวาส และผู้ช่วยเจ้าอาวาส

การบริหารกิจการคณะสงฆ์ หมายถึง งานที่เจ้าคณะพระสังฆาธิการจะต้องถือปฏิบัติหรือต้องกระทำ อันเป็นหน้าที่ทางการปกครองคณะสงฆ์สังกัดมหานิกายของอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ทั้ง ๖ ด้าน คือ การปกครอง การศาสนศึกษา การศึกษาสงเคราะห์ การเผยแผ่ การสาธารณูปการและการสาธารณสงเคราะห์

การปกครอง หมายถึง การปกครองคณะสงฆ์ การปฏิบัติหน้าที่ของพระสังฆาธิการของอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ในการดูแลคณะสงฆ์ ให้ปฏิบัติตามพระธรรมวินัย กฎหมาย กฎหมายตราสามศกข้อบังคับ ระเบียบ คำสั่ง มติ ประกาศ ของมหาเถรสมาคม และพระบัญชาของสมเด็จพระสังฆราช

การศาสนศึกษา หมายถึง การจัดให้มีการศึกษาเล่าเรียนพระธรรมวินัยของพระพุทธศาสนาของบรรพชิตและคฤหัสถ์ หรือ การศึกษาเล่าเรียนพระปริยัติสัทธรรม ของอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ซึ่งเป็นหนึ่งในสี่ธรรม ๓ ของบรรพชิตและคฤหัสถ์

การศึกษาสงเคราะห์ หมายถึง การจัดการศึกษาของอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ที่มุ่งจะช่วยเหลือเกื้อกูลสถาบันการศึกษาหรือจัดสถานศึกษาภายในวัดเพื่อสงเคราะห์แก่เยาวชนให้ได้รับการศึกษาเล่าเรียน โดยไม่ขัดต่อพระธรรมวินัย อาจจะเป็นโรงเรียนการกุศลภายในวัด หรือโรงเรียนศึกษาสงเคราะห์เด็กยากจน หรือศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ หรือศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์

การเผยแผ่พระพุทธศาสนา หมายถึง การจัดให้มีการฟังพระธรรมเทศนา อบรม สมถวิปัสสนากรรมฐาน การบรรยายธรรมหรือปาฐกถาธรรม การจัดศาสนพิธีต่างๆของอำเภอ พระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เพื่อรักษาประเพณีและวัฒนธรรมทางศาสนา และ การให้ธรรมะหรือสนทนาธรรมแก่คนในชุมชนและสังคม รวมทั้งการจัดตั้งห้องสมุดไว้ในวัด เพื่อจัด หนังสือธรรมะไว้เผยแผ่ให้แก่ประชาชนได้ศึกษา

การสาธารณูปการ หมายถึง การก่อสร้างและการบูรณปฏิสังขรณ์ศาสนสมบัติในวัด ของอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้วยการรักษา ซ่อมแซม ปรับปรุง ตกแต่งศาสนวัตถุและศาสนสถานที่มีอยู่เดิม ให้มั่นคงถาวร และก่อสร้างเพิ่มเติม ให้เหมาะสม กับศาสนสมบัติที่จำเป็นต่อการดำรงพระพุทธศาสนาให้มั่นคง

การสาธารณสงเคราะห์ หมายถึง การดำเนินกิจการสาธารณะประโยชน์เพื่อ ช่วยเหลือเกื้อกูลแก่คนในชุมชนและสังคม ของอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยการจัดกิจกรรมอันเป็นสาธารณสมบัติหรือสาธารณกุศล เพื่อให้ความช่วยเหลือแก่คนในชุมชน รวมทั้งการพัฒนาสังคมและชุมชน

ปัจจัยส่วนบุคคล หมายถึง ตำแหน่งพระสังฆาธิการ อายุ จำนวนพรรษา ระดับ การศึกษาสายสามัญ ระดับการศึกษาทางธรรม และระดับการศึกษาทางเปรียญธรรม ของพระ สังฆาธิการในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

๑.๗ ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

๑.๗.๑ ทำให้ทราบบทบาทของพระสังฆาธิการที่มีต่อการบริหารจัดการกิจการคณะสงฆ์ใน อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

๑.๗.๒ ทำให้ทราบปัจจัยส่วนบุคคลที่มีผลต่อบทบาทของพระสังฆาธิการที่มีต่อการ บริหารกิจการคณะสงฆ์ในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

๑.๗.๓ ทำให้ทราบปัญหาอุปสรรคและแนวทางแก้ไขของบทบาทของพระสังฆาธิการที่มี ต่อการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

๑.๗.๔ ผลการวิจัยที่ได้สามารถนำมาใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาการบริหารกิจการ คณะสงฆ์ในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

บทที่ ๒

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษาการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าเอกสารและงานวิจัยที่มีความเกี่ยวข้องเกี่ยวกับบทบาทและการบริหารงานของพระสังฆาธิการ โดยมีการศึกษาค้นคว้าตามลำดับดังต่อไปนี้

- ๒.๑ แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับบทบาท
- ๒.๒ แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการบริหาร
- ๒.๓ แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการบริหารกิจการคณะสงฆ์
- ๒.๔ แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับพระสังฆาธิการ
- ๒.๕ แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
- ๒.๖ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
 - ๒.๖.๑ งานวิจัยเกี่ยวกับบทบาท
 - ๒.๖.๒ งานวิจัยเกี่ยวกับการบริหาร
 - ๒.๖.๓ งานวิจัยเกี่ยวกับการบริหารงานคณะสงฆ์
- ๒.๗ กรอบแนวคิดในการวิจัย

๒.๑ แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับบทบาท

๒.๑.๑ ความหมายของบทบาท

คำว่า “บทบาท” ตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒ ได้ให้ความหมายไว้ว่า การทำตามหน้าที่ที่กำหนดไว้ เช่น บทบาทของพ่อแม่ บทบาทของครู หรืออีกนัยหนึ่งก็คือ การแสดงพฤติกรรมตามบทบาทหรือตำแหน่งหน้าที่^๑ บทบาทจึงถือเป็นเรื่องจำเป็นและสำคัญสำหรับผู้ดำรงตำแหน่งในหน่วยงานต่างๆ มีนักวิชาการได้ให้ความคิดเห็นเกี่ยวกับ บทบาทในแง่มุมต่างๆ ดังนี้

^๑ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พุทธศักราช ๒๕๔๒, (กรุงเทพมหานคร : นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์, ๒๕๔๖), หน้า ๖๐๒.

สงวน สุทธิเลิศอรุณ ได้กล่าวว่า บทบาท คือ การประกอบพฤติกรรมตามตำแหน่งหน้าที่ซึ่งเป็นไปตามความคาดหวังของสังคม ตามลักษณะการรับรู้และตามทีแสดงจริง บทบาทเป็นผลรวมของสิทธิ์และหน้าที่ เช่น บุคคลที่เป็นครู ก็ต้องประกอบพฤติกรรมในการสอนและอบรม เมื่อแสดงพฤติกรรมดังกล่าวแล้วจะเป็นไปตามที่สังคมคาดหวังหรือไม่ก็ตาม^๕

งามพิศ สัตย์สงวน ให้ความหมายของบทบาทไว้ว่า บทบาทคือพฤติกรรมที่คาดหวังสำหรับผู้ที่อยู่ในสถานภาพต่างๆ ว่าจะต้องปฏิบัติอย่างไร^๕

สุพัตรา สุภาพ ให้ความหมายของบทบาทไว้ว่า บทบาท หมายถึง พฤติกรรมที่คาดหวังสำหรับผู้ที่อยู่ในสถานภาพต่างๆ ว่า จะต้องปฏิบัติอย่างไร เป็นบทบาทที่ คาดหวังโดยกลุ่มคนหรือสังคมเพื่อให้ผู้สัมพันธ์มีการกระทำกันทางสังคม^๖

อดุลย์ ต้นประยูร ได้กล่าวถึงความหมายของบทบาทไว้ว่า บทบาท คือการกระทำการแสดงออกทางกริยา หรือการแสดงออกที่แสดงถึงทัศนคติของบุคคลตามสถานภาพทางสังคมต่างๆ^๗

เหลือ เอกตะคุ ได้สรุปว่า บทบาท หมายถึง รูปแบบทางของการแสดง พฤติกรรมแสดงความคิดเห็น และการปฏิบัติของบุคคลตามตำแหน่งหน้าที่ที่ได้รับจากสังคม เช่น ครูมีบทบาทหน้าที่ในการสั่งสอนให้ความรู้แก่นักเรียน^๘

^๕สงวน สุทธิเลิศอรุณ, **ทฤษฎีและปฏิบัติการทางจิตวิทยาสังคม**, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์อักษรพัฒนาพานิชย์, ๒๕๔๗), หน้า ๖๘.

^๕งามพิศ สัตย์สงวน, **สังคมและวัฒนธรรมไทย**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๘), หน้า ๗๓.

^๖สุพัตรา สุภาพ, **จิตวิทยาสังคม**, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๘), หน้า ๗๓.

^๗อดุลย์ ต้นประยูร, **สังคมวิทยาการศึกษา**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์โอเดียนสโตร์, ๒๕๓๙), หน้า ๓๐.

^๘เหลือ เอกตะคุ, “บทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการโรงเรียนมัธยมศึกษา ในทัศนะของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดนครราชสีมา”, **วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๔๗), หน้า ๗.

วรรณณี ภาณุวัฒน์สุข ได้สรุปว่า บทบาท คือการกระทำตามหน้าที่ ที่กำหนดของบุคคล หรือพฤติกรรมที่คาดหวังและเห็นได้ ซึ่งเป็นการกระทำของบุคคล^๙

สุนทร กุญชร ได้กล่าวว่า บทบาท หมายถึง แนวทางของการแสดงออกหรือปฏิบัติตามอำนาจหน้าที่ที่กำหนดไว้ในตำแหน่งทางสังคม ทางหน้าที่การงาน ตามสภาพแวดล้อมของแต่ละบุคคลที่เป็นอยู่ เช่น ครูมีบทบาทหน้าที่ในการสอนให้ความรู้แก่ผู้เรียน ตำรวจมีบทบาทหน้าที่ในการรักษาความสงบภายในประเทศ เป็นต้น^{๑๐}

สุรพล สุวัตติกุล ได้กล่าวว่า บทบาท หมายถึง การกระทำหรือการปฏิบัติตามอำนาจหน้าที่ที่รับผิดชอบและการปฏิบัติตามตำแหน่ง ตามสถานภาพของแต่ละบุคคลที่เป็นอยู่ ถ้าตำแหน่งหรือสถานภาพเปลี่ยนไป บทบาทที่มีอยู่ก็จะเปลี่ยนแปลงตามไปด้วย^{๑๑}

พินิจ เพ็ชรดารา ได้กล่าวสรุปว่า บทบาท หมายถึง พฤติกรรมการแสดงออกตามสถานภาพของแต่ละบุคคลในขณะที่ปฏิบัติหน้าที่นั้นๆ^{๑๒}

ยนต์ ชุ่มจิต ได้ให้ความเห็นว่า บทบาท หมายถึง ภาระที่ต้องรับผิดชอบต่อตามสถานภาพของแต่ละบุคคล เช่น เป็นพ่อแม่ นอกจากจะเลี้ยงดูให้ลูกเติบโตแล้ว จะต้องมีบทบาทในการอบรมสั่งสอนให้ความรู้ ป้อนกันมิให้ลูกทำความชั่วหรือดูแลทุกข์สุขอื่นๆ ส่วนครูจะต้องมีบทบาทอื่นๆ นอกเหนือจากการอบรมสั่งสอนวิชาความรู้ เช่น ช่วยเหลือนักเรียนที่ขาดแคลนเสื้อผ้า อาหาร ส่งเสริมและพัฒนาจริยธรรมของนักเรียนและดูแลรักษาสุขภาพอนามัยของเด็กๆ^{๑๓}

^๙วรรณณี ภาณุวัฒน์สุข, “บทบาทของชุมชนในการมีส่วนร่วมจัดการศึกษาตามการรับรู้ของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา เขตกรุงเทพมหานคร”, **วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๔๓), หน้า ๓๑.

^{๑๐}สุนทร กุญชร, “บทบาทของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดชัยภูมิ”, **วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๔๕), หน้า ๑๐.

^{๑๑}สุรพล สุวัตติกุล, “ความคิดเห็นของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานต่อการพัฒนาการศึกษาของโรงเรียนประถมศึกษา สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดระนอง”, **วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๔๕), หน้า ๑๗.

^{๑๒}พินิจ เพ็ชรดารา, “บทบาทของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานตามการรับรู้ของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา กรุงเทพมหานคร”, **วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๔๕), หน้า ๑๐.

^{๑๓}ยนต์ ชุ่มจิต, **ความเป็นครู**, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์, ๒๕๔๐), หน้า ๓๓

ปราชญา กล้าผจญ ได้ให้ความหมายบทบาทไว้ว่า บทบาท หมายถึง สิ่งที่คุณจะต้องปฏิบัติให้สอดคล้องกับตำแหน่งหรือหน้าที่การงานที่ได้รับมอบหมาย เป็นการแสดงพฤติกรรมตามอำนาจหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย ให้เหมาะสมและสอดคล้องกับความคาดหวังของผู้ที่มอบหมายอำนาจนั้น^{๑๔}

จากความหมายของบทบาทที่กล่าวมาแล้วนั้น พอสรุปได้ว่า บทบาท คือ พฤติกรรมของคุณคนที่แสดงออกมาตามหน้าที่หรือตำแหน่งที่เป็นอยู่ในขณะนั้น เพื่อให้เป็นที่รู้เห็นของคุณคนอื่น และการแสดงออกนั้นอาจจะตรงกับความต้องการของผู้ที่เกี่ยวข้องหรือไม่ก็ได้ ฉะนั้น บทบาทจึงแบ่งออกเป็นสองประเภทคือ บทบาทที่ปฏิบัติจริง หมายถึงบทบาทที่ได้กระทำจริง และบทบาทที่คาดหวัง หมายถึงบทบาทที่ควรปฏิบัติ

๒.๑.๒ ทฤษฎีเกี่ยวกับบทบาท

บุคคลจะแสดงบทบาทหน้าที่ของตนเองได้ถูกต้องเหมาะสมกับสภาพบทบาทที่ได้รับมาตามข้อตกลงของสังคม ได้มีนักทฤษฎีกล่าวถึงทฤษฎีบทบาท ดังนี้

สงวน สุทธิเลิศอรุณ ได้สรุปทฤษฎีบทบาทต่อไปนี้^{๑๕}

ราล์ฟ ลินตัน (Ralph Linton's Role Theory) ได้กล่าวว่า ตำแหน่งหรือสถานภาพเป็นผู้กำหนดบทบาท เช่น บุคคลที่มีตำแหน่งเป็นครูต้องแสดงพฤติกรรมเป็นตัวอย่างที่ดีแก่ลูกศิษย์

โฮมันน์ (Homann's Role Theory) ได้กล่าวไว้ว่า บุคคลจะเปลี่ยนบทบาทไปตามตำแหน่งเสมอ เช่น ตอนกลางวันแสดงบทบาทสอนหนังสือเพราะมีตำแหน่งเป็นครู ตอนเย็นแสดงบทบาทเรียนหนังสือเพราะมีตำแหน่งเป็นนิสิตภาคสมทบ เป็นต้น

พาร์สัน (Parson's Role Theory) ได้กล่าวไว้ว่า ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ในสังคมทำให้มนุษย์ต้องเพิ่มบทบาทของตน เช่น บุคคลมีเพื่อนมากก็ต้องแสดงบทบาทมากขึ้นเป็นเงาตามตัว

เมอร์ตัน (Merton's Role Theory) ได้กล่าวไว้ว่า บุคคลแต่ละคนจะต้องมีตำแหน่งและบทบาทควบคู่กันไปซึ่งไม่เหมือนกัน บทบาทจะมีมากน้อยเพียงใดขึ้นอยู่กับทักษะของสังคมที่เขาสังกัดอยู่ ตลอดจนลักษณะของบุคคลในสังคมนั้น

^{๑๔}ปราชญา กล้าผจญ, **พฤติกรรมผู้นำทางการศึกษา**, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๔๐), หน้า ๓๓.

^{๑๕}สงวน สุทธิเลิศอรุณ, **ทฤษฎีและปฏิบัติการทางจิตวิทยาสังคม**, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์อักษรพัฒนาพานิชย์, ๒๕๔๗), หน้า ๖๙-๗๑.

กู๊ด (Good's Role Theory) ได้กล่าวไว้ว่า บทบาท คือ แบบแผนของพฤติกรรมที่เกี่ยวข้องกับหน้าที่ของแต่ละบุคคลและบทบาทดังกล่าวควรเป็นไปตามข้อตกลงที่มีต่อสังคมนั้น ๆ

กัสกิน (Guskin's Role Theory) ได้กล่าวว่า พฤติกรรมของบุคคลแต่ละคนคือผลที่ได้จากตำแหน่งทางสังคมของเขานั่นเอง และทฤษฎีบทบาทจัดเป็นข้อตกลงประการแรกที่สถาบันต่าง ๆ ในสังคมคาดหวังว่าบุคคลที่ได้รับตำแหน่งต่าง ๆ ควรปฏิบัติอย่างไร

จางง์ อติวัฒนสิทธิ์และคณะ ได้กล่าวถึงบทบาทไว้ว่า ประกอบด้วยลักษณะต่าง ๆ ๓ ประการ คือ^{๑๖}

๑. บทบาทในอุดมคติ (ideal role) ได้แก่ บทบาทที่กำหนดไว้เป็นกฎหมาย หรือตามความคาดหวังของบุคคลทั่วไปในสังคม เป็นแบบฉบับที่สมบูรณ์ซึ่งผู้ที่มีสถานภาพหนึ่ง ๆ ควรกระทำแต่อาจไม่มีใครทำตามนั้น

๒. บทบาทตามที่บุคคลเข้าใจหรือรับรู้ (perceived role) เป็นบทบาทที่ขึ้นอยู่กับบุคคลนั้น ๆ จะคาดคิดด้วยตัวเองว่าควรเป็นอย่างไร ทั้งนี้ย่อมเกี่ยวข้องกับทัศนคติ ค่านิยมหรือบุคลิกภาพและประสบการณ์ของบุคคลแต่ละคน

๓. บทบาทที่แสดงออกจริง (actual / enacted role) ได้แก่การกระทำที่บุคคลปฏิบัติจริง ซึ่งย่อมขึ้นอยู่กับสถานการณ์เฉพาะหน้าในขณะนั้นด้วย

จากทฤษฎีข้างต้นผู้วิจัยสรุปว่า บทบาทคือการทำหน้าที่ตามตำแหน่งที่ได้รับมอบหมายโดยการปฏิบัติตามความรู้ความสามารถของบุคคลด้วยการปฏิบัติจริง โดยบทบาทนี้สามารถบ่งไปถึงพฤติกรรมและลักษณะของผู้ดำรงตำแหน่งนั้น ๆ ได้อีกด้วย ซึ่งในบางครั้งบทบาทก็เป็นตัวชี้วัดด้านความสัมพันธ์ระหว่างผู้ดำรงตำแหน่งนั้น ๆ กับผู้ร่วมงานกัน อันจะส่งผลไปถึงความมั่นคงขององค์กรนั้น ๆ

^{๑๖}จางง์ อติวัฒนสิทธิ์ และคณะ, **สังคมวิทยา**, พิมพ์ครั้งที่ ๖, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๗), หน้า ๔๕.

๒.๒ แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการบริหาร

๒.๒.๑ แนวคิดเกี่ยวกับการบริหาร

การบริหารงานเป็นเรื่องที่สำคัญยิ่งต่อการดำเนินงานของทุก ๆ องค์กร ทั้งนี้เพราะการบริหารงานสามารถบ่งชี้ให้เห็นได้ว่าองค์กรนั้น ๆ มีความเจริญก้าวหน้ามากน้อยเพียงใด การบริหารงานขององค์กรต่าง ๆ ที่ดีนั้น ผู้บริหารองค์กรจะต้องมีความสามารถในการวางแผนให้บุคลากรสามารถทำงานร่วมกันได้อย่างมีประสิทธิภาพและก่อให้เกิดประสิทธิผลสูงสุด ทั้งนี้เพราะผู้บริหารจะต้องคำนึงถึงปัจจัยทางด้านสิ่งแวดล้อมในรูปแบบต่าง ๆ ร่วมด้วย ซึ่งการวินิจฉัยสั่งการเป็นเครื่องมือที่แสดงให้เห็นถึงศักยภาพและความสามารถของตัวผู้บริหารเอง

มีนักวิชาการ นักการศึกษาและนักบริหารหลายท่านได้ให้ความหมายและแสดงทัศนะที่เกี่ยวกับการบริหารงานไว้หลากหลาย ดังนี้

สุธี สุทธิสมบูรณ์ และ สมาน รังสิโยกฤษฎ์ ได้กล่าวว่า การบริหารงานเป็นการดำเนินงานให้บรรลุเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ โดยอาศัยปัจจัยต่าง ๆ ได้แก่ คน (Man) เงิน (Money) วัสดุสิ่งของ (Material) และวิธีการปฏิบัติงาน (Method) เป็นอุปกรณ์ในการดำเนินงาน^{๑๗}

ธงชัย สันติวงษ์ ได้กล่าวว่า การบริหารงานเป็นภาระหน้าที่ของผู้นำกลุ่มซึ่งจะต้องจัดการให้ทรัพยากรทั้งที่เป็นตัวคนและวัตถุ สามารถประสานเข้าด้วยกันเพื่อร่วมกันทำงานเป็นองค์กรที่มีประสิทธิภาพได้และในขณะเดียวกันจะต้องจัดการนำองค์กรให้สัมพันธ์กับสภาพแวดล้อมภายนอกได้อย่างดีที่สุด^{๑๘}

พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) ได้กล่าวว่า การบริหาร หมายถึง ศิลปะแห่งการทำงานให้สำเร็จโดยอาศัยคนอื่น ซึ่งนักบริหารมีหน้าที่ในการวางแผน จัดองค์กร อำนวยการ และควบคุมทรัพยากรบุคคลและทรัพยากรอื่นๆ ให้ดำเนินงานไปในทิศทางเดียวกันเพื่อบรรลุเป้าหมายที่วางไว้ หน้าที่ของนักบริหารมีอยู่ ๕ ประการ คือ การวางแผน (Planning) การจัดองค์กร (Organizing) การแต่งตั้งบุคลากร (Staffing) การอำนวยการ (Directing) และการควบคุม (Controlling) แม้ว่าหน้าที่ของนักบริหารทั้ง ๕ ประการ จะถูกกำหนดโดยวิชาการสมัยใหม่ก็ตาม

^{๑๗}สุธี สุทธิสมบูรณ์ และสมาน รังสิโยกฤษฎ์, **หลักการบริหารเบื้องต้น**, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ ก.พ., ๒๕๓๖), หน้า ๑๒.

^{๑๘}ธงชัย สันติวงษ์, **องค์กรและการบริหาร**, พิมพ์ครั้งที่ ๙, (กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๓๗), หน้า ๒๖.

แต่เมื่อก่อนทางปฏิบัติแล้ว คนไทยเราก็มองการบริหารบ้านเมืองแบบนี้มานานแล้ว หน้าที่ของนักบริหาร ปรากฏชัดเจนในการปฏิบัติขององค์การตั้งแต่สมัยโบราณ^{๑๙}

พระมหาวุฒิชัย วชิรเมธี ได้กล่าวว่า ผู้บริหารงานที่ดีจะต้องมีวิธีการบริหารงานที่จะทำให้ชนะใจลูกน้อง ธรรมชาติสำหรับผู้บริหารงาน คือ จะต้องมีความหนักแน่นมั่นคงและสามารถเป็นเสาหลักในการสร้างความเชื่อมั่นให้แก่ลูกน้องได้ มีความสามารถในการแบ่งงานให้ลูกน้องทำตามความชำนาญของแต่ละบุคคลและรู้จักกระจายอำนาจให้แก่ลูกน้องได้ช่วยแบ่งเบาภาระของตนเอง ดังนั้นผู้บริหารงานที่ดีจึงเป็นผู้ที่คอยดูแลภาพรวมในการทำงานของบุคคลในองค์การ^{๒๐}

บาร์นาร์ด (Barnard) ได้นิยามความหมายของการบริหารว่าหมายถึงการทำงานภายในองค์การ ซึ่งเป็นระบบของการร่วมกันปฏิบัติกิจกรรมตั้งแต่สองคนขึ้นไป^{๒๑}

เคลลิง และคอลลัส (Kelling and Kallaus) กล่าวว่า การบริหารเป็นศิลปะเพื่อความชำนาญที่ถูกนำมาใช้โดยเชื่อมองค์ประกอบ ๖M's เข้าด้วยกันได้แก่ Manpower, Materials, Money, Methods, Machines, และ Morale เพื่อกำหนดและบรรลุเป้าหมายขององค์การ^{๒๒}

Chapman กล่าวว่า การบริหาร หมายถึง การขับเคลื่อนงานภายในองค์การให้เดินไปข้างหน้าโดยอาศัยผู้อื่นด้วยการเป็นผู้นำ (Leadership) การแนะแนว (Guiding) และการกระตุ้น (Motivative) ความเพียรของผู้อื่นสู่เป้าหมายขององค์การ และยังรวมไปถึงการให้กำลังใจ (Inspiring) การสื่อสาร (Communicating) การวางแผน (Planning) และการจัดการ (Management)^{๒๓}

^{๑๙}พระเมธีธรรมมาภรณ์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), **คุณธรรมสำหรับนักบริหาร**, (กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๓๙), หน้า ๒-๓.

^{๒๐} พระมหาวุฒิชัย วชิรเมธี (ว. วชิรเมธี), **คนสำราญงานสำเร็จ**, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน), ๒๕๕๐), หน้า ๒๕-๓๒.

^{๒๑}Barnard Chester I , **The Function of the Executive**, (Cambridge.,Mass : Harvard University Press, 1964), p 72.

^{๒๒}Lewis , Keeling B. & Kallaus Norman F, **Administrative Office Management**, 11th ed., Cincinnati, (Ohio : South-Western Education Publishing,1996), p. 3.

^{๒๓}E.N. Chapman Supervisor Survival Kit, (second edition, California : Science Research Associates Inc., 1995), p3.

Hellriegle กล่าวว่า “Management” หมายถึง ศิลปะในการทำงานให้บรรลุเป้าหมายร่วมกับผู้อื่น^{๒๔}

จากความหมายของการบริหารที่ได้มีผู้ให้ความหมายไว้มากมาย สามารถสรุปได้ดังนี้ การบริหาร คือ ศาสตร์และศิลป์ของการดำเนินงานอย่างมีหลักการ กฎเกณฑ์และทฤษฎีที่เชื่อถือได้ มีประสิทธิภาพและก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุด โดยอาศัยบุคคลผู้ร่วมงานที่มีความชำนาญของแต่ละบุคคลพร้อมทั้งกระจายอำนาจอย่างทั่วถึง เพื่อให้บรรลุเป้าหมาย โดยการใช้นโยบายวางแผน จัดการองค์การโดยภาพรวม

๒.๒.๒ ทฤษฎีเกี่ยวกับการบริหาร

การบริหารเป็นปัจจัยสำคัญที่มีความจำเป็นและน่าศึกษาอย่างยิ่ง แท้จริงแล้วบทบาทและความสำคัญของการบริหารนั้นมีควบคู่มากับการดำรงชีพของมนุษย์ เพราะเมื่อมนุษย์รวมกันอยู่เป็นหมู่ สังคมขยายตัวเติบโตขึ้น มนุษย์ก็เริ่มสร้างและวางระเบียบ กฎเกณฑ์ ข้อบังคับต่าง ๆ ขึ้นโดยเรียนรู้จากประสบการณ์และความเชื่อถือ ทั้งนี้ก็โดยมุ่งหวังที่จะให้เกิดความสำเร็จเรียบร้อยขึ้นในองค์การและเกิดความสงบสุขขึ้นในสังคมนั้น ๆ

ปรีชา ช้างขวัญยืน ได้กล่าวไว้ว่า พระพุทธเจ้าทรงเปลี่ยนแนวความคิด เกี่ยวกับมนุษย์และจุดมุ่งหมายของมนุษย์จากแนวเดิม ซึ่งเป็นความคิดตามหลักศาสนาพราหมณ์และลัทธิอื่น ๆ พระพุทธองค์ทรงสอนว่า การยึดมั่นในตัวตน (อัตตา) ทำให้เกิดความทุกข์ขึ้นในสังคม ทำให้คนเราคิดถึงตัวเองมากกว่าสังคม ส่วนการละตัวตน จะทำให้คนเรามีความสำนึกต่อสังคมได้มากขึ้น การละตัวตนจะต้องอาศัยการจัดระบบสังคมเสียใหม่ แต่การเสนอให้เปลี่ยนแปลงสังคมย่อมติดขัดที่ผู้ปกครองซึ่งรักษาอำนาจของตนเนื่องจากตนมีฐานะที่ติดอยู่แล้ว ดังนั้น จึงได้เสนอหลักการบริหารทางพระพุทธศาสนา ที่ถือว่าเป็นต้นแบบของการบริหารที่มาตั้งแต่สมัยพุทธกาล^{๒๕} ดังนี้

๑.ในการบัญญัติพระวินัย มีการบัญญัติพระวินัยเพื่อใช้ปกครองสงฆ์ หรือใช้เป็นหลักปฏิบัติของพระภิกษุ แต่พระวินัยนั้นเป็นพุทธบัญญัติทั้งหมด หาใช่สงฆ์หรือผู้แทนสงฆ์เป็นผู้บัญญัติ อย่างไรก็ตามที่รัฐสภาเป็นผู้บัญญัติกฎหมายในระบอบประชาธิปไตยไม่ จุดประสงค์ในการบัญญัติพระวินัย

^{๒๔}Don Hellriegle , management (Third edition, Addison – Wesley Publishing Company.Inc.,1982)p.6.

^{๒๕} ปรีชา ช้างขวัญยืน, **ความคิดทางการเมืองในพระไตรปิฎก**, พิมพ์ครั้งที่ ๒. (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๘), หน้า ๔๒-๔๓.

ก็เพื่อให้สงฆ์อยู่ร่วมกันด้วยดี พ้นจากมลทินและกิเลสต่าง ๆ ทำให้ประชาชนเกิดความเลื่อมใสและเป็นเครื่องส่งเสริมการปฏิบัติธรรม ดังข้อความว่า

“ ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะเหตุนี้แล เราจักบัญญัติสิกขาบทแก่ภิกษุทั้งหลาย อาศัยอำนาจประโยชน์ ๑๐ ประการ คือเพื่อความดีแห่งสงฆ์ ๑ เพื่อความสำราญแห่งสงฆ์ ๑ เพื่อข่มผู้เก้อยาก ๑ เพื่ออยู่สำราญแห่งภิกษุผู้มีศีลเป็นที่รัก ๑ เพื่อป้องกันอาสวะอันจักบังเกิดในปัจจุบัน ๑ เพื่อกำจัดอาสวะอันจักบังเกิดในอนาคต ๑ เพื่อความเลื่อมใสของชุมชนที่ยังไม่เลื่อมใส ๑ เพื่อความเลื่อมใสยิ่งของชุมชนที่เลื่อมใสแล้ว ๑ เพื่อความตั้งมั่นแห่งพระสังฆธรรม ๑ เพื่อถือตามพระวินัย ๑ ”^{๒๖}

๒. ในด้านการบริหารพระวินัย ในสมัยมีพระสาวกไม่มากนัก พระพุทธองค์ทรงบริหารพระศาสนาด้วยพระองค์เอง โดยมีพระสาวกที่สำคัญ เช่น พระสารีบุตร และพระมหาโมคคัลลานะ ช่วยแบ่งเบาภาระบ้างตามความจำเป็น ต่อมาเมื่อมีพระสาวกเพิ่มขึ้น และมีผู้ขอเข้าอุปสมบทในพุทธศาสนามากขึ้น ก็ได้ทรงอนุญาตให้พระสาวกให้อุปสมบทแก่ผู้เข้ามาขอบวชได้ โดยให้ผู้ขอบวชเปล่งวาจาถึงพระรัตนตรัยเป็นสรณะ ครั้นต่อมาเมื่อภิกษุเพิ่มขึ้นอีก ทรงมอบความเป็นใหญ่ให้แก่สงฆ์ในการทำกิจกรรมทั้งปวงของพุทธศาสนา เช่น การให้บรรพชาอุปสมบท การกรรณกิจ การกำหนดเขตสีมา การระงับอธิกรณ์ เป็นต้น ซึ่งเท่ากับมอบให้สงฆ์เป็นผู้บริหารงานพระศาสนาตามระเบียบที่ได้ทรงกำหนดไว้นั่นเอง

๓. ด้านอธิกรณ์ของสงฆ์ สถาบันตุลาการทางพระพุทธศาสนามีลักษณะบางอย่างคล้ายกับสถาบันตุลาการทางอาณาจักร มีกฎหรือระเบียบที่สังคมวางไว้เป็นบรรทัดฐานแห่งการกระทำของบุคคลในสังคม ป้องกันไม่ให้มีการกระทำหรือความประพฤติที่เป็นปฏิปักษ์ต่อความสงบสุขของสังคม ฝ่ายอาณาจักรมีกฎหมายเป็นหลักในการปกครอง ส่วนฝ่ายพุทธจักรมีวินัยเป็นหลัก ทั้งฝ่ายอาณาจักร และพุทธจักรมีกระบวนการพิจารณาคดีหรืออธิกรณ์ และมีวิธีลงโทษตามโทษานุโทษ แต่ลักษณะการลงโทษตามพระวินัยกับโทษของกฎหมายบ้านเมืองมีข้อแตกต่างกัน

การวางแผนการบริหารเกิดขึ้น เมื่อมีสมาชิกใหม่เข้ามาในพระพุทธศาสนา เหตุการณ์นี้เกิดขึ้นหลังจากพระพุทธเจ้าทรงตรัสรู้ได้ ๒ เดือน นั่นคือ เมื่อพระพุทธเจ้าทรงแสดงปฐมเทศนาแก่พระปัญจวัคคีย์ในวันอาสาฬหบูชา ท่านอัญญาโกณฑัญญะได้ดวงตาเห็นธรรมแล้วขอบวชเป็นพระภิกษุรูปแรกในพระพุทธศาสนา โดยพระพุทธเจ้าทรงประทานการอุปสมบทให้ด้วยพุทธดำรัสว่า “ เธอจงเป็นภิกษุมาเถิด ธรรมอันเรากล่าวดีแล้ว เธอจงประพฤติพรหมจรรย์เพื่อทำที่สุดแห่งทุกข์โดยชอบเถิด ” เราจะเห็นได้ว่าในพุทธดำรัสนี้ มีการกล่าวถึงวัตถุประสงค์ของการอุปสมบทไว้ชัดเจน

^{๒๖} อ.จ.ทก.(ไทย) ๒๐/๔๓๖/๑๑๐.

ว่า “ เธอจงประพาศพรหมจรรย์เพื่อทำที่สุดแห่งทุกข์โดยชอบเถิด ” นั้นหมายถึงว่า มีการกำหนด วัตถุประสงค์ไปในทิศทางเดียวกัน พระพุทธเจ้าทรงประสงค์ให้ผู้เข้ามาบวชในพระพุทธศาสนามี เป้าหมายเดียวกัน ในพุทธวิธีเกี่ยวกับวางแผนนี้ สิ่งที่สำคัญมากคือผู้บริหารต้องมีวิสัยทัศน์ พระพุทธเจ้าตรัสว่าผู้บริหารต้องมีจักขุมา แปลว่า มีสายตาวัดยาวไกล คือมองการณ์ไกล วิสัยทัศน์ ช่วยให้ผู้บริหารสามารถวาดภาพจุดหมายปลายทางได้ชัดเจนและใช้สื่อสารให้สมาชิกภายใน องค์กรยอมรับและดำเนินไปสู่จุดหมายปลายทางนั้นองค์กรทั้งหมดก็จะถูกขับเคลื่อนไปด้วย วิสัยทัศน์นี้ พระพุทธเจ้าทรงกำหนดจุดหมายปลายทางในพระพุทธศาสนาไว้ว่า การประพาศปฏิบัติ ธรรมทุกอย่างมีเป้าหมายสูงสุดที่จุดเดียวคือวิมุตติ (ความหลุด พ้นทุกข์) ในการวางแผนนั้น พระพุทธเจ้าทรงกำหนดวัตถุประสงค์สำหรับให้สมาชิกในองค์กรทุกคนถือปฏิบัติเป็นแบบเดียวกัน นั่นคือให้สมาชิกยึดความหลุดพ้นทุกข์ส่วนตัวหรือความหลุดพ้นทุกข์ของคนอื่นเป็นเป้าหมายของ การดำเนินชีวิต

การจัดองค์กรในการรับสมาชิกใหม่เข้ามาบวชเป็นพระภิกษุในพระพุทธศาสนาจะมีการ กำหนดให้สมาชิกทุกคนเริ่มต้นจากศูนย์นั่นคือไม่มีการอนุญาตให้นำชาติชั้นวรรณะหรือ ตำแหน่งหน้าที่ในเพศฆราวาสเข้ามาในองค์กรคณะสงฆ์ ทุกคนที่เข้ามาบวชในพระพุทธศาสนาเป็น พระภิกษุเสมอเหมือนกันหมด การอยู่ร่วมกันของคนที่ไม่เท่าเทียมกันนี้อาจก่อให้เกิดปัญหาในการ บังคับบัญชาภายในองค์กร พระพุทธเจ้าจึงทรงกำหนดให้พระภิกษุต้องเคารพกันตามลำดับพรรษา ผู้บวชที่หลังต้องแสดงความเคารพต่อผู้บวชก่อน เมื่อสาวกมีจำนวนมากขึ้น พระพุทธเจ้าทรงจัด องค์กรการในพระพุทธศาสนาออกเป็นพุทธบริษัท ๔ คือ ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา ในส่วนของ ภิกษุบริษัทและภิกษุณีบริษัท พระพุทธเจ้าทรงมอบความเป็นใหญ่ให้แก่คณะสงฆ์ ดังจะเห็นได้จาก การที่ทรงกระจายอำนาจให้คณะสงฆ์ดำเนินการอุปสมบท เมื่อมีกิจจาริกรรมหรือกิจการที่จะต้องทำ ร่วมกัน คณะสงฆ์สามารถบริหารจัดการเอง หรือเมื่อมีกรณีความขัดแย้งเกิดขึ้นในคณะสงฆ์ พระพุทธเจ้าก็ทรงมอบอำนาจให้คณะสงฆ์เป็นผู้จัดการแก้ปัญหา

พระพุทธเจ้าคือผู้บริหารสูงสุดในองค์กรพระพุทธศาสนา พระพุทธเจ้าทรงแต่งตั้งพระ สารีบุตรให้เป็นพระธรรมเสนาบดี มีฐานะเป็นรองประธานบริหาร อยู่ในลำดับถัดมาจาก พระพุทธเจ้า และเป็นอัครสาวกฝ่ายขวารับผิดชอบ งานด้านวิชาการ พระโมคคัลลานะเป็นพระอัคร สาวกฝ่ายซ้ายรับผิดชอบ งานด้านบริหาร พระอานนท์เป็นเลขานุการส่วนตัวพระองค์ และทรงแต่งตั้ง สาวกทั้งฝ่ายบรรพชิตและคฤหัสถ์เป็นเอตทัคคะ คือ ผู้ชำนาญการที่รับภาระงานด้านต่าง ๆ เช่น พระมหากัสสปะเป็นผู้ชำนาญด้านธุดงค์ พระปุลณณะมันตานีบุตรเป็นผู้ชำนาญด้านการแสดงธรรม ภิกษุณีปุจฉาราเป็นผู้ชำนาญด้านวินัย จิตตคหบดีเป็นผู้ชำนาญด้านการแสดงธรรม การแต่งตั้ง

เอตทัคคะนี้เป็นตัวอย่างของกระจายอำนาจ และการใช้คนให้เหมาะกับงานในพระพุทธศาสนา ประเพณีปฏิบัติในสมัยปัจจุบันที่พระมหากษัตริย์ทรงพระราชทานสมณศักดิ์แก่พระสงฆ์ผู้มีความชำนาญในด้านต่าง ๆ ก็สอดคล้องกับการแต่งตั้งเอตทัคคะในครั้งพุทธกาลนั่นเอง

การบริหารงานบุคคลในพระพุทธศาสนาเริ่มตั้งแต่การรับคนเข้ามาบวชที่ต้องกลั่นกรองโดยคณะสงฆ์ พระพุทธเจ้าทรงมอบความเป็นใหญ่ให้คณะสงฆ์ในการให้การอุปสมบทแก่กุลบุตร การรับคนเข้ามาอุปสมบทต้องได้รับความเห็นชอบเป็นเอกฉันท์จากคณะสงฆ์ที่ประชุมพร้อมกันในอุโบสถที่ประกอบพิธีอุปสมบท เมื่อบวชเข้ามาในพระพุทธศาสนาแล้ว พระบวชใหม่จะต้องได้รับการฝึกหัดอบรมและการศึกษาเล่าเรียนจากพระอุปัชฌาย์โดยอยู่ภายใต้การปกครองดูแลของท่านจนกว่าจะมีพรรษาครบ ๕ ดังนั้นกระบวนการฝึกอบรมพระบวชใหม่จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งกระบวนการนี้ก่อให้เกิดระบบโรงเรียนในวัดซึ่งต่อมาได้พัฒนาเป็นมหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนาที่สำคัญในอินเดีย เช่น มหาวิทยาลัยนาลันทา ระบบการศึกษาในพระพุทธศาสนาเป็นเครื่องมือที่สำคัญในการพัฒนาบุคลากร ราวปีใดที่บุคลากรนั้นยังไม่บรรลุนั้นพระอรหันต์เขาผู้นั้นต้องได้รับการศึกษาอบรมตลอดไปเรียกว่าเป็นเสขะคือผู้ยังต้องศึกษาต่อเมื่อสำเร็จการศึกษาเป็นพระอรหันต์แล้วจึงเรียกว่าเป็นอเสขะคือผู้ไม่ต้องศึกษา

กระบวนการจัดการศึกษาในพระพุทธศาสนายึดหลักไตรสิกขาคือศีล สมาธิ ปัญญา ซึ่งเป็นการฝึกอบรม(Training) ที่เน้นภาคปฏิบัติมากกว่าจะเป็นการเรียนการสอนในทางทฤษฎี (Teaching) เมื่อกล่าวในเชิงบริหารเราต้องยอมรับว่า พระพุทธศาสนาให้ความสำคัญแก่การจัดการศึกษาอบรมเพื่อพัฒนาบุคลากรเป็นอย่างยิ่งด้วยเหตุนี้พระพุทธศาสนาจึงชื่อว่าเป็นศาสนาแห่งการศึกษา การศึกษาอบรมในพระพุทธศาสนายึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลางดังจะเห็นได้จากการจัดการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับพัฒนาการและวุฒิภาวะของผู้เรียน โดยที่พระพุทธเจ้าทรงเทียบความพร้อมในการศึกษาเล่าเรียนของบุคคลเข้ากับบัวสี่เหล่าและทรงจำแนกประเภทของบุคคลที่จะเข้ารับการศึกษาอบรมไปตามจริต ๖ และที่สำคัญมากก็คือ พระพุทธเจ้าทรงมุ่งให้ผู้เรียนลงมือปฏิบัติด้วยตนเองดังพุทธพจน์ที่ว่า “ ตุมฺเหหิ กิจฺจํ อาตบฺปิ อุกฺขาตาโร ตถาคตา เธอทั้งหลายต้องทำความเพียรเผากิเลสเองพระตถาคตเจ้าเป็นแต่ผู้บอกทาง ”^{๒๗}

บุคลากรที่ได้รับการพัฒนาแล้วก็จะได้รับการจัดสรรภาระหน้าที่ให้ปฏิบัติงานภายในองค์กรตามความรู้ความสามารถ ดังที่พระพุทธเจ้าทรงแต่งตั้งเป็นเอตทัคคะในด้านต่าง ๆ ดังกล่าวมาแล้วการบริหารงานบุคคลในพระพุทธศาสนามีระบบการให้รางวัลและการลงโทษ ซึ่งเทียบได้กับการใช้พระเดชพระคุณในสมัยปัจจุบันนั่นคือ ใครทำดีก็ควรได้รับการยกย่อง ใครทำผิดก็ควรได้รับ

^{๒๗} พ.ธ.(ไทย) ๒๕/๓๐/๕๑

การลงโทษดังพระบาลีที่ว่า “ นิคฺคณฺเห นิคฺคหารหํ ปคฺคณฺเห ปคฺคหารหํ ชมฺมคนฺที่ควรชฺม ยกฺยกองคน
ที่ควรยกอง ”^{๒๘} เราจะเข้าใจระบบการให้รางวัลและการลงโทษได้ดีจากเรื่องต่อไปนี้ในเกสียุทธ

วันหนึ่ง สารถิผู้ฝึกม้าชื่อนายเกสียี้เข้าไปเฝ้าพระพุทธเจ้าแล้วทูลถามว่า พระพุทธเจ้าทรง
มีวิธีฝึกคนอย่างไร พระพุทธเจ้าทรงย้อนถามว่า นายเกสียี้มีวิธีฝึกม้าอย่างไร นายเกสียี้กราบทูลว่า เขา
ใช้ ๓ วิธี คือ วิธีนุ่มนวล วิธีรุนแรง วิธีผสมผสาน คือ มีทั้งความนุ่มนวลและรุนแรง

พระพุทธเจ้าตรัสถามว่า ถ้าใช้ ๓ วิธีแล้วไม่ได้ผลจะทำอย่างไร

นายเกสียี้กราบทูลว่า ถ้าฝึกไม่ได้ผลก็ฆ่าม้าทิ้งเสีย เพราะปล่อยไปก็ทำให้เสียชื่อสถาบัน
เกสียิวทยา

พระพุทธเจ้าตรัสว่า พระองค์ทรงใช้ทั้ง ๓ วิธีฝึกคนเหมือนกันคือ ใช้วิธีนุ่มนวลกับคนที่
ควรให้กำลังใจ ใช้วิธีรุนแรงกับคนที่ควรตำหนิห้ามปราม และใช้วิธีผสมผสานกับคนที่ควรยกอง
เมื่อถึงคราวต้องยกย่องและตำหนิเมื่อถึงคราวต้องตำหนิ

นายเกสียี้ทูลถามว่า ถ้าใช้ ๓ วิธีแล้วไม่ได้ผลจะทำอย่างไร

พระพุทธเจ้าตรัสว่า ก็มีการฆ่าทิ้งเหมือนกัน

นายเกสียี้ทูลถามว่า การฆ่าไม่สมควรสำหรับสมณะมิใช่หรือ

พระพุทธเจ้าทรงอธิบายว่า ในวินัยของพระอริยเจ้า การฆ่าหมายถึงการเล็กลงกว่ากล่าวสัง
สอน คนที่พระพุทธเจ้าเล็กลงกว่ากล่าวสังสอนยอมหมดโอกาสเจริญเติบโตในทางธรรม^{๒๙}

การอำนวยความสะดวกให้เกิดการดำเนินงานในพระพุทธศาสนาต้องอาศัยภาวะผู้นำเป็น
สำคัญ ทั้งนี้เพราะไม่มีระบบการใช้กำลังบังคับให้ปฏิบัติตามผู้นำในพระพุทธศาสนา การที่สมาชิก
จะทำตามคำสั่งของผู้บริหารหรือไม่จึงขึ้นอยู่กับภาวะผู้นำในผู้บริหารเป็นสำคัญ

อะไรคือความแตกต่างระหว่างผู้บริหารกับผู้นำ

ผู้บริหาร คือ ผู้ที่ทำให้คนอื่นทำงานตามที่ผู้บริหารต้องการ

ผู้นำ คือ ผู้ที่ทำให้คนอื่นต้องการทำงานตามที่ผู้นำต้องการ

ดังนั้น ผู้บริหารเชิงพุทธต้องมีภาวะผู้นำ คือ มีความสามารถในการจูงใจให้คนเกิด
ความต้องการอยากปฏิบัติงานตามคำสั่งของผู้บริหารบุคคลที่จะเป็นผู้นำต้องมีคุณสมบัติ
สำคัญ ๒ ประการดังกล่าวมาแล้ว คือ อึดอดทนสมบัติ หมายถึงความเพียบพร้อมด้วยคุณสมบัติ
ส่วนตัวที่เหมาะสมกับการเป็นผู้นำ และปรหิตปฏิบัติ หมายถึงความมีน้ำใจในการปฏิบัติงานเพื่อ
ส่วนรวมและองค์กรของตน

^{๒๘} พุ.ช.า.(ไทย) ๒๗/๒๔๔๒/๕๓๑

^{๒๙} อญ.จตุกก.(ไทย) ๒๑/๑๑๑/๑๕๐

พระพุทธเจ้าทรงเพียบพร้อมด้วยอรรถตถิตถสมมติและปริทถสมมติจึงสามารถใช้ภาวะผู้นำบริหารกิจการพระพุทธศาสนาให้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี อรรถตถิตถสมมติที่สำคัญในการบริหารของพระพุทธเจ้าก็คือความสามารถในการสื่อสารกับคนทั่วไป ในการสื่อสารเพื่อการบริหารแต่ละครั้ง พระพุทธเจ้าทรงใช้หลัก ๔ ส.^{๓๐} ซึ่งคำอธิบายเชิงประยุกต์เข้ากับการบริหารดังต่อไปนี้

๑. สันทัตสนา (แจ่มแจ้ง) หมายถึง อธิบายขั้นตอนของการดำเนินงานได้อย่างชัดเจน แจ่มแจ้งช่วยให้สมาชิกปฏิบัติตามได้ง่าย

๒. สมหาปทา (จงใจ) หมายถึง อธิบายให้เข้าใจและเห็นชอบกับวิสัยทัศน์จนเกิดศรัทธาและความรู้สึกว่าต้องฝ่าฟันให้ไกลและไปให้ถึง

๓. สมนุเตชณา (แก้กังวล) หมายถึงปลุกใจให้เกิดความเชื่อมั่นในตนเองและมีความกระตือรือร้นในการดำเนินการไปสู่เป้าหมาย

๔. สัมปหังสนา (ร่วมใจ) หมายถึง สร้างบรรยากาศในการทำงานร่วมกันแบบกัลยาณมิตรซึ่งจะส่งเสริมให้สมาชิกมีความสุขในการทำงาน

ความสามารถในการจงใจคนของพระพุทธเจ้า ตรงกับพระสมัญญาว่า ตถาคต หมายถึง คนที่ทุกอย่างแล้วทำอย่างนั้น^{๓๑} พระพุทธเจ้าทรงมีภาวะผู้นำสูงมากเพราะทรงสอนให้รู้ (ยถาวาที) ทำให้ดู (ตถาการี) และอยู่ให้เห็น (ยถาวาที ตถาการี) ยิ่งไปกว่านั้น การสั่งการแต่ละครั้งของพระพุทธเจ้าเป็นที่ยอมรับได้ง่ายเพราะไม่ทรงใช้วิธีเผด็จการ แต่ทรงใช้วิธีการแบบธรรมาธิปไตย ดังที่พระพุทธเจ้าทรงจำแนกแรงจูงใจในการทำมาดี ซึ่งเรียกว่า อธิปไตย ๓ ประการ^{๓๒}

๑. อุตตธาธิปไตย การทำความดีเพราะยึดผลประโยชน์หรือความพอใจของตนเป็นที่ตั้ง

๒. โลกาธิปไตย การทำความดีเพราะต้องการให้ชาวโลกยกย่อง นั่นคือ ยึดทัศนะหรือคะแนนนิยมจากคนอื่นเป็นที่ตั้ง

๓. ธรรมาธิปไตย การทำความดีเพื่อความดี ทำหน้าที่เพื่อหน้าที่ นั่นคือยึดธรรมคือหน้าที่เป็นสำคัญ

แม้พระพุทธเจ้าจะประกาศว่า พระองค์เป็นธรรมราชา แต่ก็ไม่ทรงใช้อำนาจเบ็ดเสร็จโดยลำพังพระองค์เองตามแบบราชาธิปไตย ในสมัยนั้นพระพุทธเจ้าทรงกระจายอำนาจในการบริหารให้กับคณะสงฆ์ดังกล่าวมาแล้ว ทั้งนี้เพราะแรงจูงใจในการบริหารของพระพุทธเจ้าผู้หมดกิเลสแล้ว ย่อมไม่ใช่เพื่อความยิ่งใหญ่ส่วนพระองค์ การบริหารของพระพุทธเจ้าจึงไม่ใช่

^{๓๐} ที.สี.(ไทย)๑๔๙/๑๖๑

^{๓๑} ที.ม.(ไทย)๑๐/๒๑๑/๒๕๕

^{๓๒} อจ.ต.ก.(ไทย)๒๐/๔๗๙/๑๔๖

อัคราธิปไตย นอกจากนี้ พระพุทธเจ้าก็ไม่ได้ทรงบริหารกิจการพระศาสนาไปตามคำนิทา และ สรรเสริญของชาวโลก การบริหารของพระองค์จึงไม่ใช่โลกาธิปไตย พุทธวิธีบริหารเป็นธรรมาธิปไตย เพราะพระพุทธเจ้าทรงยึดธรรมคือ หลักการสร้างประโยชน์สุขเพื่อประโยชน์ส่วนรวมเป็นสำคัญ ดังที่พระพุทธเจ้าตรัสถึงหลักการบริหารของพระองค์ไว้ว่า “ พระตถาคตอรหันต์สัมมาสัมพุทธเจ้า เป็นผู้ทรงธรรม เป็นธรรมราชา ทรงอาศัยธรรมสักการธรรม เคารพธรรม ยำเกรงธรรม มีธรรมเป็นธง มีธรรมเป็นตรา เป็นธรรมาธิปไตย ทรงจัดการรักษาป้องกันและคุ้มครองที่เป็นธรรม ”^{๓๓}

เพราะเหตุที่พระพุทธเจ้าทรงยึดหลักธรรมาธิปไตยนี้เองจึงไม่มีการตั้งใครเป็นศาสดา สืบต่อจากพระพุทธองค์ ก่อนที่พระพุทธเจ้าจะเสด็จดับขันธปรินิพพาน พระอานนท์ทูลถามว่า จะทรงตั้งใครเป็นศาสดาสืบต่อจากพระองค์หรือไม่ พระพุทธเจ้าตรัสว่าจะไม่ทรงตั้งใครเป็นศาสดาสืบต่อจากพระองค์ทั้งนี้ เพราะทรงประสงค์จะให้คณะสงฆ์ปกครองกันเองโดยยึดพระธรรมวินัยเป็นหลักในการปกครองดังที่พระพุทธเจ้าตรัสว่า “ ธรรมและวินัยที่เราแสดงแล้วบัญญัติแล้วจะเป็น ศาสดาของพวกเธอเมื่อเราล่วงลับไป ”

ภายหลังจากพระพุทธเจ้าปรินิพพานแล้วไม่นาน พระมหากัสสปะได้ปฏิบัติตามพุทธ พจนนี้โดยเรียกประชุมพระอรหันต์ ๕๐๐ รูป เพื่อสังคายนาพระธรรมวินัยให้เป็นหมวดหมู่สำหรับใช้ เป็นหลักอ้างอิงในการบริหารกิจการพระศาสนา นับแต่นั้นมาการบริหารกิจการพระศาสนาก็ยึดพระ ธรรมวินัยในพระไตรปิฎกเป็นหลัก โดยมีคณะสงฆ์เป็นองค์การบริหารสูงสุดสืบต่อมาจนทุกวันนี้

การกำกับดูแลเป็นการควบคุมสมาชิกภายในองค์กรให้ปฏิบัติหน้าที่เพื่อบรรลุผลตาม วัตถุประสงค์ที่วางไว้ พระพุทธเจ้าทรงให้ความสำคัญแก่การกำกับดูแลคณะสงฆ์เป็นอย่างยิ่ง ดังที่ พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติพระวินัยเพื่อให้พระสงฆ์ใช้เป็นมาตรฐานควบคุมความประพฤติให้เป็น แบบเดียวกัน พระพุทธเจ้าทรงให้เหตุผลในการบัญญัติพระวินัยไว้ ๑๐ ประการ เช่น เพื่อความผาสุก แห่งคณะสงฆ์ เพื่อข่มบุคคลผู้ร้ายางาย เพื่อป้องกันไม่ให้เกิดความเสื่อมเสียทั้งในปัจจุบันและ อนาคต เพื่อความมั่นคงแห่งพระพุทธศาสนา

การบัญญัติพระวินัยเป็นเครื่องช่วยให้พระสงฆ์มีวินัยในตนเองและมีเกณฑ์ในการ ประเมินตนเอง เมื่อเห็นว่าตนทำผิดพลาดไปจาก มาตรฐานความประพฤติที่พระพุทธเจ้าทรง บัญญัติไว้ และความผิดพลาดนั้นไม่ร้ายแรงถึงขนาดต้องถูกขับออกจากหมู่คณะ หรือขาดจาก ความเป็นภิกษุพระสงฆ์แต่ละรูปจะสรวภาพความผิดพลาดต่อเพื่อนพระสงฆ์ด้วยกัน พิศารภาพ เรียกว่า การแสดงอาบัติซึ่งลงท้ายด้วยคำมั่นสัญญาว่า จะไม่ทำผิดอย่างนั้นอีก (น ปุเนวํ กิริสุสामी) เพื่อเป็นเครื่องเตือนใจให้พระสงฆ์ปฏิบัติตามพระวินัยที่ทรงบัญญัติไว้แล้ว พระพุทธเจ้าทรง

^{๓๓} อ.ต.ก. (ไทย)๒๐/๔๕๓/๑๓๙

กำหนดให้พระภิกษุนำศีลสิกขาบทที่ทรงบัญญัติไว้เหล่านั้นมาสวดให้กันและกันฟังทุกกึ่งเดือนในวันพระ ๑๕ คำ ประเพณีปฏิบัตินี้เรียกว่าการสวดปาฏิโมกข์ ในตอนจบของศีลสิกขาบทแต่ละข้อ ผู้สวดก็จะถามที่ประชุมสงฆ์ว่า “ กจฺจิตฺถุ ปริสุทฺธา ทานํทังหลายปริสุทฺธิโนศีลสิกขาบทนึแล้วหรือ ”^{๓๔}

ยิ่งกว่านั้น พระพุทธเจ้ายังได้ทรงบัญญัติให้พระภิกษุทำการปวารณาต่อคณะสงฆ์ในวันออกพรรษา การปวารณามีความหมายถึง การอนุญาตให้พระสงฆ์ว่ากล่าวตักเตือนซึ่งกันและกันด้วยคำว่า “ ท่านผู้เจริญ ข้าพเจ้าขอปวารณาต่อสงฆ์ เพราะเห็นก็ดี เพราะได้ยินก็ดี เพราะสงสัยก็ดี ขอท่านทั้งหลายจงอาศัยความกรุณาว่ากล่าวข้าพเจ้า เมื่อข้าพเจ้าเห็นว่าผิดพลาด ก็จักแก้ไขปรับปรุงตัวเอง ”^{๓๕}

ทั้งหมดนี้แสดงว่า พระพุทธเจ้าทรงกำหนดวิธีการในการกำกับดูแลเพื่อให้พระสงฆ์มีวินัยในตนเอง มีการประเมินตนเองและมีการกระจายอำนาจให้คณะสงฆ์กำกับดูแลกันเองในกรณีที่เกิดข้อพิพาทขัดแย้ง ซึ่งเรียกว่าอธิกรณ์ขึ้นในองค์กรสงฆ์ อันเนื่องมาจากพระสงฆ์บางรูปไม่ยอมรับการกำกับดูแลนั้น พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติวิธีระงับอธิกรณ์ซึ่งเรียกว่า อธิกรณ์สมณะ ๗ ประการ^{๓๖}

สัมมุขาวินัย คือ วิธีระงับข้อพิพาทด้วยการที่คณะสงฆ์ประชุมพร้อมกันพิจารณาข้อกล่าวหาของฝ่ายโจทก์และคำแก้ต่างของฝ่ายจำเลยแล้วตัดสินโดยยึดหลักพระธรรมวินัย

เยภุยยสิกา คือ วิธีระงับข้อพิพาทโดยให้ที่ประชุมสงฆ์ออกเสียงชี้ขาด ฝ่ายที่ได้รับเสียงสนับสนุนข้างมากเป็นฝ่ายชนะ

ติณวัตตการกะ คือ วิธีระงับข้อพิพาทด้วยการประนีประนอมยอมความ โดยที่คู่กรณีตกลงเลิกกันไปไม่ต้องมีการชำระสะสางให้มากเรื่องเหมือนเอาหญ้ามากลบทับปัญหาไว้

กระบวนการกำกับดูแลความประพฤติที่พระพุทธเจ้าบัญญัติไว้ นั้น เป็นหลักประกันความมั่นคงและความบริสุทธิ์ของคณะสงฆ์ ดังที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้ว่า “ เปรียบเหมือนมหาสมุทรไม่ร่วมกับซากศพที่ตายแล้ว ซากศพที่ตายแล้วใดมีอยู่ในมหาสมุทร มหาสมุทรย่อมนำซากศพที่ตายแล้วนั้นไปสู่มัจจุสดินแดนโดยพลัน บุคคลใดเป็นผู้ที่ศีล มีธรรมลามาก มีความประพฤติไม่สะอาดน่ารังเกียจ สงฆ์ย่อมไม่ร่วมกับบุคคลนั้น ย่อมประชุมกันยกเธอออกไปเสียโดยพลัน ถึงแม้เธอนั้นในท่ามกลางภิกษุสงฆ์ก็จริง ถึงอย่างนั้นเธอก็ชื่อว่าไกลจากสงฆ์และสงฆ์ก็ไกลจากเธอ ”

หลักการบริหารดังกล่าวมาแล้วนั้น เป็นสิ่งที่มีประโยชน์และจำเป็นต่อการบริหารงานกิจการคณะสงฆ์ เพราะคณะสงฆ์มีภาระหน้าที่ความรับผิดชอบที่ต้องกระทำร่วมกันเพื่อประโยชน์

^{๓๔} วิ.มหา.(ไทย) ๑/๓๐๐/๒๒๐

^{๓๕} วิ.มหา.(ไทย) ๔/๒๒๖/๓๑๔

^{๓๖} วิ.มหา.(ไทย)๒/๔๗๙/๕๗๑

แก่พระพุทธศาสนา ดังนั้นเพื่อให้การปฏิบัติงานมีคุณภาพและเป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่คณะสงฆ์ตั้งเอาไว้จึงต้องอาศัยหลักการบริหารงานสมัยใหม่มาประยุกต์ใช้เพื่อความเหมาะสมและถูกต้องตามหลักพระธรรมวินัยขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าและให้ทันยุคสมัยปัจจุบัน

ทฤษฎีการบริหารของเฮนรี ฟาโย ได้เสนอทฤษฎีการบริหารโดย มีความเชื่อว่าเป็นไปได้ที่จะหาทางศึกษาถึงศาสตร์ที่เกี่ยวกับการบริหาร (Administrative) ซึ่งสามารถใช้ได้กับการบริหารทุกชนิด ไม่ว่าจะเป็นการบริหารอุตสาหกรรมหรืองานรัฐบาล โดยมีสาระสำคัญเกี่ยวกับการบริหาร (Management Functions) ซึ่งประกอบด้วยหน้าที่ทาง การบริหาร ๕ ประการ คือ^{๓๗}

๑. การวางแผน (Planning) หมายถึง ภาระหน้าที่ของผู้บริหารที่จะต้องทำการคาดการณ์ล่วงหน้าถึงเหตุการณ์ต่างๆ ที่จะมีผลกระทบต่อธุรกิจ และกำหนดขึ้นเป็นแผนปฏิบัติงานหรือวิถีทางที่จะปฏิบัติเอาไว้เพื่อเป็นแนวทางของการทำงานในอนาคต

๒. การจัดองค์การ (Organizing) หมายถึง ภาระหน้าที่ที่ผู้บริหารจำเป็นต้องจัดให้มีโครงการของงานต่างๆ และอำนาจหน้าที่ ทั้งนี้เพื่อให้เครื่องจักร สิ่งของ และตัวคน อยู่ในส่วนประกอบที่เหมาะสมในอันที่จะช่วยให้งานขององค์การบรรลุผลสำเร็จได้

๓. การบังคับบัญชาสั่งการ (Commanding) หมายถึง หน้าที่ในการสั่งการงานต่าง ๆ ของผู้อยู่ใต้บังคับบัญชา โดยที่ผู้บริหารจะต้องทำตนเป็นตัวอย่างที่ดี จะต้องเข้าใจคนงาน และองค์การ รวมถึงจะต้องมีการติดต่อสื่อสารกับผู้ใต้บังคับบัญชาอย่างใกล้ชิด นอกจากนี้ยังต้องทำการประเมินโครงสร้างขององค์การและผู้อยู่ใต้บังคับบัญชาเป็นประจำอีกด้วย หากโครงสร้างขององค์การที่เป็นอยู่ไม่เหมาะสมก็จำเป็นต้องปรับปรุง ถ้าผู้อยู่ใต้บังคับบัญชาคนใดหย่อนประสิทธิภาพ การไล่ออกเพื่อปรับปรุงกำลังคนที่มีอยู่ให้เหมาะสมยิ่งขึ้นก็เป็นสิ่งจำเป็นต้องทำ

๔. การประสานงาน (Coordinating) หมายถึง ภาระหน้าที่ที่จะต้องเชื่อมโยงงานของทุกคนให้เข้ากันได้ และกำกับให้ไปสู่จุดมุ่งหมายเดียวกัน

๕. การควบคุม (Controlling) หมายถึง ภาระหน้าที่ในการที่จะต้องกำกับให้สามารถประกันได้ว่ากิจกรรมต่างๆ ที่ทำไปนั้นสามารถเข้ากันได้กับแผนที่ได้วางไว้แล้ว

ลูทิก และ เฮอร์วิก (Luther H. Gulick และ Lyndall Urwick) นำเสนอกระบวนการบริหารงาน ๗ ประการ เรียกโดยย่อว่า “ POSDCORB ” เป็นกระบวนการบริหารงานที่นำเสนอไว้ในหนังสือ “ Papers on the Science of Administration ” ในปี พ.ศ.๒๔๗๗ โดยมีกระบวนการบริหารงาน ดังนี้

^{๓๗}Price, Alan, Human Resourec Management, In a Business Context, 2 edition, (London : Thomson Learning, 2004), p. 110.

๑. การวางแผน (Planning) หมายถึง การวางแผนทางการปฏิบัติงาน ตลอดจนวิธีการปฏิบัติงานที่มีประสิทธิภาพ เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่วางไว้

๒. การจัดหน่วยงาน (Organizing) หมายถึง การจัดโครงสร้าง อำนาจหน้าที่และการแบ่งส่วนของงานให้เหมาะสมและลงตัว

๓. การจัดสายงานและการจัดตัวบุคคล (Staffing) หมายถึง การบริหารงานด้านบุคลากรอันได้แก่ การจัดอัตรากำลัง การสรรหา การรักษาสภาพการทำงานและการควบคุมการปฏิบัติงานของบุคลากร

๔. การอำนวยการ (Direction) หมายถึง การดำเนินการตัดสินใจและสั่งการในการปฏิบัติงานของส่วนต่าง ๆ ให้ดำเนินไปอย่างมีระเบียบแบบแผน ทั้งในลักษณะงานทั่วไป และในลักษณะงานเฉพาะ ตลอดจนการให้คำแนะนำและควบคุมการปฏิบัติงานในทุกภาคส่วน

๕. การประสานงาน (Coordinating) หมายถึง การร่วมมือกันของบุคลากรในการปฏิบัติงานตามส่วนต่าง ๆ ให้ประสานสอดคล้องกันอย่างกลมกลืน

๖. การรายงาน (Reporting) หมายถึง การรายงานผลการปฏิบัติงานของหน่วยงานให้ผู้บริหารงานและสมาชิกของหน่วยงานได้ทราบถึงความเคลื่อนไหวและความก้าวหน้าของกิจการต่าง ๆ ภายในหน่วยงาน

๗. งบประมาณ (Budgeting) หมายถึง การควบคุมการใช้จ่ายให้รอบคอบและรัดกุม รวมถึงการจัดสรรงบประมาณและการจัดทำบัญชี^{๓๔}

เทเลอร์ (Frederick W Taylor) บิดาแห่งการบริหารที่มีหลักเกณฑ์ได้พัฒนาการบริหารที่มีหลักเกณฑ์ซึ่งมีพื้นฐานอยู่ในหลักการ (Principles) ที่สำคัญ ๔ ประการ คือ^{๓๕}

๑. ต้องมีการคิดค้นและกำหนดวิธีที่ดีที่สุด (One Best Way) สำหรับงานแต่ละอย่าง คือ ต้องมีการกำหนดวิธีการทำงานที่ดีที่สุดที่ช่วยให้สามารถทำงานเสร็จลุล่วงไปด้วยดีตามวัตถุประสงค์ มาตรฐานของงานจะต้องมีการจัดวางเอาไว้ โดยมีหลักเกณฑ์ที่ได้พิสูจน์มาแล้วว่าเป็นวิธีที่ดีที่สุดจริง และในเวลาเดียวกันการจ่ายผลตอบแทนแบบจูงใจต่าง ๆ ก็จ่ายให้ตามผลผลิตทั้งหมด

^{๓๔}Luther Gulick and Lyndall Urwick, *Papers on the Science of Administration*, (New York : Institute of Public Administration, 1937), pp. 37-38.

^{๓๕}เทเลอร์, อังในธงชัย สันติวงษ์, *องค์การและการบริหาร*, พิมพ์ครั้งที่ ๑๑, (กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๕๓), หน้า ๔๗ - ๔๘.

๒. ต้องมีการคัดเลือกและพัฒนาคนงาน โดยตระหนักถึงความสำคัญและคุณค่าของการรู้จักงานให้เหมาะสมสอดคล้องกับคนงาน นอกจากนี้ต้องมีการอบรมคนงานให้รู้จักวิธีการทำงานที่ถูกต้องด้วย และในการคัดเลือกคนงานจะต้องมีการพิจารณาเป็นพิเศษที่จะให้ได้คนที่มีคุณสมบัติที่ดีที่สุดตรงตามงานที่จะให้ทำ

๓. ด้วยวิธีการพิจารณาอย่างรอบคอบเกี่ยวกับวิธีการทำงาน ควบคู่กับการพิจารณาคนงานนี้ คนงานจะไม่คัดค้านต่อวิธีทำงานใหม่ที่ได้กำหนดขึ้น เพราะโดยหลักเหตุผลคนงานทุกคนจะเห็นจริงถึงโอกาสที่เขาจะได้รับรายได้สูงขึ้นจากการทำงานถูกวิธีที่จะช่วยให้ได้ผลผลิตผลสูงขึ้น

๔. การประสานร่วมมือกันอย่างใกล้ชิดระหว่างผู้บริหารและคนงาน ฝ่ายบริหารควรจะได้ประสานอย่างใกล้ชิดเป็นประจำกับคนงานที่เป็นผู้ปฏิบัติงาน แต่ต้องไม่ใช่โดยการลงมือปฏิบัติงานที่ควรจะเป็นงานของคนงานเท่านั้น

จากแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการบริหารของนักวิชาการหลายท่าน พอที่จะสรุปได้ว่า เครื่องมือที่จะนำมาซึ่งความสำเร็จหรือล้มเหลว ความมีประสิทธิภาพหรือไร้ประสิทธิภาพขององค์กร เรียกว่า “ การบริหารงาน ” ซึ่งเป็นการวางแนวทางในการทำงานร่วมกันของบุคลากรในด้านต่างๆ และการใช้ทรัพยากรต่าง ๆ ได้อย่างเหมาะสม โดยทั่วไปการบริหารงานมักจะมีลักษณะที่เป็นขั้นเป็นตอนในการปฏิบัติงานซึ่งเป็นวิธีการทางวิทยาศาสตร์อีกรูปแบบหนึ่ง ในการบริหารงานที่มีประสิทธิภาพนั้น จำเป็นต้องกำหนดลำดับขั้นตอนและกำหนดขอบเขตอำนาจหน้าที่เอาไว้อย่างชัดเจนเพื่อให้ได้มาซึ่งประสิทธิผลสูงสุด

๒.๓ แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการบริหารกิจการคณะสงฆ์

การบริหารงานเป็นกิจการของคณะสงฆ์ที่จะต้องทำ หรือที่จะต้องถือเป็นภาระหน้าที่ และเป็นภารกิจของพระสังฆาธิการจะต้องปฏิบัติอันเป็น ภารกิจของคณะสงฆ์และการพระศาสนา มี ๖ ประการ ดังนี้

๒.๓.๑ ด้านการปกครอง

การปกครองคณะสงฆ์และการปฏิบัติหน้าที่ของพระสังฆาธิการในการสอดส่อง ดูแลรักษาความสงบเรียบร้อย เพื่อให้พระภิกษุสงฆ์และสามเณรให้ปฏิบัติตามพระธรรมวินัย กฎหมาย กฎมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบ คำสั่ง มติ ประกาศ ของมหาเถรสมาคม

พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ คงคปญโญ) ได้กล่าวว่า การควบคุมและส่งเสริมการรักษาความเรียบร้อยดีงาม หมายถึง งานในหน้าที่ของพระสังฆาธิการในการปกครองดูแลพระภิกษุสามเณรในเขตการปกครองของตน ให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อยถูกต้องตามหลักพระธรรมวินัย

และตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ ทั้งนี้ คำว่า “ การปกครอง ” แปลว่า การควบคุมดูแลรักษา ควบคุมให้ท่านอยู่ในที่ที่ท่านควรจะอยู่^{๔๐}

ดังนั้น จะเห็นได้ว่า งานการควบคุมและส่งเสริมการรักษาความเรียบร้อยดีงามเป็นงาน เกี่ยวกับการปกครองพระภิกษุ สามเณร ตลอดจนคฤหัสถ์ที่อยู่ภายในวัดให้ประพฤติปฏิบัติตนให้ ถูกต้อง เรียบร้อยดีงาม

พระราชญาณวิสิฐ (เสริมชัย ชยมงฺคโล) ได้กล่าวว่า การบริหารหมู่คณะ คือ การ ปกครองดูแล ตลอดจนทั้งแนะนำสั่งสอน อบรม พระภิกษุ สามเณรและคฤหัสถ์ ที่มีที่อยู่หรือพำนักอยู่ ในวัด ให้ประพฤติอยู่ในพระธรรมวินัย ตามกฎหมายของบ้านเมือง กฎข้อบังคับ ระเบียบ คำสั่ง และ การประกาศของมหาเถรสมาคม^{๔๑}

พระพุทธวรญาณ (มงคล วิโรจนมหาเถร) ได้กล่าวว่า งานปกครองเป็นงานนำ เป็น งานเล็กซึ่งกว้างขวาง ยิ่งใหญ่ละเอียดอ่อนยิ่งกว่างานทั้งหลาย และเป็นงานที่ทำไม่เสร็จ ต้องคอย ปรับปรุงเปลี่ยนแปลงให้เหมาะสมแก่สภาพการณ์ปัจจุบันอยู่ตลอดเวลา ถ้างานปกครองดำเนินไป อย่างใด งานอื่นๆ ก็จะดำเนินไปอย่างนั้น ถ้างานปกครองดำเนินไปไม่ได้ งานบริหารลักษณะอื่นๆ ก็ ดำเนินไปไม่ได้เช่นกัน^{๔๒}

ผู้ปกครองวัดคือเจ้าอาวาส ซึ่งเป็นพระสังฆาธิการอันดับที่ ๙ เป็นผู้มีความรับผิดชอบ ต่อการพระศาสนาอย่างยิ่งใหญ่เพราะจะต้องปกครอง คำว่า “ วัด ” มีความหมาย ๒ ประการ คือ หมายถึงศูนย์กลางแห่งศาสนาทั้งปวงและหมายถึงแหล่งรวมของส่วนประกอบที่สำคัญของพระ ศาสนา ๕ ประการ คือ

๑. ศาสนสถาน ได้แก่ พื้นที่ตั้งของวัดและบริเวณวัด มีลักษณะเป็นไปตามธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมเหมาะสม

๒. ศาสนวัตถุ ได้แก่ สิ่งปลูกสร้าง เป็นเสนาสนะต่าง ๆ เป็นปูชนียวัตถุ ปูชนียสถาน ที่ แสดงถึงความถูกต้อง เรียบร้อยนำไปสู่ความสงบสุข

^{๔๐} พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ คงคปญฺโญ), เอกสารประกอบคำ บรรยาย เรื่องการคณะสงฆ์ และการพระศาสนา, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๐), หน้า ๘๗.

^{๔๑} พระราชญาณวิสิฐ(เสริมชัย ชยมงฺคโล), การบริหารวัด, พิมพ์ครั้งที่ ๗ , (นครปฐม : เพชรเกษม การพิมพ์, ๒๕๔๘), หน้า ๑๓๐.

^{๔๒} พระพุทธวรญาณ(ทองชัย กิตติปัญญา),, ธรรมญาณนิพนธ์: ๑๐๐ ปีพระพุทธวรญาณ, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๘), หน้า ๗๖ - ๗๗.

๓. ศาสนบุคคล ได้แก่ พระภิกษุ สามเณรที่มีลักษณะเป็นสมณะ ตั้งอยู่ในศีลจรรย์ บำเพ็ญหน้าที่ศึกษา ปฏิบัติแนะนำสั่งสอนเพื่อความสงบสุข บำเพ็ญสังฆมสังเคราะห์ตามสมณวิสัย

๔. ศาสนธรรม ได้แก่ ระเบียบแบบแผน ขนบประเพณีทางศาสนา ตลอดจนคำสั่งสอนและแนวปฏิบัติทางพระศาสนาที่ได้รับการยกย่อง เชิดชูและศึกษาเล่าเรียนด้วยความเลื่อมใสในคุณค่าเป็นที่พึงพอใจ

๕. ศาสนกิจ ได้แก่ งานต่าง ๆ ทางพระศาสนา เช่น การศึกษา การเผยแผ่หรืองาน เสริมสร้างคามบริสุทธิ์ ความมั่นคงของสังฆมณฑล เพื่อความดำรงอยู่ด้วยดีของพระศาสนา

เจ้าอาวาสมีภาระหน้าที่ที่จะต้องบริหารส่วนประกอบที่สำคัญของพระศาสนาทั้ง ๕ นี้ ไปพร้อม ๆ กัน ด้วยความรับผิดชอบ โดยใช้นโยบายที่สุ่มรอบคอบ เหมาะกับกาลเทศะและสถานการณ์ปัจจุบัน ทั้งนี้ภารกิจที่เจ้าอาวาสต้องให้ความสนใจเอาใจใส่เป็นพิเศษ คือ การบริหารศาสนบุคคล โดยร่วมจากงานปกครองพระภิกษุ สามเณรในวัดเป็นเบื้องต้น

ทั้งนี้บทบาทของพระสังฆาธิการในด้านการปกครองนั้น ยังได้มีการตั้งความคาดหวังถึงการแสดงบทบาทที่พึงประสงค์ของพระสังฆาธิการไว้ว่า

(๑) รัฐและมหาเถรสมาคม ควรร่วมกำหนดนโยบายให้พุทธศาสนิกชนไปวัดในวันอาทิตย์เพื่อปลูกฝังให้คนไทยใกล้ชิดศาสนธรรมและสามารถนำหลักศาสนธรรมปรับใช้ในวิถีชีวิตตนได้

(๒) สถาบันผลิตพระสังฆาธิการ ควรกำหนดนโยบาย แผนและมาตรการในการพัฒนาศักยภาพของพระสงฆ์ให้เป็นผู้มีความพร้อมในด้านการบริหารวัดเพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ เป็นแหล่งฟื้นฟูและพัฒนาจิตใจและพัฒนาตนให้ถึงพร้อมในการปฏิบัติภารกิจทั้ง ๖ ด้านของคณะสงฆ์ รวมทั้งเป็นกัลยาณมิตรของศาสนิกชน สามารถปลูกฝังและฝึกอบรมให้เยาวชนมีสัมมาทิฐิในการดำรงชีวิต

(๓) วัด ควรปรับเปลี่ยนบทบาทให้ทันกับสังคมในเชิงรุก คือ จัดโครงการและกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อสังคมโดยรวมและมีบทบาทในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน โดยดึงเอาศาสนิกชนเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมของวัดและพระเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมพัฒนาสังคมและชุมชน มีภาครัฐสนับสนุนงบประมาณ

(๔) มหาเถรสมาคม ควรมีมาตรการที่เหมาะสมในการให้ยุติพุทธพาณิชย์ อันเป็นการลดความศรัทธาของศาสนิกชน

(๕) พระสงฆ์ ควรเป็นแบบอย่างที่ดีในด้านศีลธรรมและจรรยา เพื่อปลูกศรัทธาให้เกิดขึ้นกับประชาชนในท้องถิ่น

(๖) ฝ่ายปกครองคณะสงฆ์ทุกระดับ ควรให้ความสำคัญแก่วัดและพระสงฆ์ที่มีบทบาทให้การเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนและพัฒนาเยาวชนและศาสนิกชนในแต่ละบทบาทหน้าที่ ตามภารกิจคณะสงฆ์ เช่น สนับสนุนด้านงบประมาณ ความก้าวหน้าด้านสมณศักดิ์ การพัฒนา ศักยภาพและเชิดชูยกย่องให้เป็นที่ประจักษ์แก่หมู่คณะสงฆ์^{๔๓}

๒.๓.๒ ด้านการศึกษา

การศึกษาเล่าเรียนพระธรรมวินัยของพระพุทธศาสนาของบรรพชิตและคฤหัสถ์ เป็นกิจการของคณะสงฆ์ประการหนึ่งที่สำคัญยิ่ง ในอำนาจหน้าที่ของมหาเถรสมาคมมีความตอนหนึ่งว่า “ ควบคุมและส่งเสริมการศึกษา ” ของคณะสงฆ์ (ม.๑๕ ตริ) และในระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ส่วนกลาง มหาเถรสมาคมได้กำหนดวิธีดำเนินการควบคุม และส่งเสริมการศึกษาว่า “ ควบคุมและส่งเสริมการศึกษาดำเนินไปด้วยดี ”

พระเทพปริยัติสุธี(วรวิทย์ คงคปญโญ) ได้กล่าวถึงการจัดการศึกษา ดังกล่าวไว้ว่า คณะสงฆ์ยังมีได้กำหนดวัตถุประสงค์ไว้โดยชัดเจนแต่โดยหลักสูตรและเนื้อหาแล้ว คงอนุมานได้ว่า มีวัตถุประสงค์ ๙ ประการ คือ

๑. เพื่อพระสงฆ์รักษาตนและหมู่คณะ
๒. เพื่อใช้อบรมสั่งสอนพระธรรมวินัยแก่บรรพชิตและคฤหัสถ์
๓. เพื่อใช้พัฒนาชาติบ้านเมืองด้วยคุณธรรมของพระศาสนา
๔. เพื่อใช้ในกิจการคณะสงฆ์และการพระศาสนา
๕. เพื่อรักษาหลักพระธรรมวินัยของพระพุทธศาสนา
๖. เพื่อสร้างศาสนทายาทสืบอายุพระพุทธศาสนา
๗. เพื่อความมั่นคงแห่งพระพุทธศาสนา
๘. เพื่อความตั้งมั่นแห่งพระสัตถธรรม
๙. เพื่อความมั่นคงของประเทศชาติอันเป็นส่วนรวม^{๔๔}

ส่วนพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ได้กำหนดอำนาจหน้าที่ของเจ้าอาวาสไว้ในมาตรา ๓๗ ว่าเป็นธุระในการศึกษาอบรมและสั่งสอนพระธรรมวินัยแก่บรรพชิตและคฤหัสถ์ จึงเห็นได้ว่าเจ้า

^{๔๓}สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, รายงานการเสวนา เรื่องบทบาทที่พึงประสงค์ของวัดและพระสงฆ์กับการพัฒนาสังคมไทย, พ.ศ. ๒๕๔๓, (อติสำเนา).

^{๔๔}พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ คงคปญโญ), เอกสารประกอบคำบรรยาย เรื่องการคณะสงฆ์และการพระศาสนา, อ่างแล้ว, หน้า ๔๑.

อวาาสเป็นผู้จัดการศาสนศึกษาและวัดเป็นสถานศึกษา คำสั่งมหาเถรสมาคม เรื่องให้ภิกษุสามเณรเรียนพระธรรมวินัย พ.ศ.๒๕๒๘ก็กำหนดให้เป็นหน้าที่ของเจ้าอวาาสโดยตรงและให้เจ้าคณะเจ้าสังฆการีร่วมจัดด้วย ดังนี้

- ๑.เจ้าอวาาสเป็นผู้จัดการศาสนศึกษา ในฐานะเจ้าสำนักเรียน
- ๒.เจ้าคณะจังหวัดเป็นผู้จัดการในฐานะเจ้าสำนักเรียนคณะจังหวัด
- ๓.ในบางกรณีให้เจ้าคณะจังหวัดร่วมจัดด้วย

พระมหาสมทรง สิริธโร และคณะ ที่ได้กล่าวว่า บทบาทที่วัดและพระสงฆ์จะทำได้คือ การศึกษา การเผยแผ่และการสงเคราะห์ ซึ่งในส่วนของการศึกษานั้น เป็นการให้บริการด้านการศึกษาแก่พระสงฆ์ คือ การมีโรงเรียนพระพุทธรศาสนาวันอาทิตย์ นับเป็นทางหนึ่งในการสร้างอุบาสก อุบาสิกา ให้ได้พุทธศาสนิกชนที่มีคุณภาพและเป็นกำลังของศาสนา อีกประการหนึ่งก็คือ การไปสอนวิชาศีลธรรมตามโรงเรียนต่างๆ เป็นการอนุเคราะห์สังคมด้วยธรรมทาน การที่ให้พระสงฆ์ได้เข้าไปมีบทบาทในการศึกษาของชาติดังกล่าวนี้อาจจะทำให้เยาวชนและสังคมเห็นความสำคัญของวัดและพระสงฆ์^{๕๕}

ทั้งนี้ ผู้วิจัยได้พบว่า องค์ประกอบในการจัดการศาสนศึกษาจะดีหรือไม่ประการใด ขึ้นกับเจ้าสำนักเรียนหรือเจ้าสำนักศาสนศึกษาและครูอาจารย์ผู้บริหารการศาสนศึกษา ที่ได้ช่วยแบกภาระการศาสนศึกษาอย่างเต็มกำลัง อันเป็นการแสดงความกตัญญูต่อพระศาสนาและคณะสงฆ์ การจัดการศาสนศึกษานั้น แผนกที่ประสบปัญหามาก คือ การจัดการศึกษาแผนกบาลี เพราะขาดแคลนทั้งครู นักเรียน และมีอุปสรรคอื่นๆ ซึ่งคณะสงฆ์จะต้องช่วยจัดการศึกษาแผนกบาลี อันเป็นการศึกษาพระพุทธรศาสนาโดยตรง เพื่อให้พระสงฆ์เจริญด้วยวิชาความรู้และศึกษาให้เจริญก้าวหน้า การศึกษาพระปริยัติธรรมทั้งแผนกบาลีและแผนกธรรมเป็นการศึกษาหลักและสำคัญยิ่งของคณะสงฆ์ ด้วยเหตุผล ๓ ประการ คือ

(๑) พระสงฆ์ ควรศึกษาหลักธรรมให้ถ่องแท้ทั้งปริยัติและปฏิบัติ เพื่อให้พร้อมที่จะปฏิบัติภารกิจทั้ง ๖ ด้านของคณะสงฆ์

^{๕๕}พระมหาสมทรง สิริธโร, นายแพทย์ประเวส วะสี, นายสมบุญ สุขสำราญ และ ส. ศิวรักษ์, บทบาทของวัดและพระสงฆ์ไทยในอนาคต, อ้างถึงใน พระปลัดเกียรติศักดิ์ สันทวีวรกุล, “บทบาทของสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดกระบี่”, วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต(การบริหารการศึกษา), (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๔๘), หน้า ๒๓.

(๒) พระสงฆ์ ควรพัฒนาตนให้รอบรู้ทั้งทางโลกและทางธรรม เพื่อรู้เท่าทันต่อความเปลี่ยนแปลงของสังคม อันจะส่งผลต่อศักยภาพ ในการอบรมพัฒนาจิต การเผยแผ่ศาสนาธรรมแก่ศาสนิกชน เช่น ด้านการบริหาร ด้านกฎหมาย กฎระเบียบของสงฆ์ เป็นต้น

(๓) ระบบการศึกษาของคณะสงฆ์ ควรปรับปรุงยุคสมัย ให้เหมาะกับยุคสมัย แต่คงไว้ซึ่งหลักศาสนาธรรม

๒.๓.๓ ด้านการศึกษาสงเคราะห์

การจัดการศึกษาเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูลหรืออุดหนุนจนจบการศึกษาอื่น นอกการศึกษาศาสนาหรือสถาบันการศึกษาหรือบุคคลผู้กำลังศึกษาเล่าเรียน คณะสงฆ์ได้กำหนดการศึกษาสงเคราะห์เป็นกิจการอันหนึ่งของคณะสงฆ์ การศึกษาสงเคราะห์นั้น ว่าโดยลักษณะ ควรแยกเป็น ๒ ลักษณะ คือ

๑. การศึกษานอกเหนือจากการศาสนาศึกษาที่พระสงฆ์ดำเนินการเพื่อการสงเคราะห์ประชาชน หรือพระภิกษุสามเณร

๒. การสงเคราะห์เกื้อกูลแก่การศึกษา สถาบันการศึกษา หรือบุคคลผู้กำลังศึกษา

พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ คงคปญโญ) ได้กล่าวถึง การศึกษาสงเคราะห์ที่พระสงฆ์ดำเนินการในลักษณะนี้ เป็นการจัดการศึกษาซึ่งแบ่งได้เป็น ๔ ประเภท คือ

๑. โรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา และโรงเรียนสงเคราะห์เด็กยากจนตามพระราชประสงค์ มีความมุ่งหมายให้วัดและพระภิกษุในพระศาสนาได้จัดการศึกษาตามหลักสูตรของกระทรวงศึกษาธิการ เพื่อสงเคราะห์เด็กและเยาวชนของชาติและพระภิกษุสามเณรส่วนหนึ่ง เป็นเหตุให้เด็กและเยาวชนได้เข้าใกล้วัดและได้ศึกษาหลักธรรมทางศาสนา

๒. ศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ มีความมุ่งหมายให้วัดและพระสงฆ์ให้การศึกษอบรมปลูกฝังศีลธรรม วัฒนธรรมและประเพณีอันดีงามแก่เด็กและเยาวชน เป็นโอกาสให้พระสงฆ์ได้ใช้วิชาการศาสนาศึกษา เพื่อพัฒนาทรัพยากรบุคคลของชาติ ด้วยหลักธรรมของพระศาสนา

๓. ศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัด มีความมุ่งหมายให้วัดได้ช่วยอบรมปมนิสัยเด็กก่อนวัยเรียน เพื่อปลูกฝังคุณธรรมและศีลธรรมแต่ยังเด็ก ทั้งเป็นการให้โอกาสวัดและพระสงฆ์ได้ร่วมพัฒนาทรัพยากรบุคคลของชาติตั้งแต่วัยเด็ก

๔. โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จัดตั้งขึ้นเพื่อให้พระภิกษุสามเณรศึกษาเล่าเรียนตามหลักสูตรของกระทรวงศึกษาธิการ แผนกสามัญศึกษา และมีการศึกษาวิชาพระปริยัติธรรม หมวดภาษาบาลี หมวดพระธรรมวินัยและศาสนปฏิบัติ อีกส่วนหนึ่ง โรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษามีการจัดตั้งขึ้นตามระเบียบกระทรวงศึกษาธิการ ว่าด้วยโรงเรียนพระปริยัติ

ธรรมแผนกสามัญศึกษา พ.ศ.๒๕๓๗ และอยู่ในสังกัดกรมการศาสนา ขณะนี้มีวัดต่างๆ จำนวนมาก จัดตั้ง โรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา แต่ยังมีได้จัดเป็นการศาสนศึกษาหรือการศึกษา สงเคราะห์ แต่โดยรูปการนั้น น่าจะจัดเป็น “ การศึกษาสงเคราะห์ ” มากกว่า เพราะเป็นการศึกษา เพื่อสงเคราะห์พระภิกษุสามเณรให้มีการศึกษาเล่าเรียนวิชาสามัญศึกษา ทั้งผู้เรียนและผู้สอนก็ เน้นหนักทางวิชาสามัญศึกษา^{๔๖}

การจัดการศึกษาและการจัดการอบรม ทั้ง ๔ ประเภทดังกล่าวนี้ นับเป็นงานที่พระสงฆ์ มีโอกาสช่วยพัฒนาชาติบ้านเมืองโดยแท้

สำหรับกิจกรรมที่จะส่งเสริมนั้น วัดควรจัดให้โรงเรียนพระปริยัติธรรมทั้งแผนกธรรม และบาลี โรงเรียนพระปริยัติธรรมสามัญสำหรับพระภิกษุสามเณรซึ่งเท่ากับเป็นการส่งเสริม การศึกษาพระพุทธศาสนา

การสงเคราะห์การศึกษาอื่นที่เจ้าคณะ เจ้าอาวาส และพระภิกษุทั่วไป จัดการ สงเคราะห์เป็นการส่วนตัวหรือเป็นรูปคณะสงฆ์ได้อีกหลายรูปแบบ ได้แก่

๑. จัดตั้งทุนสงเคราะห์การศึกษา ระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษา และอุดมศึกษา
๒. การช่วยพัฒนาสถานศึกษา
๓. การช่วยจัดหาอุปกรณ์การศึกษา
๔. ช่วยเฉพาะบุคคลกำลังศึกษา

การช่วยเหลือในรูปแบบดังกล่าวนี้ เป็นการสงเคราะห์การศึกษาเป็นผลดีกับ ประเทศชาติโดยส่วนรวมและผลสะท้อนย้อนกลับถึงพระสงฆ์ การจัดการศึกษาเองก็ดี การ ช่วยเหลือทางด้านการศึกษาด้วยการจัดตั้งกองทุนก็ดี การช่วยพัฒนาการศึกษาก็ดี การช่วยเหลือ ด้านอุปกรณ์การศึกษาก็ดี การช่วยเหลือเฉพาะบุคคลที่กำลังศึกษาก็ดี เหล่านี้ล้วนแต่เป็นการจัด การศึกษาสงเคราะห์ของคณะสงฆ์โดยแท้

มหาเถรสมาคมมีอำนาจหน้าที่ ควบคุมและส่งเสริมการศึกษาสงเคราะห์ของคณะสงฆ์ และส่งเสริมการดำเนินการจัดการศึกษาสงเคราะห์ของเจ้าอาวาส เจ้าคณะทุกส่วนทุกชั้น ต้องมี ส่วนควบคุมและส่งเสริมให้เจ้าอาวาสดำเนินการส่งเสริมการศึกษาสงเคราะห์ตามสมควร ถ้า เพิกเฉยเสียย่อมเป็นการละเว้นการปฏิบัติหน้าที่ เพราะการศึกษาประเภทนี้เป็นงานของคณะสงฆ์ หรือพระพุทธศาสนา เป็นกิจการของวัดตามหน้าที่ของเจ้าอาวาส เจ้าคณะทุกส่วนทุกชั้นควรให้การ ช่วยเหลือเกื้อกูลสถาบันการศึกษาหรือบุคคลผู้ศึกษาได้ โดยไม่ขัดต่อพระธรรมวินัยและระเบียบ แบบแผนของพระสงฆ์ เช่น ช่วยขวนขวายในการสร้างอาคารเรียน ช่วยจัดหาอุปกรณ์การศึกษา

^{๔๖} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔๒.

จัดตั้งกองทุนสงเคราะห์เด็กนักเรียน ตามหลักการประกาศของมหาเถรสมาคม ช่วยแก้ไขข้อขัดข้องของเจ้าอาวาสให้เป็นไปโดยชอบและพิจารณาให้กำลังใจและบำรุงขวัญแก่เจ้าอาวาสตามสมควรแก่การปฏิบัติหน้าที่

๒.๓.๔ ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

พระพุทธศาสนามีความเป็นมาอย่างยาวนาน นับแต่องค์สมเด็จพระสัมมาพุทธเจ้าทรงประทานการอุปสมบทแก่พระอัญญาโกณฑัญญะ ถือว่าเป็นการสืบศาสนทายาทเป็นครั้งแรก และทรงประกาศความจริงแห่งชีวิตด้วยการแสดงพระธรรมจกัปปวัตนสูตร เป็นปฐมฤกษ์แห่งการประกาศพระพุทธศาสนา ณ ป่าอิสิปตนมฤคทายวัน หลังจากนั้นทรงส่งพระสาวกไปประกาศพระสัทธรรม ด้วยพระพุทธดำรัส ว่า

“ ตูก่อนภิกษุทั้งหลาย พวกเธอจงเที่ยวจาริกไป เพื่อประโยชน์และความสุขแก่ชนหมู่ มาก เพื่ออนุเคราะห์โลก เพื่อประโยชน์เกื้อกูล และความสุขแก่พวกทวยเทพและมนุษย์ อย่าไปโดยทางเดียวกันสองรูป จงแสดงธรรมมีความงามในเบื้องต้น มีความงามในท่ามกลาง และความงามในที่สุด จงประกาศพรหมจรรย์ พร้อมทั้งอรรถและพยัญชนะบริสุทธิ์บริบูรณ์ครบถ้วน ”^{๔๗}

นับตั้งแต่บัดนั้นเป็นต้นมา การประกาศพระพุทธศาสนาได้เริ่มแผ่ขยายไปทั่วชมพูทวีป ซึ่งทำให้พระพุทธศาสนาเจริญมั่นคงอย่างรวดเร็ว ดังนั้น การเผยแผ่พระพุทธศาสนา จึงเป็นหน้าที่หรือบทบาทที่พระสงฆ์หรือพระสังฆาธิการจักต้องกระทำ โดยการจัดการเทศนา อบรม สั่งสอน ประชาชน ให้เกิดศรัทธาเลื่อมใสในพระพุทธศาสนาและตั้งอยู่ในสัมมาปฏิบัติ เป็นพลเมืองดีของประเทศชาติ

สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้ามกุฎราชกุมาร (ช่วง วรปญฺญโญ), อ่างในกองแผนงาน กรมการศาสนา กำหนดหน้าที่หรือบทบาทที่วัดต่างๆ เจ้าคณะตำบล คณะสงฆ์อำเภอ และคณะสงฆ์จังหวัด เกี่ยวกับการเผยแผ่ ไว้ดังนี้

๑. หาอุบายวิธีให้ได้ยินได้ฟังโอวาท คำสั่งสอนหรือขอแนะนำที่เป็นประโยชน์
๒. แนะนำ สั่งสอน อบรม ประชาชนให้เข้าใจในศาสนพิธีและการปฏิบัติ
๓. เทศนาสั่งสอนประชาชนให้ตั้งอยู่ในศีลธรรมและให้ได้ยินได้ฟังเกี่ยวกับพระศาสนา โดยถูกต้อง^{๔๘}

^{๔๗}วิ.ม. (ไทย) ๔/๓๒/๔๐.

^{๔๘}สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้ามกุฎราชกุมาร (ช่วง วรปญฺญโญ), การเผยแผ่พระพุทธศาสนา : **คู่มือพระสังฆาธิการว่าด้วยเรื่อง การคณะสงฆ์และการพระศาสนา** ในทวิ พลรัตน์ (บรรณธิการ), (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๐), หน้า ๑๔๘-๑๕๕.

พระมหาสมทรง สิริธโร ได้กล่าวถึงการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ว่า ทั้งวัดและพระสงฆ์ได้ทำงานการเผยแผ่พระพุทธศาสนามากเป็นพิเศษ ดังจะเห็นได้จากมีหน่วยพระธรรมทูต ธรรมจาริก ธรรมพัฒนาและหน่วยพัฒนาทางจิต ทั้งมีหน่วยอบรม อ.ป.ต. (หน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล) ทั้งนี้ การเผยแผ่จะได้ผลก็ต่อเมื่อ

๑. พระสงฆ์จะต้องศึกษาให้มีความรู้ ความเข้าใจในพระธรรมวินัย และปฏิบัติตามอย่างจริงจัง สอนอย่างไร ปฏิบัติได้เช่นนั้น

๒. ไม่สอนให้คลาดเคลื่อนจากความจริง เพื่อผลประโยชน์ของตน

๓. ไม่ติดยึดในแง่ใดแง่หนึ่งของหลักธรรม

๔. ไม่เห็นแก่ความง่ายตีความธรรมวินัยตามชอบใจหรือตามความต้องการของประชาชน

๕. ไม่สนองความต้องการของผู้มีอำนาจ

๖. ประสานความเข้าใจ ความเชื่อหรือลัทธิศาสนาอื่นๆ พุทธศาสนิกชนทุกคนมีหน้าที่เผยแผ่พุทธศาสนาให้กว้างไกลออกไป เพื่อประโยชน์สุขของชาวโลก ความวัฒนาสถาพรของพระพุทธศาสนาและความมั่นคงของชาติไทย ผู้ที่จะทำหน้าที่เผยแผ่ศาสนาได้ดี ต้องเป็นผู้รู้ศาสนา และปฏิบัติตนตามหลักธรรมในศาสนาได้โดยสมบูรณ์เป็นนิจ การเผยแผ่ศาสนามีคำ ที่ใช้อยู่ ๒ คำ คือ คำว่า “เผยแผร์” และ “เผยแผ่” คำว่า เผยแผร์ เป็นลักษณะของมิชชันนารี คือ มุ่งมั่นจะให้ผู้อื่นยอมรับในศาสนาของตน ซึ่งเป็นลักษณะ แห่งการจูงใจให้อีกฝ่ายหนึ่งหันมานับถือคำสอนนั้นๆ ส่วนคำว่า เผยแผ่ หมายถึง การประกาศให้ทราบ หากทราบแล้วสนใจจะเป็นพุทธศาสนิกชนก็ไม่เป็นไรถึงเพียง การเผยแผ่เป็นศัพท์ที่มีลักษณะอะลุ้มอล่วยและแสดงถึงการมีใจกว้าง ไม่ผูกมัดผู้อื่น ด้วยความคิดของตนเองหรือศาสนาของตน^{๔๔}

^{๔๔}พระมหาสมทรง สิริธโร, นายแพทย์ประเวศ วะสี, นายสมบุญ สุขสำราญ และ ส. ศิวรักษ์, **บทบาทของวัดและพระสงฆ์ไทยในอนาคต**, อ้างใน พระปลัดเกียรติศักดิ์ สันทวีวรกุล, “บทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดกระบี่”, **วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต(การบริหารการศึกษา)**, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๔๘), หน้า ๓๑.

สรุป ฉะนั้น จักเห็นได้ว่า การเผยแพร่ของพระสงฆ์ วัด และคณะสงฆ์ ในปัจจุบัน มีทั้งแบบประเพณี แบบปรับปรุงให้เหมาะสมกับสภาพสังคมปัจจุบัน และแบบที่จัดเป็นคณะหรือหน่วยงานขึ้นดำเนินการ คือ

๑. การเผยแพร่ตามประเพณีคณะสงฆ์ และประเพณีไทย ได้แก่ การเทศนาอบรมสั่งสอน ประชาชนที่วัด ที่บ้าน ที่มีผู้อาราธนาและที่อื่นๆ ในโอกาสต่างๆ ทั้งแบบเทศน์ธรรมดา คือ เทศน์รูปเดียว หรือเทศน์ปลุคาวิสาขนา ๒ รูปขึ้นไป

๒. การเผยแพร่แบบปรับปรุงให้เหมาะสมกับสภาพสังคมปัจจุบัน ได้แก่ การบรรยายธรรม การสนทนาธรรม การปาฐกถาธรรม ในที่ประชุมที่วัด หรือที่อื่นๆ ในโอกาสต่างๆ หรือโดยทางวิทยุกระจายเสียง วิทยุโทรทัศน์ บันทึกลงแผ่นเสียง หรือแถบบันทึกเสียง ไปเผยแพร่ที่อื่นในโอกาสต่างๆ รวมทั้งการพิมพ์หนังสือเทศน์ หนังสือธรรมะออกเผยแพร่ หรือลงในหนังสือพิมพ์และเครือข่ายอินเตอร์เน็ตออกเผยแพร่

๓. การเผยแพร่แบบจัดเป็นคณะหรือหน่วยงานเผยแพร่หรือสถานศึกษา เป็นประจำหรือครั้งคราว หรือจัดเป็นกิจกรรมพิเศษ ในวัดหรือในหมู่บ้านใกล้เคียง เช่น งานพระธรรมทูต งานพระธรรมจาริก งานอบรมประชาชนประจำตำบล หน่วยสงเคราะห์พุทธมามกะผู้เยาว์ โรงเรียนพระพุทธศาสนาวินอาทิตย เป็นต้น

๒.๓.๕ ด้านการสาธารณูปการ

การก่อสร้างและการบูรณปฏิสังขรณ์ศาสนสมบัติในวัดด้วยการรักษา ซ่อมแซม ปรับปรุง ตกแต่งศาสนวัตถุ และศาสนสถาน ที่มีอยู่เดิม และก่อสร้างเพิ่มเติมให้เหมาะสมกับศาสนสมบัติที่จำเป็นต่อการดำรงพระพุทธศาสนาให้มั่นคงถาวรต่อไป

พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ คงคปญโญ) ได้กล่าวถึง การสาธารณูปการ ตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.๒๕๒๕ กล่าวว่า เป็น “ คำนาม ” หมายถึง “ การก่อสร้าง และการบูรณปฏิสังขรณ์ ” สำหรับ สาธารณูปการ ที่จัดเป็นระเบียบบริหารการคณะสงฆ์ส่วนกลาง และระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ส่วนกลาง เรียกว่า “ การสาธารณูปการ ” นั้น หมายถึง

๑. การก่อสร้างและการบูรณปฏิสังขรณ์ ศาสนวัตถุและศาสนสถาน

๒. กิจการอันเกี่ยวกับวัด คือ การสร้าง การตั้ง การรวม การย้าย การยุบเลิก การขอรับพระราชทานวิสุงคามสีมา การยกวัดร้างเป็นวัดมีพระภิกษุอยู่จำพรรษา และการยกวัดราษฎร์ขึ้นเป็นพระอารามหลวง

๓. กิจการของวัดอื่นๆ เช่น การจัดงานวัด การเรียไร

๔. การศาสนสมบัติของวัด^{๕๐}

ตามความหมายที่กล่าวมานี้ ผู้วิจัยได้สรุปว่ามีลักษณะของการกระทำ การสาธารณูปการใน ๓ ประการ คือ

๑. การกระทำ ด้วยแรงความคิด แรงงานและทุนทรัพย์รวมถึงการควบคุม
๒. การกระทำ ด้วยเอกสารรายงาน
๓. การกระทำ โดยการจัดประโยชน์

การควบคุมและส่งเสริม การสาธารณูปการ เป็นงานที่ละเอียดอ่อนเป็นตัวหลักของการ คณะสงฆ์แต่ผู้ปฏิบัติโดยตรงคือ เจ้าอาวาส ซึ่งเป็นพระสังฆาธิการระดับวัด เจ้าคณะทุกส่วนทุกชั้น ต้องมีความสัมพันธ์กัน ๒ ประการ คือ ควบคุมการสาธารณูปการ และส่งเสริมการสาธารณูปการ

การควบคุมดูแลวัดนั้น เจ้าคณะจะเพิกเฉยมิได้ ถ้าเพิกเฉยจะเป็นการละเว้นการปฏิบัติ ต้องสอดส่อง ดูแล ชี้แจง แนะนำ ในการสาธารณูปการของเจ้าอาวาส ดังต่อไปนี้

๑. ควบคุมการทำแผนผังวัดให้สอดคล้องกับยุคพัฒนา
๒. ควบคุมแบบแปลนเสนาสนะแต่ละวัดให้อยู่ในหลักประหยัดและพอเหมาะพอควร แก่สภาพท้องถิ่นและให้ก่อสร้างตามแบบแปลน
๓. ควบคุมให้แต่ละวัดที่สร้างถาวรวัตถุให้เป็นทรงไทย หรือให้รักษาศิลปวัฒนธรรม ท้องถิ่นเป็นสำคัญ

๔. ควบคุมการเงินและบัญชี รับ – จ่ายของแต่ละวัดให้เป็นไปตามหลักบัญชี

๕. ควบคุมดูแลการเอกสารต่างๆ ของเจ้าอาวาส เช่น รายงานขอรับพระราชทาน วิสุงคามสีมาให้เป็นไปโดยถูกต้อง

๖. ควบคุมการจัดการศาสนสมบัติของวัดให้เป็นไปตามกฎกระทรวง การส่งเสริมกิจการของวัด เจ้าคณะทุกชั้นควรส่งเสริมเจ้าอาวาสในการสาธารณูปการดังนี้

๑. ออกตรวจตราเยี่ยมเจ้าอาวาสให้เร่งรัดพัฒนาวัด

๒. แก้ไขข้อขัดข้องของเจ้าอาวาส ดังนี้

๒.๑ จัดหาช่างดำเนินการก่อสร้าง

๒.๒ จัดแปลนอาคารตลอดจนผังวัด

๒.๓ ดูแลหาทุนก่อสร้างด้วยการขอเงินงบประมาณ

๒.๔ ให้คำแนะนำการปฏิบัติงานสาธารณูปการให้เข้าใจอย่างถูกต้อง

๒.๕ ขจัดความขัดแย้งระหว่างวัดกับชาวบ้านซึ่งมีสาธารณูปการเป็นเหตุ

^{๕๐} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔๓.

- ๓.แนะนำการจัดงานวัดและการเรียไรให้เป็นไปตามระเบียบและคำสั่งมหาเถรสมาคม
- ๔.ช่วยยกฐานะวัดที่ได้พัฒนาดีแล้ว เป็นวัดพัฒนาตัวอย่าง
- ๕.แนะนำชี้แจงการจัดประโยชน์ของวัดให้ถูกต้องตามกฎหมายกระทรวง

จะเห็นได้ว่า งานสาธารณูปการเป็นงานสำคัญ โดยเฉพาะเป็นงานละเอียดอ่อน เป็นงานระดับท้องถิ่นและการพระศาสนา เป็นงานที่ให้ความสำคัญแก่พระสังฆาธิการและเห็นผลงานของพระสังฆาธิการได้เร็วกว่างานอื่น แต่ก็มักเป็นเหตุก่อบัญหา เช่น บางแห่งเกิดความขัดแย้งระหว่างวัดกับชาวบ้านจนถึงลูกกลามใหญ่โต ก็เพราะการสาธารณูปการเป็นเหตุ หากเจ้าคณะได้เห็นความสำคัญเร่งรัดตรวจตราชี้แจงแนะนำ การปฏิบัติหน้าที่ของพระสังฆาธิการได้ดีแล้ว การขัดแย้งระหว่างวัดกับบ้านจะลดน้อยลงตามลำดับ และความสมัคครสมานสามัคคีระหว่างบ้านกับวัดจะมีมากขึ้นเป็นเหตุให้การคณะสงฆ์และการพระศาสนาดำเนินไปด้วยความเรียบร้อยดีงาม การควบคุมส่งเสริมการสาธารณูปการ จึงถือเป็นหน้าที่อันสำคัญของพระสังฆาธิการทุกระดับชั้น

๒.๓.๖ ด้านการสาธารณสงเคราะห์

การสาธารณสงเคราะห์ เป็นการดำเนินกิจการต่างๆ เพื่อให้เป็นสาธารณประโยชน์แก่หน่วยงาน หรือแก่บุคคล หรือคณะบุคคล หรือการช่วยเหลือเกื้อกูลหรือการอุดหนุนจนเจือสถานที่ซึ่งเป็นสาธารณสมบัติหรือประชาชนทั่วไป

พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ คงคปญโญ) ได้กล่าวถึง การสาธารณสงเคราะห์เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นตามโอกาสอันควร จะมีระเบียบปฏิบัติชัดเจน สำหรับผู้จัดการสาธารณสงเคราะห์โดยส่วนมากได้แก่วัดหรือเจ้าอาวาส ซึ่งมีบทบัญญัติว่าด้วยหน้าที่ของเจ้าอาวาส ดังนี้

๑. จัดกิจการของวัดให้เป็นไปโดยเรียบร้อย
๒. เป็นธุระในการจัดการศึกษาอบรมแก่บรรพชิตและคฤหัสถ์
๓. ให้ความสะดวกตามสมควรแก่พุทธศาสนิกชน ในการบำเพ็ญกุศล^{๕๐}

มหาเถรสมาคมได้กำหนดหลักการและวิธีการปฏิบัติและควบคุมส่งเสริม ไว้ชัดเจน คือ กิจการหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล ซึ่งจัดตั้งขึ้นตามระเบียบมหาเถรสมาคม ว่าด้วยการจัดตั้งหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล พ.ศ. ๒๕๑๘ ซึ่งในระเบียบดังกล่าว กำหนดวัตถุประสงค์ไว้ ๓ ประการ คือ การเผยแผ่พระพุทธศาสนา การศึกษาสงเคราะห์ และการสาธารณสงเคราะห์ โดยระเบียบดังกล่าว กำหนดหน่วยงาน ให้ตั้ง ณ วัดใดวัดหนึ่ง ตำบลละหนึ่งหน่วย ให้จัดการเป็นรูปคณะกรรมการ โดยให้เจ้าอาวาสที่ตั้งหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบลเป็นประธานกรรมการ

^{๕๐}อ้างแล้ว, หน้า ๔๘.

โดยตำแหน่ง เจ้าอาวาสอื่นในเขตตำบลนั้น เป็นรองประธานกรรมการฝ่ายบรรพชิต กำหนดในตำบลนั้นเป็นรองประธานกรรมการฝ่ายคฤหัสถ์ ผู้ใหญ่บ้านและแพทย์ประจำ ตำบล เป็นกรรมการโดยตำแหน่ง อนึ่ง การสาธารณสงเคราะห์นี้ ให้เจ้าคณะพระสังฆาธิการพิจารณาจัดการสงเคราะห์ตามควรแก่โอกาส เช่น

๑. การพัฒนาหมู่บ้าน การพัฒนาตำบล การช่วยจัดหาทุนการสงเคราะห์ การป้องกันยาเสพติดให้โทษ เช่น ยาบ้า การช่วยป้องกันโรคเอดส์

๒. การช่วยเหลือสถานที่อันเป็นสาธารณสมบัติ เช่น การสร้างถนนหนทาง ขุดลอกคูคลอง สร้างฌาปนสถาน สร้างการประปา สร้างเครื่องกำเนิดไฟฟ้า

๓. การช่วยเหลือประชาชน ในโอกาสที่ควรช่วย เช่น การประสพอุทกภัยหรือช่วยคนชราหรือคนพิการ การสาธารณสงเคราะห์จะต้องจัดเพื่อความเรียบร้อยดีงามและไม่ขัดต่อพระธรรมวินัยและความสงบสุขของบ้านเมือง จึงจะถือว่าเป็นไปด้วยความถูกต้อง และเป็นสาธารณสงเคราะห์ของคนละสังข์ ดังนั้น จำเป็นต้องมีการดูแลให้เป็นไปในลักษณะเหมาะสมและควรได้รับการส่งเสริมสนับสนุนตามสมควร กรรมการโดยตำแหน่งผู้ทรงคุณวุฒิ ๕-๙ คน เป็นกรรมการสำหรับผู้ควบคุมและส่งเสริม มีคณะกรรมการอำนวยการระดับอำเภอ ระดับจังหวัด ผู้อำนวยการภาค และคณะกรรมการอำนวยการอบรมประชาชนกลาง

การควบคุมสาธารณสงเคราะห์ก็เพื่อให้การดำเนินการถูกต้องตามระเบียบและต่อเนื่อง การส่งเสริมเพื่อให้การปฏิบัติเป็นไปเพื่อสร้างสิ่งที่เป็นคุณประโยชน์นั้นควรดำเนินไปได้โดยไม่มีอุปสรรค แนวทางการส่งเสริมพอสรุปได้ดังนี้

๑. ชี้แนะการปฏิบัติหน้าที่

๒. ช่วยในการกำหนดแผนงานแต่ละปี

๓. ช่วยในคราวขาดแคลนทรัพยากร

๔. ช่วยยกย่องเชิดชูผู้ปฏิบัติหน้าที่

๕. ช่วยสนับสนุนด้านทุนตามที่จะมีโอกาส

๖. ช่วยประสานงานคณะกรรมการให้เกิดความสามัคคีร่วมงานกันด้วยดี

๗. ช่วยการอื่นอันเหมาะสม

งานสาธารณสงเคราะห์เป็นงานของพระสงฆ์เพื่อประชาชน วัดเป็นสถานที่ใกล้ชิดกับประชาชน จึงต้องเป็นผู้นำประชาชนในท้องถิ่น เพื่อสร้างสิ่งที่เป็นคุณประโยชน์โดยตรง

จากการศึกษาหลักการบริหารกิจการคณะสงฆ์ทั้ง ๖ ด้านที่ได้กล่าวมา ผู้วิจัยได้สรุปว่า การบริหารกิจการคณะสงฆ์ทั้ง ๖ ด้าน เป็นการบริหารที่มุ่งเน้นเพื่อประโยชน์ดังนี้

๑. เป็นไปเพื่อความเรียบร้อยแห่งพระภิกษุสามเณร
๒. เป็นไปเพื่อการนำมาซึ่งความศรัทธาเลื่อมใส
๓. เป็นไปเพื่อการสร้างศาสนทายาทที่มีความรู้อันเป็นกำลังของพระศาสนาในอนาคต
๔. เป็นไปเพื่อความผูกพันระหว่างคณะสงฆ์กับประชาชนทั่วไป
๕. เป็นไปเพื่อสร้างแบบอย่างอันดีแก่ประชาชนทั่วไป
๖. เป็นไปเพื่อการประสานระหว่างคณะสงฆ์กับองค์กรของรัฐ อันจะทำให้ความร่วมมือกันเป็นไปด้วยดี

๒.๔ แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับพระสังฆาธิการ

การปฏิบัติหน้าที่ของพระสังฆาธิการในการปกครองคณะสงฆ์เพื่อให้พระภิกษุและสามเณรในวัดให้ปฏิบัติตามพระธรรมวินัย กฎหมาย ข้อบังคับ ระเบียบ คำสั่ง มติ ประกาศ ของมหาเถรสมาคม และสอดส่อง ดูแล รักษาความสงบเรียบร้อยภายในวัด

๒.๔.๑ ความหมายของพระสังฆาธิการ

" พระสังฆาธิการ " เป็นคำรวมตำแหน่งพระภิกษุผู้ปกครองคณะสงฆ์ ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.๒๕๐๕ ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ.๒๕๓๕ เริ่มใช้มาแต่ พ.ศ.๒๕๐๖ จนถึงปัจจุบัน โดยมีกฎหมายมหาเถรสมาคมฉบับที่ ๕ (พ.ศ.๒๕๐๖) ว่าด้วยการแต่งตั้งถอดถอนพระสังฆาธิการ กำหนดนามเป็นครั้งแรก โดยเปลี่ยนคำว่า "พระคณาธิการ" มาเป็น " พระสังฆาธิการ " ให้สอดคล้องกับลักษณะการดำเนินการกิจการคณะสงฆ์ รวมคำว่า " พระ " " สังฆ " และ " อธิการ " เป็น " พระสังฆาธิการ " แปลตามรูปศัพท์ว่า " พระภิกษุผู้ทำงานโดยสิทธิขาดในทางคณะสงฆ์ " "พระภิกษุผู้ทำงานคณะสงฆ์โดยมีอำนาจเต็มตามตำแหน่ง" ซึ่งในแม่บทท่านบัญญัติว่า หมายถึง " พระภิกษุผู้ดำรงตำแหน่งปกครองคณะสงฆ์ " มีตำแหน่งดังนี้

๑. เจ้าคณะใหญ่
๒. เจ้าคณะภาค รองเจ้าคณะภาค
๓. เจ้าคณะจังหวัด รองเจ้าคณะจังหวัด
๔. เจ้าคณะอำเภอ รองเจ้าคณะอำเภอ

๕. เจ้าคณะตำบล รองเจ้าคณะตำบล

๖. เจ้าอาวาส รองเจ้าอาวาส ผู้ช่วยเจ้าอาวาส^{๕๒}

เจ้าคณะและเจ้าอาวาสดังกล่าวนี้ เป็นผู้ทำงานคณะสงฆ์อย่างมีอำนาจเต็มตามกฎหมาย และครอบคลุมงานทุกส่วนในเขตปกครองหรือในวัด ส่วนรองเจ้าคณะ รองเจ้าอาวาส และผู้ช่วยเจ้าอาวาส จะมีอำนาจหน้าที่เต็มตามตำแหน่ง ก็เพราะได้รับการมอบหมาย จึงบัญญัติขึ้นมาว่า " พระสังฆาธิการ " ซึ่งเทียบได้กับข้าราชการของฝ่ายราชอาณาจักร ส่วนเลขานุการเจ้าคณะและเลขานุการรองเจ้าคณะ หาได้เป็นพระสังฆาธิการไม่ เพราะเป็นเพียงผู้ทำการเลขานุการ

จากความหมายข้างต้น **พระสังฆาธิการ** จึงหมายถึง พระภิกษุผู้ดำรงตำแหน่งปกครองคณะสงฆ์ ดังต่อไปนี้

๑. เจ้าคณะใหญ่

๒. เจ้าคณะภาค รองเจ้าคณะภาค

๓. เจ้าคณะจังหวัด รองเจ้าคณะจังหวัด

๔. เจ้าคณะอำเภอ รองเจ้าคณะอำเภอ

๕. เจ้าคณะตำบล รองเจ้าคณะตำบล

๖. เจ้าอาวาส รองเจ้าอาวาส ผู้ช่วยเจ้าอาวาส^{๕๓}

ในกฎนี้ กำหนดพระสังฆาธิการไว้ ๖ ชั้นด้วยกัน เมื่อแบ่งเป็นตำแหน่ง หมายถึงที่ต้องใช้ตัวบุคคลผู้ดำรงตำแหน่งนั้นได้ ๑๒ ตำแหน่ง คือ

๑. ชั้น (ระดับ) หน มี ๑ ตำแหน่ง คือ เจ้าคณะใหญ่หน....

๒. ชั้น (ระดับ) ภาค มี ๒ ตำแหน่ง คือ เจ้าคณะภาค ๑ รองเจ้าคณะภาค ๑

๓. ชั้น (ระดับ) จังหวัด มี ๒ ตำแหน่ง คือ เจ้าคณะจังหวัด ๑ รองเจ้าคณะจังหวัด ๑

๔. ชั้น (ระดับ) อำเภอ มี ๒ ตำแหน่ง คือ เจ้าคณะอำเภอ ๑ รองเจ้าคณะอำเภอ ๑

๕. ชั้น (ระดับ) ตำบล มี ๒ ตำแหน่ง คือ เจ้าคณะตำบล ๑ รองเจ้าคณะตำบล ๑

๖. ชั้น (ระดับ) วัด มี ๓ ตำแหน่ง คือ เจ้าอาวาส ๑ รองเจ้าอาวาส ๑ และ ผู้ช่วยเจ้าอาวาส ๑

^{๕๒} กฎมหาเถรสมาคม ฉบับที่ ๕ (พ.ศ.๒๕๐๖), บทนำ

^{๕๓} กฎมหาเถรสมาคม, ฉบับที่ ๒๔ ว่าด้วยการแต่งตั้งถอดถอนพระสังฆาธิการ, หมวด ๑ ข้อ ๔, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, พ.ศ.๒๕๔๑), หน้า ๒.

๒.๔.๒ ความสำคัญของพระสังฆาธิการ

พระสังฆาธิการเป็นผู้ปกครองดูแลคณะสงฆ์ในเขตการปกครองและวัดให้เป็นไปตามพระธรรมวินัย กฎหมาย กฎมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบ คำสั่ง มติ ประกาศ และพระบัญชาสมเด็จพระสังฆราช มีหน้าที่ควบคุมและส่งเสริมการรักษาความเรียบร้อยดีงามของคณะสงฆ์ จัดการและพัฒนา การศาสนศึกษา การศึกษาสงเคราะห์ การเผยแผ่พระพุทธศาสนา การสาธารณูปการ และการสาธารณสงเคราะห์ให้เป็นไปด้วยดี พระสังฆาธิการจึงมีความสำคัญในการดูแลพระภิกษุสามเณร ดูแลวัดให้เป็นระเบียบเรียบร้อย ให้พระภิกษุสามเณร มีจริยาวัตรงดงาม ประพฤติปฏิบัติตนตามหลักพระธรรมวินัย นับว่าพระสังฆาธิการเป็นผู้จรรโลงพระพุทธศาสนาให้ยั่งยืน ดูแลความประพฤติปฏิบัติของพระภิกษุสามเณร มิให้ออกนอกพระธรรมวินัย และพระสังฆาธิการโดยเฉพาะ เจ้าอาวาส รองเจ้าอาวาส และผู้ช่วยเจ้าอาวาส จะต้องบำรุงรักษา จัดการวัด และสมบัติของวัดให้เป็นไปโดยเรียบร้อย ปกครองและสอดส่องให้บรรพชิตและคฤหัสถ์ที่พำนักอยู่ในวัดปฏิบัติตามพระธรรมวินัย และเป็นธุระในการศึกษาอบรมและสั่งสอนพระธรรมวินัย แก่บรรพชิตและคฤหัสถ์ ให้ความสะดวกตามสมควรในการบำเพ็ญกุศล

กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ ระบุถึงความสำคัญของพระสังฆาธิการว่าพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติ จะเจริญรุ่งเรืองถาวรสืบต่อไป ก็ด้วยจะต้องอาศัยพระสังฆาธิการเป็นสำคัญ เนื่องจากพระสังฆาธิการเป็นผู้ใกล้ชิดประชาชนโดยเฉพาะพระสังฆาธิการระดับเจ้าอาวาส ซึ่งเป็นที่เคารพเลื่อมใสศรัทธาของประชาชน ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ เจ้าอาวาสจึงมีอำนาจ หน้าที่ ในการบริหารและจัดการวัด ให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ^{๕๔}

การแต่งตั้งพระสังฆาธิการ

การแต่งตั้งพระสังฆาธิการในแต่ละชั้นนั้นมีความแตกต่างกันออกไป ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความสำคัญของบทบาทหน้าที่ของแต่ละตำแหน่งและวุฒิภาวะของผู้ที่จะดำรงตำแหน่งนั้นๆว่ามีความสัมพันธ์กันและมีความเป็นไปได้ว่าจะดำเนินการตามบทบาทหน้าที่ที่ได้รับนั้นให้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดีมากน้อยเพียงไร ซึ่งการแต่งตั้งพระสังฆาธิการในแต่ละระดับนั้น จะมีข้อพิจารณาดังนี้

พระภิกษุผู้จะดำรงตำแหน่งพระสังฆาธิการ ต้องมีคุณสมบัติทั่วไปดังต่อไปนี้

๑. มีพรรษาสมควรแก่ตำแหน่ง
๒. มีความรู้ความสามารถแก่ตำแหน่ง

^{๕๔}กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ, **คู่มือพระสังฆาธิการ ว่าด้วยเรื่องการคณะสงฆ์และการพระศาสนา**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๐), คำนำ.

๓. มีความประพฤติเรียบร้อยตามพระธรรมวินัย
๔. เป็นผู้ฉลาดสามารถในการปกครองคณะสงฆ์
๕. ไม่เป็นผู้มีร่างกายทุพพลภาพไร้ความสามารถ หรือมีจิตฟั่นเฟือน ไม่สมประกอบ หรือเป็นโรคเรื้อน หรือเป็นวัณโรค ในระยะอันตรายจนเป็นที่น่ารังเกียจ
๖. ไม่เคยต้องคำวินิจฉัยลงโทษในอธิกรณที่พึงรังเกียจมาก่อน
๗. ไม่เคยถูกถอดถอน หรือถูกปลดจากตำแหน่งใด เพราะความผิดมาก่อน^{๕๕}

มีข้อที่น่าสังเกตว่า ท่านยังมีได้ใช้คำว่า พระสังฆาธิการ ใช้คำว่า **พระภิกษุ** เพราะยึดหลัก คำว่า **พระภิกษุ** อันเป็นนามบัญญัติ เรียกพระโดยรวมตามกฎหมาย ด้วยเหตุที่ยังไม่ได้แต่งตั้ง แต่ที่กำหนดนี้ ก็เพื่อกำหนดคุณสมบัติผู้ที่จะดำรงตำแหน่งพระสังฆาธิการดังกล่าวมาแล้ว

ในการกำหนดคุณสมบัตินี้เป็นคุณสมบัติหลักผู้ที่จะมาดำรงตำแหน่งพระสังฆาธิการไม่ว่าจะเป็นชั้นใดๆ ก็ตามให้ถือเอาคุณสมบัติตามนี้เป็นหลักพิจารณาเป็นเบื้องต้นและต้องพิจารณาทุกข้อ ตั้งแต่ (๑) จนถึง (๗) นั้นเอง เพราะเป็นคุณสมบัติหลัก^{๕๖}

ในข้อ ๑) นั้น เป็นข้อที่กำหนดไว้ตายตัว ในแต่ละชั้นของพระสังฆาธิการชั้นนั้นๆว่า ผู้จะดำรงตำแหน่งนั้น ต้องมีพรรษาเท่าไร เป็นต้น เช่น ผู้ที่จะดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาส ต้องมีพรรษาพัน ๕ พรรษา จะต่ำกว่านั้นมิได้ ในชั้นอื่นๆ ก็กำหนดไว้ชัดเจนเช่นเดียวกัน

ในข้อ ๒) นั้น เป็นข้อที่กำหนดถึงความรู้ของผู้ที่จะมาดำรงตำแหน่งดังกล่าวแล้ว แต่ในที่นี้ กำหนดไว้กว้างๆ ทั้งนี้ก็เพื่อให้ผู้มีอำนาจในการแต่งตั้งได้พิจารณาเอาตามความเหมาะสม ซึ่งในเรื่องของรูปร่างนั้น ท่านมิได้กำหนดตายตัวลงไปว่า ต้องเป็นความรู้ชั้นไหนอย่างไร ทั้งนี้ก็เพื่อสะดวกในการปฏิบัติจริงนั่นเอง ความรู้ที่กำหนดเป็นมาตรฐานทางการศึกษาของคณะสงฆ์ในปัจจุบันที่ถือเป็นหลักนั้น มี ๒ คือ ความรู้ในส่วนนักธรรม เรียกว่า นักธรรมชั้นตรี โท เอก ความรู้ในทางการศึกษาบาลี เรียกว่า ประโยค ๑-๒, ประโยค ป.ธ.๓ ไปจนถึงประโยค ป.ธ.๙ ความรู้ในส่วนของการศึกษาภาษาบาลีนี้ ในปัจจุบัน ได้ถูกจัดเป็นสมณศักดิ์ประเภทหนึ่งด้วย แต่โดยความเป็นจริงแล้ว ความรู้มีความหมายมากกว่านั้น เพราะในบางท่านบางคน แม้ไม่มีความรู้ที่เป็นมาตรฐานทางการศึกษาอันได้รับประกาศนียบัตร หรือปริญญาบัตร แต่มีความรู้ความเชี่ยวชาญที่เป็นประสบการณ์จริงประสบการณ์ตรงก็มีมาก และมีประโยชน์ในการปฏิบัติงานเป็นอย่างดีด้วย

^{๕๕} กฎมหาเถรสมาคม ฉบับที่ ๒๔(พ.ศ.๒๕๔๑), ว่าด้วยเรื่องการแต่งตั้งถอดถอนพระสังฆาธิการ, หมวด ๒ ข้อ ๖.

^{๕๖} พระศรีศาสนวงศ์(มีชัย วีระปญโญ), อธิบายกฎหมายมหาเถรสมาคม, (กรุงเทพมหานคร : ประยูรสาส์นไทยการพิมพ์, ๒๕๕๑), หน้า ๑๙.

ดังนั้น ในเรื่องของความรู้นั้น กฎระเบียบจึงกำหนดไว้แบบกว้างๆนั่นเอง ยังมีความรู้ที่อีกอย่างหนึ่ง ซึ่งจัดเป็นระดับอุดมศึกษาของคณะสงฆ์ กล่าวคือ มหาวิทยาลัยสงฆ์ ได้แก่ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยซึ่งเป็นมหาวิทยาลัยในกำกับของรัฐ มีหน้าที่ผลิตบัณฑิตมาเพื่อรองรับและสนองงานการคณะสงฆ์ ในด้านการปกครองและการเผยแผ่เป็นต้น ซึ่งในปัจจุบันมีระดับความรู้ถึงปริญญาเอกทีเดียว^{๕๗}

ในข้อ ๓) นั้น กำหนดถึงความประพฤติ โดยยกพระธรรมวินัยเป็นเกณฑ์ในการกำหนดคุณสมบัติของผู้ที่จะมาดำรงตำแหน่งพระสังฆาธิการว่า เป็นภิกษุผู้มีความประพฤติเรียบร้อยตามหลักพระธรรมวินัย ซึ่งในทางปฏิบัติ ย่อมต้องหมายถึงผู้มีอำนาจในการแต่งตั้ง จะใช้วิธี ในการสอดส่องดูแลความประพฤติของภิกษุผู้อยู่ในปกครองว่า เป็นอย่างไรนั่นเอง ควรแก่การแต่งตั้งในตำแหน่งนั้นๆ หรือไม่อย่างไร

ในข้อ ๔) นั้น กำหนดถึงความสามารถ ในการปกครอง ซึ่งในข้อนี้ ก็เป็นการกำหนดไว้แบบกว้างๆ อีกเช่นกัน ซึ่งต้องเป็นดุลยพินิจของท่านผู้มีอำนาจในการแต่งตั้งที่จะพิจารณา

ในข้อ ๕) นั้น กำหนดถึงความเป็นปกติของร่างกายเป็นหลักโดยกำหนดไว้ชัดเจนว่า ต้องไม่เป็นผู้มีร่างกายทุพพลภาพไร้ความสามารถ คือต้องยังคงเป็นผู้มีความสามารถในการบริหารงานได้อยู่มิใช่เป็นผู้เจ็บป่วย หรืออ่อนแอไม่มีกำลัง อันหมายถึงความไม่เป็นปกติ และต้องไม่มีจิตฟั่นเฟือนไม่สมประกอบ ต้องไม่เป็นโรคเรื้อนหรือวัณโรคในระยะอันตรายจนน่ารังเกียจ ดังนั้น ถ้าเป็นวัณโรค แต่ในระยะเริ่มต้น แล้วรักษาและไม่มีลักษณะเป็นที่น่ารังเกียจ เมื่อไม่เป็นที่น่ารังเกียจก็ไม่จัดเข้าในข้อนี้

ในข้อ ๖) นั้น ท่านกำหนดประวัติแห่งการดำรงเพศพระภิกษุว่า ต้องไม่เคยต้องคำวินิจฉัยลงโทษในอธิกรณ์ที่พึงรังเกียจมาก่อน อธิกรณ์นั้น ก็คือเรื่องราวที่เกิดขึ้นและสงฆ์จะต้องจัดทำให้สำเร็จ มีการอุปสมบท ที่เรียกว่า กิจจาธิกรณ์ เป็นต้น แต่ในที่นี้ หมายถึง อธิกรณ์ที่เป็นเรื่องราวในทางเสียหาย หมายถึง ตัวภิกษุเองก่อเรื่องขึ้นหรือพัวพันกับเรื่องราวที่เป็นไปในทางเสียหาย เมื่อมีคำวินิจฉัยลงโทษจากผู้ปกครองที่พิจารณาอธิกรณ์นั้นแล้ว อย่างนี้ถือว่า ขาดคุณสมบัติ ดังนั้น จึงกำหนดว่า ต้องไม่เคยต้องคำวินิจฉัยลงโทษ ในอธิกรณ์ที่พึงรังเกียจมาก่อน

แต่ในความเป็นจริงแล้ว พระภิกษุผู้ถูกคำวินิจฉัยลงโทษในอธิกรณ์ที่พึงรังเกียจนั้น อาจไม่มีความผิดตามที่ถูกลงโทษก็เป็นได้ หากแต่ถูกการกระทำอันไม่ชอบมาพากลบางอย่างสร้างเรื่องสร้างหลักฐานจนแนบเนียน ก็เป็นได้ จึงเป็นสิ่งที่พระภิกษุพึงสำเหนียกและระมัดระวังในเรื่องเหล่านี้ให้มาก ในส่วนของท่านผู้วินิจฉัยเองก็ตามที่ คงต้องใช้วิจารณญาณให้มากเช่นเดียวกัน มิ

^{๕๗} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๐-๒๑.

เช่นนั้น จะเป็นการสนับสนุนผู้ไม่ประสงค์ไปเสีย อันมีผลต่อบุคลากรของพระศาสนา ซึ่งมีผลต่ออายุและความมั่นคงของพระศาสนาด้วย^{๕๘}

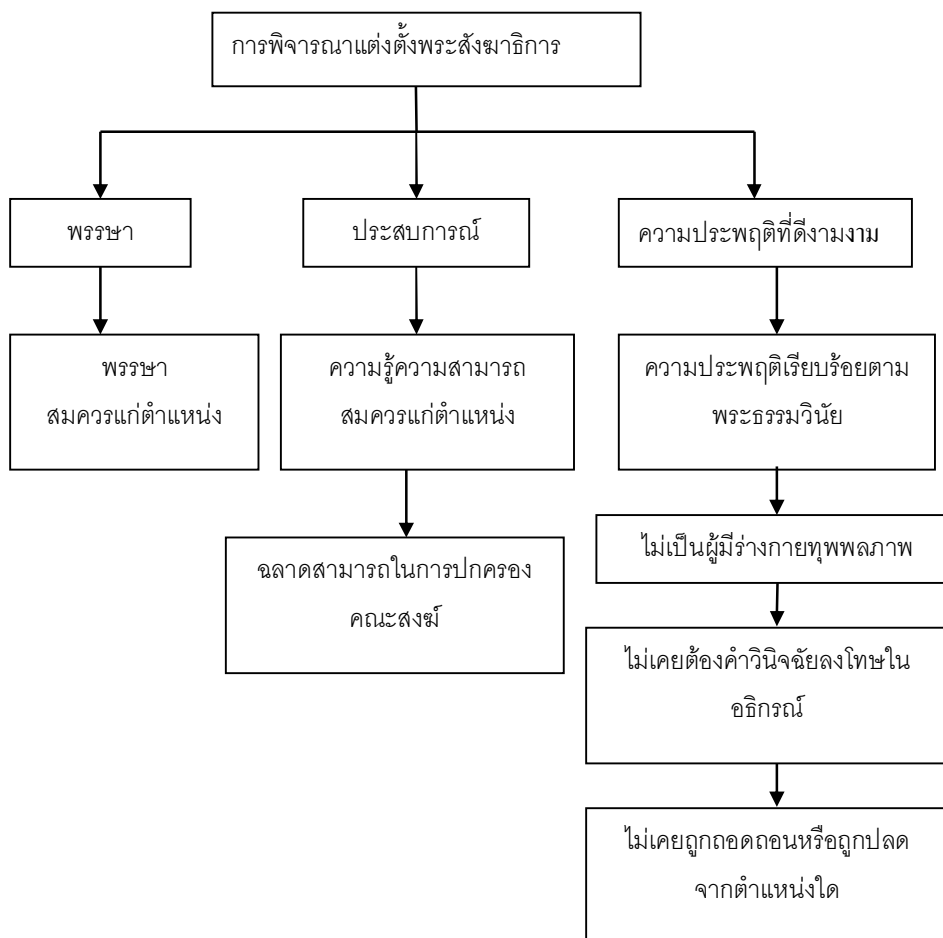
ในข้อ ๗) นั้น กำหนดเอาประวัติแห่งการดำรงตำแหน่งในขั้นต้นๆมาก่อนแล้ว โดยกำหนดว่า ต้องไม่ถูกถอดถอนหรือถูกปลดจากตำแหน่งใด เพราะความผิดมาก่อน มีข้อที่พิจารณา ดังนี้ การปลด หรือถูกถอดถอนนั้นเป็นโทษทางจริยาพระสังฆาธิการ เหตุเพราะละเมิดจริยาพระสังฆาธิการอย่างร้ายแรง ต้องไม่ถูกถอดถอนจากตำแหน่ง เพราะความผิด เหตุเพราะละเมิดจริยาพระสังฆาธิการอย่างร้ายแรงนั่นเอง

จากข้อความข้างต้นที่กล่าวแล้วนั้น ผู้วิจัยมีความเห็นพอสรุปได้ดังนี้ คือ ในการพิจารณาแต่งตั้งพระสังฆาธิการนั้น สามารถกล่าวโดยสรุปได้ ๓ ข้อใหญ่ คือ

๑. พิจารณาจากพรรษา
๒. พิจารณาจากประสบการณ์ทำงาน
๓. พิจารณาจากความประพฤติที่ดีงาม

^{๕๘} อ่างแล้ว, หน้า ๕๒.

ซึ่งจะเห็นได้ว่า ที่ผู้วิจัยได้ทำการแบ่งย่อให้เหลือ ๓ หมวดในการพิจารณานั้น เพื่อให้โครงสร้างที่พิจารณาได้ง่ายยิ่งขึ้น และเพื่อการเข้าใจได้ง่าย ผู้วิจัยได้ทำโครงสร้างพอสรุปได้ดังนี้

แผนภูมิที่ ๒.๑ สรุปหลักพิจารณาการแต่งตั้งพระสังฆาธิการ

การพิจารณาภิกษุผู้เข้ารับตำแหน่งพระสังฆาธิการนั้น ผู้ศึกษาได้แบ่งเป็น ๓ หมวดการพิจารณาจาก ๗ ข้อการพิจารณา ดังนี้

๑. **พรรษา** ในข้อพิจารณาเรื่องพรรษานี้ คงไม่ต้องกล่าวไว้ให้มากความ แต่จะพอสรุปได้ว่า การดำรงตำแหน่งพระสังฆาธิการนั้น จักพิจารณาภิกษุผู้มีพรรษากาล ตั้งแต่ ๕ พรรษาขึ้นไปเข้ารับตำแหน่ง ส่วนจะเป็นตำแหน่งใดนั้นขึ้นอยู่กับความเหมาะสมของพรรษาผู้จักได้รับพิจารณานั้นเอง

๒. **ประสบการณ์** ในข้อนี้ผู้ศึกษามีความเห็นว่าเป็นข้อที่สามารถบ่งไปถึงด้านการศึกษาคือความรู้ และ ความสามารถในด้านการปกครองและการบริหาร จึงจัด ๒ ข้อ กล่าวคือ

ข้อ (๒) และ (๔) เข้าในหมวดนี้ หากมีการถามว่า เหตุใดจึงจัดการศึกษาเข้าในหมวดประสบการณ์ เนื่องจากความรู้นั้นมีไม่เฉพาะด้านการเรียนรู้ภายในสถาบันเพียงอย่างเดียว แต่หากว่าความรู้สามารถศึกษาได้จากการปฏิบัติจริงหรือการได้พบและคลุกคลีอยู่ในวงการณ์นั้น ๆ ก็สามารถกล่าวได้ว่าเป็นผู้มีความรู้ในด้านนั้น ๆ หรือเรียกว่า ผู้ชำนาญการ ก็อาจเป็นไปได้

๓. ความประพฤติดีงาม ในข้อนี้ผู้วิจัยได้มีความเห็นว่า ความประพฤติที่ดีงามนั้น บ่งบอกถึงศีลจารวัตรอันดีงาม คือ ต้องเป็นผู้ที่รักษาศีลและมีระเบียบวินัยอันเคร่งครัด ซึ่งสามารถขยายผลไปถึงด้านสุขภาพที่ตามมาและด้านความต่างพลอยอันเกิดจากอิทธิกรรมและเป็นนำมาซึ่งความเชื่อมั่นกล่าวคือบุคคลรอบข้างมีศรัทธาในตัวภิกษุนั้นเป็นอย่างดี จึงได้รวมเอาข้อพิจารณาที่ (๓) , (๕) , (๖) , (๗) มาไว้ในหมวดนี้เพื่อเป็นการเข้าใจได้ง่ายจากการพิจารณาคุณสมบัติพระสังฆาธิการที่จะดำรงตำแหน่งที่ได้กล่าวไว้แล้วนั้น ต่อไปจะได้ขยายถึงการพิจารณาแต่งตั้งพระสังฆาธิการในระดับต่างๆ ดังนี้ คือ

๑) ระดับเจ้าคณะใหญ่

การพิจารณาแต่งตั้งพระสังฆาธิการในระดับเจ้าคณะใหญ่นั้น ได้กำหนดไว้ว่า พระภิกษุผู้จะดำรงตำแหน่งเจ้าคณะใหญ่ ต้องมีคุณสมบัติโดยเฉพาะอีกส่วนหนึ่งดังนี้

(๑) มีพรรษาพ้น ๓๐ และ

(๒) มีสมณศักดิ์ไม่ต่ำกว่ารองสมเด็จพรราชาคณะ^{๕๙}

เจ้าคณะใหญ่นั้น เป็นตำแหน่งผู้ปกครองคณะสงฆ์ซึ่งเมื่อก่อนโดยตำแหน่งนี้ได้ตราไว้ในกฎหมายเถรสมาคม ฉบับที่ ๒๓ (พ.ศ.๒๕๔๑) หมวด ๒ ว่าด้วยระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ ส่วนกลาง ดังนั้น ตำแหน่งเจ้าคณะใหญ่นี้ จึงจัดเป็นตำแหน่งพระสังฆาธิการในส่วนกลาง และเป็นตำแหน่งเดียวเท่านั้นที่เป็นส่วนกลาง เขตปกครองคณะสงฆ์ที่เจ้าคณะใหญ่มีอำนาจ หน้าที่ในการปกครอง เรียกว่า หน ซึ่งมีข้อกำหนดในกฎหมายเถรสมาคม ฉบับที่ ๒๓ (พ.ศ.๒๕๔๑) หมวด ๒ ข้อ ๖ ดังนี้

ในส่วนของคณะสงฆ์ฝ่ายมหานิกาย แบ่งเป็น ๔ หน มีตำแหน่งเจ้าคณะใหญ่ ๔ ตำแหน่ง คือ

๑. เจ้าคณะใหญ่หนกลาง มีเขตปกครอง ๖ ภาค คือ ภาค ๑ ภาค ๒ ภาค ๓ ภาค ๑๓ ภาค ๑๔ ภาค ๑๕

๒. เจ้าคณะใหญ่หนเหนือ มีเขตปกครอง ๔ ภาค คือ ภาค ๔ ภาค ๕ ภาค ๖ ภาค ๗

^{๕๙}กฎหมายเถรสมาคม ฉบับที่ ๒๔ (พ.ศ.๒๕๔๑), ว่าด้วยเรื่องการแต่งตั้งถอนพระสังฆาธิการ, ส่วนที่ ๑ ข้อ ๗.

๓. เจ้าคณะใหญ่หนตะวันออก มีเขตปกครอง ๕ ภาค คือ ภาค ๘ ภาค ๙ ภาค ๑๐ ภาค ๑๑ ภาค ๑๒

๔. เจ้าคณะใหญ่หนใต้ มีเขตปกครอง ๓ ภาค คือ ภาค ๑๖ ภาค ๑๗ ภาค ๑๘

ในส่วนของคณะสงฆ์ฝ่ายธรรมยุติกนิกาย มีตำแหน่งเจ้าคณะใหญ่คณะธรรมยุต ปฏิบัติหน้าที่ในเขตปกครองคณะสงฆ์ธรรมยุตทุกภาค

๒) ระดับเจ้าคณะภาค

การพิจารณาแต่งตั้งพระสังฆาธิการในระดับเจ้าคณะภาคนั้น ได้กำหนดไว้ในข้อ ๑๐ ความว่า พระภิกษุผู้จะดำรงตำแหน่งเจ้าคณะภาค ต้องมีคุณสมบัติโดยเฉพาะอีกส่วนหนึ่ง ดังนี้

(๑) มีพรรษาพ้น ๒๐ และ

(๒) กำลังดำรงตำแหน่งรองเจ้าคณะภาคนั้นมาแล้วไม่ต่ำกว่า ๒ ปี หรือ

(๓) กำลังดำรงตำแหน่งเจ้าคณะจังหวัดในภาคนั้นมาแล้วไม่ต่ำกว่า ๔ ปี หรือ

(๔) มีสมณศักดิ์ไม่ต่ำกว่าพระราชอาคันตุกะชั้นเทพ หรือ

(๕) เป็นพระราชอาคันตุกะซึ่งเป็นพระคณาจารย์เอก หรือ เป็นเปรียญธรรม ๙ ประโยค

ถ้าคัดเลือกพระภิกษุผู้มีคุณสมบัติตาม (๒) (๓) (๔) หรือ (๕) ไม่ได้ หรือได้แต่ไม่เหมาะสม มหาเถรสมาคมอาจพิจารณาผ่อนผันได้เฉพาะกรณี

สำหรับการแต่งตั้งเจ้าคณะภาคนั้น ได้มีกำหนดไว้ในข้อ ๑๑ ความว่า ในการแต่งตั้งเจ้าคณะภาค เป็นหน้าที่ของเจ้าคณะใหญ่พิจารณาคัดเลือกพระภิกษุผู้มีคุณสมบัติตาม ข้อ ๖ และ ข้อ ๑๐ เสนอมหาเถรสมาคมพิจารณา เพื่อมีพระบัญชาแต่งตั้งตามมติมหาเถรสมาคม

เจ้าคณะภาคอยู่ในตำแหน่งคราวละ ๔ ปี และอาจได้รับแต่งตั้งอีกได้

ในกรณีที่เจ้าคณะภาคพ้นจากตำแหน่งก่อนวาระ ให้เจ้าคณะภาคซึ่งได้รับแต่งตั้งแทน อยู่ในตำแหน่งตามวาระของผู้ซึ่งตนแทน

๓) ระดับเจ้าคณะจังหวัด

เจ้าคณะจังหวัด หมายถึง เจ้าคณะกรุงเทพมหานครและเจ้าคณะจังหวัดนอกรวมกรุงเทพมหานคร^{๖๐}

พระภิกษุผู้จะดำรงตำแหน่งเจ้าคณะจังหวัด ต้องมีคุณสมบัติโดยเฉพาะอีกส่วนหนึ่ง ดังนี้

^{๖๐} กฎมหาเถรสมาคม ฉบับที่ ๒๓ (พ.ศ. ๒๕๔๑), ว่าด้วยระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ หมวด ๓ ระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ส่วนภูมิภาค ส่วนที่ ๒ ข้อ ๑๔.

- (๑) มีพรรษาพัน ๑๐ กับมีสำนักอยู่ในเขตจังหวัดนั้น และ
 (๒) กำลังดำรงตำแหน่งรองเจ้าคณะจังหวัดนั้นมาแล้วไม่ต่ำกว่า ๒ ปี หรือ
 (๓) กำลังดำรงตำแหน่งเจ้าคณะอำเภอในจังหวัดนั้นมาแล้วไม่ต่ำกว่า ๔ ปี หรือ
 (๔) มีสมณศักดิ์ไม่ต่ำกว่าพระราชคณะชั้นสามัญ หรือเป็นพระคณาจารย์โทขึ้นไป หรือ

เป็นเปรียญธรรมไม่ต่ำกว่า ๖ ประโยค

ถ้าคัดเลือกพระภิกษุผู้มีคุณสมบัติตาม (๒) (๓) หรือ (๔) ไม่ได้ หรือได้แต่ไม่เหมาะสม มหาเถรสมาคมอาจพิจารณาผ่อนผันได้เฉพาะกรณี^{๖๑}

ในการแต่งตั้งเจ้าคณะจังหวัดในภาคใด ให้เจ้าคณะภาคนั้นพิจารณาคัดเลือกพระภิกษุผู้มีคุณสมบัติตามข้อ ๖ และข้อ ๑๔ เสนอเจ้าคณะใหญ่พิจารณา เพื่อมีพระบัญชาแต่งตั้งตามมติ มหาเถรสมาคม^{๖๒}

๔) ระดับเจ้าคณะอำเภอ

เจ้าคณะอำเภอ หมายถึง เจ้าคณะเขตในกรุงเทพมหานคร เจ้าคณะอำเภอในจังหวัด นอกจากกรุงเทพมหานคร^{๖๓}

พระภิกษุผู้จะดำรงตำแหน่งเจ้าคณะอำเภอ ต้องมีคุณสมบัติโดยเฉพาะอีกส่วนหนึ่ง ดังนี้

- (๑) มีพรรษาพัน ๑๐ กับมีสำนักอยู่ในเขตจังหวัดนั้น และ
 (๒) กำลังดำรงตำแหน่งรองเจ้าคณะอำเภอนั้นมาแล้วไม่ต่ำกว่า ๒ ปี หรือ
 (๓) กำลังดำรงตำแหน่งเจ้าคณะตำบลในอำเภอนั้นมาแล้วไม่ต่ำกว่า ๔ ปี หรือ
 (๔) มีสมณศักดิ์ไม่ต่ำกว่าชั้นสัญญาบัตร หรือเป็นพระคณาจารย์ตรีขึ้นไป หรือเป็น

เปรียญธรรมไม่ต่ำกว่า ๔ ประโยค

ถ้าคัดเลือกพระภิกษุผู้มีคุณสมบัติตาม (๒) (๓) หรือ (๔) ไม่ได้ หรือได้แต่ไม่เหมาะสม เจ้าคณะภาคอาจพิจารณาผ่อนผันได้เฉพาะกรณี โดยอนุมัติของเจ้าคณะใหญ่^{๖๔}

^{๖๑} กฎมหาเถรสมาคม ฉบับที่ ๒๔ (พ.ศ.๒๕๕๑), ว่าด้วยเรื่องการจัดตั้งถอนพระสังฆาธิการ, ส่วนที่ ๓ ข้อ ๑๔.

^{๖๒} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๔.

^{๖๓} อ้างแล้ว, หน้า ๒๓.

^{๖๔} พระศรีศาสนวงศ์ (มีชัย วีระปญโญ), อธิบายกฎหมายมหาเถรสมาคม, (กรุงเทพมหานคร : ประยูรสาส์นไทยการพิมพ์, ๒๕๕๑), หน้า ๔๕.

๕) ระดับเจ้าคณะตำบล

เจ้าคณะตำบล หมายถึงเจ้าคณะแขวงในกรุงเทพมหานครและเจ้าคณะตำบลในจังหวัด นอกจากกรุงเทพมหานคร

พระภิกษุผู้จะดำรงตำแหน่งเจ้าคณะตำบล ต้องมีคุณสมบัติโดยเฉพาะอีกส่วนหนึ่ง ดังนี้

(๑) มีพรรษาพ้น ๕ กับมีสำนักอยู่ในเขตอำเภอ นั้น และ

(๒) กำลังดำรงตำแหน่งรองเจ้าคณะตำบลนั้นมาแล้วไม่ต่ำกว่า ๒ ปี หรือ

(๓) กำลังดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสในตำบลนั้นมาแล้วไม่ต่ำกว่า ๔ ปี หรือ

(๔) เป็นพระภิกษุผู้มีสมณศักดิ์ หรือเป็นพระคณาจารย์ หรือเป็นเปรียญธรรม หรือเป็นนักธรรมชั้นเอก

ถ้าคัดเลือกพระภิกษุผู้มีคุณสมบัติตาม (๒) (๓) หรือ (๔) ไม่ได้หรือได้แต่ไม่เหมาะสม เจ้าคณะจังหวัดอาจพิจารณาผ่อนผันได้เฉพาะกรณี โดยอนุมัติของเจ้าคณะภาค^{๖๕}

ในการแต่งตั้งเจ้าคณะตำบลในอำเภอใด ให้เจ้าคณะอำเภอนั้นคัดเลือกพระภิกษุผู้มีคุณสมบัติตามข้อ ๖ และข้อ ๒๒ เสนอเจ้าคณะจังหวัดพิจารณาแต่งตั้ง เมื่อได้แต่งตั้งแล้ว ให้แจ้งกรมการศาสนาและรายงานเจ้าคณะภาคเพื่อทราบ^{๖๖}

๖) ระดับเจ้าอาวาส

เจ้าอาวาส ผู้มีอำนาจสูงสุดภายในวัด คือ เจ้าอาวาสวัดซึ่งเป็นพระสังฆาธิการอันดับที่ ๙ ตามกฏมหาเถรสมาคม เจ้าอาวาสวัดเป็นผู้มีความรับผิดชอบต่อการพระศาสนาอย่างยิ่งใหญ่ เพราะต้องทำหน้าที่เป็นผู้ปกครองวัด และเป็นผู้แทนวัด เนื่องจากวัดมีฐานะเป็นนิติบุคคลคือบุคคลตามกฎหมาย ดังนั้นเจ้าอาวาสจึงมีฐานะเป็นเจ้าพนักงานตามความในประมวลกฎหมายอาญาตามมาตรา ๔๕ กล่าวคือ “ให้ถือว่าพระภิกษุซึ่งได้รับแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งในการปกครองคณะสงฆ์และไวยาวัจกร เป็นเจ้าพนักงานตามความในประมวลกฎหมายอาญา” ตำแหน่งเจ้าอาวาสจึงเป็นตำแหน่งสำคัญยิ่ง^{๖๗}

^{๖๕} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕๑.

^{๖๖} อ้างแล้ว, หน้า ๕๔.

^{๖๗} กองแผนงาน กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ, **คู่มือพระสังฆาธิการว่าด้วยพระราชบัญญัติ กฏ ระเบียบและคำสั่งของคณะสงฆ์**, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๒), หน้า ๘๙.

พระภิกษุผู้จะดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสต้องมีคุณสมบัติโดยเฉพาะอีกส่วนหนึ่ง ดังนี้

๑. มีพรรษา ๕ และ

๒. เป็นผู้ทรงเกียรติคุณเป็นที่เคารพนับถือของบรรพชิตและคฤหัสถ์ในถิ่นนั้น^{๖๘}

ในการแต่งตั้งเจ้าอาวาสนอกจากพระอารามหลวงในตำบลใด ให้เป็นหน้าที่ของเจ้าคณะอำเภอ รองเจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะตำบล รองเจ้าคณะตำบล เจ้าสังักัด ถ้าไม่มีรองเจ้าคณะอำเภอ ไม่มีรองเจ้าคณะตำบล ให้เจ้าคณะอำเภอเลือกเจ้าอาวาสในตำบลนั้นรวมกันทั้งหมดไม่น้อยกว่า ๓ รูป ร่วมกันพิจารณาคัดเลือกพระภิกษุผู้ที่มีคุณสมบัติตาม ข้อ ๖ และข้อ ๒๖ แล้ว ให้เจ้าคณะอำเภอรายงานเสนอเจ้าคณะจังหวัดเพื่อพิจารณาแต่งตั้ง^{๖๙}

ถ้าพระภิกษุผู้จะดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสนั้น ดำรงตำแหน่งเจ้าคณะจังหวัดอยู่ด้วยให้เจ้าคณะอำเภอรายงานเสนอเจ้าคณะภาค เพื่อเจ้าคณะภาคพิจารณาแต่งตั้ง

ในส่วนเจ้าอาวาสพระอารามหลวงนั้น พระภิกษุจะดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสพระอารามหลวงในกรุงเทพมหานคร ต้องมีคุณสมบัติโดยเฉพาะอีกส่วนหนึ่ง ดังนี้

(๑) มีพรรษาพ้น ๑๐

(๒) เป็นผู้ทรงเกียรติคุณเป็นที่เคารพนับถือของบรรพชิตและคฤหัสถ์ และ

(๓) มีสมณศักดิ์

(ก) ไม่ต่ำกว่าพระราชาคณะชั้นราช สำหรับพระอารามหลวงชั้นเอก

(ข) ไม่ต่ำกว่าพระราชาคณะชั้นสามัญ สำหรับพระอารามหลวงชั้นโท

(ค) ไม่ต่ำกว่าพระครูผู้ช่วยเจ้าอาวาสชั้นเอก สำหรับพระอารามหลวงชั้นตรี^{๗๐}

สำหรับพระภิกษุผู้จะดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสพระอารามหลวงในจังหวัดอื่นนอกจากกรุงเทพมหานคร ต้องมีคุณสมบัติโดยเฉพาะอีกส่วนหนึ่ง ดังนี้

(๑) มีพรรษาพ้น ๑๐

(๒) เป็นผู้ทรงเกียรติคุณเป็นที่เคารพนับถือของบรรพชิตและคฤหัสถ์ และ

(๓) มีสมณศักดิ์

(ก) ไม่ต่ำกว่าพระราชาคณะชั้นสามัญ สำหรับพระอารามหลวงชั้นเอก

(ข) ไม่ต่ำกว่าพระครูผู้ช่วยเจ้าอาวาสชั้นเอก สำหรับพระอารามหลวงชั้นโท

^{๖๘} พระศรีศาสนวงศ์ (มีชัย วีระปญโญ), อธิบายกฎหมายเถรสมาคม, (กรุงเทพมหานคร : ประยูรสาส์นไทยการพิมพ์, ๒๕๕๑), หน้า ๕๖.

^{๖๙} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕๗.

^{๗๐} อ่างแล้ว, หน้า ๕๘.

(ค) ไม่ต่ำกว่าพระครูผู้ช่วยเจ้าอาวาสชั้นโท หรือพระครูสัญญาบัตรที่มี
 นิตยภัตไม่ต่ำกว่าพระครูผู้ช่วยเจ้าอาวาสชั้นโท สำหรับพระอารามหลวงชั้นตรี^{๗๑}

ในการแต่งตั้งเจ้าอาวาสพระอารามหลวงให้เป็นหน้าที่ของเจ้าคณะจังหวัดพิจารณา
 คัดเลือกพระภิกษุผู้มีคุณสมบัติตามข้อ ๖ และข้อ ๒๙ หรือข้อ ๓๐ แล้วแต่กรณี เสนอผู้บังคับบัญชา
 ตามลำดับ เพื่อบรรจุในทะเบียนรายชื่อเจ้าอาวาสพระอารามหลวง ถ้าพระภิกษุผู้จะดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสพระอารามหลวง
 ตามข้อ ๒๙ หรือข้อ ๓๐ แล้วแต่กรณี ดำรงตำแหน่งเจ้าคณะจังหวัดอยู่ด้วย ให้เป็นหน้าที่ของเจ้า
 คณะภาคเป็นผู้ดำเนินการ^{๗๒}

การใช้อำนาจในการปกครองคณะสงฆ์ พระพุทธเจ้าทรงวางกรอบเพื่อประโยชน์แก่การ
 ปกครองจึงทรงบัญญัติไว้ ๑๐ ประการดังนี้^{๗๓}

๑. เพื่อความเรียบร้อยดีแห่งสงฆ์
๒. เพื่อความสำราญแห่งสงฆ์
๓. เพื่อข่มขู่บุคคลเพื่อเกื้อยาก
๔. เพื่อการอยู่สำราญแห่งภิกษุผู้มีศีลเป็นที่รัก
๕. เพื่อป้องกันอาสวะอันบังเกิดจากปัจจุบัน
๖. เพื่อกำจัดอาสวะอันจักบังเกิดในอนาคต
๗. เพื่อความเลื่อมใสของชุมชนที่ยังไม่เลื่อมใส
๘. เพื่อความเลื่อมใสยิ่งของชุมชนที่เลื่อมใสแล้ว
๙. เพื่อความตั้งมั่นแห่งพระสังฆธรรม
๑๐. เพื่อถือตามพระวินัย

การปกครองคณะสงฆ์เป็นการปกครองตามพระธรรมวินัย คือ การปกครองคณะสงฆ์
 จะยึดถือพระธรรมวินัยเป็นธรรมนูญการปกครองโดยใช้อำนาจรัฐและจารีตเป็นหลัก การปกครอง
 คณะสงฆ์ หากเกิดความไม่เรียบร้อยขึ้นต้องอาศัยอำนาจรัฐมาช่วยจัดการแก้ไข ในรัฐสมัยของ
 พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระองค์ทรงถวายอำนาจรัฐช่วยคณะสงฆ์จัดระบบการ
 ปกครอง ทรงตราพระราชบัญญัติลักษณะการปกครองคณะสงฆ์ ร.ศ. ๑๒๑ มาในรัฐสมัย
 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดล ได้ยกเลิกพระราชบัญญัติการปกครองคณะสงฆ์
 ร.ศ. ๑๒๑ และได้ตราพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๔๘๔ จัดระบบการปกครองใหม่ ให้มี

^{๗๑}อ้างแล้ว, หน้า ๕๘.

^{๗๒}อ้างแล้ว., หน้า ๕๙.

^{๗๓}วิ.มหา. (ไทย) ๑/๓๙/๒๔-๒๙.

รูปแบบคล้ายกับการปกครองแบบราชาอาณาจักร มาในสมัยพระบาทสมเด็จพระภูมิพลอดุลยเดช ได้ทรงยกเลิกพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๔๘๔ เพื่อจัดการปกครองคณะสงฆ์ในรูปแบบใหม่ จึงได้ทรงตราพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ และถัดมาในปี พ.ศ. ๒๕๓๕ ได้ตราพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ ใช้เป็นรูปแบบการปกครองคณะสงฆ์ และเป็นหลักจัดระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ในปัจจุบัน^{๔๔}

การปกครองคณะสงฆ์ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ และพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ ได้ระบุให้สมเด็จพระสังฆราชในตำแหน่งสกลมหาสังฆปริณายก เป็นพระประมุขสงฆ์ไทยและสงฆ์อื่น ทรงบัญชาการคณะสงฆ์ทางมหาเถรสมาคมตามอำนาจกฎหมายและพระธรรมวินัยและทรงตราพระบัญชาสมเด็จพระสังฆราชโดยไม่ขัดหรือแย้งกับกฎหมาย พระธรรมวินัย และกฎหมายมหาเถรสมาคม และสมเด็จพระสังฆราชทรงอยู่ในฐานะผู้ใดจะหมิ่นประมาท ดูหมิ่นหรือแสดงความอาฆาตมาดร้ายมิได้ โดยมีมหาเถรสมาคมเป็นองค์กรปกครองคณะสงฆ์สูงสุด คณะสงฆ์และสามเณรต้องอยู่ภายใต้การปกครองของมหาเถรสมาคม ซึ่งมีสมเด็จพระสังฆราช ทรงเป็นประธานกรรมการ และมีกรรมการโดยตำแหน่ง และกรรมการโดยแต่งตั้ง

ในการปกครองคณะสงฆ์ แบบแผนการปกครองคณะสงฆ์แบ่งเป็น ๒ ส่วน คือ ส่วนหลักกำหนดหน่วยงาน เขตปกครอง ผู้ปกครองหรือผู้รับมอบงานหรือคณะผู้รับมอบงาน ในการปฏิบัติงานการปกครองคณะสงฆ์ และส่วนย่อย ได้แก่ แบบแผนกำหนดอำนาจหน้าที่ การควบคุมบังคับบัญชา การประสานงาน การตั้งผู้รักษาการแทน และการวางระเบียบวิธีปฏิบัติอื่น ๆ

พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ คงคปญโญ) ได้กล่าวถึงระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ กำหนดให้มีเจ้าคณะมหานิกายและเจ้าคณะธรรมยุตปกครองบังคับบัญชาวัดและพระภิกษุสามเณรในนิกายนั้นๆ โดยมีระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ส่วนกลางและระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ส่วนภูมิภาค ดังนี้

ระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ส่วนกลางมีมหาเถรสมาคมเป็นศูนย์รวมอำนาจการปกครองและกิจการคณะสงฆ์ทั้งสิ้นของคณะสงฆ์ไทย เป็นศูนย์รวมเขตปกครองและเจ้าคณะในส่วนกลาง ซึ่งเป็นผู้ปกครองคณะสงฆ์ส่วนกลางโดยกำหนดเขตปกครองได้แก่ เขตปกครองบังคับบัญชาเจ้าคณะเจ้าอาวาสและพระภิกษุสามเณรในนิกายนั้นๆ ในส่วนกลางจะแยกส่วนการปกครองเป็นคณะมหานิกาย เรียกว่า หน มี ๔ หน คือ หนกลาง หนเหนือ หนตะวันออกและหนใต้ ในส่วน

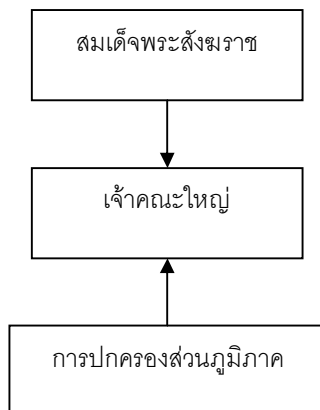
^{๔๔}พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ คงคปญโญ), เอกสารประกอบคำบรรยายเรื่องการปกครองคณะสงฆ์และการพระศาสนา, อ้างแล้ว, หน้า ๑.

ของคณะธรรมยุต เรียกว่า คณะธรรมยุต จะรวมเขตปกครองคณะสงฆ์ส่วนภูมิภาค และวัดธรรมยุตทั้งหมดเข้าเป็นเขตเดียวกัน

การปกครองสงฆ์ในส่วนกลาง ได้แก่ เจ้าคณะใหญ่ ซึ่งเป็นพระสังฆาธิการสังกัดในส่วนกลางเป็นผู้ประสานงานกับสมเด็จพระสังฆราช มีมหาเถรสมาคมเป็นหน่วยงานในส่วนกลาง และประสานงานกับเจ้าคณะในส่วนภูมิภาค ปฏิบัติหน้าที่ปกครองคณะสงฆ์ในเขตของตนเรียกว่า หน มี เจ้าคณะใหญ่ ๕ หน คือ^{๓๕}

๑. เจ้าคณะใหญ่หนกลาง
๒. เจ้าคณะใหญ่หนเหนือ
๓. เจ้าคณะใหญ่หนตะวันออก
๔. เจ้าคณะใหญ่หนใต้
๕. เจ้าคณะใหญ่คณะธรรมยุต

หากกล่าวโดยสรุปถึงรูปแบบการปกครองคณะสงฆ์นั้นแบ่งออกเป็น ๒ อย่างคือ การปกครองในส่วนกลาง และการปกครองส่วนภูมิภาค โดยการปกครองทั้งสองส่วนนั้นจะทำหน้าที่บริหารที่สอดคล้องกัน โดยมีเจ้าคณะใหญ่เป็นผู้ประสานงานระหว่างทั้งสองส่วนการปกครอง ดังแผนภูมิต่อไปนี้

แผนภูมิที่ ๒.๒ การประสานงานระหว่างส่วนกลางและส่วนภูมิภาค

^{๓๕} พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ คงคปญฺญ), เอกสารประกอบคำบรรยายเรื่องการปกครองคณะสงฆ์และการพระศาสนา, หน้า ๓ - ๕.

๒.๔.๓ บทบาทพระสังฆาธิการ

ในการปกครองคณะสงฆ์นั้นพระสังฆาธิการย่อมต้องมีบทบาทในการปฏิบัติหน้าที่เพื่อให้เกิดความเจริญ และความสงบเรียบร้อยภายในวัดให้เป็นไปด้วยดี

พระธรรมญาณมุนี (ทองย้อย กิตฺติปญฺโญ) ได้กล่าวว่า พระสังฆาธิการมีบทบาทหน้าที่ในการปกครองคณะสงฆ์ โดยมีหลักการปกครองคือมุ่งความสงบเรียบร้อย มุ่งความเจริญงอกงาม และมุ่งความสามัคคีปรองดอง ซึ่งทั้ง ๓ ประการนี้เป็นเครื่องวัดสมรรถภาพของการปกครอง^{๗๖}

พระครูมงคลคีลวงศ์(สมศักดิ์ สีลวโร) และคณะ ได้กล่าวว่า พระสังฆาธิการระดับเจ้าอาวาส ทุกรูปต้องพัฒนาตนเองให้อยู่ในระเบียบวินัยก่อนเป็นประการแรก ประการที่สองจะต้องมีรูปแบบการปกครองในวัดวาอารามให้เรียบร้อย และประการสุดท้ายจะต้องจัดรูปแบบในการศึกษาเล่าเรียน แผนกพระปริยัติธรรมขึ้น เช่น แผนกนักธรรม แผนกบาลี ขึ้นในวัดของตน นอกจากนี้จะต้องอบรมวิปัสสนากรรมฐานให้กับพระภิกษุสามเณร เรียกว่า พัฒนาจิตใจของพระภิกษุสามเณรให้มีความมั่นคง เพื่อพระภิกษุสามเณรจะได้นำหลักการพัฒนาจิตใจนี้ไปสู่เด็กหรือเยาวชนหรือยุวพุทธให้หันเข้ามาศึกษาหาความรู้ด้านพระพุทธศาสนา เรียกว่า จริยธรรม การให้การศึกษาด้านจริยธรรมก็คือการเปิดโรงเรียนพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ขึ้น การเปิดโรงเรียนเด็กเล็ก ที่เรียกว่าเด็กก่อนเกณฑ์ ซึ่งเป็นโครงการของมหาเถรสมาคม ก็เพื่อเป็นการชักจูงเด็กเล็กให้หันเข้ามาฟังพระสงฆ์ พระสงฆ์ก็มีบทบาทช่วยเหลือเด็กเล็กด้วยเมตตาธรรม เด็กเล็กเหล่านี้ ก็คือลูกหลาน ชาวบ้านที่ต้องออกไปประกอบอาชีพ เมื่อวัดรับดูแลลูกหลานให้ ความเลื่อมใสศรัทธาต่อวัด ต่อ พระพุทธศาสนาก็บังเกิดขึ้นกับประชาชน จึงเห็นได้ว่า พระสังฆาธิการระดับเจ้าอาวาส นอกจากจะมีหน้าที่ในการดูแลวัดพัฒนาวัดแล้ว ยังต้องช่วยเหลือและพัฒนาชุมชนพร้อมกันไปด้วย^{๗๗}

^{๗๖}พระธรรมญาณมุนี (ทองย้อย กิตฺติปญฺโญ), การแสวงหาเส้นทางพัฒนาชนบทของพระสงฆ์ไทย, อ้างใน พระปลัดเกียรติศักดิ์ สันทวีวรกุล, “บทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดกระบี่”, วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๔๘), หน้า ๗.

^{๗๗}พระครูมงคลคีลวงศ์(สมศักดิ์ สีลวโร), พระมหาหุ่นี อธิปญฺโญ และพระศรีรัตนมุนี. พระสงฆ์กับการพัฒนาชนบท. การแสวงหาเส้นทางพัฒนาชนบทของพระสงฆ์ไทย, อ้างใน พระปลัดเกียรติศักดิ์ สันทวีวรกุล, “บทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดกระบี่”, วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๔๘), หน้า ๑๑.

พระสังฆาธิการ เป็นนามบัญญัติตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.๒๕๐๕ ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ.๒๕๓๕ ได้กำหนดบทบาทอำนาจหน้าที่การปกครองคณะสงฆ์ในเขตปกครองของตน ได้แก่ การรักษาความเรียบร้อยดีงาม การศาสนศึกษา การเผยแผ่พระพุทธศาสนา การสาธารณูปการ การศึกษาสงเคราะห์ และการสาธารณสงเคราะห์ รวมทั้ง การนิคกรรมหรือการวินิจฉัย อภิกรรม หรือความผิดทางพระธรรมวินัยของพระภิกษุ

กฎหมายเถรสมาคมฉบับที่ ๒๔(พ.ศ.๒๕๔๑)ว่าด้วยการแต่งตั้งถอดถอนพระสังฆาธิการ ได้กำหนดจริยาพระสังฆาธิการ ซึ่งพระสังฆาธิการต้องปฏิบัติตามบทบาทของพระสังฆาธิการ ดังต่อไปนี้

๑. ต้องเคารพเอื้อเพื่อต่อกฎหมาย พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ กฎกระทรวง กฎมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบ คำสั่ง มติ ประกาศ พระบัญชาสมเด็จพระสังฆราชสังวรและปฏิบัติตามพระธรรมวินัยโดยเคร่งครัด

๒. ต้องเชื่อฟังและปฏิบัติตามคำสั่งของผู้บังคับบัญชา ซึ่งสั่งโดยชอบด้วยอำนาจหน้าที่ ถ้าไม่เห็นพ้องด้วยคำสั่งนั้น ให้เสนอความเห็นทัดทานเป็นลายลักษณ์อักษรภายใน ๑๕ วัน นับแต่วันที่ได้รับทราบคำสั่ง และเมื่อได้ทัดทานดังกล่าวมานั้นแล้ว แต่ผู้สั่งมิได้ถอน หรือแก้คำสั่งนั้น ถ้าคำสั่งนั้นไม่ผิดพระวินัยต้องปฏิบัติตาม ต้องรายงานจนถึงผู้สั่ง ในกรณีมีการทัดทานคำสั่งให้ผู้ส่งรายงานเรื่องทั้งหมดไปยังผู้บังคับบัญชาเหนือตนเพื่อพิจารณาสั่งการต่อไป ในการปฏิบัติหน้าที่ ห้ามทำข้ามผู้บังคับบัญชาเหนือตน เว้นแต่จะได้รับอนุญาตพิเศษเป็นครั้งคราว

๓. ต้องตั้งใจปฏิบัติหน้าที่ด้วยความระมัดระวัง มิให้เกิดความเสียหายแก่การคณะสงฆ์และการพระศาสนา และห้ามมิให้ละทิ้งหน้าที่โดยไม่มีเหตุอันควร

๔. ต้องปฏิบัติหน้าที่โดยชอบ และห้ามมิให้ใช้อำนาจหน้าที่ในทางที่ไม่สมควร

๕. ต้องสุภาพเรียบร้อยต่อผู้บังคับบัญชาเหนือตนและผู้อยู่ในปกครอง

๖. ต้องรักษาส่งเสริมสามัคคีในหมู่คณะและช่วยเหลือซึ่งกันและกันในทางที่ชอบ

๗. ต้องอำนวยความสะดวกในหน้าที่การคณะสงฆ์และการพระศาสนา

๘. ต้องรักษาข้อความอันเกี่ยวกับการคณะสงฆ์ที่ยังไม่ควรเปิดเผย

ทั้ง ๘ ข้อนี้ เป็นจริยาอันพระสังฆาธิการต้องถือปฏิบัติตามโดยเคร่งครัด เพราะละเมิดแล้วย่อมได้รับโทษฐานละเมิดจริยา

อำนาจหน้าที่ของพระสังฆาธิการ

อำนาจหน้าที่ของเจ้าคณะใหญ่

เจ้าคณะใหญ่มีอำนาจหน้าที่ปกครองคณะสงฆ์ในเขตหนของตน ดังนี้

(๑) ดำเนินการปกครองคณะสงฆ์ให้เป็นไปตามพระธรรมวินัยกฎหมาย กฎมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบ คำสั่ง มติ ประกาศ พระบัญชาสมเด็จพระสังฆราช

(๒) ควบคุมและส่งเสริมการรักษาความเรียบร้อยดีงาม การศาสนศึกษา การศึกษา สงเคราะห์ การเผยแผ่พระพุทธศาสนา การสาธารณูปการ และการสาธารณสงเคราะห์ ให้ดำเนินไปด้วยดี

(๓) วินิจฉัยการลงนิคหกรรม วินิจฉัยข้ออุทธรณ์คำสั่งหรือคำวินิจฉัยชั้นภาค หรือมีอำนาจหน้าที่ในกรณีที่ได้รับมอบหมายอย่างอื่นจากมหาเถรสมาคม

(๔) แก้ไขข้อขัดข้องของเจ้าคณะภาคให้เป็นไปโดยชอบ

(๕) ควบคุมบังคับบัญชาเจ้าคณะและเจ้าอาวาส ตลอดถึงพระภิกษุสามเณรผู้อยู่ในบังคับบัญชาหรืออยู่ในเขตปกครองของตน และชี้แจงแนะนำการปฏิบัติหน้าที่ของผู้อยู่ในบังคับบัญชา ให้เป็นไปโดยความเรียบร้อย

(๖) ตรวจสอบและประชุมพระสังฆาธิการในเขตปกครองของตน^{๔๔}

อำนาจหน้าที่ของเจ้าคณะภาค

เจ้าคณะภาคมีอำนาจหน้าที่ปกครองคณะสงฆ์ในเขตภาคของตน ดังนี้

(๑) ดำเนินการปกครองคณะสงฆ์ให้เป็นไปตามพระธรรมวินัยกฎหมาย กฎมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบ คำสั่ง มติ ประกาศ พระบัญชาสมเด็จพระสังฆราช

(๒) ควบคุมและส่งเสริมการรักษาความเรียบร้อยดีงาม การศาสนศึกษา การศึกษา สงเคราะห์ การเผยแผ่พระพุทธศาสนา การสาธารณูปการ และการสาธารณสงเคราะห์ ให้ดำเนินไปด้วยดี

(๓) วินิจฉัยการลงนิคหกรรม วินิจฉัยข้ออุทธรณ์คำสั่งหรือคำวินิจฉัยชั้นจังหวัด หรือมีอำนาจหน้าที่ในกรณีที่ได้รับมอบหมายอย่างอื่นจากมหาเถรสมาคม

(๔) แก้ไขข้อขัดข้องของเจ้าคณะจังหวัดให้เป็นไปโดยชอบ

^{๔๔} กฎมหาเถรสมาคม ฉบับที่ ๒๓ (พ.ศ.๒๕๔๑), ว่าด้วยระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ หมวด ๒ ระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ส่วนกลาง ข้อ ๖ ข้อ ๗.

(๕) ควบคุมบังคับบัญชาเจ้าคณะและเจ้าอาวาส ตลอดถึงพระภิกษุสามเณรผู้อยู่ในบังคับบัญชาหรืออยู่ในเขตปกครองของตน และชี้แจงแนะนำการปฏิบัติหน้าที่ของผู้อยู่ในบังคับบัญชา ให้เป็นไปโดยความเรียบร้อย

(๖) ตรวจสอบและประชุมพระสังฆาธิการในเขตปกครองของตน^{๙๙}

อำนาจหน้าที่ของเจ้าคณะจังหวัด

เจ้าคณะจังหวัดมีอำนาจหน้าที่ปกครองคณะสงฆ์ในเขตจังหวัดของตน ดังนี้

(๑) ดำเนินการปกครองคณะสงฆ์ให้เป็นไปตามพระธรรมวินัย กฎหมาย มหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบ คำสั่ง มติ ประกาศ พระบัญชาสมเด็จพระสังฆราช คำสั่งของผู้บังคับบัญชาเหนือตน

(๒) ควบคุมและส่งเสริมการรักษาความเรียบร้อยดีงาม การศาสนศึกษา การศึกษา สงเคราะห์ การเผยแผ่พระพุทธศาสนา การสาธารณูปการ และการสาธารณสงเคราะห์ ให้ดำเนินไปด้วยดี

(๓) ระวังอธิกรณ์ วินิจฉัยการลงนิคหกรรม วินิจฉัย ข้อยุทธธรรมาคำสั่งหรือคำวินิจฉัยชั้นเจ้าคณะอำเภอ

(๔) แก้ไขข้อขัดข้องของเจ้าคณะอำเภอให้เป็นไปโดยชอบ

(๕) ควบคุมบังคับบัญชาเจ้าคณะและเจ้าอาวาส ตลอดถึงพระภิกษุสามเณรผู้อยู่ในบังคับบัญชาหรืออยู่ในเขตปกครองของตน และชี้แจงแนะนำการปฏิบัติหน้าที่ของผู้อยู่ในบังคับบัญชา ให้เป็นไปโดยความเรียบร้อย

(๖) ตรวจสอบและประชุมพระสังฆาธิการในเขตปกครองของตน^{๑๐๐}

อำนาจหน้าที่ของเจ้าคณะอำเภอ

เจ้าคณะอำเภอมีอำนาจหน้าที่ปกครองคณะสงฆ์ในเขตอำเภอของตน ดังนี้

(๑) ดำเนินการปกครองคณะสงฆ์ให้เป็นไปตามพระธรรมวินัย กฎหมาย กฎมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบ คำสั่ง มติ ประกาศ พระบัญชาสมเด็จพระสังฆราช คำสั่งของผู้บังคับบัญชาเหนือตน

^{๙๙} กฎมหาเถรสมาคม ฉบับที่ ๒๓ (พ.ศ.๒๕๔๑), ว่าด้วยระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ หมวด ๓ ระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ส่วนภูมิภาค ส่วนที่ ๑ ข้อ ๑๐.

^{๑๐๐} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๑.

(๒) ควบคุมและส่งเสริมการรักษาความเรียบร้อยดีงาม การศาสนศึกษา การศึกษา สงเคราะห์ การเผยแผ่พระพุทธศาสนา การสาธารณูปการ และการสาธารณสงเคราะห์ ให้ดำเนินไปด้วยดี

(๓) ระวังอธิกรณ์ วินิจฉัยการลงนิคหกรรม วินิจฉัยข้ออุทธรณ์คำสั่งหรือคำวินิจฉัยชั้นเจ้าคณะตำบล

(๔) แก้ไขข้อขัดข้องของเจ้าคณะตำบลให้เป็นไปโดยชอบ

(๕) ควบคุมบังคับบัญชาเจ้าคณะและเจ้าอาวาส ตลอดจนพระภิกษุสามเณรผู้อยู่ในบังคับบัญชาหรืออยู่ในเขตปกครองของตน และชี้แจงแนะนำการปฏิบัติหน้าที่ของผู้อยู่ในบังคับบัญชา ให้เป็นไปโดยความเรียบร้อย

(๖) ตรวจสอบและประชุมพระสังฆาธิการในเขตปกครองของตน^{๔๑}

อำนาจหน้าที่ของเจ้าคณะตำบล

เจ้าคณะตำบลมีอำนาจหน้าที่ปกครองคณะสงฆ์ในเขตตำบลของตน ดังนี้

(๑) ดำเนินการปกครองคณะสงฆ์ให้เป็นไปตามพระธรรมวินัย กฎหมาย กฎมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบ คำสั่ง มติ ประกาศ พระบัญชาสมเด็จพระสังฆราช คำสั่งของผู้บังคับบัญชาเหนือตน

(๒) ควบคุมและส่งเสริมการรักษาความเรียบร้อยดีงาม การศาสนศึกษา การศึกษา สงเคราะห์ การเผยแผ่พระพุทธศาสนา การสาธารณูปการและการสาธารณสงเคราะห์ ให้ดำเนินไปด้วยดี

(๓) ระวังอธิกรณ์ วินิจฉัยการลงนิคหกรรม วินิจฉัยข้ออุทธรณ์คำสั่งหรือคำวินิจฉัยชั้นเจ้าอาวาส

(๔) แก้ไขข้อขัดข้องของเจ้าอาวาสให้เป็นไปโดยชอบ

(๕) ควบคุมและบังคับบัญชาเจ้าอาวาสและพระภิกษุสามเณรผู้อยู่ในบังคับบัญชาหรืออยู่ในเขตปกครองของตน และชี้แจงแนะนำการปฏิบัติหน้าที่ของผู้อยู่ในบังคับบัญชา ให้เป็นไปโดยความเรียบร้อย

(๖) ตรวจสอบและประชุมพระสังฆาธิการในเขตปกครองของตน^{๔๒}

^{๔๑}อ้างแล้ว, หน้า ๑๔.

^{๔๒}อ้างแล้ว, หน้า ๑๔.

อำนาจหน้าที่ของเจ้าอาวาส

เจ้าอาวาส ผู้มีอำนาจสูงสุดในวัด คือ เจ้าอาวาสวัดซึ่งเป็นพระสังฆาธิการอันดับที่ ๙ ตามกฎหมายมหาเถรสมาคม เจ้าอาวาสวัดเป็นผู้มีความรับผิดชอบต่อการพระศาสนาอย่างยิ่งใหญ่ เพราะต้องทำหน้าที่เป็น ผู้ปกครองวัด และเป็นผู้แทนวัด เนื่องจากวัดมีฐานะเป็นนิติบุคคล คือ บุคคลตามกฎหมาย ดังนั้น เจ้าอาวาสจึงมีฐานะเป็นเจ้าพนักงานตามความในประมวลกฎหมายอาญาตาม มาตรา ๔๕ กล่าวไว้ว่า “ให้ถือว่าพระภิกษุซึ่งได้รับแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งในการปกครองคณะสงฆ์และไวยาวัจกร เป็นเจ้าพนักงานตามความในประมวลกฎหมายอาญา” ตำแหน่งเจ้าอาวาสจึงเป็นตำแหน่งสำคัญยิ่ง และนอกจากนั้น เจ้าอาวาสยังมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับพุทธศาสนิกชนมากที่สุดที่จะช่วยจรรโลงพระพุทธศาสนา ปลุกฝังศรัทธาในพระพุทธศาสนาแก่ประชาชน

พระพุทธวรญาณ (มงคล วิโรจนมหาเถร) ได้กล่าวว่า พระสังฆาธิการ คือผู้ปกครองสงฆ์ ซึ่งตามกฎหมายมหาเถรสมาคมกำหนดให้มีจำนวน ๑๑ อันดับ โดยมีเจ้าคณะภาคเป็นอันดับที่ ๑ มีผู้ช่วยเจ้าอาวาสเป็นอันดับที่ ๑๑ นั้น พระสังฆาธิการอันดับที่ ๙ คือเจ้าอาวาสนับเป็นพระสังฆาธิการที่มีความสำคัญมากที่สุดมีความรับผิดชอบสูงสุด ด้วยเหตุผล

๑. เจ้าอาวาสเป็นผู้ที่อยู่ใกล้ชิดพระภิกษุสามเณร อุบาสกอุบาสิกา ประชาชนและเด็กเล็ก รู้จักพื้นฐานของบุคคลเหล่านั้นดีกว่าใคร ๆ อยู่ใกล้ชิดเหตุการณ์ทางพระศาสนาทั้งดีและร้าย ย่อมเข้าใจปัญหาต่างๆ และหาทางคลี่คลายปัญหาได้ง่าย

๒. ตำแหน่งเจ้าอาวาสจัดเป็นพื้นฐานที่สำคัญของตำแหน่งผู้ปกครองสงฆ์ทุกตำแหน่ง เป็นเครื่องพิสูจน์และรับรองความสามารถของตำแหน่งปกครองสงฆ์ทั้งหลายได้อย่างดี คือถ้าเป็นเจ้าอาวาสได้ดี ก็มีหวังที่จะเป็นเจ้าคณะตำบล หรือเจ้าคณะต่าง ๆ ได้ดี^{๕๓}

พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ คงปณฺโญ), ได้กล่าวถึงเจ้าอาวาสมีหน้าที่ ดังนี้

- ๑) บำรุงรักษาวัด จัดกิจกรรมและศาสนสมบัติของวัดให้เป็นไปด้วยดี
- ๒) ปกครองและสอดส่องให้บรรพชิตและคฤหัสถ์ที่มีที่อยู่หรือพำนักอาศัยอยู่ในวัดนั้น ปฏิบัติตามพระธรรมวินัย กฎมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบ หรือคำสั่งของมหาเถรสมาคม
- ๓) เป็นธุระในการศึกษาอบรมและสั่งสอน พระธรรมวินัย แก่บรรพชิต และคฤหัสถ์
- ๔) ให้ความสะดวกตามสมควรในการบำเพ็ญกุศล^{๕๔}

^{๕๓}พระพุทธวรญาณ(มงคล วิโรจนมหาเถร),ธรรมญาณนิพนธ์: ๑๐๐ ปีพระพุทธวรญาณ, พิมพ์ครั้งที่ ๒, อ่างแก้ว, หน้า ๗๕.

เจ้าอาวาสมีหน้าที่ ดังนี้

- ๑) บำรุงรักษาวัด จัดกิจกรรมและศาสนสมบัติของวัดให้เป็นไปด้วยดี
- ๒) ปกครองและสอดส่องให้บรรพชิตและคฤหัสถ์ที่มีที่อยู่หรือพำนักอาศัยอยู่ในวัดนั้น ปฏิบัติตามพระธรรมวินัย กฎมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบ หรือคำสั่งของมหาเถรสมาคม
- ๓) เป็นธุระในการศึกษาอบรมและสั่งสอน พระธรรมวินัย แก่บรรพชิต และคฤหัสถ์
- ๔) ให้ความสะดวกตามสมควรในการบำเพ็ญกุศล

หน้าที่เจ้าอาวาสดังกล่าวในมาตรา ๓๗ นี้ เป็นหน้าที่โดยภาพรวมลักษณะงานอย่างกว้าง ๆ มิได้ชี้ชัดถึงวิธีปฏิบัติแต่อย่างใด เพราะวิธีปฏิบัตินั้น ได้กำหนดโดยลักษณะงานเป็น ๔

๑. หน้าที่ต้องปฏิบัติให้เป็นรูปธรรม ได้แก่

๑.๑ การบำรุงรักษาวัดให้เป็นไปด้วยดี หมายถึง การก่อสร้าง การบูรณะและปฏิสังขรณ์การปรับปรุงตกแต่ง ซึ่งล้วนแต่เป็นงานที่ต้องทำ ด้วยแรงเงินแรงงานและแรงความคิดอันเป็นส่วนสร้างสรรค์และเสริมสร้างส่วนที่เป็นวัตถุ ให้ปรากฏเป็นรูปธรรม ศาสนสถาน และศาสนวัตถุของวัดวาอารามต่าง ๆ จักได้รับการปรับปรุงพัฒนาให้เป็นไปด้วยดีด้วยหน้าที่เจ้าอาวาสข้อนี้

๑.๒ การจัดการของวัดให้เป็นไปด้วยดี หมายถึง การจัดการของวัดตามหน้าที่ผู้ปกครองวัดและหน้าที่จัดการแทนวัดในฐานะผู้แทนนิติบุคคล เช่น การรับทรัพย์สิน การออกราคาคดี กิจการเหล่านี้ เจ้าอาวาสจะต้องจัดการให้เป็นไปด้วยดี คือ เป็นไปโดยถูกต้องตามระเบียบแบบแผนหรือจารีตว่าด้วยการนั้น

๑.๓ การจัดการศาสนสมบัติของวัดให้เป็นไปด้วยดี หมายถึง การดูแลรักษา การใช้จ่ายการจัดทรัพย์สินของวัด ตลอดจนงานบัญชี ทั้งส่วนที่เป็นศาสนวัตถุ ศาสนสถาน และศาสนสมบัติของวัดที่ตนเป็นเจ้าของ ให้เป็นไปด้วยดี คือ ให้เป็นไปตามวิธีการที่กำหนดในกฎกระทรวง

๒. หน้าที่ในการปกครองบรรพชิตและคฤหัสถ์ในวัด ได้แก่

๒.๑ การปกครองบรรพชิตและคฤหัสถ์ในวัด หมายถึง การคุ้มครองปกป้องรักษา บรรพชิตและคฤหัสถ์ผู้ที่มีอยู่หรือพำนักอาศัยอยู่ในวัดนั้นได้เป็นอยู่ด้วยความผาสุกให้ความอนุเคราะห์ในส่วนที่อยู่อาศัยและปัจจัยตามสมควร หรือกล่าวอีกในหนึ่งว่า ช่วยบำบัดทุกข์บำรุงสุขแก่บรรพชิต และคฤหัสถ์ดังกล่าวด้วยพรหมวิหารธรรมตามควรแก่เหตุ

“พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ คุงฺคปญฺโญ), เอกสารประกอบคำบรรยาย เรื่องการคณะสงฆ์และการพระศาสนา, อ่างแล้ว, หน้า ๓๓ - ๓๔. (อัคราเนาว)

๒.๒ การสอดส่องบรรพชิตและคฤหัสถ์ในวัดหมายถึงการตรวจตราและเอาใจใส่ดูแลการประพฤติปฏิบัติตนของบรรพชิตและคฤหัสถ์ที่มีถิ่นที่อยู่หรือพำนักอาศัยอยู่ในวัดนั้น ให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อยดีงาม รวมถึงควบคุมและบังคับบัญชาบรรพชิตและคฤหัสถ์ดังกล่าว ให้ปฏิบัติตามพระธรรมวินัย กฎหมาย กฎมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบ หรือคำสั่งมหาเถรสมาคม และรวมถึงการว่ากล่าวแนะนำ ชี้แจง เกี่ยวกับการปฏิบัติดังกล่าวด้วย ทั้งนี้ เพื่อความเจริญรุ่งเรืองแห่งวัดและพระศาสนาอันเป็นส่วนรวม

๓. หน้าที่เป็นธุระจัดการศึกษาและอบรม

๓.๑ การจัดการศาสนศึกษา หมายถึง การจัดให้มีการเรียนการสอนพระปริยัติธรรมให้บรรพชิตและคฤหัสถ์ได้ศึกษาเล่าเรียน ทั้งแผนกบาลีและแผนกธรรม (รวมถึงธรรมศึกษาอยู่ด้วย) หรือเฉพาะแผนกใดแผนกหนึ่ง ซึ่งยึดแบบแผนตามจารีตประเพณีที่โดยปฏิบัติสืบมาโดยตรง ได้แก่ การจัดตั้งสำนักศาสนศึกษาแผนกธรรม หรือการให้พระภิกษุสามเณรไปเรียนที่วัดใกล้เคียง ซึ่งมีสำนักศาสนศึกษาดังกล่าว

๓.๒ การอบรมสั่งสอนพระธรรมวินัย หมายถึง การจัดให้มีการอบรมสั่งสอนพระธรรมวินัยแก่บรรพชิตตามวิธีการที่กำหนดในคำสั่งมหาเถรสมาคม เรื่อง ให้ภิกษุสามเณรเรียนพระธรรมวินัย พ.ศ.๒๕๒๘ และการจัดให้มีการอบรมสั่งสอนพระธรรมวินัยแก่คฤหัสถ์ในรูปแบบอื่นๆ รวมถึงการฝึกอบรมระเบียบแบบแผนเกี่ยวกับการปฏิบัติตามพระธรรมวินัยและการปฏิบัติศาสนกิจของพระสงฆ์ เช่น การทำกิจวัตรประจำวัน การฝึกซ้อมสวดมนต์ ฝึกซ้อม เรื่อง สังฆกรรมและพิธีกรรมทางพระศาสนา ตลอดจนฝึกอบรมการปฏิบัติศาสนกิจของคฤหัสถ์ เช่น การทำวัตรสวดมนต์ประจำวันพระ การสมาทานอุโบสถศีล และปฏิบัติศาสนพิธีอื่น ๆ

๔. หน้าที่อำนวยความสะดวกในการบำเพ็ญกุศล หน้าที่อำนวยความสะดวกในการบำเพ็ญกุศลนั้น เป็นหน้าที่เชื่อมโยงผูกพันกับสังคมทั้งในสวนวัดและนอกวัดและเป็นหน้าที่อันเกี่ยวกับผลประโยชน์ทั้งโดยตรงและโดยอ้อม ซึ่งพอแยกได้โดยลักษณะ คือ

๔.๑ การอำนวยความสะดวกแก่บรรพชิตและคฤหัสถ์ ที่ขอใช้วัดเป็นที่จัดบำเพ็ญกุศล ทั้งที่เป็นส่วนตัวและส่วนรวม

๔.๒ การอำนวยความสะดวกในการบำเพ็ญกุศลของวัดเอง ทั้งที่เป็นการประจำ และเป็นการจร

๔.๓ การอำนวยความสะดวกแก่ประชาชนผู้จะบำเพ็ญกุศลนอกวัด แต่ขอรับคำปรึกษาและความอุปถัมภ์จากเจ้าอาวาสหรือจากวัด

๔.๔ การสร้างสถานที่เพื่ออำนวยความสะดวกในการบำเพ็ญกุศล เช่น การสร้าง

ฌาปนสถาน มีเมรุเผาศพ ศาลาเผาศพ ศาลาพักรศพหรือศาลาบำเพ็ญกุศลและที่เก็บศพ เป็นต้น จากแนวความคิดเกี่ยวกับพระสังฆาธิการดังกล่าวข้างต้นผู้วิจัยสรุปว่า พระสังฆาธิการ คือ พระภิกษุผู้มีอายุพรรษาและเป็นผู้มีความสามารถในการบริหารอันเป็นความเชี่ยวชาญในด้านต่างๆ จนได้รับการยอมรับเชื่อถือจากคณะสงฆ์และอุบาสกอุบาสิกาทั่วไป ให้เป็นผู้รับผิดชอบงานคณะสงฆ์ในด้านต่างๆ อันเหมาะสมต่อความรู้ความสามารถของพระภิกษุสงฆ์รูปนั้นๆ โดยมีการพิจารณาถ้อยแถลงของด้วยระบบแห่งพระธรรมวินัยและพระราชบัญญัติคณะสงฆ์และกฎหมายเถรสมาคม ซึ่งถือว่าเป็นการกลั่นกรองที่มีประสิทธิภาพและครอบคลุม ซึ่งเป็นการพิจารณาอันเป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไปในวงการคณะสงฆ์

๒.๕ ข้อมูลพื้นฐานการบริหารกิจการคณะสงฆ์อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

คณะสงฆ์อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีพระครูอนุกุลศาสนกิจ ดำรงตำแหน่งรักษาการแทนเจ้าคณะอำเภอ มีวัดตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ เป็นวัดสังกัดมหานิกาย จำนวน ๗๗ วัด โดยแบ่งเขตการปกครองคณะสงฆ์ระดับตำบล เป็น ๑๑ ตำบล โดยแบ่งได้ดังนี้^{๔๕}

๑. ตำบลหอรบตันไชย มีพระมหาเชิดชัย กตปุญโญ ดำรงตำแหน่งเจ้าคณะตำบล มีวัดในเขตการปกครอง จำนวน ๕ วัด ได้แก่
 - ๑) วัดพนัญเชิงวรวิหาร
 - ๒) วัดสุวรรณดาราราม
 - ๓) วัดเกาะแก้ว
 - ๔) วัดรัตนชัย
 - ๕) วัดประสาธ
๒. ตำบลหันตรา มีพระครูศรีปริยัติวรคุณ ดำรงตำแหน่งเจ้าคณะตำบล มีวัดในเขตการปกครอง จำนวน ๑๒ วัด ได้แก่
 - ๑) วัดหันตรา
 - ๒) วัดพิชัยสงคราม
 - ๓) วัดกล้วย

^{๔๕} สำนักงานเจ้าคณะอำเภอพระนครศรีอยุธยา, เอกสารประกอบการประชุม, พ.ศ. ๒๕๕๓, (อัดสำเนา)

- ๔) วัดใหญ่ชัยมงคล
- ๕) วัดพระญาติการาม
- ๖) วัดป่าโค
- ๗) วัดอโยธยา
- ๘) วัดประดู่ทรงธรรม
- ๙) วัดดุสิตาราม
- ๑๐) วัดสมณโกฏฐาราม
- ๑๑) วัดธรรมนิยม
- ๑๒) วัดมเหยงคณ์

๓. ตำบลเกาะเรียน มีพระครูปลัดชัยวัฒน์ ปมาณอินโท ดำรงตำแหน่งเจ้าคณะตำบล มีวัดในเขตการปกครอง จำนวน ๕ วัด ได้แก่

- ๑) วัดช่างทอง
- ๒) วัดไก่อ๊ต้อย
- ๓) วัดทรงกุศล
- ๔) วัดโคกจินดาราม
- ๕) วัดช้าง

๔. ตำบลสำเภาล่ม มีพระครูพิจิตรกิจจาทร ดำรงตำแหน่งเจ้าคณะตำบล มีวัดในเขตการปกครอง จำนวน ๖ วัด ได้แก่

- ๑) วัดพุทไธศวรรย์
- ๒) วัดปากกระราน
- ๓) วัดสำเภาล่ม
- ๔) วัดขุนพรหม
- ๕) วัดนางกุย
- ๖) วัดบางกะจะ

๕. ตำบลท่าวาสูกรี เขต ๑ มีเจ้าอธิการอุทัย อดุลกาโม ดำรงตำแหน่งเจ้าคณะตำบล มีวัดในเขตการปกครอง จำนวน ๗ วัด ได้แก่

- ๑) วัดกุฎีทอง
- ๒) วัดตึก
- ๓) วัดวรโพธิ์
- ๔) วัดธรรมิกราช

- ๕) วัดญาณเสน
- ๖) วัดกลางคลองสระบัว
- ๗) วัดครุฑาราม

๖. ตำบลท่าวาสูกรี เขต ๒ มีพระครูสิทธิวิวัฒน์ ดำรงตำแหน่งเจ้าคณะตำบล
มีวัดในเขตการปกครอง จำนวน ๙ วัด ได้แก่

- ๑) วัดอินทาราม
- ๒) วัดสามวิหาร
- ๓) วัดราชประดิษฐฐาน
- ๔) วัดมณฑป
- ๕) วัดแม่นางปลื้ม
- ๖) วัดมหาโลก
- ๗) วัดเจดีย์แดง
- ๘) วัดวงษ์ฆ้อง
- ๙) วัดแค

๗. ตำบลท่าวาสูกรี เขต ๓ มีพระพิศาลวิหารการ ดำรงตำแหน่งเจ้าคณะตำบล
มีวัดในเขตการปกครอง จำนวน ๖ วัด ได้แก่

- ๑) วัดศาลาปูนวรวิหาร
- ๒) วัดหน้าพระเมรุราชิการาม
- ๓) วัดพรหมนิวาสนวรวิหาร
- ๔) วัดพนมยงค์
- ๕) วัดเชิงท่า
- ๖) วัดศรีโพธิ์

๘. ตำบลภูเขาทอง มีพระครูสุทธิปัญญาโสภณ ดำรงตำแหน่งเจ้าคณะตำบล
มีวัดในเขตการปกครอง จำนวน ๑๐ วัด ได้แก่

- ๑) วัดกษัตราธิราชวรวิหาร
- ๒) วัดสนามไชย
- ๓) วัดกลางปากกระวาน
- ๔) วัดลอดช่อง
- ๕) วัดท่าก้าร้อง
- ๖) วัดขนอน

๗) วัดธรรมาราม

๘) วัดพระงาม

๙) วัดป่ามโหฬาร

๑๐) วัดวรเชต

๙. ตำบลบ้านใหม่ มีพระครูศรีปริยัตยานุยุต ดำรงตำแหน่งเจ้าคณะตำบล
มีวัดในเขตการปกครอง จำนวน ๕ วัด ได้แก่

๑) วัดเกตุ

๒) วัดป่ารุ่งธรรม

๓) วัดจันทร์ประเทศ

๔) วัดราชบัวขาว

๕) วัดโพธิ์เผือก

๑๐. ตำบลวัดตูม มีพระครูโกศลธรรมโสภิต ดำรงตำแหน่งเจ้าคณะตำบล
มีวัดในเขตการปกครอง จำนวน ๗ วัด ได้แก่

๑) วัดตูม

๒) วัดภูเขาทอง

๓) วัดกลางรามัญ

๔) วัดท่าโขลง

๕) วัดกุฎีลาย

๖) วัดช้างใหญ่

๗) วัดชุมพล

๑๑. ตำบลสวนพริก มีพระครูเวฬุวันพัฒนาทรร ดำรงตำแหน่งเจ้าคณะตำบล
มีวัดในเขตการปกครอง จำนวน ๕ วัด ได้แก่

๑) วัดบรมวงศ์อิศรวรารามวรวิหาร

๒) วัดไผ่โสมนรินทร์

๓) วัดสว่างอารมณ์

๔) วัดป่ามรามัญ

๕) วัดตอขลุ

คณะสงฆ์อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีการบริหารที่เป็นไป
ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.๒๕๐๕ ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์(ฉบับที่
๒) พ.ศ.๒๕๓๕ และกฎมหาเถรสมาคม ฉบับที่ ๒๓ (พ.ศ.๒๕๔๑) ว่าด้วยระเบียบการปกครอง

คณะสงฆ์ หมวด ๓ ระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ส่วนภูมิภาค ซึ่งมีการปฏิบัติหน้าที่การรับผิดชอบตามสัดส่วนที่กำหนดไว้เพื่อเป็นไปตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์และกฎหมายอาญา ทำให้การบริหารกิจการคณะสงฆ์ในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยาเป็นไปด้วยความเรียบร้อยดีงาม

๒.๖ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ผู้วิจัยได้ศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา พบว่ามีงานวิจัยเกี่ยวกับบทบาท เกี่ยวกับการบริหาร และมีผู้ทำวิจัยเกี่ยวกับการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ดังนี้

๒.๖.๑ งานวิจัยเกี่ยวกับบทบาท

ผู้วิจัยได้ศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา แล้วจึงสามารถนำเสนอสรุปงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับบทบาท ได้ดังต่อไปนี้

พระมหาบุญมี วรรณวิเศษ ได้วิจัยเรื่อง บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาสังคม : ศึกษาเฉพาะกรณี พระธรรมวิสุทธิมงคล (บัว ญาณสมฺปนฺโน) โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาในการดำเนินชีวิต แนวทางการปฏิบัติธรรม บทบาทในการพัฒนาสังคม และบทบาทในการเป็นผู้นำในการจัดตั้งกองทุนผ้าป่าช่วยชาติของพระธรรมวิสุทธิมงคล ผลจากการวิจัยพบว่า พระธรรมวิสุทธิมงคลเป็นพระสงฆ์ที่เกิดในครอบครัวเกษตรกรกรรม แต่ฐานะการเงินของสกุลท่านอยู่ในสภาพค่อนข้างดี ขณะเข้าสู่ความเป็นสมณเพศ สังกัดคณะสงฆ์ฝ่ายธรรมยุติ ยึดถืออุดมคติว่าเป็นเครื่องขัดเกลาจิตใจเป็นพระสงฆ์ นักปฏิบัติสมถกรรมฐานและวิปัสสนากรรมฐาน จากผลวิจัยสรุปได้ว่า การพัฒนาของท่านมีอยู่ ๒ ด้าน คือ ด้านจิตใจ ได้ แก่การอบรมสั่งสอนให้ประชาชนมีศีลธรรม คุณธรรม ความดีงาม ตามหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนา โดยเน้นการไปปฏิบัติมากกว่าการสอนให้รู้เท่านั้นด้านวัตถุได้แก่การพัฒนาการศึกษาสาธารณสุข และสาธารณประโยชน์อื่น ๆ ตลอดจนการเป็นผู้นำในการตั้งกองทุนผ้าป่าช่วยชาติ^{๔๖}

^{๔๖} พระมหาบุญมี วรรณวิเศษ, “บทบาทพระสงฆ์ในการพัฒนาสังคม : ศึกษาเฉพาะกรณีพระธรรมวิสุทธิมงคล (บัว ญาณสมฺปนฺโน)”, *วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต*, (มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย), ๒๕๔๔, หน้า ๖๐.

พระมหาสุชนา โรจนญาโณ ได้วิจัยเรื่องบทบาทของ พระมหาโมคคัลลานเถระในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา พบว่า ด้านเผยแผ่พระพุทธศาสนาพระมหาโมคคัลลานะได้เผยแผ่พระพุทธศาสนาในลักษณะการให้คำแนะนำ เป็นที่ปรึกษา การสนทนา การตอบปัญหาข้อข้องใจ การแสดงฤทธิ์โดยรับสนองพุทธบัญชาให้ไปปราบผู้เป็นมิชฌาปฏิญญี การเป็นสมณทูตในแคว้นและยวมโลก แล้วนำเรื่องราวเหล่านั้นมาบอกแก่ชาวโลก และการแสดงธรรมแก่พุทธบริษัทและบุคคลทั่วไปด้วยวิธีการต่าง ๆ เช่น การบรรยาย การอธิบายขยายความ การเปรียบเทียบ การตอบคำถาม^{๘๗}

พระมหาวิเชียร ชาญณรงค์ ได้วิจัยเรื่อง บทบาทพระสงฆ์ในการนำหลักธรรมมาใช้ทำกิจกรรมงานพัฒนาชุมชน เพื่อ ลด ละ เลิก อบายมุข : ศึกษาเฉพาะกรณีพระครูศีลวราภรณ์ (เฉลิมฐิติสโร) วัดโนนเมือง ตำบลโนนเมือง อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา เพื่อศึกษาบทบาทของพระครูศีลวราภรณ์ ในการนำหลักธรรมมาพัฒนาจิตใจ และพัฒนาชุมชน เพื่อ ลด ละ เลิกอบายมุข พื้นที่การศึกษาคือ ชุมชนวัดโนนเมือง ผลจากการวิจัยสรุปได้ว่า พระสงฆ์มีบทบาทในการเป็นผู้นำชุมชน ด้วยการกระตุ้นปลุกจิตสำนึก นำเทคนิคในการเข้าถึงชุมชน ผ่านการสนทนา การบรรยาย การส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม และเป็นผู้ให้คำปรึกษาในการพัฒนากิจกรรมกลุ่ม ซึ่งตั้งเป้าหมายไว้ คือ ชุมชนปลอดอบายมุข โดยขั้นตอนกิจกรรมมุ่งให้เกิดการเรียนรู้ ให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาของตนเอง การชี้ให้ชุมชนเห็นโทษของอบายมุข การแก้ปัญหาที่กำลังจะเกิดขึ้น กิจกรรมการพัฒนาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน ผลสรุปการวิจัยพบว่า บทบาทของพระครูศีลวราภรณ์ ได้ส่งผลให้ได้ร่วมมือกันทำกิจกรรมร่วมกัน เพื่อสร้างชุมชนให้เข้มแข็งเพื่อเป็นแรงผลักดันให้ชุมชนอยู่รอดและพึ่งพากันเองในชุมชน^{๘๘}

^{๘๗} พระมหาสุชนา โรจนญาโณ, การศึกษาบทบาทของพระมหาโมคคัลลานเถระในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา, **ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยวงศราชวิทยาลัย, ๒๕๔๐), บทคัดย่อ.

^{๘๘} พระมหาวิเชียร ชาญณรงค์, “บทบาทพระสงฆ์ในการนำหลักธรรมมาใช้ทำกิจกรรมงานพัฒนาชุมชน เพื่อ ลด ละ เลิก อบายมุข : ศึกษาเฉพาะกรณีพระครูศีลวราภรณ์ (เฉลิม ฐิติสโร)”, **วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต**, (มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๗), หน้า ๒๑.

พระมหาสนธิ์ สนฺติกโร ได้วิจัยเรื่อง บทบาทของพระมหากัจจายนเถระในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา พบว่า ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา พระมหากัจจายนเถระได้เผยแผ่พระพุทธศาสนาโดยใช้วิธีการสอน ๔ อย่าง คือ สันตัสสนา สมาทปนา สมุตเตชนา และสัมปหังสนา พร้อมทั้งใช้รูปแบบการสอนอีก ๔ อย่าง คือ แบบสากัจฉาหรือสนทนาธรรม แบบบรรยาย แบบตอบปัญหา และการวางกฎระเบียบโดยการอธิบายพุทธพจน์อย่างละเอียดลึกซึ้งเพื่อถ่ายทอดแก่นิกขุอุบาสก อุบาสิกา และบุคคลทั่วไปให้เข้าใจในหลักธรรมได้อย่างแจ่มแจ้ง เหมือนกับพระพุทธเจ้าทรงแสดงเองด้วยวิธีการบรรยายอธิบายเนื้อความแห่งธรรม และตอบปัญหาธรรม เป็นต้น จนเป็นที่ไว้วางพระทัยของพระพุทธเจ้าให้ไปประกาศพระศาสนา ณ แคว้นอวันตี ทำให้บุคคลผู้ไม่มีศรัทธาเกิดศรัทธาเลื่อมใสเป็นจำนวนมาก ทำให้ผู้มีศรัทธาเลื่อมใสอยู่แล้วเกิดความเลื่อมใสยิ่งขึ้น ส่วนบุคคลที่มีได้นับถือพระพุทธศาสนามาก่อน ก็หันมานับถือพระพุทธศาสนาประกาศตนเป็นอุบาสกจำนวนมาก ท่านได้ประพันธ์คัมภีร์ขึ้น ๖ เล่ม คือ กัจจายนไวยากรณ์ จูฬินิรุตติ มหานิรุตติ เนตติ เปฏโกปเทส และวัณณনীติ^{๘๙}

พระกฤตพจน์ สุทธิจิตโต (หวนตี) ได้วิจัยเรื่อง บทบาทของเจ้าอาวาสที่มีต่อการพัฒนาสังคม โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาบทบาทของเจ้าอาวาสที่มีต่อการพัฒนาสังคมในจังหวัดสมุทรปราการ จำแนกตามอายุ พรรษาที่อุปสมบท สมณศักดิ์ วุฒิการศึกษาทางโลกและวุฒิการศึกษาทางธรรม ประชากรเป็นเจ้าอาวาสพำนักประจำอยู่ในวัดที่ตั้งอยู่ในจังหวัดสมุทรปราการ พ.ศ.๒๕๔๕ พบว่าพระสงฆ์ที่มีบทบาทด้านการเผยแผ่ธรรมะอยู่ในระดับน้อย เจ้าอาวาสในจังหวัดสมุทรปราการ มีบทบาทในการพัฒนาสังคม ด้านการปกครองมากกว่าด้านอื่นตามลำดับ การเป็นผู้นำที่ดีต้องมีธรรมะ ความอดทน เสียสละ และยุติธรรม ยึดพระธรรมวินัยเป็นหลักในการปกครอง มีวิสัยทัศน์กว้างไกล มีความรู้ ฟังเหตุและผล ความคิดเห็นของผู้อื่น เพื่อนำความคิดเห็นเหล่านั้นมาประยุกต์ใช้ให้เข้ากับการพัฒนาสังคมแต่ละด้าน ให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น นอกจากนี้ควรเน้นในการนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาไปเผยแผ่ให้ประชาชนได้ทราบและเข้าใจ สามารถนำหลักธรรมไปประพฤติปฏิบัติในชีวิตประจำวัน ทำให้เกิดความสงบสุขแก่ตนเองและสังคมช่วยแก้ปัญหาในด้านต่างๆ ได้^{๙๐}

^{๘๙} พระมหาสนธิ์ สนฺติกโร, การศึกษาบทบาทของพระมหากัจจายนเถระในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยวงศราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓), บทคัดย่อ.

^{๙๐} พระกฤตพจน์ สุทธิจิตโต, “บทบาทของเจ้าอาวาสที่มีต่อการพัฒนาสังคม : ศึกษากรณี จังหวัดสมุทรปราการ”, **วิทยานิพนธ์ศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย :มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย), ๒๕๔๔, หน้า ๒๒-๒๔.

พระมหากษัตริย์ นันทเพชร์ ได้วิจัยเรื่อง ทักษะคติของพระสงฆ์ต่อบทบาทการพัฒนาสังคมโดย มีวัตถุประสงค์ ๓ ประการ คือ ประการแรก เพื่อศึกษาถึงทัศนคติของพระสงฆ์ผู้ได้รับการศึกษาระดับปริญญาตรีหรือเทียบเท่า ที่มีต่อบทบาทการพัฒนาสังคม ประการที่สอง เพื่อศึกษาถึงปัจจัยที่มีผลกระทบต่อทัศนคติของพระสงฆ์ที่ได้รับการศึกษาในระดับปริญญาตรี ประการที่สามเพื่อศึกษาถึงบทบาทในการพัฒนาสังคมด้านต่างๆ ของพระสงฆ์ผู้ได้รับการศึกษาในระดับปริญญาตรีในปัจจุบันและแนวโน้มอนาคต การเก็บรวบรวมข้อมูลใช้แบบสอบถาม โดยใช้วิธีการเก็บข้อมูลแบบบังเอิญ จากกลุ่มพระสงฆ์ที่เรียนบาลีเปรียญธรรมเก้าประโยคในโรงเรียนพระปริยัติธรรมของคณะสงฆ์ส่วนกลาง วัดสามพระยา กรุงเทพมหานคร และพระนักศึกษารุ่นปี ๔ ของมหาวิทยาลัยสงฆ์ ๒ แห่ง ในกรุงเทพมหานคร คือ สภาการศึกษามหามกุฏราชวิทยาลัย วัดบวรนิเวศวิหาร และมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วัดมหาธาตุ จำนวนตัวอย่าง ๑๘๕ ตัวอย่าง และนำข้อมูลมาวิเคราะห์โดยใช้สถิติในการวิเคราะห์ ได้แก่ ค่าร้อยละ ค่ามัธยฐานเลขคณิต และค่า F-test จากผลการวิจัยพบว่า พระสงฆ์ที่เรียนวิชาเอกในมหามกุฏราชวิทยาลัยต่างกัน มีทัศนคติต่อบทบาทในการพัฒนาสังคมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ คือ พระสงฆ์ที่เรียนเอกสังคมวิทยา มีทัศนคติเห็นด้วยกับบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาสังคมสูงกว่าพระสงฆ์ที่เรียนวิชาเอกภาษาอังกฤษ วิชาเอกศาสนาปรัชญา และวิชาเอกบาลี-สันสกฤต และมีแนวโน้มว่า ปัจจัยอื่นๆ เช่น พรรษาสถาบันการศึกษา จำนวนครั้งในการติดตามสื่อโทรทัศน์ จะส่งผลให้พระสงฆ์มีทัศนคติต่อบทบาทในการพัฒนาสังคมบางด้านแตกต่างกันด้วย^{๕๐}

พระมหาวิมลญาณ ทวยไธสงค์ ได้วิจัยเรื่อง บทบาทพระสงฆ์ในการส่งเสริมองค์กรชุมชนเพื่อสร้างทุนชุมชน ศึกษาเฉพาะกรณี : กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ จังหวัดตราด ประชากร /กลุ่มตัวอย่าง ที่ศึกษา ได้แก่ กลุ่มสัจจะออมทรัพย์ ๑๒ กลุ่ม ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดตราด ซึ่งมีอายุการก่อตั้งกลุ่ม ๓ ปีขึ้นไป และมีสถานที่ก่อตั้งกลุ่มอยู่ในวัดมีเจ้าอาวาสเป็นประธานกลุ่ม หรือเป็นที่ปรึกษากลุ่ม และผู้เกี่ยวข้อง คือพระสงฆ์ คณะกรรมการ และสมาชิกกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ที่ผู้ศึกษาได้เลือกเจาะจง (Purposive Sampling) โดยการใช้แบบสัมภาษณ์และแนวคำถามประกอบการสัมภาษณ์ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาบทบาทของพระสงฆ์และการประยุกต์หลักธรรมในการส่งเสริมองค์กรชุมชน โดยวิธีการศึกษาเชิงคุณภาพเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจงกลุ่มและพื้นที่ทำการศึกษา คือกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ในอำเภอเมือง จังหวัดตราด โดยใช้ข้อมูลเชิง

^{๕๐} พระมหากษัตริย์ นันทเพชร์, ทัศนคติของพระสงฆ์ต่อบทบาทการพัฒนาสังคม, **วิทยานิพนธ์พัฒนบริหารศาสตรมหาบัณฑิต(พัฒนาสังคม)**, (สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, ๒๕๔๐), บทคัดย่อ.

ปริมาณสนับสนุนโดยการเก็บรวบรวมข้อมูล ๒ ประการ คือ ๑. แบบสัมภาษณ์เพื่อรวบรวมข้อมูลทั่วไปของพระสงฆ์และบทบาทในการส่งเสริมกลุ่ม/องค์กร ๒. แนวคำถามประกอบการสัมภาษณ์เพื่อรวบรวมข้อมูลทางด้านสังคมชั้นตอนการก่อตั้งกลุ่ม/องค์กร^{๕๒}

พระมหาประสิทธิ์ สระทอง ได้วิจัยเรื่อง “บทบาทการพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชนของพระสงฆ์ในอำเภอปรางค์กู๋ จังหวัดศรีสะเกษ” ผลการวิจัยพบว่า บทบาทการพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชนของพระสงฆ์ในอำเภอปรางค์กู๋ จังหวัดศรีสะเกษ เมื่อจำแนกตาม พรรษา ตำแหน่งทางคณะสงฆ์ และระยะเวลาในการปฏิบัติงานทั้งในและนอกชุมชนต่างกัน มีบทบาทการพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชนของพระสงฆ์แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕ ส่วนอายุ ระดับการศึกษาแผนกธรรม ระดับการศึกษาแผนกบาลี และระดับการศึกษาแผนกสามัญต่างกัน มีบทบาทการพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชนของพระสงฆ์ไม่แตกต่างกัน^{๕๓}

พระปลัดเกียรติศักดิ์ สันทวีวรกุล ได้วิจัยเรื่อง บทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดกระบี่ ผลการวิจัยพบว่า บทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ทั้ง ๖ ด้านมีดังนี้ พระสังฆาธิการปฏิบัติงานในระดับมากถึงมากที่สุด ๓ ด้าน ได้แก่ ๑)ด้านการควบคุมและส่งเสริมการรักษาความเรียบร้อยดีงาม,พระสังฆาธิการอำนวยความสะดวกแก่พุทธศาสนิกชนในการบำเพ็ญกุศล๒)ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา,พระสังฆาธิการอบรมพระภิกษุสามเณรให้มีสมณสัญญาและอบรมในเรื่องพระธรรมวินัย จรรยา มารยาท การปฏิบัติอันเกี่ยวกับพิธีหรือแบบอย่างที่ดี๓)ด้านการสาธารณูปการ,พระสังฆาธิการขจัดความขัดแย้งระหว่างวัดกับชาวบ้าน ซึ่งมีสาธารณูปการเป็นเหตุ สำหรับด้านที่พระสังฆาธิการปฏิบัติปานกลางมี ๒ ด้าน ได้แก่๑)ด้านการศาสนศึกษา,พระสังฆาธิการยกย่องเชิดชูเกียรติผู้สอบเปรียญธรรมประโยคต่างๆได้ ๒)ด้านการสาธารณสงเคราะห์,พระสังฆาธิการให้การสงเคราะห์คนชราหรือคนพิการ พระสังฆาธิการปฏิบัติน้อยถึงน้อยที่สุด ๑ ด้าน คือ ด้านการศึกษาสงเคราะห์,การจัดตั้งโรงเรียนพระปริยัติธรรมเพื่อส่งเสริมการศึกษาแก่พระภิกษุสามเณร^{๕๔}

^{๕๒} พระมหาวิมลัญญา ทูยโธสงส์, บทบาทพระสงฆ์ในการส่งเสริมองค์กรชุมชนศึกษากรณี: กลุ่มสังฆะสมทรัพย์ จังหวัดตราด, **วิทยานิพนธ์ พัฒนาชุมชนมหาบัณฑิต(สังคมสงเคราะห์ศาสตร์)**, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๔),บทคัดย่อ.

^{๕๓} พระมหาประสิทธิ์ สระทอง, “บทบาทการพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชนของพระสงฆ์ในอำเภอปรางค์กู๋ จังหวัดศรีสะเกษ”,**วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต(จิตวิทยาชุมชน)**, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๔๘), บทคัดย่อ.

^{๕๔} พระปลัดเกียรติศักดิ์ สันทวีวรกุล ,บทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดกระบี่,**วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต(บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์,๒๕๔๘)**,บทคัดย่อ

พระมหามณเฑียร วรธมโม (ซ้ายเกลี้ยง) ได้วิจัยเรื่อง บทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดพังงา ผลการวิจัยพบว่า บทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดพังงา โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง มีค่าเฉลี่ย ๓.๔๐ และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านการศาสนศึกษาและด้านการศึกษาสงเคราะห์อยู่ในระดับปานกลาง สำหรับด้านอื่นๆ คือ ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ด้านการปกครอง ด้านการสาธารณูปการ และด้านการสาธารณสงเคราะห์ อยู่ในระดับมาก ผลการเปรียบเทียบระดับบทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดพังงา จำแนกตามสถานภาพส่วนบุคคล คือ ตำแหน่งพระสังฆาธิการ อายุ จำนวนพรรษา วุฒิทางการศึกษาสายสามัญ วุฒิทางการศึกษาทางธรรม และวุฒิทางการศึกษาทางเปรียญธรรม พบว่า พระสังฆาธิการที่มีอายุและจำนวนพรรษาต่างกัน มีบทบาทในการบริหารกิจการคณะสงฆ์แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕ จึงยอมรับสมมติฐานที่ตั้งไว้ ส่วนพระสังฆาธิการที่มีตำแหน่ง วุฒิทางการศึกษาสายสามัญ วุฒิทางการศึกษาทางธรรม และวุฒิทางการศึกษาทางเปรียญธรรมต่างกัน มีบทบาทในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ไม่แตกต่างกัน จึงปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้^{๕๕}

จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับบทบาทสรุปว่า พระสังฆาธิการมีบทบาทในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน ทั้งทางด้านจิตใจ เพื่อให้ประชาชนมีศีลธรรม คุณธรรม ความดีงาม ทางด้านวัตถุ ส่งเสริมการศึกษาและสาธารณะประโยชน์อื่นๆของประชาชน พัฒนาและส่งเสริมองค์กรชุมชน ให้มีความเข้มแข็งและพึ่งพากันเองได้ ดังนั้นผู้วิจัยจึงได้นำงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับบทบาทมาเป็นแนวทางในการศึกษางานวิจัยในครั้งนี้

^{๕๕} พระมหามณเฑียร วรธมโม (ซ้ายเกลี้ยง), บทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดพังงา, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต** (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒), บทคัดย่อ

๒.๖.๒ งานวิจัยเกี่ยวกับการบริหาร

ผู้วิจัยได้ศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวกับการบริหาร สามารถนำสรุปงานวิจัยที่เกี่ยวกับการบริหาร ได้ดังต่อไปนี้

พระมหาอุทัย พลเทโว (พลเทพ) ได้วิจัยเรื่อง ภาวะผู้นำกับการปฏิบัติงานของเจ้าอาวาส ศึกษาเฉพาะกรณีอำเภอปากช่อง จังหวัดนครราชสีมา ผลการวิจัยพบว่า ๑)ภาวะผู้นำของเจ้าอาวาสในอำเภอปากช่องจังหวัดนครราชสีมา ตามทัศนะของพระภิกษุ ไวยาวัจกร กรรมการวัด และอุบาสกอุบาสิกา โดยภาพรวมและหลายด้านอยู่ในระดับดีมาก ๒)การปฏิบัติงานของเจ้าอาวาสในอำเภอปากช่องจังหวัดนครราชสีมาตามทัศนะของพระภิกษุ ไวยาวัจกร กรรมการวัดและอุบาสกอุบาสิกา โดยภาพรวมและหลายด้านอยู่ในระดับดีมาก ยกเว้นด้านการศึกษา อบรมและสั่งสอนอยู่ในระดับปานกลาง ๓)ภาวะผู้นำของเจ้าอาวาสในอำเภอปากช่อง จังหวัดนครราชสีมา ตามทัศนะของพระภิกษุ ไวยาวัจกร กรรมการวัด และอุบาสกอุบาสิกา โดยภาพรวมและหลายด้านมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ .๐๕ โดยเจ้าอาวาสที่มีอายุต่ำกว่า ๕๐ ปีมีภาวะผู้นำสูงกว่าเจ้าอาวาสที่มีอายุ ๕๐ ปีขึ้นไป^{๙๖}

ปราโมทย์ ภูมิพันธ์ ได้วิจัยเรื่อง “การบริหารงานการศาสนาของศึกษาธิการอำเภอในทัศนะพระสังฆาธิการจังหวัดขอนแก่น” ผลการวิจัยพบว่า โดยภาพรวมพระสังฆาธิการในจังหวัดขอนแก่น มีทัศนะต่อการบริหารงานการศาสนาของศึกษาธิการอำเภออยู่ในระดับมาก โดยพระสังฆาธิการกลุ่มเจ้าคณะอำเภอและสังฆาธิการกลุ่มเจ้าคณะตำบลมีทัศนะต่อการบริหารงานการศาสนาของศึกษาธิการอำเภอ แตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕^{๙๗}

^{๙๖} พระมหาอุทัย พลเทโว พลเทพ, “ภาวะผู้นำกับการปฏิบัติงานของเจ้าอาวาส ศึกษาเฉพาะกรณีอำเภอปากช่อง จังหวัดนครราชสีมา”, *วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต (สาขาบริหารการศึกษา)*, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา, ๒๕๔๙), บทคัดย่อ.

^{๙๗} ปราโมทย์ ภูมิพันธ์, *การบริหารงานการศาสนาของศึกษาธิการอำเภอในทัศนะพระสังฆาธิการจังหวัดขอนแก่น*, *ปริญาญานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๔๓), บทคัดย่อ.

นายนิติรัฐ วรณวิริยวัตร ได้วิจัยเรื่อง “ การบริหารงานแบบพุทธวิธีของโรงเรียนพระปริยัติธรรม อำเภอเมืองเชียงใหม่ “ ผลการศึกษาพบว่า ผู้บริหารได้บริหารงานตามแบบพุทธวิธีของโรงเรียนพระปริยัติธรรม อำเภอเมืองเชียงใหม่ ทุกด้าน แต่เมื่อพิจารณาในรายละเอียด พบว่า ผู้บริหารได้บริหารงานที่เน้นการนำหลักธรรมมาใช้ในการบริหารตนตามหลักของสัปปริยธรรม (ธรรมของคนดี) ทั้ง ๗ ประการ คือ ธัมมัญญา (รู้จักเหตุ) อุตถัญญา (รู้จักผล) อุตตัญญา (รู้จักตน) มัตตัญญา (รู้จักประมาณ) กาลัญญา (รู้จักกาล) ปริสญญา (รู้จักชุมชน) ปโรปญญา (รู้จักเลือกคบคน) การบริหารคน ตามหลักพลธรรม (ธรรมเป็นกำลังในการบริหารงาน) ทั้ง ๔ ประการ คือ ปัญญาพล (ใช้ปัญญา) วิริยพล (ใช้ความเพียร) อนวัชชพล (ใช้ความสุจริต) สังคหพล (ใช้มนุษยสัมพันธ์) และการบริหารงาน ตามหลักอิทธิบาทธรรม (ธรรมที่นำทางสู่ความสำเร็จ) ทั้ง ๔ ประการ คือ ฉันทะ (มีความสนใจ) วิริยะ (มีความเพียรพยายาม) จิตตะ (ความเอาใจใส่) วิมังสา (หมั่นทบทวนการทำงาน) รวมถึงการบริหารงานตามหลักฆราวาสธรรม (ธรรมสำหรับผู้ครองเรือน) ทั้ง ๔ ประการ คือ สัจจะ (มีความจริงใจ) ทมะ (มีความข่มใจ) ขันติ (มีความอดทน) และจาคะ (มีการเสียสละ)^{๙๘}

พิทักษ์ จารุสมบัติ ได้วิจัยเรื่อง “ ทศนคติทางการเมืองของผู้บริหารการศึกษาและผู้บริหารงานตำรวจในจังหวัดระยองและชลบุรี “ พบว่า มีทศนคติทางการเมืองเป็นแบบผสมผสานระหว่างประชาธิปไตยกับอัตตาธิปไตยและผู้บริหารทั้งสองกลุ่มจัดอันดับให้การไปใช้สิทธิลงคะแนนเสียงเลือกตั้งอยู่ในอันดับที่ ๑ และเด็กนักเรียนควรสนใจเรื่องการเมืองอยู่ในอันดับที่ ๒ ผู้บริหารการศึกษาและผู้บริหารงานตำรวจที่มีอายุต่ำกว่า ๔๕ ปี มีทศนคติโน้มเอียงไปทางประชาธิปไตยมากกว่าผู้ที่มีอายุ ๔๕ ปี ขึ้นไป ผู้บริหารการศึกษาและผู้บริหารงานตำรวจที่มีประสบการณ์ในการดำรงตำแหน่ง ๑๐ ปี ขึ้นไป มีทศนคติโน้มเอียงไปทางประชาธิปไตยมากกว่าผู้ที่มีประสบการณ์ต่ำกว่า ๑๐ ปี และผู้บริหารการศึกษาและผู้บริหารงานตำรวจที่บิตารับราชการหรือทำงานในรัฐวิสาหกิจ มีทศนคติโน้มเอียงไปทางประชาธิปไตยมากกว่าผู้ที่บิตาทำงานเอกชนหรือเป็นเจ้าของธุรกิจ^{๙๙}

^{๙๘} นายนิติรัฐ วรณวิริยวัตร, การบริหารงานแบบพุทธวิธีของโรงเรียนพระปริยัติธรรมอำเภอเมืองเชียงใหม่, **ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต (การบริหารการศึกษา)**, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๕๒), บทคัดย่อ.

^{๙๙} พิทักษ์ จารุสมบัติ, “ทศนคติทางการเมืองของผู้บริหารการศึกษาและผู้บริหารงานตำรวจในจังหวัดระยองและชลบุรี”, **วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต (การบริหารการศึกษา)**, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยบูรพา, ๒๕๓๑), บทคัดย่อ.

นภดล สุรนครินทร์ ได้วิจัยเรื่อง “ การนำหลักธรรมาภิบาลมาปรับใช้ในองค์การบริหารส่วนตำบล ตามทัศนะของประชาชนจังหวัดเชียงใหม่ ” เมื่อเปรียบเทียบตามปัจจัยด้านบุคคลพบว่า ประชาชนที่มีเพศ อายุ ระดับการศึกษาต่างกันมีทัศนะต่อการนำหลักธรรมาภิบาลมาปรับใช้ในองค์การบริหารส่วนตำบลไม่แตกต่างกัน และเมื่อเปรียบเทียบตามปัจจัยด้านขนาดขององค์การบริหารส่วนตำบลและการมีส่วนร่วมในการดำเนินการขององค์การบริหารส่วนตำบลแตกต่างกัน ส่วนปัจจัยด้านความรู้ความเข้าใจในองค์การบริหารส่วนตำบลไม่แตกต่างกัน ส่วนปัจจัยด้านขนาดขององค์การบริหารส่วนตำบลไม่มีความสัมพันธ์กับปัจจัยด้านการมีส่วนร่วมในการดำเนินการขององค์การบริหารส่วนตำบล^{๑๐๐}

จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวกับการบริหาร สรุปได้ว่า การบริหารนั้นมีความสำคัญมากที่จะนำหลักการบริหารมาใช้เป็นแนวทางในการบริหารงานภายในองค์กรให้ประสบความสำเร็จ ดังนั้นผู้วิจัยจึงได้นำงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับบริหารมาเป็นแนวทางในการศึกษางานวิจัยในครั้งนี้

๒.๖.๓ งานวิจัยเกี่ยวกับการบริหารกิจการคณะสงฆ์

ผู้วิจัยได้ศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวกับการบริหารสามารถนำสรุปงานวิจัยที่เกี่ยวกับการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ได้ดังต่อไปนี้

พระธนดล นาคพิพัฒน์ ได้วิจัยเรื่อง การบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดบุรีรัมย์ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาบทบาทพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ศึกษาเปรียบเทียบการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะในการบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดบุรีรัมย์ ซึ่งผลการวิจัยสรุปว่า พระสังฆาธิการในจังหวัดบุรีรัมย์ มีบทบาทในการบริหารกิจการคณะสงฆ์โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่ามีบทบาทในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในด้านการปกครองอยู่ในระดับมาก ส่วนด้านศาสนศึกษา การศึกษาสงเคราะห์ การเผยแผ่พระพุทธศาสนา การสาธารณูปการ และการสาธารณสงเคราะห์อยู่ในระดับปานกลาง ส่วนผลการเปรียบเทียบบทบาทในการบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดบุรีรัมย์ พบว่า พระสังฆาธิการที่มีอายุ ตำแหน่งพระสังฆาธิการ จำนวนพรรษา วุฒิการศึกษาทางสามัญ การศึกษาทางธรรม วุฒิการศึกษาทางเปรียญธรรม และประสบการณ์ในการปฏิบัติหน้าที่ของพระสังฆาธิการที่แตกต่างกัน มีบทบาทในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ไม่แตกต่างกัน และข้อเสนอแนะ

^{๑๐๐} นภดล สุรนครินทร์, “การนำหลักธรรมาภิบาลมาปรับใช้ในองค์การบริหารส่วนตำบล ตามทัศนะของประชาชนจังหวัดเชียงใหม่”, **วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๗), บทคัดย่อ.

ในการบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดบุรีรัมย์ ควรมีการปกครอง พระภิกษุ สามเณร ให้ปฏิบัติตาม พระวินัยอย่างเคร่งครัด มีกองทุนส่งเสริมด้านการศึกษาแก่ พระภิกษุ สามเณร ให้พระภิกษุ สามเณร เอาใจใส่ต่อกิจกรรม ด้านพระพุทธศาสนา ให้พระภิกษุสามเณร ดำเนินกิจกรรมบางอย่าง ภายในวัดอย่างมีระเบียบ^{๑๑๑}

พระบัณฑิต ญาณธีโร(สุธีระตฤณนา) ได้วิจัยเรื่อง ภาวะผู้นำของพระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) ในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ผลการวิจัยพบว่าภาวะผู้นำตามทฤษฎีตะวันตกที่เหมาะสมในยุคโลกาภิวัตน์ ได้แก่ ทฤษฎีผู้นำเชิงปฏิรูป และภาวะผู้นำตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ได้แก่ หลักปาปณิกกรรม ๓ หลักกอคติ ๔ หลักพรหมวิหารธรรม ๔ หลักสังคหวัตถุธรรม ๔ หลักสัปปริสธรรม ๗ หลักทศพิธราชธรรม ๑๐ หลักราชสังคหวัตถุธรรม ๔ หลักสาราณียธรรม ๖ หลักสังคาลกสูตรและหลักอภิธานียธรรม ๗ ภาวะผู้นำของท่านพระธรรมโกศาจารย์ ในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ภาค ๒ ทั้ง ๖ ด้านที่โดดเด่น ได้แก่ การมีวิสัยทัศน์และการสร้างแรงบันดาลใจ สอดคล้องกับภาวะผู้นำตามทฤษฎีตะวันตก ได้แก่ ทฤษฎีผู้นำเชิงปฏิรูป และภาวะผู้นำตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา คือหลักปาปณิกกรรม ๓ และยังมีหลักธรรมของผู้นำที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ หลักสัปปริสธรรม ๗ หลักพรหมวิหารธรรม ๔ และหลักสังคหวัตถุธรรม ๔ ผู้นำองค์กรคณะสงฆ์ไทยสามารถนำภาวะผู้นำของพระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) ได้แก่ การมีวิสัยทัศน์และการสร้างแรงบันดาลใจ ซึ่งเป็นภาวะผู้นำที่สอดคล้องกับหลักธรรมที่เกี่ยวกับผู้นำในทางพระพุทธศาสนา ได้แก่ หลักปาปณิกกรรม ๓ หลักสัปปริสธรรม ๗ หลักพรหมวิหารธรรม ๔ และหลักสังคหวัตถุธรรม ๔ มาประยุกต์ใช้ในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ทั้ง ๖ ด้าน ผู้นำคณะสงฆ์ไทยในระดับต่าง ๆ ควรมีภาวะผู้นำดังกล่าว เพื่อที่จะสร้างวิสัยทัศน์ และสร้างแรงบันดาลใจให้แก่คณะสงฆ์ ได้มีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมของคณะสงฆ์ให้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี เพื่อความเจริญรุ่งเรืองแห่งพระพุทธศาสนาสืบไป^{๑๑๒}

^{๑๑๑}พระชนนดล นาคพิพัฒน์, การบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดบุรีรัมย์, **วิทยานิพนธ์ พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑), บทคัดย่อ.

^{๑๑๒} พระบัณฑิต ญาณธีโร (สุธีระตฤณนา), ภาวะผู้นำของพระธรรมโกศาจารย์ ในการบริหารกิจการคณะสงฆ์,**วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต** (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒), บทคัดย่อ

พระมหาอาณนโท อานนโท (นรมาตร์) ได้วิจัยเรื่อง การบริหารกิจการคณะสงฆ์ในเขตจังหวัดชุมพรกับการประยุกต์ใช้หลักสิกขาภิธานียธรรม ๗ ผลการศึกษาวิจัยมีดังนี้การประยุกต์ใช้หลักสิกขาภิธานียธรรม ๗ ในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ พบว่าพระสังฆาธิการในจังหวัดชุมพรโดยส่วนมากแล้วได้นำหลักสิกขาภิธานียธรรม ๗ ไปใช้ในการบริหารกิจการคณะสงฆ์โดยภาพรวม อยู่ในเกณฑ์ที่มาก โดยมีค่าเฉลี่ย ๔.๒๘ โดยพระสังฆาธิการในจังหวัดชุมพรได้ดำเนินการประชุมพระภิกษุสามเณรในพื้นที่เขตปกครองเป็นประจำ มีการวางกฎระเบียบให้แก่คณะสงฆ์ด้วยการรณรงค์ให้วัดเป็นสถานที่ปลอดบุหรี่ มีการยกย่องพระมหาเถระผู้ทำคุณงามความดีและเชิดชูให้เป็นเกียรติประวัติ ทำความเข้าใจในการบริหารงานตามจารีตพระพุทธศาสนา มีการอนุรักษ์ธรรมชาติโดยให้ความรู้ถึงประโยชน์ของธรรมชาติ ทั้งนี้ยังส่งเสริมการปรับภูมิทัศน์ภายในอาวาสในเขตปกครองให้เป็นลานธรรม เปิดโอกาสให้ผู้มาเยือนได้มีการสนทนาแลกเปลี่ยนความรู้ทางด้านธรรมะ ทำให้เกิดความรู้ความเข้าใจหลักธรรมและส่งผลให้เกิดทัศนคติใหม่ๆในหลักธรรมคำสอนทางพุทธศาสนาการเปรียบเทียบเปรียบเทียบระดับการประยุกต์ใช้หลักสิกขาภิธานียธรรม ๗ ในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการในจังหวัดชุมพร จำแนกตามข้อมูลส่วนบุคคลพบว่า ตำแหน่งพระสังฆาธิการ วุฒิการศึกษาทางธรรม วุฒิการศึกษาทางเบญญธรรมและประสบการณ์ในการปฏิบัติหน้าที่พระสังฆาธิการนั้นมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕ ซึ่งตรงตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ ส่วนอายุ พรรษา วุฒิการศึกษาสามัญไม่พบความแตกต่างเชิงปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้^{๑๐๓}

พระครูสังฆรักษ์พศวีร์ อธิปญโญ ได้วิจัยเรื่อง “ บทบาทพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ : ศึกษากรณี พระสังฆาธิการในจังหวัดนนทบุรี ” จากผลการวิจัยพบว่าการจัดประชุมพระภิกษุสามเณรเพื่ออบรมด้านวัตรปฏิบัติตามหลักพระธรรมวินัย ถึงจะมีการปฏิบัติมากก็จริง แต่บางวัดโดยเฉพาะเจ้าอาวาสยังไม่ค่อยเคร่งครัดเท่าที่ควร ทั้งนี้ควรที่จะกำหนดเป็นตารางการทำวัตรไว้อย่างชัดเจน และถ้าพระรูปใดไม่ลงมาทำวัตรก็ควรจะมีบทกำหนดลงโทษไว้อย่างชัดเจน นอกจากพระรูปนั้นติดภารกิจจำเป็น เช่น สอนหนังสือในโรงเรียน^{๑๐๔}

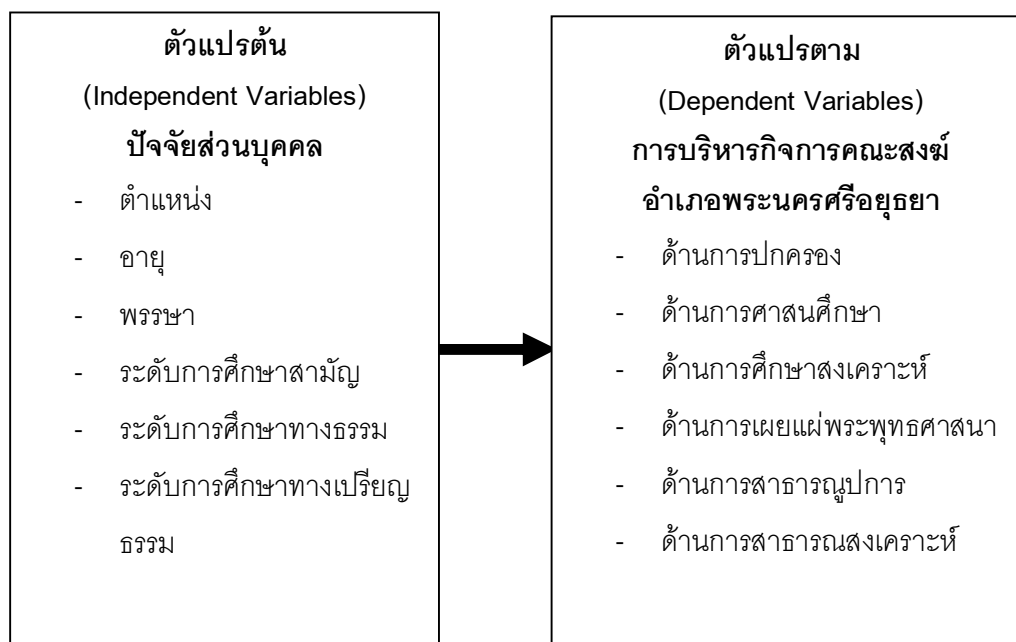
^{๑๐๓} พระมหาอาณนโท อานนโท (นรมาตร์), การบริหารกิจการคณะสงฆ์ในเขตจังหวัดชุมพรกับการประยุกต์ใช้หลักสิกขาภิธานียธรรม ๗, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต** (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒), บทคัดย่อ.

^{๑๐๔} พระครูสังฆรักษ์พศวีร์ อธิปญโญ, “ บทบาทพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ : ศึกษากรณี พระสังฆาธิการในจังหวัดนนทบุรี ”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), ๒๕๕๑, หน้า ๑๐๔.

จากเอกสารงานวิจัยที่ได้ทบทวนมาดังกล่าวข้างต้น สรุปได้ว่าพระสังฆาธิการมีอำนาจและหน้าที่ในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ให้เป็นไปด้วยความสงบเรียบร้อยดีงาม จึงต้องเป็นแบบอย่างในการปฏิบัติตามกฎระเบียบและมติของมหาเถรสมาคม ทั้งยังต้องยึดมั่นพระธรรมวินัย เพราะเป็นผู้มีบทบาทที่สำคัญยิ่งในการพัฒนาทรัพยากรบุคคลวัด ชุมชน สังคมและประเทศ ให้เจริญก้าวหน้าตามหลักพระสัทธรรมคำสอน เนื่องจากพระสังฆาธิการเป็นผู้ใกล้ชิดกับประชาชนและประชาชนก็ให้ความเคารพนับถือพระสังฆาธิการ ดังนั้น ความเจริญหรือความเสื่อมโทรมของทรัพยากรบุคคล วัด ชุมชน สังคม และประเทศชาติ จึงมีส่วนเกี่ยวข้องกับการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการ

๒.๗ กรอบแนวคิดในการวิจัย

ในการศึกษาบทบาทของพระสังฆาธิการที่มีต่อการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยาครั้งนี้ผู้วิจัยได้รวบรวม เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องทำให้สามารถกำหนดกรอบแนวคิดในการวิจัยได้ ดังนี้

แผนภูมิที่ ๒.๓ กรอบแนวคิดในการวิจัย

บทที่ ๓

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “ บทบาทของพระสังฆาธิการที่มีต่อการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ” การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) ซึ่งผู้วิจัยได้ดำเนินการวิจัยตามลำดับขั้นตอนดังนี้

- ๓.๑ รูปแบบการวิจัย
- ๓.๒ ประชากรที่ใช้ในการวิจัย
- ๓.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย
- ๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล
- ๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์

๓.๑ รูปแบบการวิจัย

งานวิจัยเรื่อง “ บทบาทของพระสังฆาธิการที่มีต่อการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ” เป็นการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) โดยผู้วิจัยได้กำหนดขั้นตอนการดำเนินการวิจัย ตามลำดับ ดังนี้

๑. ศึกษาหลักการแนวคิดทฤษฎี ระเบียบและผลการวิจัยที่เกี่ยวข้อง
๒. กำหนดกรอบแนวคิด หัวข้อปัญหาและวัตถุประสงค์ในการวิจัย
๓. กำหนดกลุ่มประชากร และกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย
๔. สร้างเครื่องมือสำหรับเก็บข้อมูลการวิจัยร่วมกับอาจารย์ที่ปรึกษา
๕. นำเครื่องมือเสนอผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเพื่อปรับปรุงแก้ไขให้สมบูรณ์
๖. ทดสอบเครื่องมือกับกลุ่มตัวอย่างที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย (Try out)
๗. ดำเนินการส่งข้อมูลให้กลุ่มตัวอย่างและเก็บรวบรวมข้อมูล
๘. วิเคราะห์ข้อมูลและแปลผลข้อมูล
๙. สรุปและรายงานผลการศึกษาวิจัย

๓.๒ ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากร ได้แก่ พระสังฆาธิการสังกัดมหานิกายในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ทั้งหมดจำนวน ๑๒๒ รูป

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย ผู้วิจัยได้กำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่างโดยการเปิดตารางกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างของ เครซีและมอร์แกน (Krejcie & Morgan) ตามสัดส่วนของพระสังฆาธิการสังกัดมหานิกายในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จำนวน ๑๒๒ รูป ได้ขนาดของกลุ่มตัวอย่างจำนวน ๙๒ รูป และเพื่อป้องกันการเก็บข้อมูลได้ไม่สมบูรณ์หรือไม่ครบถ้วน ผู้วิจัยจะเก็บเพิ่มเติมอีกจำนวน ๘ รูป รวมเป็นกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ทั้งหมด ๑๐๐ รูป

ตารางที่ ๓.๑ แสดงจำนวนกลุ่มตัวอย่าง

ที่	วัด	เจ้าคณะตำบล,รองเจ้าคณะตำบล, เจ้าอาวาสและผู้ช่วยเจ้าอาวาส
๑	วัดพนัญเชิงวรวิหาร	๕
๒	วัดสุวรรณดาราราม	๔
๓	วัดเกาะแก้ว	๑
๔	วัดรัตนชัย	๑
๕	วัดประสาธ	๒
๖	วัดหันตรา	๓
๗	วัดพิชัยสงคราม	๑
๘	วัดกล้วย	๑
๙	วัดใหญ่ชัยมงคล	๓
๑๐	วัดพระญาติการาม	๒
๑๑	วัดป่าโค	๑
๑๒	วัดอโยธยา	๑
๑๓	วัดประดู่ทรงธรรม	๒
๑๔	วัดดุสิตาราม	๑
๑๕	วัดสมณโกฏฐาราม	๑

ที่มา:สำนักงานเจ้าคณะอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เมื่อวันที่ ๑ กรกฎาคม

ตารางที่ ๓.๑ แสดงจำนวนกลุ่มตัวอย่าง (ต่อ)

ที่	วัด	เจ้าคณะตำบล,รองเจ้าคณะตำบล, เจ้าอาวาสและผู้ช่วยเจ้าอาวาส
๑๖	วัดธรรมนิยม	๑
๑๗	วัดมเหยงคณ์	๑
๑๘	วัดช่างทอง	๒
๑๙	วัดไก่อเตี้ย	๑
๒๐	วัดทรงกุศล	๑
๒๑	วัดโคกจินดาราม	๑
๒๒	วัดช้าง	๑
๒๓	วัดกลางปากกราน	๑
๒๔	วัดพุทไธศวรรย์	๒
๒๕	วัดปากกราน	๑
๒๖	วัดสำเภาล่ม	๑
๒๗	วัดขุนพรหม	๑
๒๘	วัดนางกุย	๑
๒๙	วัดบางกะจะ	๑
๓๐	วัดกุฎีทอง	๑
๓๑	วัดตึก	๑
๓๒	วัดวรโพธิ์	๑
๓๓	วัดธรรมิกราช	๑
๓๔	วัดญาณเสน	๑
๓๕	วัดกลางคลองสระบัว	๑
๓๖	วัดครุฑาราม	๑
๓๗	วัดอินทาราม	๒
๓๘	วัดสามวิหาร	๑
๓๙	วัดราชประดิษฐฐาน	๑
๔๐	วัดมณฑป	๒

ตารางที่ ๓.๑ แสดงจำนวนกลุ่มตัวอย่าง (ต่อ)

ที่	วัด	เจ้าคณะตำบล,รองเจ้าคณะตำบล, เจ้าอาวาสและผู้ช่วยเจ้าอาวาส
๔๑	วัดแม่ปางปลื้ม	๑
๔๒	วัดมหาโลก	๑
๔๓	วัดเจดีย์แดง	๑
๔๔	วัดวงษ์ฮ่อง	๑
๔๕	วัดแค	๑
๔๖	วัดศาลาปูนวรวิหาร	๓
๔๗	วัดหน้าพระเมรุราชิการาม	๓
๔๘	วัดพรหมนิवासวรวิหาร	๑
๔๙	วัดพนมยงค์	๒
๕๐	วัดเชิงท่า	๑
๕๑	วัดศรีโพธิ์	๑
๕๒	วัดกษัตราธิราชวรวิหาร	๑
๕๓	วัดสนามไชย	๑
๕๔	วัดลอดฮ่อง	๑
๕๕	วัดท่าการ้อง	๑
๕๖	วัดขนอน	๑
๕๗	วัดธรรมาราม	๑
๕๘	วัดพระงาม	๑
๕๙	วัดป้อมใหญ่	๑
๖๐	วัดวรเชต	๑
๖๑	วัดเกตุ	๑
๖๒	วัดบำรุงธรรม	๑
๖๓	วัดจันทร์ประเทศ	๑
๖๔	วัดราชบัวขาว	๑

ตารางที่ ๓.๑ แสดงจำนวนกลุ่มตัวอย่าง (ต่อ)

ที่	วัด	เจ้าคณะตำบล,รองเจ้าคณะตำบล, เจ้าอาวาสและผู้ช่วยเจ้าอาวาส
๖๕	วัดโพธิ์เผือก	๑
๖๖	วัดตูม	๑
๖๗	วัดภูเขาทอง	๑
๖๘	วัดกลางรามัญ	๑
๖๙	วัดท่าโขลง	๑
๗๐	วัดกุฎีลาย	๑
๗๑	วัดช้างใหญ่	๑
๗๒	วัดชุมพล	๑
๗๓	วัดบรมวงศศิทธวารามวรวิหาร	๑
๗๔	วัดไผ่โสมนรินทร์	๑
๗๕	วัดสว่างอารมณ์	๑
๗๖	วัดป้อมรามัญ	๑
๗๗	วัดตองปุ	๑
รวม		๑๐๐

๓.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

๓.๓.๑ โครงสร้างของแบบสอบถาม

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่แบบสอบถาม(Questionnaire) ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นจากแนวคิดเกี่ยวกับ “บทบาทของพระสังฆาธิการที่มีต่อการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา” ซึ่งประกอบด้วยโครงสร้างของแบบสอบถาม จำนวน ๓ ตอน คือ

ตอนที่ ๑ เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ ตำแหน่งพระสังฆาธิการ อายุ พรรษา ระดับการศึกษาสายสามัญ ระดับการศึกษาทางธรรม ระดับการศึกษาทางเปรียญธรรม

ตอนที่ ๒ เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับบทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยมีลักษณะเป็นแบบมาตราส่วนประเมินค่า (Rating Scale) ๕ ระดับ คือ มากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย และน้อยที่สุด โดยมีเกณฑ์การให้คะแนนดังนี้

๕	หมายความว่า	บทบาทการบริหาร	มากที่สุด
๔	หมายความว่า	บทบาทการบริหาร	มาก
๓	หมายความว่า	บทบาทการบริหาร	ปานกลาง
๒	หมายความว่า	บทบาทการบริหาร	น้อย
๑	หมายความว่า	บทบาทการบริหาร	น้อยที่สุด

ตอนที่ ๓ เป็นแบบสอบถามปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะของพระสังฆาธิการ ที่มีต่อการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

๓.๓.๒ การสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาและวิจัย

๑. ศึกษาเอกสารต่าง ๆ จาก ตำรา บทความ และผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เพื่อนำข้อมูลต่าง ๆ ที่ได้ นำไปออกแบบและสร้างแบบสอบถาม

๒. เมื่อได้สร้างแล้ว ผู้วิจัยนำแบบสอบถามเสนอต่อคณะอาจารย์ที่เป็นที่ปรึกษา และให้ท่านผู้เชี่ยวชาญ(Expert) ๕ ท่าน คือ

๑) ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.โกนิฐฐ์ ศรีทอง หัวหน้าภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๒) ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เต็มศักดิ์ ทองอินทร์ อาจารย์ประจำภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๓) ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ภัทรพล ใจเย็น รักษาการหัวหน้าภาควิชาเศรษฐกิจศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๔) ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ชวิชชัย ไชยสา อาจารย์ประจำภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๕) อาจารย์วันชัย สุขตาม อาจารย์ประจำภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ได้ตรวจสอบความเที่ยงตรงของเนื้อหา(Content Validity) ตรวจสอบความถูกต้องของภาษา ความชัดเจนของภาษาและความครอบคลุมของเนื้อหา ซึ่งได้ค่า IOC เท่ากับหรือมากกว่า

๐.๕ ขึ้นไป และปรับปรุงตามคำแนะนำของผู้เชี่ยวชาญให้แบบสอบถามข้อนี้มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้นเรียบร้อยแล้ว

๓. ผู้วิจัยนำแบบสอบถามที่ปรับปรุงแล้วมาทดลองใช้ (Try Out) พระสังฆาธิการในเขตอำเภอบางปะหัน จำนวน ๓๐ วัด ซึ่งมีผู้ตอบแบบสอบถามจำนวน ๓๐ รูป และนำข้อมูลมาหาค่าความเชื่อมั่น (Reliability) โดยใช้สูตรสัมประสิทธิ์อัลฟา ของครอนบาค (Cronbach's Alpha coefficient)^{๑๐๕} ซึ่งได้ค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามทั้ง ๓๐ ฉบับ เท่ากับ .๙๗๙

๔. นำแบบสอบถามที่ผ่านการตรวจสอบถูกต้องแล้วไปจัดทำเป็นแบบสอบถามฉบับจริงและนำไปเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างที่เป็นเป้าหมายต่อไป

๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ดำเนินการรวบรวมข้อมูล ดังนี้

๑) ทำหนังสือขอความอนุเคราะห์ในการเก็บรวบรวมข้อมูลกับทางบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เพื่อเรียนเจ้าคณะอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เพื่อขออนุญาตเข้าทำการเก็บรวบรวมข้อมูลในเขตการปกครองคณะสงฆ์สังกัดมหานิกายในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

๒) ขอความร่วมมือจากประชากรกลุ่มเป้าหมาย เพื่อตอบแบบสอบถาม จำนวน ๑๐๐ ชุด

๓) เมื่อได้แบบสอบถามกลับคืนมาแล้ว นำมาตรวจสอบความสมบูรณ์ จัดระเบียบข้อมูล

๔) นำข้อมูลที่ได้ไปวิเคราะห์และประมวลผลต่อไป

๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติ

๓.๕.๑ การวิเคราะห์ข้อมูล

เมื่อได้รับแบบสอบถามคืนมาแล้ว ผู้วิจัยได้นำมาตรวจสอบความสมบูรณ์ของแบบสอบถามและนำไปวิเคราะห์ข้อมูลด้วยระบบคอมพิวเตอร์โปรแกรมสำเร็จรูปทางการวิจัย SPSS ในการคำนวณดังต่อไปนี้

๑) ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม วิเคราะห์โดยหาค่าร้อยละ

๒) ข้อมูลแบบสอบถามเกี่ยวกับบทบาทของพระสังฆาธิการที่มีต่อการบริหารจัดการคณะสงฆ์อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ทำการแจกแจงความถี่ของคะแนน

^{๑๐๕} ประสิทธิ์ สุวรรณรักษ์, ระเบียบวิธีวิจัยทางพฤติกรรมศาสตร์และสังคมศาสตร์, (บุรีรัมย์

: สถาบันราชภัฏบุรีรัมย์, ๒๕๕๒), หน้า ๒๖๑.

คำนวณหาค่าเฉลี่ย (\bar{X}) ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (SD) และแปลความ โดยใช้แบบอิงเกณฑ์ ดังนี้^{๑๐๖}

ค่าเฉลี่ย	ระดับบทบาท
๔.๕๐ – ๕.๐๐	มีบทบาทอยู่ในระดับมากที่สุด
๓.๕๐ – ๔.๔๙	มีบทบาทอยู่ในระดับมาก
๒.๕๐ – ๓.๔๙	มีบทบาทอยู่ในระดับปานกลาง
๑.๕๐ – ๒.๔๙	มีบทบาทอยู่ในระดับน้อย
๑.๐๐ – ๑.๔๙	มีบทบาทอยู่ในระดับน้อยที่สุด

๓) ข้อมูลเกี่ยวกับปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะ ในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ใน อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลนั้น ผู้วิจัยได้เปรียบเทียบระหว่างตัวแปรอิสระและตัวแปรตาม โดยใช้การประมวลผลด้วยระบบคอมพิวเตอร์ เสนอข้อมูลดังนี้

๑. **สถิติพรรณนา (Descriptive)** เพื่อหาค่าสถิติร้อยละ (Percentage)^{๑๐๗} ใช้สำหรับอธิบายลักษณะข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ตำแหน่ง อายุ จำนวนพรรษา วุฒิต่างการศึกษา สายสามัญ วุฒิต่างการศึกษาทางธรรม และวุฒิต่างการศึกษาทางบาลี ค่าเฉลี่ย (Mean) และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) ใช้อธิบายระดับการบริหารกิจการคณะสงฆ์อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

๒. **สถิติเชิงอนุมาน (Inferential Statistics)** ใช้ในการเปรียบเทียบการบริหารกิจการคณะสงฆ์อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา การทดสอบค่าที (t-test) และการทดสอบค่าเอฟ (F-test) โดยการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (one-way analysis of variance) และทำการทดสอบความแตกต่างรายคู่โดยวิธีการผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (Least Significant Difference : LSD) สำหรับนัยสำคัญสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลครั้งนี้ กำหนดไว้ที่ระดับ ๐.๐๕

^{๑๐๖}ไชยศ เรื่องสุวรรณ, เทคโนโลยีการศึกษา : ทฤษฎีและการวิจัย, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ไอดีเอ็น สโตร์, ๒๕๓๓), หน้า ๑๘๓.

^{๑๐๗}บุญชม ศรีสะอาด, การวิจัยเบื้องต้น, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ชมรมเด็ก, ๒๕๔๓), หน้า ๑๐๑.

บทที่ ๔

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยเรื่อง บทบาทของพระสังฆาธิการที่มีต่อการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลและนำเสนอแบ่งเป็น ๔ ตอน ดังนี้

๔.๑ ข้อมูลเกี่ยวกับปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม ซึ่งได้แก่ ตำแหน่งพระสังฆาธิการ อายุ จำนวนพรรษา ระดับทางการศึกษายสามัญ ระดับการศึกษาทางธรรมและระดับการศึกษาทางเปรียญธรรม

๔.๒ ข้อมูลเกี่ยวกับบทบาทของพระสังฆาธิการ แบ่งเป็น ๖ ด้าน ได้แก่

๔.๒.๑ ด้านการปกครอง

๔.๒.๒ ด้านการศาสนศึกษา

๔.๒.๓ ด้านการศึกษาสงเคราะห์

๔.๒.๔ ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

๔.๒.๕ ด้านการสาธารณูปการ

๔.๒.๖ ด้านการสาธารณสงเคราะห์

๔.๓ ผลการเปรียบเทียบระดับบทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล

๔.๔ ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะ เกี่ยวกับการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

๔.๑ ข้อมูลเกี่ยวกับปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม จำแนกตามตำแหน่ง พระสังฆาธิการ อายุ จำนวนพรรษา ระดับทางการศึกษาสายสามัญ ระดับการศึกษาทางธรรมและ ระดับการศึกษาทางเปรียญธรรม รายละเอียดดังแสดงในตารางที่ ๔.๑

ตารางที่ ๔.๑ จำนวน ร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถาม จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล (n = ๑๐๐)

ปัจจัยส่วนบุคคล	จำนวน (รูป)	ร้อยละ
ตำแหน่งพระสังฆาธิการ		
เจ้าคณะตำบล	๗	๗.๐
เจ้าอาวาส	๗๐	๗๐.๐
อื่นๆ เช่น ผู้ช่วยเจ้าอาวาส	๒๓	๒๓.๐
รวม	๑๐๐	๑๐๐.๐
อายุ		
๓๑ - ๔๐ ปี	๑๑	๑๑.๐
๔๑ - ๕๐ ปี	๒๔	๒๔.๐
๕๑ - ๖๐ ปี	๒๔	๒๔.๐
๖๑ ปีขึ้นไป	๔๑	๔๑.๐
รวม	๑๐๐	๑๐๐.๐
จำนวนพรรษา		
๕ - ๑๐ พรรษา	๒	๒.๐
๑๑ - ๑๕ พรรษา	๑๗	๑๗.๐
๑๖ - ๒๐ พรรษา	๑๔	๑๔.๐
๒๑ พรรษาขึ้นไป	๖๗	๖๗.๐
รวม	๑๐๐	๑๐๐.๐

ตารางที่ ๔.๑ (ต่อ)

ปัจจัยส่วนบุคคล	จำนวน (รูป)	ร้อยละ
ระดับการศึกษาสายสามัญ		
ต่ำกว่าปริญญาตรี	๘๐	๘๐.๐
ปริญญาตรี	๑๘	๑๘.๐
สูงกว่าปริญญาตรี	๒	๒.๐
รวม	๑๐๐	๑๐๐.๐
ระดับการศึกษาทางธรรม		
นักธรรมชั้นตรี	๙	๙.๐
นักธรรมชั้นโท	๗	๗.๐
นักธรรมชั้นเอก	๘๒	๘๒.๐
ไม่มีวุฒินักธรรม	๒	๒.๐
รวม	๑๐๐	๑๐๐.๐
ระดับการศึกษาทางเปรียญธรรม		
ประโยค ๑ - ๒	๔	๔.๐
เปรียญธรรม ๓ - ๔ ประโยค	๘	๘.๐
เปรียญธรรม ๕ - ๖ ประโยค	๘	๘.๐
เปรียญธรรม ๗ - ๙ ประโยค	๖	๖.๐
ไม่มีวุฒิเปรียญธรรม	๗๔	๗๔.๐
รวม	๑๐๐	๑๐๐.๐

จากตารางที่ ๔.๑ ซึ่งเป็นการแสดงข้อมูลเกี่ยวกับปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม แสดงจำนวนและร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถาม ซึ่งสามารถอธิบายได้แต่ละประเด็น ดังต่อไปนี้

ตำแหน่งพระสังฆาธิการ มีตำแหน่งเจ้าอาวาส มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ ๗๐.๐ รองลงมาคือตำแหน่งอื่นๆ คิดเป็นร้อยละ ๒๓.๐ ถัดมาคือตำแหน่งเจ้าคณะตำบล คิดเป็นร้อยละ ๗.๐ สุดท้ายคือตำแหน่งเจ้าคณะอำเภอ คิดเป็นร้อยละ – ตามลำดับ

อายุ มีอายุ ๖๑ ปีขึ้นไปมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ ๔๑.๐ รองลงมาคืออายุ ๔๑ – ๕๐ ปี และอายุ ๕๑ – ๖๐ ปี คิดเป็นร้อยละ ๒๔.๐ และอายุ ๓๑ – ๔๐ ปี คิดเป็นร้อยละ ๑๑.๐ สุดท้ายคืออายุ ๒๐ – ๓๐ ปี คิดเป็นร้อยละ – ตามลำดับ

จำนวนพรรษา มี ๒๑ พรรษาขึ้นไปมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ ๖๗.๐ รองลงมาคือ ๑๑ – ๑๕ พรรษา คิดเป็นร้อยละ ๑๗.๐ ถัดมาคือ ๑๖ – ๒๐ พรรษา คิดเป็นร้อยละ ๑๔.๐ สุดท้ายคือ ๕ – ๑๐ พรรษา คิดเป็นร้อยละ ๒.๐ ตามลำดับ

ระดับการศึกษาสายสามัญมีต่ำกว่าปริญญาตรีมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ ๘๐.๐ รองลงมาคือ ปริญญาตรี คิดเป็นร้อยละ ๑๘.๐ สุดท้ายคือ สูงกว่าปริญญาตรี คิดเป็นร้อยละ ๒.๐ ตามลำดับ

ระดับการศึกษาทางธรรม มีนักธรรมชั้นเอกมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ ๘๒.๐ รองลงมาคือ นักธรรมชั้นตรี คิดเป็นร้อยละ ๙.๐ ถัดมาคือ นักธรรมชั้นโท คิดเป็นร้อยละ ๗.๐ และสุดท้ายคือ ไม่มีวุฒินักธรรม คิดเป็นร้อยละ ๒.๐ ตามลำดับ

ระดับการศึกษาทางเปรียญธรรม ไม่มีวุฒิเปรียญธรรมมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ ๗๔.๐ รองลงมาคือเปรียญธรรม ๓-๔ ประโยค และ เปรียญธรรม ๕ – ๖ ประโยค คิดเป็นร้อยละ ๘.๐ ถัดมาคือเปรียญธรรม ๗ – ๙ ประโยค คิดเป็นร้อยละ ๖.๐ และสุดท้ายคือประโยค ๑ – ๒ คิดเป็นร้อยละ ๔.๐ ตามลำดับ

๔.๒ ข้อมูลเกี่ยวกับบทบาทของพระสังฆาธิการ

ผลการวิเคราะห์บทบาทของพระสังฆาธิการ โดยภาพรวมและจำแนกตามรายด้าน ได้แก่ ด้านการปกครอง ด้านการศาสนศึกษา ด้านการศึกษาสงเคราะห์ ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ด้านสาธารณูปการและด้านการสาธารณสงเคราะห์

รายละเอียดดังแสดงในตารางที่ ๔.๒ – ๔.๘

ตารางที่ ๔.๒ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับบทบาทการปฏิบัติงานในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยภาพรวม (n = ๑๐๐)

บทบาทการปฏิบัติงานในการบริหาร กิจการคณะสงฆ์ในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา	\bar{X}	S.D.	ระดับบทบาท
๑. ด้านการปกครอง	๓.๖๖	.๔๘๐	มาก
๒. ด้านการศาสนศึกษา	๓.๓๙	.๖๕๓	ปานกลาง
๓. ด้านการศึกษาสงเคราะห์	๒.๙๔	.๖๘๕	ปานกลาง
๔. ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา	๓.๓๐	.๕๓๖	ปานกลาง
๕. ด้านการสาธารณูปการ	๓.๖๒	.๕๘๖	มาก
๖. ด้านการสาธารณสงเคราะห์	๓.๐๕	.๖๔๒	ปานกลาง
ภาพรวม	๓.๓๒	.๕๖๒	ปานกลาง

จากตารางที่ ๔.๒ พบว่า บทบาทการปฏิบัติงานในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง โดยมีค่าเฉลี่ย ๓.๓๒ และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้านแล้วพบว่า ด้านการศาสนศึกษา ด้านการศึกษาสงเคราะห์ ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา และด้านการสาธารณสงเคราะห์ อยู่ในระดับปานกลาง สำหรับด้านการปกครองและด้านการสาธารณูปการ อยู่ในระดับมาก

ตารางที่ ๔.๓ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับบทบาทการปฏิบัติงานในการบริหาร
กิจการคณะสงฆ์ ในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
ด้านการปกครอง (n = ๑๐๐)

บทบาทการปฏิบัติงานในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านการปกครอง	\bar{X}	S.D.	ระดับ บทบาท
๑. มีการจัดประชุมพระภิกษุสามเณรเพื่อชี้แจงกฎระเบียบ ตามวาระต่างๆ	๓.๕๔	.๘๖๙	มาก
๒. มีการออกกฎระเบียบในการอยู่ร่วมกันเป็นหมู่คณะ	๓.๕๖	.๗๘๓	มาก
๓. มีการอบรมสั่งสอนแก่บรรพชิตและศิษย์วัด	๓.๖๕	.๗๔๔	มาก
๔. มีการจัดทำ บัญชีทรัพย์สิน,บัญชีรายรับ – รายจ่ายให้ เป็นไปด้วยดี	๔.๑๒	.๗๖๙	มาก
๕. มีการควบคุมดูแลบรรพชิตให้เรียบร้อย	๓.๗๔	.๖๔๕	มาก
๖. มีการเข้าร่วมประชุมพระสังฆาธิการตามวาระโอกาสต่างๆ ที่ผู้บังคับบัญชาเหนือตนจัดให้มีการประชุม	๔.๒๔	.๗๕๔	มาก
๗. มีการให้ความสะดวกแก่พุทธศาสนิกชนในการบำเพ็ญ กุศล	๔.๐๕	.๗๙๖	มาก
๘. มีการระงับอธิกรณ์ การวินิจฉัยปัญหา เพื่อยุติเหตุหรือลง นิคหกรรม	๒.๓๕	๑.๑๑๔	น้อย
ภาพรวม	๓.๖๕	.๔๘๐	มาก

จากตารางที่ ๔.๓ พบว่า บทบาทการปฏิบัติงานในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ใน
อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านการปกครอง โดยรวมอยู่ในระดับมาก โดย
มีค่าเฉลี่ย ๓.๖๕ และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อแล้วพบว่า อยู่ในระดับมากเกือบทุกข้อ ยกเว้นเรื่อง
การระงับอธิกรณ์ การวินิจฉัยปัญหา เพื่อยุติเหตุหรือลงนิคหกรรม ซึ่งอยู่ในระดับน้อย

ตารางที่ ๔.๔ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับบทบาทการปฏิบัติงานในการบริหาร
กิจการคณะสงฆ์ในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
ด้านการศาสนศึกษา (n = ๑๐๐)

บทบาทการปฏิบัติงานในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านการศาสนศึกษา	\bar{X}	S.D.	ระดับ บทบาท
๑. มีการจัดหาทุนการศึกษาให้แก่พระภิกษุสามเณรที่เรียน นักธรรมและบาลี	๓.๖๔	.๙๙๐	มาก
๒. มีการส่งเสริมให้มีการอบรมบาลีและนักธรรมก่อนสอบ	๓.๘๓	.๘๕๓	มาก
๓. มีการยกย่องเชิดชูเกียรติผู้สวดพระปริยัติธรรมแผนกธรรม บาลีและแผนกสามัญให้มีขวัญและกำลังใจ	๓.๖๑	.๘๙๘	มาก
๔. มีการส่งเสริมให้ครูสอนพระปริยัติธรรมได้เป็นผู้ปกครอง ดูแลวัดตามโอกาส	๓.๐๘	.๘๙๕	ปานกลาง
๕. มีการควบคุมดูแลการปฏิบัติงานให้เป็นไปตามแบบแผน และประเพณีที่ดำรง	๓.๖๕	.๗๗๐	มาก
๖. มีการสรรหาและพัฒนาครูสอนนักธรรมและบาลี	๒.๙๗	.๙๔๘	ปานกลาง
๗. มีการดูแลให้มีการเรียนการสอนพระปริยัติธรรมแผนก ธรรม-บาลี อย่างทั่วถึง	๓.๓๒	.๙๘๔	ปานกลาง
๘. มีการตรวจตราเยี่ยมเยียนสำนักศาสนศึกษา	๒.๙๙	.๙๐๔	ปานกลาง
ภาพรวม	๓.๓๘	.๖๕๓	ปานกลาง

จากตารางที่ ๔.๔ พบว่า บทบาทการปฏิบัติงานในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านการศาสนศึกษา โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง โดยมีค่าเฉลี่ย ๓.๓๘ และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อแล้วพบว่า การส่งเสริมให้ครูสอนพระปริยัติธรรมได้เป็นผู้ปกครองดูแลวัดตามโอกาส การสรรหาและพัฒนาครูสอนนักธรรมและบาลี การดูแลให้มีการเรียนการสอนพระปริยัติธรรมแผนกธรรม-บาลี อย่างทั่วถึงและการตรวจตราเยี่ยมเยียนสำนักศาสนศึกษาอยู่ในระดับปานกลาง สำหรับข้ออื่นๆที่เหลืออยู่ในระดับมาก

ตารางที่ ๔.๕ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับบทบาทการปฏิบัติงานในการบริหาร
 กิจการคณะสงฆ์ในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
 ด้านการศึกษาสงเคราะห์ (n = ๑๐๐)

บทบาทการปฏิบัติงานในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ใน อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านการศึกษาสงเคราะห์	\bar{X}	S.D.	ระดับ บทบาท
๑. มีการตั้งทุนสงเคราะห์การศึกษาแก่เด็กและเยาวชนทุกระดับชั้น	๓.๘๔	.๙๒๙	มาก
๒. มีการมอบทุนการศึกษาแก่เด็กและเยาวชนทุกระดับชั้น	๓.๗๘	.๘๘๓	มาก
๓. มีการช่วยเหลือด้านอุปกรณ์การศึกษาหรืออุปกรณ์กีฬาให้กับโรงเรียนต่างๆ	๓.๓๔	๑.๐๐๗	ปานกลาง
๔. มีการจัดตั้งหรือสนับสนุนโรงเรียนอบรมเด็กก่อนเกณฑ์	๒.๓๕	๑.๐๖๗	น้อย
๕. มีการช่วยเหลือด้านทุนการศึกษาเฉพาะบุคคลผู้กำลังศึกษาที่มีความเดือดร้อน	๒.๙๖	.๙๖๓	ปานกลาง
๖. มีการจัดการเรียนการสอนวิชาชีพขั้นพื้นฐานเพื่อส่งเสริมอาชีพท้องถิ่น	๒.๒๙	.๙๔๖	น้อย
๗. มีการจัดตั้งศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์แก่เด็กและเยาวชน	๒.๒๘	๑.๑๔๗	น้อย
๘. มีการช่วยพัฒนาสถานศึกษาของรัฐและเอกชนในด้านต่างๆ	๒.๖๖	.๘๕๕	ปานกลาง
ภาพรวม	๒.๙๓	.๖๘๕	ปานกลาง

จากตารางที่ ๔.๕ พบว่า บทบาทการปฏิบัติงานในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านการศึกษาสงเคราะห์ โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง โดยมีค่าเฉลี่ย ๒.๙๓ และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อแล้วพบว่า มีการตั้งทุนสงเคราะห์การศึกษาแก่เด็กและเยาวชนทุกระดับชั้นและมีการมอบทุนการศึกษาแก่เด็กและเยาวชนทุกระดับชั้นอยู่ในระดับมาก มีการช่วยเหลือด้านอุปกรณ์การศึกษาหรืออุปกรณ์กีฬาให้กับโรงเรียนต่างๆ มีการช่วยเหลือด้านทุนการศึกษาเฉพาะบุคคลผู้กำลังศึกษาที่มีความเดือดร้อนและมีการช่วยพัฒนาสถานศึกษาของรัฐและเอกชนในด้านต่างๆ อยู่ในระดับปานกลาง สำหรับข้ออื่นๆที่เหลืออยู่ในระดับน้อย

ตารางที่ ๔.๖ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับบทบาทการปฏิบัติงานในการบริหาร
คณะสงฆ์ในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา (n = ๑๐๐)

บทบาทการปฏิบัติงานในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา	\bar{X}	S.D.	ระดับ บทบาท
๑. มีการจัดกิจกรรมในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา	๔.๔๗	.๕๙๔	มาก
๒. มีการเทศนาสั่งสอนประชาชนให้ตั้งอยู่ในศีลธรรมตาม หลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนาอย่างถูกต้อง	๔.๒๓	.๘๐๒	มาก
๓. มีการแนะนำอบรมประชาชนให้เข้าใจในศาสนพิธีและการ ปฏิบัติตนในฐานะพุทธศาสนิกชนได้ถูกต้อง	๓.๙๙	.๗๙๘	มาก
๔. มีการเชิญชวนให้มาร่วมทำวัตรสวดมนต์ ให้เป็นไปอย่างมี ระเบียบ	๓.๕๔	.๘๘๑	มาก
๕. มีการจัดตั้งห้องสมุด เพื่อประโยชน์แก่พระภิกษุสามเณร และประชาชนทั่วไป	๒.๖๖	.๙๙๗	ปานกลาง
๖. มีการจัดพิมพ์หนังสือธรรมะแจกเป็นธรรมทาน	๒.๕๙	.๙๕๔	ปานกลาง
๗. มีการจัดบรรยายธรรมทางวิทยุกระจายเสียง	๑.๘๕	.๗๘๓	น้อย
๘. มีการอบรมพระภิกษุสามเณร ให้รู้วิธีการเผยแผ่ธรรมะ ด้านต่างๆ อย่างถูกต้อง	๓.๐๗	.๙๔๖	ปานกลาง
ภาพรวม	๓.๓๐	.๕๓๖	ปานกลาง

จากตารางที่ ๔.๖ พบว่า บทบาทการปฏิบัติงานในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ใน
อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา โดยรวมอยู่ใน
ระดับปานกลาง โดยมีค่าเฉลี่ย ๓.๓๐ และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อแล้วพบว่า มีการจัดบรรยาย
ธรรมทางวิทยุกระจายเสียงอยู่ในระดับน้อย มีการจัดตั้งห้องสมุด เพื่อประโยชน์แก่พระภิกษุ-
สามเณร และประชาชนทั่วไป มีการจัดพิมพ์หนังสือธรรมะแจกเป็นธรรมทาน มีการอบรมพระภิกษุ-
สามเณร ให้รู้วิธีการเผยแผ่ธรรมะด้านต่างๆ อย่างถูกต้อง อยู่ในระดับปานกลาง สำหรับข้ออื่นๆที่
เหลืออยู่ในระดับมาก

ตารางที่ ๔.๗ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับบทบาทการปฏิบัติงานในการบริหาร
กิจการคณะสงฆ์ ในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
ด้านการสาธารณูปการ (n = ๑๐๐)

บทบาทการปฏิบัติงานในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านการสาธารณูปการ	\bar{X}	S.D.	ระดับ บทบาท
๑. มีการวางแผนในการก่อสร้างอาคารเสนาสนะต่างๆ ภายในวัด	๓.๘๘	.๘๐๘	มาก
๒. มีการควบคุมดูแลการก่อสร้างโดยส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม ท้องถิ่นและความเป็นไทย	๓.๘๐	.๘๖๕	มาก
๓. มีการปฏิสังขรณ์ถาวรวัตถุภายในวัด ที่ชำรุดทรุดโทรม	๓.๙๖	.๗๖๔	มาก
๔. มีการจัดหาทุนในการบำรุงวัดและซ่อมแซมอาคารรวมทั้ง เครื่องสาธารณูปโภค	๓.๘๓	.๗๖๖	มาก
๕. มีการให้ความร่วมมือกับชาวบ้านเพื่อช่วยเหลือสังคม	๓.๕๐	.๘๔๑	ปานกลาง
๖. มีการจัดหารายได้เพื่อทำนุบำรุงวัด	๓.๗๘	.๘๔๘	มาก
๗. มีการก่อสร้างเสนาสนะด้วยการขอเงินงบประมาณอุดหนุน จากทางราชการ	๒.๕๖	๑.๐๙๖	น้อย
๘. มีการดูแลรักษาศาสนสถานให้เรียบร้อย	๓.๘๕	.๘๒๕	มาก
ภาพรวม	๓.๖๑	.๕๘๖	มาก

จากตารางที่ ๔.๗ พบว่า บทบาทการปฏิบัติงานในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ใน
อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านการสาธารณูปการ โดยรวมอยู่ในระดับ
มาก โดยมีค่าเฉลี่ย ๓.๖๑ และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อแล้วพบว่า มีการก่อสร้างเสนาสนะด้วยการ
ขอเงินงบประมาณอุดหนุนจากทางราชการอยู่ในระดับน้อย มีการให้ความร่วมมือกับชาวบ้านเพื่อ
ช่วยเหลือสังคมอยู่ในระดับปานกลาง สำหรับข้ออื่นๆที่เหลืออยู่ในระดับมาก

ตารางที่ ๔.๘ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับบทบาทการปฏิบัติงานในการบริหาร
 กิจกรรมคณะสงฆ์ในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
 ด้านการสาธารณสงเคราะห์ (n = ๑๐๐)

บทบาทการปฏิบัติงานในการบริหารกิจกรรมคณะสงฆ์ ในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านการสาธารณสงเคราะห์	\bar{X}	S.D.	ระดับ บทบาท
๑. มีการจัดทำป้ายวัดเพื่อการประชาสัมพันธ์	๓.๗๔	.๘๖๐	มาก
๒. มีการจัดทำถนนภายนอกวัดให้สะดวกแก่การสัญจรไปมา	๓.๓๖	๑.๐๓๐	ปานกลาง
๓. มีการดำเนินการก่อสร้างระบบประปาหมู่บ้านหรือชุมชน	๒.๗๙	๑.๑๐๔	ปานกลาง
๔. มีการดำเนินกิจการสาธารณสงเคราะห์ด้วยการพัฒนา หมู่บ้าน สร้างถนน ขุดลอกคูคลอง	๒.๖๕	.๙๙๙	ปานกลาง
๕. มีการช่วยเหลือประชาชนในกาลที่ควรช่วยเหลือ เช่น ประสบอุทกภัย, ประสบอัคคีภัย, ประสบวาตภัย	๓.๔๓	.๘๔๔	ปานกลาง
๖. มีการดำเนินการก่อสร้างฌาปนสถาน	๓.๑๓	๑.๑๘๖	ปานกลาง
๗. มีการจัดตั้งหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบลและมีการ อบรมประชาชน	๒.๔๒	๑.๐๔๖	น้อย
๘. มีการสงเคราะห์แก่คนชรา คนพิการและประชาชนทั่วไป	๒.๘๔	๑.๐๒๒	ปานกลาง
ภาพรวม	๓.๐๔	.๖๔๒	ปานกลาง

จากตารางที่ ๔.๘ พบว่า บทบาทการปฏิบัติงานในการบริหารกิจกรรมคณะสงฆ์ใน
 อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านการสาธารณสงเคราะห์ โดยรวมอยู่ใน
 ระดับปานกลาง โดยมีค่าเฉลี่ย ๓.๐๔ และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อแล้วพบว่า มีการจัดตั้งหน่วย
 อบรมประชาชนประจำตำบลและมีการอบรมประชาชนอยู่ในระดับน้อย มีการจัดทำป้ายวัดเพื่อ
 การประชาสัมพันธ์ อยู่ในระดับมาก สำหรับข้ออื่นๆที่เหลืออยู่ในระดับปานกลาง

๔.๓ ผลการเปรียบเทียบระดับบทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จำแนกตามสถานภาพส่วนบุคคล

ผลการเปรียบเทียบระดับบทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จำแนกตามสถานภาพส่วนบุคคล ได้แก่ ตำแหน่งพระสังฆาธิการ อายุ จำนวนพรรษา ระดับทางการศึกษาสายสามัญ ระดับการศึกษาทางธรรมและระดับการศึกษาทางเปรียญธรรม ดังตารางที่ ๔.๙ – ๔.๑๖

สมมติฐานที่ ๑ พระสังฆาธิการที่มีตำแหน่งต่างกัน มีบทบาทในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา แตกต่างกัน

ตารางที่ ๔.๙ การเปรียบเทียบระดับบทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จำแนกตามตำแหน่ง (n=๑๐๐)

งานการบริหาร กิจการคณะสงฆ์	เจ้าคณะตำบล		เจ้าอาวาส		ผู้ช่วยเจ้า อาวาส		F	Sig.
	\bar{X}	S.D.	\bar{X}	S.D.	\bar{X}	S.D.		
๑. ด้านการปกครอง	๓.๗๙	.๕๘	๓.๖๙	.๔๓	๓.๕๑	.๕๙	๑.๖๑๐	.๒๐๕
๒. ด้านการศาสนศึกษา	๓.๗๕	.๖๐	๓.๔๔	.๕๘	๓.๑๒	.๘๑	๓.๓๗๑	.๐๓๘
๓. ด้านการศึกษาสงเคราะห์	๓.๗๐	.๗๑	๒.๙๓	.๖๕	๒.๗๔	.๖๕	๕.๗๐๙	.๐๐๕
๔. ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา	๓.๕๗	.๖๒	๓.๓๔	.๕๑	๓.๑๑	.๕๗	๒.๕๙๔	.๐๘๐
๕. ด้านการสาธารณูปการ	๓.๗๙	.๖๐	๓.๖๗	.๕๕	๓.๔๑	.๖๖	๒.๐๙๙	.๑๒๘
๖. ด้านการสาธารณสงเคราะห์	๓.๔๑	.๗๓	๓.๑๒	.๕๘	๒.๗๑	.๗๑	๕.๐๕๐	.๐๐๘
รวม	๓.๖๗	.๕๗	๓.๓๖	.๔๐	๓.๑๐	.๕๒	๕.๒๙๘	.๐๐๗

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๙ พบว่า พระสังฆาธิการที่มีตำแหน่งต่างกันมีบทบาทในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยรวมแตกต่างกัน ซึ่งเป็นการยอมรับสมมติฐานที่ตั้งไว้ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่าพระสังฆาธิการที่มีตำแหน่งต่างกันมีบทบาท แตกต่างกันในด้านศาสนศึกษา ด้านการศึกษาสงเคราะห์และด้านสาธารณสงเคราะห์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ ส่วนด้านอื่น ๆ มีบทบาทไม่แตกต่างกัน

ดังนั้นจึงทำการเปรียบเทียบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยเป็นรายคู่ของตำแหน่งพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ในด้านการศาสนศึกษาด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (Least Significant Difference : LSD) รายละเอียดดังแสดงในตารางที่ ๔.๑๐

ตารางที่ ๔.๑๐ การเปรียบเทียบความแตกต่างค่าเฉลี่ยเป็นรายคู่ของการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จำแนกตามตำแหน่งด้านการศาสนศึกษา (n=๑๐๐)

ตำแหน่ง	\bar{X}	เจ้าคณะตำบล	เจ้าอาวาส	ผู้ช่วยเจ้าอาวาส
		๓.๗๕	๓.๔๔	๓.๑๒
เจ้าคณะตำบล	๓.๗๕		.๓๑	.๖๓*
เจ้าอาวาส	๓.๔๔			.๓๒*
อื่นๆ เช่น ผู้ช่วยเจ้าอาวาส	๓.๑๒			

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๑๐ พบว่า พระสังฆาธิการที่มีตำแหน่งเจ้าคณะตำบลและตำแหน่งเจ้าอาวาส มีบทบาทในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ด้านการศาสนศึกษามากกว่าพระสังฆาธิการที่มีตำแหน่งอื่นๆเช่น ผู้ช่วยเจ้าอาวาส อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕

ตารางที่ ๔.๑๑ การเปรียบเทียบความแตกต่างค่าเฉลี่ยเป็นรายคู่ ของการบริหารกิจการคณะสงฆ์
ในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จำแนกตามตำแหน่ง
ด้านการศึกษาสงเคราะห์ (n=๑๐๐)

ตำแหน่ง	\bar{X}	เจ้าคณะตำบล	เจ้าอาวาส	ผู้ช่วยเจ้าอาวาส
		๓.๗๐	๒.๙๓	๒.๗๔
เจ้าคณะตำบล	๓.๗๐		.๗๗*	.๙๕*
เจ้าอาวาส	๒.๙๓			.๑๘
ผู้ช่วยเจ้าอาวาส	๒.๗๔			

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๑๑ พบว่า พระสังฆาธิการที่มีตำแหน่งเจ้าคณะตำบลและตำแหน่งเจ้าอาวาส มีบทบาทในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ด้านการศึกษาสงเคราะห์มากกว่าพระสังฆาธิการที่มีตำแหน่งอื่นๆ เช่น ผู้ช่วยเจ้าอาวาส อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕

ตารางที่ ๔.๑๒ การเปรียบเทียบความแตกต่างค่าเฉลี่ยเป็นรายคู่ ของการบริหารกิจการคณะสงฆ์
ในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จำแนกตามตำแหน่ง
ด้านการสาธารณสุขสงเคราะห์ (n=๑๐๐)

ตำแหน่ง	\bar{X}	เจ้าคณะตำบล	เจ้าอาวาส	อื่น ๆ เช่น ผู้ช่วยเจ้า อาวาส
		๓.๔๑	๓.๑๒	๒.๗๑
เจ้าคณะตำบล	๓.๔๑		.๒๙	.๗๐*
เจ้าอาวาส	๓.๑๒			.๔๑*
ผู้ช่วยเจ้าอาวาส	๒.๗๑			

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๑๒ พบว่า พระสังฆาธิการที่มีตำแหน่งเจ้าคณะตำบลและตำแหน่งเจ้าอาวาส มีบทบาทในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ด้านการสาธารณสุขสงเคราะห์มากกว่าพระสังฆาธิการที่มีตำแหน่งอื่นๆ เช่น ผู้ช่วยเจ้าอาวาส อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕

สมมติฐานที่ ๒ พระสังฆาธิการที่มีอายุต่างกัน มีบทบาทในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา แตกต่างกัน

ตารางที่ ๔.๑๓ การเปรียบเทียบระดับบทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์

ในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จำแนกตามอายุ (n = ๑๐๐)

งานการบริหาร กิจการคณะสงฆ์	๓๑-๔๐ ปี		๔๑-๕๐ ปี		๕๑-๖๐ ปี		๖๑ ปี ขึ้นไป		F	Sig
	\bar{X}	S.D	\bar{X}	S.D	\bar{X}	S.D	\bar{X}	S.D		
๑. ด้านการปกครอง	๓.๙๒	.๔๓	๓.๖๘	.๔๙	๓.๕๙	.๔๓	๓.๖๑	.๕๐	๑.๔๑๒	.๒๔๔
๒. ด้านการศาสนศึกษา	๓.๖๖	.๖๐	๓.๓๔	.๘๓	๓.๓๙	.๕๑	๓.๓๔	.๖๓	.๗๓๒	.๕๓๕
๓. ด้านการศึกษาสงเคราะห์	๒.๙๕	.๗๙	๒.๙๓	.๘๓	๓.๐๙	.๕๘	๒.๘๕	.๖๓	.๖๑๙	.๖๐๔
๔. ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา	๓.๔๘	.๕๒	๓.๒๑	.๕๒	๓.๒๖	.๖๐	๓.๓๓	.๕๑	.๖๙๘	.๕๕๖
๕. ด้านการสาธารณูปการ	๓.๗๒	.๕๐	๓.๕๑	.๖๘	๓.๖๕	.๖๕	๓.๖๔	.๕๓	.๔๓๕	.๗๒๙
๖. ด้านการสาธารณสงเคราะห์	๓.๐๗	.๗๖	๒.๙๐	.๗๘	๓.๒๒	.๔๓	๓.๐๒	.๖๓	๑.๐๓๕	.๓๘๑
รวม	๓.๔๗	.๔๙	๓.๒๖	.๕๕	๓.๓๖	.๔๖	๓.๓๐	.๔๑	.๕๘๒	.๖๒๘

จากตารางที่ ๔.๑๓ พบว่า พระสังฆาธิการที่มีอายุต่างกัน มีบทบาทในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยรวมไม่แตกต่างกัน ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า พระสังฆาธิการที่มีอายุต่างกัน มีบทบาทในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยาไม่แตกต่างกันทุกด้าน

สมมติฐานที่ ๓ พระสังฆาธิการที่มีพรรษาต่างกัน มีบทบาทในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยาแตกต่างกัน

ตารางที่ ๔.๑๔ การเปรียบเทียบระดับบทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์
อำเภอพระนครศรีอยุธยาจังหวัดพระนครศรีอยุธยาจำแนกตามพรรษา(n=๑๐๐)

งานการบริหาร กิจการคณะสงฆ์	๕ - ๑๐ พรรษา		๑๑ - ๑๕ พรรษา		๑๖ - ๒๐ พรรษา		๒๑ พรรษา ขึ้นไป		F	Sig
	\bar{X}	S.D.	\bar{X}	S.D.	\bar{X}	S.D.	\bar{X}	S.D.		
๑. ด้านการปกครอง	๓.๘๑	๑.๑๕	๓.๗๐	.๕๖	๓.๗๗	.๕๗	๓.๖๒	.๕๘	.๕๐๓	.๖๘๑
๒. ด้านการศาสนศึกษา	๒.๖๙	๒.๓๙	๓.๕๑	.๖๑	๓.๕๕	.๘๐	๓.๓๖	.๖๕	๑.๐๕๔	.๓๗๒
๓. ด้านการศึกษาสงเคราะห์	๓.๓๘	๑.๔๑	๒.๗๗	.๖๗	๒.๘๐	.๗๙	๓.๐๐	.๖๙	.๙๖๘	.๔๑๑
๔. ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา	๓.๒๕	.๘๘	๓.๔๒	.๕๘	๓.๑๓	.๕๒	๓.๓๑	.๕๔	.๗๒๙	.๕๓๗
๕. ด้านการสาธารณูปการ	๔.๑๙	.๘๐	๓.๗๔	.๕๔	๓.๕๔	.๘๔	๓.๕๙	.๕๙	.๙๘๖	.๔๐๓
๖. ด้านการสาธารณสงเคราะห์	๒.๕๖	๑.๘๖	๓.๐๑	.๕๘	๒.๙๒	.๙๓	๓.๑๐	.๖๔	.๗๐๒	.๕๕๓
รวม	๓.๓๑	๑.๔๑	๓.๓๖	.๕๐	๓.๒๗	.๕๘	๓.๓๓	.๕๓	.๐๙๘	.๙๖๑

จากตารางที่ ๔.๑๔ พบว่า พระสังฆาธิการที่มีพรรษาต่างกัน มีบทบาทในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยรวมไม่แตกต่างกัน ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า พระสังฆาธิการที่มีพรรษาต่างกัน มีบทบาทในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยาไม่แตกต่างกันทุกด้าน

สมมติฐานที่ ๔ พระสังฆาธิการที่มีระดับการศึกษาสายสามัญต่างกัน มีบทบาทในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา แตกต่างกัน

ตารางที่ ๔.๑๕ การเปรียบเทียบระดับบทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์
ในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

จำแนกตามระดับการศึกษาสายสามัญ (n = ๑๐๐)

งานการบริหาร กิจการคณะสงฆ์	ต่ำกว่าปริญญาตรี		ปริญญาตรี		สูงกว่าปริญญา ตรี		F	Sig
	\bar{X}	S.D.	\bar{X}	S.D.	\bar{X}	S.D.		
๑. ด้านการปกครอง	๓.๖๓	.๕๐	๓.๗๔	.๔๐	๔.๑๙	.๐๙	๑.๖๖๒	.๑๙๕
๒. ด้านการศาสนศึกษา	๓.๓๕	.๖๘	๓.๕๓	.๕๓	๓.๖๓	.๕๓	.๖๘๖	.๕๐๖
๓. ด้านการศึกษาสงเคราะห์	๓.๙๕	.๗๑	๒.๙๐	.๔๙	๒.๘๖	๑.๕๙	.๐๕๑	.๙๕๑
๔. ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา	๓.๓๐	.๕๔	๓.๒๐	.๔๖	๔.๑๙	.๔๔	๓.๑๗๔	.๐๔๖
๕. ด้านการสาธารณูปการ	๓.๖๓	.๕๕	๓.๔๗	.๖๖	๔.๕๖	.๖๒	๓.๓๖๘	.๐๓๙
๖. ด้านการสาธารณสงเคราะห์	๓.๐๔	.๖๗	๓.๐๖	.๕๐	๓.๑๙	๑.๑๕	.๐๖๐	.๙๔๒
รวม	๓.๓๑	.๔๘	๓.๓๑	.๔๐	๓.๗๗	.๕๐	.๙๕๐	.๓๙๐

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๑๕ พบว่า พระสังฆาธิการที่มีระดับการศึกษาสายสามัญต่างกัน มีบทบาทในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยรวมไม่แตกต่างกัน ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า พระสังฆาธิการที่มีระดับการศึกษาสายสามัญต่างกัน มีบทบาทแตกต่างกันในด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาและด้านการสาธารณูปการอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕ ส่วนด้านอื่น ๆ พระสังฆาธิการที่มีระดับการศึกษาสายสามัญต่างกัน มีบทบาทในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ไม่แตกต่างกัน

ดังนั้นจึงทำการเปรียบเทียบ ความแตกต่างของค่าเฉลี่ยเป็นรายคู่ของระดับการศึกษา สายสามัญของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ในด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (Least Significant Difference : LSD) รายละเอียดดังแสดงในตารางที่ ๔.๑๖

ตารางที่ ๔.๑๖ การเปรียบเทียบความแตกต่างค่าเฉลี่ยเป็นรายคู่ ของการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จำแนกตามระดับการศึกษา สายสามัญ ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา (n=๑๐๐)

วุฒิสายสามัญ	\bar{X}	ต่ำกว่าปริญญาตรี	ปริญญาตรี	สูงกว่าปริญญาตรี
		๓.๓๐	๓.๒๐	๔.๑๙
ต่ำกว่าปริญญาตรี	๓.๓๐		.๑๐	-.๙๙*
ปริญญาตรี	๓.๒๐			-.๙๙*
สูงกว่าปริญญาตรี	๔.๑๙			

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๑๖ พบว่า พระสังฆาธิการที่มีระดับการศึกษาสายสามัญต่ำกว่าปริญญาตรี และปริญญาตรี มีบทบาทในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา น้อยกว่าพระสังฆาธิการที่มีระดับการศึกษาสายสามัญสูงกว่าปริญญาตรี อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕

ตารางที่ ๔.๑๗ การเปรียบเทียบความแตกต่างค่าเฉลี่ยเป็นรายคู่ ของการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จำแนกตามระดับการศึกษา สายสามัญ ด้านการสาธารณูปการ (n=๑๐๐)

วุฒิสายสามัญ	\bar{X}	ต่ำกว่าปริญญาตรี	ปริญญาตรี	สูงกว่าปริญญาตรี
		๓.๖๓	๓.๔๗	๔.๕๖
ต่ำกว่าปริญญาตรี	๓.๖๓		.๑๖	-.๙๓*
ปริญญาตรี	๓.๔๗			-๑.๑๐*
สูงกว่าปริญญาตรี	๔.๕๖			

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๑๗ พบว่า พระสังฆาธิการที่มีระดับการศึกษาสายสามัญต่ำกว่าปริญญาตรี และปริญญาตรี มีบทบาทในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ด้านการสาธารณูปการ น้อยกว่าพระสังฆาธิการที่มีระดับการศึกษาสายสามัญสูงกว่าปริญญาตรี อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕

สมมติฐานที่ ๕ พระสังฆาธิการที่มีระดับการศึกษาทางธรรมต่างกัน มีบทบาทในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยาแตกต่างกัน

ตารางที่ ๔.๑๘ การเปรียบเทียบระดับบทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จำแนกตามระดับการศึกษาทางธรรม (n = ๑๐๐)

งานการบริหาร กิจการคณะสงฆ์	นักธรรมตรี		นักธรรมโท		นักธรรมเอก		ไม่มีนักธรรม		F	Sig
	\bar{X}	S.D	\bar{X}	S.D	\bar{X}	S.D	\bar{X}	S.D		
๑. ด้านการปกครอง	๓.๗๕	.๕๙	๓.๔๑	.๕๗	๓.๖๘	.๔๖	๓.๓๑	.๐๙	๑.๑๑๑	.๓๔๘
๒. ด้านการศาสนศึกษา	๓.๒๘	.๖๗	๓.๒๑	.๕๓	๓.๔๒	.๖๘	๓.๑๓	.๗๑	.๔๑๓	.๗๔๔
๓. ด้านการศึกษาสงเคราะห์	๓.๑๘	.๖๐	๓.๐๗	.๒๑	๒.๙๑	.๗๒	๒.๓๘	.๗๑	.๙๔๘	.๔๒๑
๔. ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา	๓.๒๔	.๘๑	๓.๓๒	.๔๙	๓.๓๑	.๕๑	๒.๙๔	.๔๔	.๓๖๒	.๗๘๑
๕. ด้านการสาธารณูปการ	๓.๖๐	.๖๓	๓.๕๙	.๗๖	๓.๖๓	.๕๘	๓.๕๐	.๐๐	.๐๔๑	.๙๘๙
๖. ด้านการสาธารณสงเคราะห์	๓.๑๑	.๕๑	๓.๑๘	.๔๒	๓.๐๒	.๖๘	๓.๑๙	.๐๙	.๑๙๓	.๙๐๑
รวม	๓.๓๖	.๕๓	๓.๓๖	.๔๓	๓.๓๓	.๔๗	๓.๐๗	.๒๘	.๒๑๘	.๘๘๔

จากตารางที่ ๔.๑๘ พบว่า พระสังฆาธิการที่มีระดับการศึกษาทางธรรมต่างกัน มีบทบาทในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยรวมไม่แตกต่างกัน ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า พระสังฆาธิการที่มีระดับทางการศึกษาทางธรรมต่างกัน มีบทบาทในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยาไม่แตกต่างกันทุกด้าน

สมมติฐานที่ ๖ พระสังฆาธิการที่มีระดับการศึกษาทางเปรียญธรรมต่างกัน มีบทบาทในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา แตกต่างกัน

ตารางที่ ๔.๑๙ การเปรียบเทียบระดับบทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จำแนกตามระดับการศึกษาทางเปรียญธรรม (n = ๑๐๐)

งานการบริหาร กิจการคณะสงฆ์	ประโยค ๑-๒		เปรียญธรรม ๓-๔ ประโยค		เปรียญธรรม ๕-๖ ประโยค		เปรียญธรรม ๗- ๙ ประโยค		ไม่มี เปรียญธรรม		F	Sig
	\bar{X}	S.D	\bar{X}	S.D	\bar{X}	S.D.	\bar{X}	S.D	\bar{X}	S. D.		
๑. ด้านการปกครอง	๓.๕๑	.๒๘	๓.๕๘	.๓๔	๓.๘๘	.๓๔	๔.๐๒	.๕๒	๓.๖๑	.๔๘	๑.๕๑๖	.๒๐๔
๒. ด้านการศึกษา	๓.๓๔	.๔๗	๓.๓๔	.๖๕	๓.๘๔	.๓๐	๓.๖๐	.๖๙	๓.๓๓	.๖๕	๑.๓๓๖	.๒๖๒
๓. ด้านการศึกษาสงเคราะห์	๒.๕๐	.๓๗	๒.๗๒	.๔๐	๓.๔๒	.๖๒	๓.๐๖	.๙๘	๒.๙๒	.๖๙	๑.๗๑๗	.๑๕๓
๔. ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา	๓.๓๑	.๗๔	๓.๓๖	.๓๖	๓.๔๗	.๓๙	๓.๔๔	.๔๗	๓.๒๖	.๕๔	.๓๙๗	.๘๑๐
๕. ด้านการสาธารณูปการ	๓.๕๐	.๔๙	๓.๕๐	.๙๑	๓.๙๗	.๕๙	๓.๗๙	.๓๘	๓.๕๙	.๕๙	๑.๐๒๒	.๔๐๐
๖. ด้านการสาธารณสงเคราะห์	๒.๙๑	.๕๐	๒.๙๘	.๖๑	๓.๓๘	.๖๗	๒.๙๒	.๙๖	๓.๐๓	.๖๔	.๖๔๗	.๖๓๐
รวม	๓.๑๙	.๓๗	๓.๒๕	.๓๖	๓.๖๖	.๓๘	๓.๔๗	.๕๐	๒.๒๙	.๔๖	๑.๔๕๖	.๒๒๒

จากตารางที่ ๔.๑๙ พบว่า พระสังฆาธิการที่มีระดับการศึกษาทางเปรียญธรรมต่างกัน มีบทบาทในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยรวมไม่แตกต่างกัน ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า พระสังฆาธิการที่มีระดับการศึกษาทางเปรียญธรรมต่างกัน มีบทบาทในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยาไม่แตกต่างกันทุกด้าน

**๔.๔ ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในอำเภอ
พระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา รายละเอียดดังแสดงในตารางที่**

ตารางที่ ๔.๒๐ ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในอำเภอ
พระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านการปกครอง

ปัญหา อุปสรรค	ข้อเสนอแนะ
๑. พระภิกษุ-สามเณรขาดความรู้ความเข้าใจในเรื่องการปกครองคณะสงฆ์	๑. ควรปกครองดูแล บังคับบัญชาพระภิกษุ-สามเณรโดยให้ยึดหลักพระธรรมวินัยเป็นที่ตั้ง
๒. พระภิกษุ-สามเณรไม่ค่อยเคารพ เชื่อฟังต่ออุปัชฌาย์ อาจารย์	๒. ควรเพิ่มบทลงโทษให้สมเหตุสมผลเมื่อเกิดกรณีพระภิกษุ-สามเณรไม่ค่อยเคารพ เชื่อฟังต่ออุปัชฌาย์ อาจารย์
๓. พระภิกษุ-สามเณรชอบสร้างปัญหาให้พระสังฆาธิการอยู่เสมอ	๓. ให้พระภิกษุ-สามเณรปฏิบัติตามกฎระเบียบ มติ และพระราชบัญญัติคณะสงฆ์

ตารางที่ ๔.๒๑ ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในอำเภอ
พระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านศาสนศึกษา

ปัญหา อุปสรรค	ข้อเสนอแนะ
๑. ขาดครูสอนพระปริยัติธรรมทั้งแผนกธรรมและบาลี	๑. ให้คณะสงฆ์ที่มีส่วนเกี่ยวข้องตรวจตราเยี่ยมเยียนสำนักเรียนบ่อยๆ เพื่อจะได้ทราบปัญหาตรงความเป็นจริง
๒. ขาดพระภิกษุสงฆ์-สามเณรที่จะศึกษาเล่าเรียนพระปริยัติธรรมทั้งแผนกธรรมและบาลี	๒. ควรมีการให้ขวัญและกำลังใจแก่ผู้สอนและผู้เรียนนักธรรมและบาลี
๓. พระภิกษุสงฆ์-สามเณรบางรูปขาดความรู้ความเข้าใจในภาษาไทยอ่านหนังสือไม่ออกเขียนหนังสือไม่ได้	๓. จัดหาครูสอนภาษาไทยแก่พระภิกษุสงฆ์-สามเณรที่อ่านหนังสือไม่ออกเขียนหนังสือไม่ได้

ตารางที่ ๔.๒๒ ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในอำเภอ
พระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านการศึกษาสงเคราะห์

ปัญหา อุปสรรค	ข้อเสนอแนะ
๑.ขาดบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถเข้ามาช่วยพัฒนางานด้านการศึกษาสงเคราะห์	๑.ควรจัดให้มีการอบรมบุคลากรให้ความรู้ความสามารถเข้ามาช่วยพัฒนางานด้านการศึกษาสงเคราะห์
๒.ขาดกองทุนในการสนับสนุนส่งเสริมพระภิกษุ-สามเณรและผู้ด้อยโอกาสทางการศึกษา	๒.ควรรหาผู้สนับสนุนด้านปัจจัย เงินทุนและอุปกรณ์ด้านส่งเสริมการศึกษาให้แก่พระภิกษุ-สามเณร เด็ก และเยาวชน
๓.ขาดการช่วยเหลือด้านอุปกรณ์การศึกษาจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง	๓.ควรมีเงินทุนเพื่อการศึกษาสงเคราะห์ไว้ส่วนหนึ่งเพื่อการช่วยเหลือโดยตรง

ตารางที่ ๔.๒๓ ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในอำเภอ
พระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

ปัญหา อุปสรรค	ข้อเสนอแนะ
๑.การเผยแผ่ธรรมเชิงรุกยังไม่ค่อยมีประสิทธิภาพ	๑.ควรส่งเสริมธรรมแก่ประชาชนให้ตั้งอยู่ในหลักคำสอนของพระพุทธศาสนาในเชิงรุกให้มากกว่าเดิม
๒.ขาดบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถในเรื่องการเผยแผ่พระพุทธศาสนา	๒.ควรจัดให้มีการฝึกอบรมในส่วนของการเผยแผ่ธรรมแก่พระภิกษุสงฆ์-สามเณรเพื่อให้เป็นไปในรูปแบบเดียวกัน
๓.ขาดสื่อการสอนการเผยแผ่ธรรมะทำให้พระเผยแผ่ได้ไม่เต็มที่	๓.ควรจัดตั้งกองทุนเพื่อการเผยแผ่จะได้นำเงินกองทุนมาใช้ในการบริหารจัดการ

ตารางที่ ๔.๒๔ ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในอำเภอ
พระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านการสาธารณูปการ

ปัญหา อุปสรรค	ข้อเสนอแนะ
๑. พระสังฆาธิการบางส่วนขาดความรู้ในด้านการวางแผนการก่อสร้างและบูรณปฏิสังขรณ์	๑. ควรจัดให้มีการอบรมถวายความรู้ในด้านการวางแผนการก่อสร้างและบูรณปฏิสังขรณ์อาคารเสนาสนะต่างๆ
๒. ขาดงบประมาณในการบูรณปฏิสังขรณ์อาคารเสนาสนะต่างๆ	๒. การก่อสร้างและบูรณปฏิสังขรณ์อาคารเสนาสนะต่างๆ ให้มีความเป็นไทยและอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมไว้ เพื่อให้เป็นมรดกแก่คนรุ่นหลัง

ตารางที่ ๔.๒๕ ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในอำเภอ
พระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านการสาธารณสงเคราะห์

ปัญหา อุปสรรค	ข้อเสนอแนะ
๑. ขาดทุนทรัพย์ในการดำเนินการและทางราชการไม่เคยสนับสนุนหรือให้งบประมาณมาดำเนินการ	๑. จัดหาทุนมาดำเนินการและประสานงานกับหน่วยราชการที่เกี่ยวข้องขอความร่วมมือในการจัดสรรงบประมาณ
๒. วัดกับชุมชนขาดการติดต่อประสานงานที่ดีในการจัดกิจกรรมเกี่ยวกับสาธารณประโยชน์	๒. วัดกับชุมชนควรมีการจัดประชุมร่วมกันและวางแผนการทำงานอย่างเป็นระบบ

บทที่ ๕

สรุป อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

การศึกษาวิจัยเรื่อง บทบาทของพระสังฆาธิการที่มีต่อการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีวัตถุประสงค์เพื่อ ศึกษาบทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา และเพื่อเปรียบเทียบบทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จำแนกตาม ปัจจัยส่วนบุคคล ได้แก่ ตำแหน่งพระสังฆาธิการ อายุ จำนวนพรรษา ระดับการศึกษาสายสามัญ ระดับการศึกษาทางธรรม และระดับการศึกษาทางเปรียญธรรม ดำเนินการวิจัยโดยวิธีวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) เก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสอบถามกับประชากรกลุ่มเป้าหมายที่เป็นพระสังฆาธิการในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จำนวน ๑๐๐ รูป เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเป็นแบบสอบถามที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นเอง โดยมีค่าความเชื่อมั่น เท่ากับ .๙๗๙ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล สถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ค่าความถี่และค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) และสถิติเชิงอนุมาน คือ สถิติทดสอบค่าเอฟ (f-test) สถิติการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One-Way Analysis of Variance : ANOVA) และทำการทดสอบความแตกต่างรายคู่โดยวิธีการผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (Least Significant Difference : LSD) ผลการวิจัยสรุป อภิปรายผลและมีข้อเสนอแนะ ได้ดังนี้

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

๕.๑.๑ ปัจจัยส่วนบุคคล

ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ เป็นเจ้าอาวาส จำนวน ๗๐ รูป คิดเป็นร้อยละ ๗๐.๐ มีอายุ ๖๑ ปีขึ้นไป จำนวน ๔๑ รูป คิดเป็นร้อยละ ๔๑.๐ มีจำนวนพรรษา ๒๑ พรรษาขึ้นไป จำนวน ๖๗ รูป คิดเป็นร้อยละ ๖๗.๐ มีระดับการศึกษาสายสามัญต่ำกว่าปริญญาตรี จำนวน ๘๐ รูป คิดเป็นร้อยละ ๘๐.๐ มีระดับทางการศึกษาทางธรรม คือ นักรธรรมชั้นเอก จำนวน ๘๒ รูป คิดเป็นร้อยละ ๘๒.๐ และไม่มีเปรียญธรรม จำนวน ๗๔ รูป คิดเป็นร้อยละ ๗๔.๐

๕.๑.๒ บทบาทของพระสังฆาธิการที่มีต่อการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในอำเภอ พระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

บทบาทการปฏิบัติงานในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง โดยมีค่าเฉลี่ย ๓.๓๒ และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้านแล้วพบว่า ด้านการศาสนศึกษา ด้านการศึกษาสงเคราะห์ ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา และด้านการสาธารณสงเคราะห์ อยู่ในระดับปานกลาง สำหรับด้านการปกครอง และด้านการสาธารณูปการ อยู่ในระดับมาก

๑) บทบาทการปฏิบัติงานในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านการปกครอง โดยรวมอยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ย ๓.๖๕ และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อแล้วพบว่า อยู่ในระดับมากเกือบทุกข้อ ยกเว้นเรื่องการระงับอธิกรณ์ การวินิจฉัยปัญหา เพื่อยุติเหตุหรือลงนิคหกรรม ซึ่งอยู่ในระดับน้อย

๒) บทบาทการปฏิบัติงานในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านการศาสนศึกษา โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง โดยมีค่าเฉลี่ย ๓.๓๘ และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อแล้วพบว่า การส่งเสริมให้ครูสอนพระปริยัติธรรมได้เป็นผู้ปกครองดูแล วัดตามโอกาส การสรรหาและพัฒนาครูสอนนักเรียนและบาลี การดูแลให้มีการเรียนการสอนพระปริยัติธรรมแผนกธรรม-บาลี อย่างทั่วถึงและการตรวจตราเยี่ยมเยียนสำนักศาสนศึกษาอยู่ในระดับปานกลาง สำหรับข้ออื่นๆที่เหลืออยู่ในระดับมาก

๓) บทบาทการปฏิบัติงานในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านการศึกษาสงเคราะห์ โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง โดยมีค่าเฉลี่ย ๒.๙๓ และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อแล้วพบว่า มีการตั้งทุนสงเคราะห์การศึกษาแก่เด็กและเยาวชนทุกระดับชั้นและมีการมอบทุนการศึกษาแก่เด็กและเยาวชนทุกระดับชั้นอยู่ในระดับมาก มีการช่วยเหลือด้านอุปกรณ์การศึกษาหรืออุปกรณ์กีฬาให้กับโรงเรียนต่างๆ มีการช่วยเหลือด้านทุนการศึกษาเฉพาะบุคคลผู้กำลังศึกษาที่มีความเดือดร้อนและมีการช่วยพัฒนาสถานศึกษาของรัฐและเอกชนในด้านต่างๆ อยู่ในระดับปานกลาง สำหรับข้ออื่นๆที่เหลืออยู่ในระดับน้อย

๔) บทบาทการปฏิบัติงานในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง โดยมีค่าเฉลี่ย ๓.๓๐ และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อแล้วพบว่า มีการจัดบรรยายธรรมทางวิทยุกระจายเสียงอยู่ในระดับน้อย มีการจัดตั้งห้องสมุด เพื่อประโยชน์แก่พระภิกษุ-สามเณร และประชาชนทั่วไป มีการจัดพิมพ์หนังสือธรรมะแจกเป็นธรรมทาน มีการอบรมพระภิกษุ-สามเณร ให้รู้

วิธีการเผยแพร่ธรรมะด้านต่างๆ อย่างถูกต้อง อยู่ในระดับปานกลาง สำหรับข้ออื่นๆที่เหลืออยู่ในระดับมาก

๕) บทบาทการปฏิบัติงานในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านการสาธารณูปการ โดยรวมอยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ย ๓.๖๑ และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อแล้วพบว่า มีการก่อสร้างเสนาสนะด้วยการขอเงินงบประมาณอุดหนุนจากทางราชการอยู่ในระดับน้อย มีการให้ความร่วมมือกับชาวบ้านเพื่อช่วยเหลือสังคมอยู่ในระดับปานกลาง สำหรับข้ออื่นๆที่เหลืออยู่ในระดับมาก

๖) บทบาทการปฏิบัติงานในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านการสาธารณสงเคราะห์ โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง โดยมีค่าเฉลี่ย ๓.๐๔ และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อแล้วพบว่า มีการจัดตั้งหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบลและมีการอบรมประชาชนอยู่ในระดับน้อย มีการจัดทำป้ายวัดเพื่อการประชาสัมพันธ์ อยู่ในระดับมาก สำหรับข้ออื่นๆที่เหลืออยู่ในระดับปานกลาง

๕.๑.๓ ผลการเปรียบเทียบบทบาทของพระสังฆาธิการที่มีต่อการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล

๑) ตำแหน่ง พระสังฆาธิการที่มีตำแหน่งต่างกันมีบทบาทในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยรวมแตกต่างกัน ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่าพระสังฆาธิการที่มีตำแหน่งต่างกันมีบทบาทแตกต่างกันในด้านการศาสนศึกษา ด้านการศึกษาสงเคราะห์และด้านการสาธารณสงเคราะห์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ ส่วนด้านอื่นๆมีบทบาทไม่แตกต่างกัน โดยที่

๑) ด้านการศาสนศึกษา พระสังฆาธิการที่มีตำแหน่งเจ้าคณะตำบลและตำแหน่งเจ้าอาวาส มีบทบาทในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ด้านการศาสนศึกษามากกว่าพระสังฆาธิการที่มีตำแหน่งอื่นๆเช่น ผู้ช่วยเจ้าอาวาส อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

๒) ด้านการศึกษาสงเคราะห์ พระสังฆาธิการที่มีตำแหน่งเจ้าคณะตำบลและตำแหน่งเจ้าอาวาส มีบทบาทในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ด้านการศึกษาสงเคราะห์มากกว่าพระสังฆาธิการที่มีตำแหน่งอื่นๆเช่น ผู้ช่วยเจ้าอาวาส อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

๓) ด้านการสาธารณสงเคราะห์ พระสังฆาธิการที่มีตำแหน่งเจ้าคณะตำบลและตำแหน่งเจ้าอาวาส มีบทบาทในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ด้านการสาธารณสงเคราะห์มากกว่าพระสังฆาธิการที่มีตำแหน่งอื่นๆเช่น ผู้ช่วยเจ้าอาวาส อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

๒) อายุ พระสังฆาธิการที่มีอายุต่างกัน มีบทบาทในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยรวมไม่แตกต่างกัน ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า พระสังฆาธิการที่มีอายุต่างกัน มีบทบาทในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยาไม่แตกต่างกันทุกด้าน

๓) พรรษา พระสังฆาธิการที่มีพรรษาต่างกัน มีบทบาทในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยรวมไม่แตกต่างกัน ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า พระสังฆาธิการที่มีพรรษาต่างกัน มีบทบาทในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยาไม่แตกต่างกันทุกด้าน

๔) ระดับการศึกษาสายสามัญ พระสังฆาธิการที่มีวุฒิการศึกษาสายสามัญต่างกัน มีบทบาทในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยรวมไม่แตกต่างกัน ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า พระสังฆาธิการที่มีระดับการศึกษาสายสามัญต่างกัน มีบทบาทแตกต่างกันในด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาและด้านการสาธารณูปการอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕ ส่วนด้านอื่น ๆ พระสังฆาธิการที่มีระดับการศึกษาสายสามัญต่างกัน มีบทบาทในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ไม่แตกต่างกัน โดยที่

๑) ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา พระสังฆาธิการที่มีระดับการศึกษาสายสามัญต่ำกว่าปริญญาตรีและปริญญาตรี มีบทบาทในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาน้อยกว่าพระสังฆาธิการที่มีระดับการศึกษาสายสามัญสูงกว่าปริญญาตรี อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕

๒) ด้านการสาธารณูปการ พระสังฆาธิการที่มีระดับการศึกษาสายสามัญต่ำกว่าปริญญาตรี และปริญญาตรี มีบทบาทในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ด้านการสาธารณูปการน้อยกว่าพระสังฆาธิการที่มีระดับการศึกษาสายสามัญสูงกว่าปริญญาตรี อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕

๕) ระดับการศึกษาทางธรรม พระสังฆาธิการที่มีระดับการศึกษาทางธรรมต่างกัน มีบทบาทในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยรวมไม่แตกต่างกัน ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า พระสังฆาธิการที่มีระดับการศึกษาทางธรรมต่างกัน มีบทบาทในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยาไม่แตกต่างกันทุกด้าน

๖) ระดับการศึกษาทางเปรียญธรรม พระสังฆาธิการที่มีระดับการศึกษาทางเปรียญธรรมต่างกัน มีบทบาทในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยรวมไม่แตกต่างกัน ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า พระสังฆาธิการที่มีระดับ การศึกษาทางเปรียญธรรมต่างกัน มีบทบาทในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยาไม่แตกต่างกันทุกด้าน

๕.๑.๔ ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีดังนี้

๑) ด้านการปกครอง

ปัญหา อุปสรรค

พระภิกษุ-สามเณรขาดความรู้ความเข้าใจในเรื่องการปกครองคณะสงฆ์ จึงทำให้พระภิกษุที่บวชใหม่บางรูปไม่ค่อยเคารพต่ออุปัชฌาย์ อาจารย์เพราะถือว่ามีความรู้ทางโลกสูงกว่า

ข้อเสนอแนะ

ควรปกครองดูแล บังคับบัญชาพระภิกษุ-สามเณรโดยให้ยึดหลักพระธรรมวินัยเป็นที่ตั้งและให้พระภิกษุ-สามเณรปฏิบัติตามกฎ ระเบียบ มติ และพระราชบัญญัติคณะสงฆ์

๒) ด้านการศาสนศึกษา

ปัญหา อุปสรรค

ขาดครูสอนพระปริยัติธรรมทั้งแผนกธรรมและบาลี พระภิกษุสงฆ์-สามเณรวุฒและจำพรรษาไม่น้อยลงทำให้ไม่มีพระภิกษุสงฆ์-สามเณรที่จะศึกษาเล่าเรียนพระปริยัติธรรมทั้งแผนกธรรมและบาลีทำให้ต้องนำสามเณรจากทางเหนือบ้างทางอีสานบ้างมาเรียนในสำนักเรียนพระปริยัติธรรมทั้งแผนกธรรมและบาลี ซึ่งบางส่วนอ่านหนังสือไม่ออกเขียนหนังสือไม่ได้

ข้อเสนอแนะ

จัดหาครูสอนภาษาไทยแก่พระภิกษุสงฆ์-สามเณรที่อ่านหนังสือไม่ออกเขียนหนังสือไม่ได้และให้คณะสงฆ์ที่มีส่วนเกี่ยวข้องตรวจตราเยี่ยมเยียนสำนักเรียนบ่อยๆเพื่อจะได้ทราบปัญหาตรงความเป็นจริง

๓) ด้านการศึกษาสงเคราะห์

ปัญหา อุปสรรค

ขาดบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถเข้ามาช่วยพัฒนางานด้านการศึกษาสงเคราะห์ ขาดกองทุนในการสนับสนุนส่งเสริมพระภิกษุสงฆ์-สามเณรและผู้ด้อยโอกาสทางด้านการศึกษา ขาดการช่วยเหลือด้านอุปกรณ์การศึกษาจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

ข้อเสนอแนะ

ควรรหาผู้สนับสนุนด้านปัจจัย เงินทุน และอุปกรณ์ด้านส่งเสริมการศึกษาให้แก่พระภิกษุ-สามเณร เด็ก และเยาวชน

๔) ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา**ปัญหา อุปสรรค**

การเผยแผ่ธรรมเชิงรุกยังไม่ค่อยมีประสิทธิภาพ ขาดบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถในเรื่องการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ขาดสื่อการสอนการเผยแผ่ธรรมะทำให้พระเผยแผ่ได้ไม่เต็มที่ พระเผยแผ่ไม่รู้จักวิถีในการนำเสนอและกระบวนการเผยแผ่ธรรม

ข้อเสนอแนะ

ควรจัดให้มีการฝึกอบรมในส่วนของกรเผยแผ่ธรรมแก่พระภิกษุสงฆ์-สามเณรเพื่อให้เป็นไปในรูปแบบเดียวกัน ควรใช้สื่อที่ทันสมัยในการเผยแผ่ธรรม เช่น วิทยุกระจายเสียง วารสาร สิ่งพิมพ์ต่างๆ ควรส่งสอนธรรมแก่ประชาชนให้ตั้งอยู่ในหลักคำสอนของพระพุทธศาสนาในเชิงรุกให้มากกว่าเดิมและควรจัดตั้งกองทุนเพื่อการเผยแผ่จะได้นำเงินกองทุนมาใช้ในการบริหารจัดการ

๕) ด้านการสาธารณูปการ**ปัญหา อุปสรรค**

พระสังฆาธิการบางส่วนขาดความรู้ในด้านการวางแผนการก่อสร้างและบูรณปฏิสังขรณ์ขาดงบประมาณในการบูรณปฏิสังขรณ์อาคารเสนาสนะต่างๆ

ข้อเสนอแนะ

ควรจัดให้มีการอบรมถวายความรู้ในด้านการวางแผนการก่อสร้างและบูรณปฏิสังขรณ์อาคารเสนาสนะต่างๆให้มีความเป็นไทยและอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมไว้ เพื่อให้เป็นมรดกแก่คนรุ่นหลัง

๖) ด้านการสาธารณสงเคราะห์**ปัญหา อุปสรรค**

ขาดทุนทรัพย์ในการดำเนินการและทางราชการไม่เคยสนับสนุนหรือให้งบประมาณมาดำเนินการ

ข้อเสนอแนะ

จัดหาทุนมาดำเนินการและประสานงานกับหน่วยราชการที่เกี่ยวข้องขอความร่วมมือในการจัดสรรงบประมาณ

๕.๒ อภิปรายผลการวิจัย

๕.๒.๑ บทบาทของพระสังฆาธิการที่มีต่อการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

จากการศึกษาค้นคว้าและทำการวิจัยเกี่ยวกับบทบาทของพระสังฆาธิการที่มีต่อการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ในภาพรวมทั้ง ๖ ด้านอยู่ในระดับปานกลาง จำแนกเป็นรายด้านได้ดังนี้

ด้านการปกครอง จากการศึกษา พบว่า บทบาทของพระสังฆาธิการที่มีต่อการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา อยู่ในระดับมากเกือบทุกข้อ ยกเว้นเรื่องการระงับอธิกรณ์ การวินิจฉัยปัญหาเพื่อยุติเหตุหรือลงนิคหกรรมซึ่งมีบทบาทอยู่ในระดับน้อยเพราะว่าพระภิกษุสงฆ์สามเณรในวัดที่พระสังฆาธิการปกครองดูแลอยู่นั้นไม่มีอธิกรณ์หรือเหตุความขัดแย้งที่รุนแรง จึงทำให้พระสังฆาธิการมีบทบาทเรื่องนี้อยู่ในระดับน้อย ฉะนั้นพระสังฆาธิการควรจะใช้การปกครองแบบการใช้พระเดช พระคุณ พ่อปกครองลูก หรือครูอาจารย์ปกครองศิษย์ เป็นแบบพี่ดูแลน้อง อันสืบเนื่องมาเป็นประเพณีอันมีมาแต่สมัยพุทธกาล พระพุทธเจ้าทรงปกครองคณะสงฆ์ ทรงจัดตั้งวางระเบียบต่าง ๆ ก็เพื่อให้บริษัทคือพระสงฆ์และประชาชนได้ประโยชน์จากพระธรรมวินัยที่พระองค์ทรงสั่งสอนให้มีความสามัคคี ความเชื่อเพื่อช่วยเหลือซึ่งกันและกัน และทำทุกอย่างด้วยความพร้อมเพรียงในหมู่คณะ พระองค์ได้แสดงบทบาทของความเป็นผู้รู้ ผู้ตื่น ผู้เบิกบาน ในการปกครองคณะสงฆ์ เพื่อให้มีความเป็นระเบียบแบบแผนเป็นที่เคารพศรัทธา เป็นเนติแห่งความดีงามและประโยชน์ที่พึงประสงค์ซึ่งสอดคล้องกับพระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) ได้กล่าวถึงการปรับระบบบริหารองค์การชาวพุทธไว้ในหนังสือเรื่องพระพุทธศาสนาในยุคโลกาภิวัตน์ว่า การบริหารองค์การชาวพุทธควรจะกระจายอำนาจให้มากขึ้น แม้แต่การปกครองคณะสงฆ์ก็ไม่จำเป็นต้องเรียนแบบระบบราชการที่ซักเข้าไม่ทันการณ์ และคณะสงฆ์อาจจะคิดระบบการปกครองให้มุ่งพัฒนาให้วัดแต่ละวัดให้เข้มแข็งเป็นที่พึ่งของชุมชนอย่างแท้จริง จากนั้นวัดทั้งหลายก็ต้องสร้างเครือข่ายโยงใยร่วมกันทำงานทั่วประเทศ ทั้งพยายามลดขั้นตอนสายบังคับบัญชาที่ซับซ้อนไม่ทันการณ์ โดยปรับปรุงพระสังฆาธิการ หรือทำเอนจิเนียริงให้กับการบริหารกิจการคณะสงฆ์^{๑๐๘}

^{๑๐๘} พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), การปกครองคณะสงฆ์ไทย, พิมพ์ครั้งที่ ๙, (กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๓๙), หน้า ๘๖.

ด้านศาสนศึกษา จากการศึกษา พบว่า บทบาทของพระสังฆาธิการที่มีต่อการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา อยู่ในระดับมากและปานกลางอย่างละเท่า ๆ กัน โดยมีเรื่องการจัดหาทุนการศึกษาให้แก่พระภิกษุและสามเณรที่เรียนนักรธรรมและบาลี เรื่อง การส่งเสริมให้มีการอบรมบาลีและนักรธรรมก่อนสอบ เรื่องการยกย่องเชิดชูเกียรติผู้สอบพระปริยัติธรรมแผนกธรรมบาลี และแผนกสามัญให้มีขวัญและกำลังใจ และ เรื่องการควบคุมดูแลการปฏิบัติงานให้เป็นไปตามแบบแผนและประเพณีที่ดั่งงาม ซึ่งมีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก ส่วนเรื่องส่งเสริมให้ครูสอนพระปริยัติธรรมเป็นผู้ปกครองดูแลวัดตามโอกาส เรื่องการสรรหาและพัฒนาครูสอนนักรธรรมและบาลี เรื่องการดูแลให้มีการเรียนการสอนพระปริยัติธรรมแผนกธรรมบาลีอย่างทั่วถึง และเรื่องการตรวจตราเยี่ยมเยียนสำนักศาสนศึกษานั้นอยู่ในระดับปานกลาง ฉะนั้นจะเห็นได้ว่าพระสังฆาธิการได้มีความเอาใจใส่ในเรื่องการศึกษาเล่าเรียนของพระภิกษุสามเณรเป็นอย่างมาก เพราะว่าการศึกษาเป็นหัวใจสำคัญที่จะพัฒนาบุคลากรทางด้านพระพุทธศาสนาให้มีความรู้ในเรื่องนักรธรรมและบาลีที่เป็นระบบ เพื่อจะได้นำความรู้ไปอบรมสั่งสอนประชาชน และรักษาพระพุทธศาสนาไว้ได้ พระสังฆาธิการจึงมีภาระหน้าที่ในด้านศาสนศึกษาอย่างมาก ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของการศึกษา จัดห้องสมุด การมอบทุนการศึกษา การจัดสอนธรรมศึกษา และการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรม เพื่อเป็นการส่งเสริมสนับสนุนการศึกษาเล่าเรียนแก่พระภิกษุสามเณรให้มีความรู้แตกฉานในภาษาบาลี และหลักธรรม อันจะนำไปสู่ความมั่นคงและเจริญของงามของพระพุทธศาสนาสืบไป ซึ่งสอดคล้องกับ ชาญณรงค์ หินเกิด ได้ทำการศึกษาวิจัยพบว่า พระสังฆาธิการส่วนใหญ่ใช้วัดตนเองเป็นศูนย์กลางในการส่งเสริมการศึกษาทางโลกและทางธรรม ปกครองวัดด้วยความเรียบร้อยเผยแผ่พระพุทธศาสนาตามบทบาทหน้าที่ด้วยดีเสมอมา รวมทั้งให้สาธารณสงเคราะห์ตามฐานานุรูป^{๑๐๙}

ด้านการศึกษาสงเคราะห์ จากการศึกษา พบว่า บทบาทของพระสังฆาธิการที่มีต่อการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา อยู่ในระดับมากในเรื่องการตั้งทุนสงเคราะห์การศึกษาแก่เด็กและเยาวชนทุกระดับชั้น และ เรื่องการมอบทุนการศึกษาแก่เด็กและเยาวชนทุกระดับชั้น ส่วนเรื่องการจัดตั้งหรือสนับสนุนโรงเรียนอบรมเด็กก่อนเกณฑ์ เรื่องการจัดการเรียนการสอนวิชาชีพขั้นพื้นฐานเพื่อส่งเสริมอาชีพท้องถิ่น และเรื่องการ

^{๑๐๙} ชาญณรงค์ หินเกิด, “บทบาทของพระสังฆาธิการกับการพัฒนาวัดในจังหวัดมหาสารคาม”, วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต สาขาการบริหารการศึกษา, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๔๒), บทคัดย่อ.

จัดตั้งศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์แก่เด็กและเยาวชน อยู่ในระดับน้อย ฉะนั้นจะเห็นได้ว่า พระสังฆาธิการได้ให้ความสำคัญในงานด้านการศึกษาสงเคราะห์ เพื่อส่งเสริมให้เด็กและเยาวชน ทั้งก่อนวัยเรียน และในวัยเรียน ให้ได้รับการศึกษาอย่างต่อเนื่องในเรื่องต่าง ๆ ตามสมควร ซึ่ง สอดคล้องกับ วรพงษ์ แสนเมือง ได้กล่าวไว้ว่า พระสงฆ์ใช้บทบาทของความเป็นผู้นำช่วยเหลือ สังคมในด้านต่าง ๆ เช่น ด้านการศึกษา ด้านอาชีพ ด้านปัญหาชีวิต และบทบาทในการสงเคราะห์ ประชาชน บทบาทด้านคุณธรรม จริยธรรมให้แก่ประชาชนเป็นคนดีของสังคม^{๑๑๑}

ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา จากการศึกษา พบว่า บทบาทของพระสังฆาธิการ ที่มีต่อการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา อยู่ใน ระดับมาก ในเรื่องการจัดกิจกรรมในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา เรื่องการเทศนาสั่งสอน ประชาชนให้ตั้งอยู่ในศีลธรรมตามหลักคำสอนของพระพุทธศาสนาอย่างถูกต้อง เรื่องการแนะนำ อบรมประชาชนให้เข้าใจในศาสนพิธีและการปฏิบัติตนในฐานะพุทธศาสนิกชนได้ถูกต้อง และเรื่อง การเชิญชวนให้มาร่วมทำวัตรสวดมนต์ให้เป็นไปอย่างมีระเบียบ ฉะนั้นจะเห็นได้ว่ามีความเอาใจใส่ ในด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในด้านการเทศนาสั่งสอนแก่ประชาชนโดยทั่วไปให้ตั้งอยู่ในหลัก คำสอนของพระพุทธศาสนาเป็นประจำ ฝึกอบรมพระภิกษุสามเณรให้มีความรู้และวิธีการเผยแผ่ ธรรมะ รวมถึงการเข้าใจในศาสนพิธีและการปฏิบัติตนในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาได้ถูกต้อง ซึ่งสอดคล้องกับหลักทางพระพุทธศาสนาที่ พระธรรมวรมนายก (โสภาส นิสฺสุตฺติเมธี) กล่าวไว้ว่า งาน เผยแผ่ของพระภิกษุสงฆ์ พระพุทธเจ้าตรัสไว้ว่าในการส่งพระภิกษุสงฆ์เป็นพระธรรมทูตชุดแรก ออกไปประกาศพระศาสนา พระสงฆ์เป็นผู้นำทางจิตใจเป็นที่พึ่งทางจิตใจของหมู่ชน เมื่อผู้นำมี ความสามารถนำได้ดีก็เป็นที่ยิ่งของคนอื่นได้ และเป้าหมายสูงสุดคือกิจทุกอย่างเพื่อเห็นแก่ ประโยชน์สุขของสังคม^{๑๑๒}

^{๑๑๑} วรพงษ์ แสนเมือง, “การศึกษาสภาพปัจจุบันและปัญหาการดำเนินงานของวัดพัฒนาตัวอย่าง ในเขตการศึกษา ๑๑”, **วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการบริหารการศึกษา**. (บัณฑิตวิทยาลัย สถาบันราชภัฏนครราชสีมา, ๒๕๔๖), บทคัดย่อ.

^{๑๑๒} พระธรรมวรมนายก (โสภาส นิสฺสุตฺติเมธี), **ธรรมปริทัศน์**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖), หน้า ๑๒.

ด้านการสาธารณูปการ จากการศึกษา พบว่า บทบาทของพระสังฆาธิการที่มีต่อการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา อยู่ในระดับมาก เกือบทุกข้อ ยกเว้นเรื่องการให้ความร่วมมือกับชาวบ้านเพื่อช่วยเหลือสังคมซึ่งอยู่ในระดับปานกลาง และเรื่องการก่อสร้างเสนาสนะด้วยการขอเงินงบประมาณอุดหนุนจากทางราชการซึ่งอยู่ในระดับน้อย ซึ่งพระสังฆาธิการไม่ค่อยให้ความสำคัญจึงทำให้การจัดทำแผนการพัฒนาวัดบางครั้งไม่ไปไปตามแผนการพัฒนาที่วางไว้เกิดความล่าช้าหรืองบประมาณเกินดุลที่ตั้งไว้

ฉะนั้นพระสังฆาธิการจึงควรจัดตั้งคณะกรรมการที่มีความรู้ความสามารถมาช่วยให้คำปรึกษางานด้านสาธารณูปการ เพื่อจะทำให้วัดพัฒนาไปตามแบบแผนถูกต้องตามพระธรรมวินัย และกฎหมายที่เกี่ยวข้อง เพราะว่างานด้านสาธารณูปการเป็นงานแสดงฝีมือ เป็นงานเด่น เป็นงานประดับบารมีของเจ้าอาวาสในแต่ละวัดจึงต้องใช้บทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารพัฒนาวัดให้มีความสะอาด สว่าง และสงบ ซึ่งสอดคล้องกับ พระมหาปัญญา สุขสงค์ ศึกษาบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาสังคม เฉพาะกรณี พระพิศาลธรรมพาทิ (พระอาจารย์พะยอม กลุยาโณ) พบว่า ท่านได้จัดให้มีการก่อสร้างสิ่งอำนวยความสะดวกแก่ประชาชน เช่น อาคารอเนกประสงค์ โรงฝึกอาชีพ ถนนและสาธารณประโยชน์อื่น ๆ อย่างสืบเนื่อง จัดให้มีกิจกรรมเพื่อส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมประเพณีของสังคมท้องถิ่นโดยสร้างพิพิธภัณฑ์เก็บรวบรวมโบราณวัตถุ และทำนุบำรุงสิ่งแวดล้อมโดยจัดบริเวณวัดให้มีต้นไม้ร่มรื่น ปลูกสวนสมุนไพร รณรงค์การเลิกสูบบุหรี่ และให้วัดกับบ้านปราศจากขยะและมลพิษต่าง ๆ^{๑๑๒}

ด้านการสาธารณสุขสงเคราะห์ จากการศึกษา พบว่า บทบาทของพระสังฆาธิการที่มีต่อการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา อยู่ในระดับปานกลาง ในเรื่องการจัดทำถนนภายในวัดให้สะดวกแก่การสัญจรไปมา เรื่องการดำเนินการก่อสร้างระบบประปาหมู่บ้านหรือชุมชน เรื่องการดำเนินกิจการสาธารณสุขสงเคราะห์ด้วยการพัฒนาหมู่บ้าน สร้างถนน ขุดลอกคูคลอง เรื่องการช่วยเหลือประชาชนในกาลที่ควรช่วยเหลือ เช่น ประสบอุทกภัย , ประสบอัคคีภัย , ประสบวาตภัย เรื่องการดำเนินการก่อสร้างฌาปนสถาน และเรื่องการสงเคราะห์แก่คนชรา คนพิการ และประชาชนทั่วไป ต้องใช้บทบาทของความเป็นพระสังฆาธิการในการช่วยเหลือสังคมทั้งความคิด และกำลังทรัพย์ในด้านต่างๆ การจัดกิจกรรมอันเป็นประโยชน์ต่อสาธารณชนซึ่งมีความชัดเจน และเป็นรูปธรรมมากที่สุด มีความสอดคล้องกับ พระเทพโสภณ

^{๑๑๒} พระมหาปัญญา สุขสงค์, บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาสังคม ศึกษาเฉพาะกรณีพระพิศาลธรรมพาทิ(พระอาจารย์พะยอม กลุยาโณ). *ภาคนิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต*, สาขาวิชานโยบายและการวางแผนสังคม, มหาวิทยาลัยเกริก, ๒๕๔๑), บทคัดย่อ.

(ประยูร ธมฺมจิตฺโต) ได้กล่าวไว้ว่า ถ้านักบริหารบกพร่องเรื่องมนุษยสัมพันธ์ก็ไม่มีใครช่วยทำงานเขาก็เป็นนักบริหารที่ดีไม่ได้ พระพุทธเจ้าทรงสอนหลักการสร้างมนุษยสัมพันธ์ไว้เรียกว่า สังคหวัตถุ ๔ ประการ ได้แก่ ทาน คือ การให้ เจ้าอาวาสที่ดีต้องมีน้ำใจเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ให้ทานแก่ผู้ร่วมงาน และผู้ได้บังคับบัญชา ปิยวาจา คือ การพูดด้วยคำไพเราะอ่อนหวาน เจ้าอาวาสที่ดีจะรู้จักผูกใจคนด้วยคำพูดอ่อนหวาน อุตถจริยา คือ การวางตัวให้เป็นประโยชน์แก่ผู้อื่นหรือสงเคราะห์ประชาชน เช่น บริการช่วยเหลือยามเขาเจ็บป่วย หรือเข้าร่วมในงานพิธีต่างๆ ของชุมชนหรืองานสังคมอื่นๆ สมานัตตา คือ การวางตัวสม่ำเสมอไม่ทอดทิ้งผู้ร่วมงานทั้งหลาย กล่าวรับผิดชอบในผลการตัดสินใจของตน^{๑๑๓}

ดังนั้น จะเห็นได้ว่า งานการควบคุมและส่งเสริมการรักษาความเรียบร้อยดีงามเป็นงานเกี่ยวกับการปกครองพระภิกษุ สามเณร ตลอดจนคนทุกชั้นที่อยู่ในวัดให้ประพฤติปฏิบัติตนให้ถูกต้อง เรียบร้อยดีงาม อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีวัด ๗๗ วัด ส่วนใหญ่เป็นวัดเก่าแก่มียาวนานสถานมากมาย เมื่อมีวัดและพระภิกษุสงฆ์-สามเณรจำนวนมาก จึงแบ่งเขตการปกครองเป็น ๑๑ ตำบล เพื่อให้ง่ายต่อการปกครองดูแลและเพื่อให้เกิดความเรียบร้อยดีงามถูกต้องตามหลักพระธรรมวินัย และตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ เพื่อเป็นแบบอย่างที่ดี ดังนั้น พระสังฆาธิการในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยาจึงมีบทบาทในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ด้านการปกครองมากกว่าบทบาทในด้านอื่นๆ

๕.๒.๒ การเปรียบเทียบการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล

๑. พระสังฆาธิการที่มีตำแหน่งต่างกัน มีบทบาทในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยาแตกต่างกัน ซึ่งยอมรับสมมติฐานที่ตั้งไว้ จากการทดสอบสมมติฐานสามารถอภิปรายผลได้ว่า

ตำแหน่งพระสังฆาธิการที่ต่างกัน มีบทบาทในการบริหารกิจการคณะสงฆ์แตกต่างกัน เพราะว่า พระสังฆาธิการมีตำแหน่งหน้าที่ปกครองคณะสงฆ์แตกต่างกัน เช่น เจ้าคณะตำบล เจ้าอาวาส หรือผู้ช่วยเจ้าอาวาส ขอบเขตของอำนาจหน้าที่ที่แตกต่างกัน จึงทำให้บทบาทในการบริหารกิจการคณะสงฆ์แตกต่างกันไปด้วย ถึงแม้ว่าจะมีความรู้ความสามารถที่คล้ายคลึงกันแต่ด้วยความที่มีขอบเขตอำนาจในการสั่งการจึงทำให้มีการนำมาใช้นั้นแตกต่างกันไปตามสถานการณ์ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของปราโมทย์ ภูมิพันธ์ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง "การบริหารงานการศาสนาของศึกษาธิการอำเภอในทัศนะพระสังฆาธิการจังหวัดขอนแก่น" ผลการวิจัยพบว่า โดยภาพรวมพระ

^{๑๑๓} พระเทพโสภณ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), **หัวใจนักบริหาร**, (กรุงเทพมหานคร : อมรินทร์, ๒๕๔๘), หน้า ๓๒.

สังฆาธิการในจังหวัดขอนแก่น มีทัศนคติต่อการบริหารงานการศาสนาของศึกษาธิการอำเภออยู่ในระดับมาก โดยพระสังฆาธิการกลุ่มเจ้าคณะอำเภอและพระสังฆาธิการกลุ่มเจ้าคณะตำบลมีทัศนคติต่อการบริหารงานการศาสนาของศึกษาธิการอำเภอ แตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๕^{๑๑๔}

๒. พระสังฆาธิการที่มีอายุต่างกัน มีบทบาทในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยาไม่แตกต่างกัน ซึ่งปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้ จากการทดสอบสมมติฐานสามารถอภิปรายผลได้ว่า

พระสังฆาธิการที่มีอายุต่างกัน มีบทบาทในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ไม่แตกต่างกัน เพราะว่าพระสังฆาธิการถึงจะมีอายุที่ต่างกัน แต่ด้วยความเป็นผู้บริหารและมีภาวะผู้นำกล้าตัดสินใจดำเนินงาน จึงทำให้บทบาทในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ไม่แตกต่างกัน ซึ่งสอดคล้องกับผลงานวิจัยของ บุศรา เข้มทอง ได้ทำการวิจัยเรื่อง “คุณลักษณะผู้บริหารตามความคิดเห็นของพนักงานธนาคารที่ตั้งในเขต อำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี” ผลการวิจัยพบว่า พนักงานธนาคารมีความคิดเห็นเกี่ยวกับคุณลักษณะผู้บริหาร ตามเพศ อายุ ระดับการศึกษา ลักษณะงาน ระยะเวลาการทำงานและประเภทธนาคาร ผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นคุณลักษณะของผู้บริหาร ในภาพรวมพบว่า ไม่แตกต่างกัน^{๑๑๕}

๓. พระสังฆาธิการที่มีจำนวนพรรษาต่างกัน มีบทบาทในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยาไม่แตกต่างกัน ซึ่งปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้ จากการทดสอบสมมติฐานสามารถอภิปรายผลได้ว่า

พระสังฆาธิการที่มีจำนวนพรรษาต่างกัน มีบทบาทในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ไม่แตกต่างกัน เพราะพรรษาของพระสังฆาธิการซึ่งหมายถึงการสั่งสมประสบการณ์จากการได้พบได้เห็นในสิ่งที่เกี่ยวข้องกับการบริหารมา ซึ่งอาจจะรวมไปถึงการได้รับการศึกษาหรือเป็นประสบการณ์ตรงก่อนการเข้ารับตำแหน่งในระดับผู้บริหาร จึงทำให้มีความรู้ความเข้าใจในปัญหาและแนวทางการทำงาน จึงเป็นผลให้ พระสังฆาธิการที่มีจำนวนพรรษาต่างกัน มีบทบาทในการบริหาร

^{๑๑๔}ปราโมทย์ ภูมิพันธ์, “การบริหารงานการศาสนาของศึกษาธิการอำเภอในทัศนะพระสังฆาธิการจังหวัดขอนแก่น”, **ปริญญานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๔๓), บทคัดย่อ.

^{๑๑๕}บุศรา เข้มทอง, “คุณลักษณะผู้บริหารตามความคิดเห็นของพนักงานธนาคารที่ตั้งในเขต อำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี”, **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีปทุม, ๒๕๔๒), บทคัดย่อ.

กิจการคณะสงฆ์ไม่แตกต่างกัน ซึ่งสอดคล้องกับผลงานวิจัยของ พระมหาอุทัย พลเทโว^{๑๑๖} ได้ทำการวิจัยเรื่อง “ภาวะผู้นำกับการปฏิบัติงานของเจ้าอาวาส : ศึกษาเฉพาะกรณีอำเภอปากช่อง จังหวัดนครราชสีมา ” ผลการวิจัยพบว่า ภาวะผู้นำของเจ้าอาวาสในอำเภอปากช่อง จังหวัดนครราชสีมา ภาวะผู้นำของเจ้าอาวาสที่มีจำนวนพรรษาต่างกันตามทัศนะของพระภิกษุ ไวยาวัจกร และอุบาสกอุบาสิกา โดยภาพรวมและรายด้าน พบว่าไม่มีความแตกต่างกันที่ระดับ ๐.๐๕

๔. พระสังฆาธิการที่มีวุฒิทางการศึกษายสามัญต่างกัน มีบทบาทในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยาไม่แตกต่างกัน ซึ่งปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้ จากการทดสอบสมมติฐานสามารถอภิปรายผลได้ว่า

พระสังฆาธิการที่มีวุฒิทางการศึกษายสามัญต่างกัน มีบทบาทในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ไม่แตกต่างกัน เพราะพระสังฆาธิการทุกรูป ที่จะได้รับการแต่งตั้งเป็นพระสังฆาธิการต้องมีคุณสมบัติของพระสังฆาธิการ เช่น ๑) มีพรรษาสมควรแก่ตำแหน่ง ๒) มีความรู้ความสามารถสมควรแก่ตำแหน่ง ๓) มีความประพฤติเรียบร้อยตามพระธรรมวินัย ๔) เป็นผู้ฉลาดในการปกครองสงฆ์ เป็นต้น โดยเฉพาะข้อ ๒ ที่ระบุว่าต้องมีความรู้ความสามารถสมควรแก่ตำแหน่ง หมายความว่า แม้จะมีวุฒิการศึกษาสามัญไม่เหมือนกัน แต่โดยภาพรวมในเรื่องของคุณสมบัติต้องมีความรู้ความสามารถเหมาะสมกับตำแหน่ง จึงไม่แตกต่างกันในเรื่องของความรู้ความสามารถ ทำให้มีบทบาทบริหารคณะสงฆ์ไม่แตกต่างกัน ซึ่งสอดคล้องกับผลงานการวิจัยของ ปรีชา วิเศษศิริ^{๑๑๗} ได้ทำการวิจัยเรื่อง ปัญหาการจัดการเรียนการสอนตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ.๒๕๔๔ ของโรงเรียนเอกชน ระดับประถมศึกษา เขตบางกอกใหญ่ กรุงเทพมหานคร พบว่า ครูในโรงเรียนเอกชน ระดับประถมศึกษา เขตบางกอกใหญ่ กรุงเทพมหานคร ที่มีวุฒิการศึกษาแตกต่างกัน มีความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหาการจัดการเรียนการสอนตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ.๒๕๔๔ ไม่แตกต่างกัน

^{๑๑๖}พระมหาอุทัย พลเทโว, “ภาวะผู้นำกับการปฏิบัติงานของเจ้าอาวาส : ศึกษาเฉพาะกรณีอำเภอปากช่อง จังหวัดนครราชสีมา”, **วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต(บริหารการศึกษา)**, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา, ๒๕๔๙), บทคัดย่อ.

^{๑๑๗}ปรีชา วิเศษศิริ, “ปัญหาการจัดการเรียนการสอนตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ.๒๕๔๔ ของโรงเรียนเอกชน ระดับประถมศึกษา เขตบางกอกใหญ่ กรุงเทพมหานคร”, **วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต**, (สาขาการบริหารการศึกษา) (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต, ๒๕๔๗), บทคัดย่อ.

๕. พระสังฆาธิการที่มีวุฒิทางการศึกษาทางธรรมต่างกัน มีบทบาทในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยาไม่แตกต่างกัน ซึ่งปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้ จากการทดสอบสมมติฐานสามารถอภิปรายผลได้ว่า

พระสังฆาธิการที่มีวุฒิทางการศึกษาทางธรรมต่างกัน มีบทบาทในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ไม่แตกต่างกัน เพราะวุฒิทางการศึกษาทางธรรมนั้นแม้จะแตกต่างกันบ้างแต่ก็ไม่ได้ส่งผลกระทบต่อการทำงานต่างๆมากนัก อาจจะเป็นเพราะว่า พระสังฆาธิการต่างก็ได้รับข้อมูลข่าวสาร ความรู้ด้านการบริหารกิจการคณะสงฆ์ จากพระสงฆ์ผู้ปกครอง ซึ่งจะจัดประชุมตามมติมหาเถรสมาคมเป็นประจำอยู่แล้ว และจากหน่วยงานของรัฐบาลที่ได้จัดอบรมในโอกาสต่างๆเพื่อถวายเป็นความรู้แก่พระสังฆาธิการ ทำให้ระดับการศึกษาแผนกธรรมไม่ส่งผลกระทบต่อการทำงานของพระสังฆาธิการ และเมื่อพิจารณาถึงแต่ละระดับของการศึกษาแผนกธรรมแล้ว พบว่า พระสังฆาธิการในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีระดับการศึกษาทางธรรมตั้งแต่ นักธรรมชั้นตรีจำนวน ๙ รูป นักธรรมชั้นโทจำนวน ๗ รูป นักธรรมชั้นเอกจำนวน ๘๒ รูป และไม่มีวุฒินักธรรมจำนวน ๒ รูป ทั้งนี้เมื่อพิจารณาแล้ว จะพบว่า พระสังฆาธิการแม้จะมีระดับความรู้นักธรรมต่างกันบ้าง แต่มีภูมิธรรมไม่ต่างกันมากนัก จึงทำให้มีบทบาทบริหารคณะสงฆ์ไม่แตกต่างกัน ซึ่งสอดคล้องกับผลงานการวิจัยของ พระมหาประสิทธิ์ สระทอง^{๑๑๔} ได้ศึกษาเรื่อง บทบาทการพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชนของพระสงฆ์ในอำเภอปรางค์กู่ จังหวัดศรีสะเกษ พบว่า บทบาทการพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชนของพระสงฆ์ในอำเภอปรางค์กู่ จังหวัดศรีสะเกษ ที่มีระดับการศึกษาแผนกธรรมต่างกัน มีบทบาทการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน ไม่แตกต่างกัน

๖. พระสังฆาธิการที่มีวุฒิทางการศึกษาทางเปรียญธรรมต่างกัน มีบทบาทในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยาไม่แตกต่างกัน ซึ่งปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้ จากการทดสอบสมมติฐานสามารถอภิปรายผลได้ว่า

พระสังฆาธิการที่มีวุฒิทางการศึกษาทางเปรียญธรรมต่างกัน มีบทบาทในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ไม่แตกต่างกัน เพราะความรู้ในส่วนของการศึกษาทางเปรียญธรรม ในปัจจุบัน ได้ถูกจัดเป็นสมณศักดิ์ประเภทหนึ่ง เพื่อเป็นการยกย่องเชิดชูพระภิกษุสามเณรผู้สนใจใฝ่ศึกษา แต่การบริหารกิจการคณะสงฆ์นั้นไม่ได้มุ่งเน้นในเรื่องของความรู้ทางเปรียญธรรมมากนัก แต่มุ่งในเรื่องของความรู้ความสามารถในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ รวมทั้งความเหมาะสม ซึ่งอยู่ใน

^{๑๑๔}พระมหาประสิทธิ์ สระทอง, “บทบาทการพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชนของพระสงฆ์ในอำเภอปรางค์กู่ จังหวัดศรีสะเกษ”, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (จิตวิทยาชุมชน), (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๔๘), บทคัดย่อ.

ข้อกำหนดคุณสมบัติผู้ที่จะดำรงตำแหน่งพระสังฆาธิการ หากจะดูจากจำนวนของพระสังฆาธิการที่มีวุฒิปริญญาธรรมร่วมกันทุกประโยคจำนวน ๒๖ รูป ส่วนพระสังฆาธิการที่ไม่มีวุฒิปริญญาธรรมมีจำนวน ๗๔ รูป ซึ่งนับว่ามีเป็นสัดส่วน ๗๔.๐ เปอร์เซ็นต์ ของประชากรกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด จึงกล่าวได้ว่า พระสังฆาธิการในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ส่วนใหญ่ไม่มีวุฒิปริญญาธรรม ดังนั้น จึงทำให้มีบทบาทในการบริหารคณะสงฆ์ไม่แตกต่างกัน ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ พระธนดล นาคสุวณฺโณ (นาคพิพัฒน์)^{๑๑๑} ได้ศึกษาเรื่อง การบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดบุรีรัมย์ พบว่า ผลการเปรียบเทียบระดับความคิดเห็น ตลอดจนปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะ เกี่ยวกับบทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดบุรีรัมย์ โดยรวมพบว่า เมื่อจำแนกตามวุฒิการศึกษาทางปริญญาธรรม ไม่พบความแตกต่าง

๕.๓ ข้อเสนอแนะ

ผลการศึกษาวิจัยเรื่อง บทบาทของพระสังฆาธิการที่มีต่อการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยาผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

๕.๓.๑ ข้อเสนอแนะเพื่อนำผลการวิจัยไปปฏิบัติ

๑. จากผลการวิจัยด้านการปกครอง พบว่า พระสังฆาธิการให้ความสำคัญกับการเข้าร่วมประชุมตามมติมหาเถรสมาคมหรือผู้ปกครองเหนือตนจัดประชุม แต่การจัดประชุมเพื่อชี้แจงข่าวสารการประชุมหรือเพื่อชี้แจงกฎระเบียบภายในวัดยังน้อยอยู่ โดยส่วนใหญ่ใช้พระธรรมวินัยในการดูแลควบคุมพระภิกษุสามเณรภายในวัด ทำให้ลดความสำคัญของการออกกฎระเบียบเพื่อห่มุ่คณะ ซึ่งอาจจะเป็นช่องทางให้บุคคลผู้ไม่สนใจปฏิบัติตามพระธรรมวินัย ขาดรูปธรรมในการประพฤติตนให้เป็นแบบอย่างที่ดี

ดังนั้น ผู้วิจัยคิดว่า ในด้านการปกครองนั้นการระงับอธิกรณ์ การวินิจฉัยปัญหา เพื่อยุติเหตุหรือลงนิคหกรรม ซึ่งอยู่ในระดับน้อย ฉะนั้นพระสังฆาธิการควรจะใช้การปกครองแบบการใช้พระเดช พระคุณ พ่อปกครองลูก หรือครูอาจารย์ปกครองศิษย์ เป็นแบบพี่ดูแลน้อง อันสืบเนื่องมาแต่สมัยพุทธกาล พระพุทธเจ้าทรงปกครองคณะสงฆ์ ทรงจัดตั้งวางระเบียบต่าง ๆ ก็เพื่อให้พระสงฆ์และประชาชนได้ประโยชน์จากพระธรรมวินัยที่พระองค์ทรงสั่งสอนให้มีความสามัคคี ความเอื้อเฟื้อ

^{๑๑๑}พระธนดล นาคสุวณฺโณ (นาคพิพัฒน์), “การบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดบุรีรัมย์”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑), บทคัดย่อ.

ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ทำทุกอย่างด้วยความพร้อมเพียงในหมู่คณะ และควรมีการชี้แจงกฎระเบียบต่าง ๆ เพื่อความเรียบร้อยดีงามของหมู่คณะทุกเดือน

๒. จากผลการวิจัยด้านการศาสนศึกษา พบว่า ขาดการจัดการเรียนการสอนอย่างทั่วถึง ซึ่งส่วนหนึ่งก็เป็นผลจากไม่มีบุคลากรทางการศึกษาทั้งครูสอนและนักเรียน ดังนั้น จึงควรเร่งสร้างบุคลากรทางการศึกษาและส่งเสริมยกย่องให้มีขวัญกำลังใจ โดยเฉพาะควรดำเนินการจัดตั้งสำนักศาสนศึกษาประจำตำบลในทุกตำบล

ดังนั้น ผู้วิจัยคิดว่า ในด้านการศาสนศึกษานั้น การศึกษาเป็นสิ่งสำคัญที่สุดในการพัฒนาพระภิกษุสามเณรหรือบุคลากรทางพระพุทธศาสนาได้อย่างดีที่สุด จึงควรมีการส่งเสริมให้มีครูสอนพระปริยัติธรรมตามแต่โอกาส มีการสรรหาและพัฒนาครูสอนนักธรรมและบาลีหรือมีการตรวจตราเยี่ยมเยียนสำนักศาสนศึกษาให้ทั่วถึง จึงจะช่วยผลักดันให้มีการพัฒนาได้อย่างสูงสุด

๓. จากผลการวิจัยด้านการศึกษาสงเคราะห์ พบว่า พระสังฆาธิการมีการมอบทุนศึกษาสงเคราะห์เป็นประจำ แต่การตั้งทุนศึกษาสงเคราะห์นั้นส่วนมากจะตั้งทุนไม่ครบทั้ง ๓ ระดับ จึงควรส่งเสริมให้มีการตั้งทุนศึกษาสงเคราะห์ครบทั้ง ๓ ระดับ เพื่อความต่อเนื่องของการมอบทุน โดยการกำหนดให้พระสังฆาธิการทุกรูปต้องตั้งทุนศึกษาสงเคราะห์

ดังนั้น ผู้วิจัยคิดว่า ในด้านการศึกษาสงเคราะห์นั้น การส่งเสริมให้มีการจัดตั้งหรือสนับสนุนโรงเรียนอบรมเด็กก่อนเกณฑ์ การจัดการเรียนการสอนวิชาชีพขั้นพื้นฐานในท้องถิ่น หรือแม้แต่การจัดตั้งศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์แก่เด็กและเยาวชนนั้น ในปัจจุบันได้มีส่วนราชการหรือหน่วยงานอื่นๆ เข้ามามีบทบาทในการรับผิดชอบมากขึ้นอีกทั้งเครือข่ายในการศึกษาก็มีอย่างกว้างขวางหลายทาง พระสังฆาธิการจึงไม่ค่อยมีบทบาทในส่วนนี้เท่าใดนัก แต่อย่างไรก็ตามก็ควรมีการส่งเสริมให้มากขึ้นในด้านอุปกรณ์การศึกษา ทุนการศึกษา เพื่อเป็นการช่วยพัฒนาสถานศึกษาของรัฐและเอกชนอีกส่วนหนึ่ง

๔. จากผลการวิจัยด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา พบว่า การจัดกิจกรรมเนื่องในวันสำคัญต่างๆ เพื่อเผยแผ่พระพุทธศาสนาเป็นประจำ แต่ก็ยังเป็นการเผยแผ่เชิงรับ เพราะจัดภายในวัด แต่ขาดการเผยแผ่เชิงรุก จึงควรมีการจัดให้มีพระธรรมทูตหรือธรรมจาริกไปสถานที่ต่างๆ เพื่ออบรมเผยแผ่พระพุทธศาสนา ในทุกหมู่บ้านโดยเฉพาะหมู่บ้านที่ไม่มีวัดตั้งอยู่

ดังนั้น ผู้วิจัยคิดว่า ในด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนานั้น ควรมีการส่งเสริมให้มีการอบรมพระภิกษุ-สามเณรให้รู้วิธีการเผยแผ่ธรรมะในด้านต่าง ๆ ให้แตกฉาน อย่างถูกต้อง จัดพิมพ์หนังสือธรรมะแจกเป็นธรรมทาน อีกทั้งให้มีการจัดตั้งห้องสมุด ให้สะดวกและง่ายต่อการค้นคว้าเพื่อประโยชน์แก่พระภิกษุ-สามเณร และประชาชนทั่วไป จึงจะเป็นอีกหนทางหนึ่งที่จะช่วยเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้กว้างขวางมากยิ่งขึ้น

๕. จากผลการวิจัยด้านการสาธารณูปการ พบว่า มีการมุ่งเน้นก่อสร้างอาคารและเสนาสนะภายในวัดอย่างมาก หรือมุ่งเน้นก่อสร้างเสนาสนะที่ใหญ่โตเกินความจำเป็น ทำให้เกิดการใช้ทุนทรัพย์ไปกับภารกิจก่อสร้างมากเกินไป จนทำให้ขาดการพัฒนาด้านอื่นๆ จึงควรมีการวางแผนในการก่อสร้างให้เป็นระเบียบและไม่ก่อสร้างเสนาสนะที่ใหญ่โตเกินไป โดยให้พระสังฆาธิการระดับเจ้าคณะเหนือตนมีส่วนร่วมในการวางแผนการก่อสร้างด้วย

ดังนั้น ผู้วิจัยคิดว่า ในด้านการสาธารณูปการนั้น การก่อสร้างอาคารเสนาสนะต่างๆ หรือการปฏิสังขรณ์ถาวรวัตถุที่ชำรุดทรุดโทรม ภายในวัดนั้น พระสังฆาธิการมักจะมีการจัดหารายได้เพื่อทำนุบำรุงวัด มากกว่าการขอเงินงบประมาณอุดหนุนจากราชการซึ่งอาจจะทำให้การวางแผนนั้นล่าช้ากว่ากำหนด ซึ่งทางวัดจึงควรจัดตั้งคณะกรรมการที่มีความรู้ความสามารถมาช่วยให้คำปรึกษางานด้านสาธารณูปการ เพื่อจะทำให้วัดพัฒนาไปตามแบบแผนและถูกต้องตามพระธรรมวินัย และกฎหมายที่เกี่ยวข้อง จึงจะสามารถบรรลุผลไปได้ด้วยดี

๖. จากผลการวิจัยด้านสาธารณสงเคราะห์ พบว่า งานด้านสาธารณสงเคราะห์ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นได้ดำเนินงานเองส่วนใหญ่ ทำให้บทบาทด้านสาธารณสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการลดน้อยไป ดังนั้น จึงควรเข้าไปมีส่วนส่งเสริมและร่วมมือกับองค์กรบริหารส่วนท้องถิ่นต่างๆ เพื่อเพิ่มบทบาทด้านสาธารณสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในทุกกิจกรรม

ดังนั้น ผู้วิจัยคิดว่า ในด้านสาธารณสงเคราะห์ นั้น การดำเนินกิจการสาธารณสงเคราะห์ด้วยการพัฒนาหมู่บ้านในด้านต่างๆ เช่น สร้างถนน , ขุดลอกคูคลอง , การก่อสร้างระบบประปา หรือแม้กระทั่งการช่วยเหลือผู้ประสบภัยต่างๆ , คนชรา , คนพิการและประชาชนทั่วไป นั้น ส่วนใหญ่ก็เกิดจากการมีปัจจัยและงบประมาณน้อยไม่สามารถช่วยเหลือหรือดำเนินการได้อย่างเต็มที่พระสังฆาธิการจึงควรประสานงานติดต่อกับหน่วยราชการหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องให้เข้ามาประสานงานหรือช่วยเหลือเพื่อที่จะช่วยพัฒนาไปได้อย่างรวดเร็วยิ่งขึ้น

๗. จากผลการวิจัย พบว่า พระสังฆาธิการที่มีตำแหน่งต่างกัน มีบทบาทในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ต่างกัน โดยเฉพาะเจ้าคณะตำบล และผู้ช่วยเจ้าอาวาส มีบทบาทในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ต่างกว่าระดับอื่นๆ ดังนั้น พระสังฆาธิการเจ้าคณะปกครอง ควรส่งเสริมให้ผู้ช่วยเจ้าอาวาส เป็นพระสังฆาธิการในระดับเจ้าอาวาสเมื่อโอกาสอำนวยเพื่อให้การบริหารกิจการคณะสงฆ์มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

ดังนั้น ผู้วิจัยคิดว่า การที่ตำแหน่งพระสังฆาธิการต่างกัน ขอบเขตของอำนาจหน้าที่ที่แตกต่างกันทำให้บทบาทในการบริหารกิจการคณะสงฆ์แตกต่างกันไปด้วย ถึงแม้ว่าจะมีความรู้ความสามารถที่คล้ายคลึงกันแต่ขอบเขตอำนาจการสั่งการจึงทำให้มีการนำไปใช้แตกต่างกันไปตามสถานการณ์ เพื่อให้การบริหารกิจการคณะสงฆ์มีประสิทธิภาพสูงสุด

๕.๓.๒ ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

การวิจัยในครั้งต่อไป ผู้วิจัยขอเสนอแนะการดำเนินการวิจัยในประเด็นต่อไปนี้

๑. ควรศึกษาความคิดเห็นของพุทธศาสนิกชนที่มีต่อบทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์อำเภอต่างๆ

๒. ควรศึกษาความคิดเห็นของพระภิกษุสามเณรในเขตปกครองที่มีต่อบทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์อำเภอต่างๆ

๓. ควรศึกษาปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อบทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านการศึกษาสงเคราะห์ โดยเฉพาะการจัดตั้งหรือสนับสนุนโรงเรียนอบรมเด็กก่อนเกณฑ์ รวมทั้งการจัดการเรียนการสอนวิชาชีพขั้นพื้นฐานเพื่อส่งเสริมอาชีพท้องถิ่น

๔. ควรศึกษาวิจัยเปรียบเทียบบทบาทการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการระหว่างภูมิภาคต่างๆ คือ ภาคกลาง ภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และภาคใต้ เพื่อจะได้ทราบความแตกต่างของวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่นว่า ส่งผลต่อบทบาทการบริหารคณะสงฆ์หรือไม่อย่างไร

บรรณานุกรม

๑. ภาษาไทย :

ก. ข้อมูลปฐมภูมิ

มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์. **พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์**.

กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์, ๒๕๓๙.

ข. ข้อมูลทุติยภูมิ

(๑) หนังสือ

กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ. **คู่มือพระสังฆาธิการ ว่าด้วยเรื่องการคณะสงฆ์และการ**

พระศาสนา. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๐.

กองแผนงาน กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ. **คู่มือพระสังฆาธิการว่าด้วย**

พระราชบัญญัติ กฎ ระเบียบและคำ สั่งของคณะสงฆ์. กรุงเทพมหานคร : โรง

พิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๒.

กองทุนเพื่อกิจกรรมของคณะสงฆ์ภาค ๑. **พระราชบัญญัติคณะสงฆ์และกฎหมายอาญา**.

กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์บริษัท สหธรรมิก จำกัด, ๒๕๔๕.

คณาจารย์มหาวิทยาลัย. **การปกครองคณะสงฆ์ไทย**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัย

ราชภัฏวไลยอลงกรณ์, ๒๕๕๑.

งามพิศ สัตย์สงวน. **สังคมและวัฒนธรรมไทย**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์

มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๘.

จันทรานี สงวนนาม. **เอกสารประกอบการสอนบรรยายหลักสูตรผู้บริหารสถานศึกษา**

ระดับสูง. กรุงเทพมหานคร : ม.ป.ท., ๒๕๓๖.

จำนงค์ อติวัฒนสิทธิ์ และคณะ. **สังคมวิทยา**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัย

ราชภัฏวไลยอลงกรณ์, ๒๕๓๗.

เฉลิมพล โสภอินทร์. **ประวัติศาสตร์พุทธศาสนาและการปกครองคณะสงฆ์ไทย**.

กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์สุตรไพศาล, ๒๕๔๖.

ชูศรี วงศ์รัตน์. **เทคนิคการใช้สถิติเพื่อการวิจัย**. พิมพ์ครั้งที่ ๗. กรุงเทพมหานคร : เทพเนรมิต,

๒๕๔๑.

ธงชัย สันติวงษ์. **องค์การและการบริหาร**. พิมพ์ครั้งที่ ๙. กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช,

๒๕๓๗.

ปราชญา กล้าผจญ. **พฤติกรรมผู้นำทางการศึกษา**. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๔๐.

ปรีชา ช้างขวัญยืน. **ความคิดทางการเมืองในพระไตรปิฎก**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๘.

พระเทพปริยัติสุธี (วรวีทย์ คงคปญโญ). **เอกสารประกอบคำบรรยาย เรื่องการคณะสงฆ์และการพระศาสนา**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย, ๒๕๔๐.

พระเทพโสภณ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต). **หัวใจนักบริหาร**. กรุงเทพมหานคร : อมรินทร์, ๒๕๔๘.

พระธรรมวรนายก (โสภาส นิรุติเมธี). **ธรรมปริทัศน์**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖.

พระพุทธวรญาณ(ทองย้อย กิตฺติปญโญ). **ธรรมญาณนิพนธ์ : ๑๐๐ ปีพระพุทธวรญาณ**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๘.

พระมหาวุฒิชัย วชิรเมธี (ว. วชิรเมธี). **คนสำราญงานสำเร็จ**. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพมหานคร : บริษัทอมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน), ๒๕๕๐.

พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต). **การปกครองคณะสงฆ์ไทย**. พิมพ์ครั้งที่ ๙. กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๓๙.

พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต). **คุณธรรมสำหรับนักบริหาร**. กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๓๙.

พระราชญาณวิสิฐ (เสริมชัย ชยมงฺคโล). **การบริหารวัด**. พิมพ์ครั้งที่ ๙. นครปฐม : เพชรเกษมการพิมพ์, ๒๕๔๘.

พระศรีศาสนวงศ์(มีชัย วีรปญโญ). **อธิบายกฎหมายเถรสมาคม**. กรุงเทพมหานคร : หจก.ประยูรสาส์นไทยการพิมพ์, ๒๕๕๑.

ยนต์ ชุ่มจิต. **ความเป็นครู**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์, ๒๕๔๐.

ราชบัณฑิตยสถาน. **พจนานุกรมราชบัณฑิตยสถาน พุทธศักราช ๒๕๔๒**. กรุงเทพมหานคร : นานมีบุ๊คส์พับลิเคชันส์, ๒๕๔๖.

สงวน สุทธิเลิศอรุณ. **ทฤษฎีและปฏิบัติการทางจิตวิทยาสังคม**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์อักษรพัฒนาพานิชย์, ๒๕๔๗.

สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้ามงคลอาจารย์ (ช่วง วรบุญโญ). **การเผยแผ่พระพุทธศาสนา**. คู่มือพระสังฆาธิการ ว่าด้วยเรื่อง การคณะสงฆ์และการพระศาสนาในทวี พลรัตน์ (บรรณารักษ์การ). กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๐.

สุภัตรา สุภาพ. **จิตวิทยาสังคม**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๘.

สุธี สุทธิสมบุญรณ์ และสมาน รังสิโยกฤษฎ์. **หลักการบริหารเบื้องต้น**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ ก.พ., ๒๕๓๖.

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. **รายงานการเสวนา เรื่องบทบาทที่พึงประสงค์ของวัดและพระสงฆ์กับการพัฒนาสังคมไทย**, ๒๕๔๓. อัดสำเนา.

อดุลย์ ต้นประยูร. **สังคมวิทยาการศึกษา**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์โอเดียนสโตร์, ๒๕๓๙.

(๒) วิทยานิพนธ์

ชาญณรงค์ หินเกิด. “บทบาทของพระสังฆาธิการกับการพัฒนาวัดในจังหวัดมหาสารคาม”.

วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต สาขาการบริหารการศึกษา. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๔๒.

นภดล สุวรรณ์ครินทร์. “การนำหลักธรรมมาภิบาลมาปรับใช้ในองค์การบริหารส่วนตำบล ตามทัศนคติของประชาชนจังหวัดเชียงใหม่”. **วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๗.

นิติรัฐ วรรณวิริยวัตร. การบริหารงานแบบพุทธวิธีของโรงเรียนพระปริยัติธรรมอำเภอเมืองเชียงใหม่. **ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต (การบริหารการศึกษา)**. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๕๒.

บุศรา เข้มทอง. “คุณลักษณะผู้บริหารตามความคิดเห็นของพนักงานธนาคารที่ตั้งในเขต อำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี”. **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีปทุม, ๒๕๔๒.

ปราโมทย์ ภูมิพันธ์. “การบริหารงานการศาสนาของศึกษาธิการอำเภอในทัศนคติพระสังฆาธิการจังหวัดขอนแก่น”. **ปริญญาวิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๔๓.

พระกฤตพจน์ สุทธิจิตโต. “บทบาทของเจ้าอาวาสที่มีต่อการพัฒนาสังคม : ศึกษากรณี จังหวัดสมุทรปราการ”. **วิทยานิพนธ์ศาสนศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๔๔.

พระครูมงคลคีลวงค์(สมศักดิ์ สีลวโร). พระมหาอรุณ ธีรปัญญา และพระศรีรัตนมูณี. **พระสงฆ์กับการพัฒนาชนบท. การแสวงหาเส้นทางการพัฒนาชนบทของพระสงฆ์ไทย.** อ้างใน พระปลัดเกียรติศักดิ์ สิ้นทิวรรกุล. “ บทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดกระบี่ ”. **วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๔๘.**

พระครูสังฆรักษ์พิศวีร์ ธีรปัญญา. “ บทบาทพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ : ศึกษากรณี พระสังฆาธิการในจังหวัดนนทบุรี ”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑.**

พระบัณฑิต ญาณธีโร (สุธีระตฤชณา). ภาวะผู้นำของพระธรรมโกศาจารย์ ในการบริหารกิจการคณะสงฆ์. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒.**

พระปลัดเกียรติศักดิ์ สิ้นทิวรรกุล. “ บทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดกระบี่ ”. **วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๔๘.**

พระธนดล นาคพิพัฒน์. “ การบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดบุรีรัมย์ ”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑.**

พระธรรมญาณมูณี (ทองย้อย บัวอ่อน),. **การแสวงหาเส้นทางการพัฒนาชนบทของพระสงฆ์ไทย.** อ้างใน พระปลัดเกียรติศักดิ์ สิ้นทิวรรกุล. “ บทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดกระบี่ ”. **วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๔๘.**

พระมหาภุชญา นันทเพชร. “ทัศนคติของพระสงฆ์ต่อบทบาทการพัฒนาสังคม”. **วิทยานิพนธ์ปริญญาโท. สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, ๒๕๔๐.**

พระมหาบุญมี อธิปัญญา. “ บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาสังคม ศึกษาเฉพาะกรณี : พระธรรมวิสุทธิมงคล(บัว ญาณสมฺปนฺโน) ”. **วิทยานิพนธ์ศาสนศาสตร์มหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๔๔.**

พระมหาปัญญา สุขสงค์. บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาสังคม ศึกษาเฉพาะกรณีพระพิศาลธรรมพาที(พระอาจารย์พะยอม กลฺยาโณ). **ภาคินพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต. สาขาวิชานโยบายและการวางแผนสังคม. มหาวิทยาลัยเกริก, ๒๕๔๑.**

- พระมหาประสิทธิ์ สระทอง. “บทบาทการพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชนของพระสงฆ์ในอำเภอ
ปรางค์กู๋ จังหวัดศรีสะเกษ”. **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต** (จิตวิทยาชุมชน).
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๔๘.
- พระมหามณเฑียร วรธมฺโม (ซ้ายเกลี้ยง). บทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะ
สงฆ์จังหวัดพังงา. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต** มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลง
กรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒.
- พระมหาวิเชียร ชาญณรงค์. “บทบาทพระสงฆ์ในการนำหลักธรรมมาใช้ทำกิจกรรมงานพัฒนา
ชุมชนเพื่อลดละเลิกอบายมุข ศึกษาเฉพาะกรณีพระครูศีลวราภรณ์ (เฉลิม จิตฺติสโร)”.
วิทยานิพนธ์พัฒนาชุมชนมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์,
๒๕๔๗.
- พระมหาวิมลปัญญา ทวยโธสงค์. “บทบาทพระสงฆ์ในการส่งเสริมองค์การชุมชนศึกษากรณี :
กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ จังหวัดตราด”. **วิทยานิพนธ์พัฒนาชุมชนมหาบัณฑิต**.
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๔.
- พระมหาสนธิ์ สนุติโก. “การศึกษบทบาทของพระมหากัจฉายนเถระในการเผยแผ่
พระพุทธศาสนา”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓.
- พระมหาสมทรง สิริธนโร. นายแพทย์ประเวส วะสี. นายสมบุญ สุขสำราญ และ ส. ศิวรักษ์.
บทบาทของวัดและพระสงฆ์ไทยในอนาคต. อ้างถึงใน พระปลัดเกียรติศักดิ์ สิ้น
ทิวรรกุล. “บทบาทของสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดกระบี่”.
วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต(การบริหารการศึกษา). บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๔๘.
- พระมหาสุชญา โรจนญาโณ. “การศึกษบทบาทของพระมหาโมคคัลลานเถระในการเผยแผ่
พระพุทธศาสนา”. **ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๐.
- พระมหาอานนท์ อานนโท (นรมาตร์). การบริหารกิจการคณะสงฆ์ในเขตจังหวัดชุมพรกับการ
ประยุกต์ใช้หลักภิกขุอธิปไตย ๗. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒

- พระมหาอุทัย พลเทโว (พลเทพ). “ภาวะผู้นำกับการปฏิบัติงานของเจ้าอาวาส ศึกษาเฉพาะกรณี อำเภอปากช่อง จังหวัดนครราชสีมา”. **วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา, ๒๕๔๗.
- พระวุฒิกุลวัฒน์ วุฒิกุลโณ. “ศึกษาเทคนิคและวิธีการเผยแพร่พุทธธรรมของพระราชาวมุนี”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓.
- พิทักษ์ จารุสมบัติ. “ทัศนคติทางการเมืองของผู้บริหารการศึกษาและผู้บริหารงานตำรวจในจังหวัดระยองและชลบุรี”. **วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยบูรพา, ๒๕๓๑.
- พินิจ เพ็ชรดารา. “บทบาทของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานตามการรับรู้ของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา กรุงเทพมหานคร”. **วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๔๕.
- วรพงษ์ แสนเมือง. “การศึกษาสภาพปัจจุบันและปัญหาการดำเนินงานของวัดพัฒนาตัวอย่างในเขตการศึกษา ๑๑”. **วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการบริหารการศึกษา**. บัณฑิตวิทยาลัยสถาบันราชภัฏนครราชสีมา, ๒๕๔๖.
- วรรณณี ภาณุวัฒน์สุข. “บทบาทของชุมชนในการมีส่วนร่วมจัดการศึกษาตามการรับรู้ของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา เขตกรุงเทพมหานคร”. **วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๔๓.
- สุนทร กุญชร. “บทบาทของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดชัยภูมิ”. **วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๔๕.
- สุรพล สุวัตติกุล. “ความคิดเห็นของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานต่อการพัฒนาการศึกษาของโรงเรียนประถมศึกษานักงานการประถมศึกษาจังหวัดระนอง”. **วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๔๕.
- เหลือ เอกตะคุ. “บทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการโรงเรียนมัธยมศึกษา ในทัศนคติของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดนครราชสีมา”. **วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๔๗.

๒. ภาษาอังกฤษ

Barnard Chester I, *The Function of the Executive*, Cambridge., Mass : Harvard University Press, 1964.

Don Hellriegle, *management* ,3rd edition, Addison–Wesley Publishing company. Inc., 1982.

E.N.Chapman *Supervisor Survival Kit*, second edition, California : Science Research Associates Inc., 1995.

Lewis , Keeling B. & Kallaus Norman F, *Administrative Office Management*, 11th ed., Cincinnati, Ohio : South-Western Education Publishing, 1996.

Luther Gulick and Lyndall Urwick. *Papers on the Science of Administration*. New York : Institute of Public Administration. 1937.

Price. Alan. *Human Resourec Management. In a Business Context*. 2 edition. London : Thomson Learning. 2004.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก

หนังสือขอความอนุเคราะห์เป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือวิจัย

ภาคผนวก ข
ผลการหาดัชนีความสอดคล้อง (IOC)

ภาคผนวก ค

ค่าสัมประสิทธิ์ แอลฟา (Alpha coefficient)

ภาคผนวก ง

หนังสือขอความอนุเคราะห์เก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย

ภาคผนวก จ
แบบสอบถามที่ใช้ในการวิจัย

ผลการหาดัชนีความสอดคล้อง (IOC) ของแบบสอบถามเกี่ยวกับการบริหารกิจการคณะสงฆ์
ในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ที่	การบริหารกิจการคณะสงฆ์ ในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา	ผู้เชี่ยวชาญ / คนที่					สรุปและแปลผล		
		๑	๒	๓	๔	๕	รวม	ค่า IOC	แปล ผล
ด้านการปกครอง									
๑.	มีการจัดประชุมพระภิกษุสามเณรเพื่อชี้แจงกฎระเบียบตามวาระต่างๆ	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๒.	มีการออกกฎระเบียบในการอยู่ร่วมกันเป็นหมู่คณะ	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๓.	มีการอบรมสั่งสอนแก่บรรพชิตและศิษย์วัด	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๔.	มีการจัดทำ บัญชีทรัพย์สิน,บัญชีรายรับ-รายจ่ายให้เป็นไปด้วยดี	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๕.	มีการควบคุมดูแลบรรพชิตให้เรียบร้อย	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๖.	มีการเข้าร่วมประชุมพระสังฆาธิการตามวาระโอกาสต่างๆที่ผู้บัญชา เหนือตนจัดให้มีการประชุม	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๗.	มีการให้ความสะดวกแก่พุทธศาสนิกชนในการบำเพ็ญกุศล	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๘.	มีการระงับอธิกรณ์ การวินิจฉัยปัญหา เพื่อยุติเหตุหรือลงนิคหกรรม	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
ด้านการศึกษา									
๙.	มีการจัดหาทุนการศึกษาให้แก่พระภิกษุ-สามเณรที่เรียนนักธรรม และบาลี	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๑๐.	มีการส่งเสริมให้มีการอบรมบาลีและนักธรรมก่อนสอบ	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๑๑.	มีการยกย่องเชิดชูเกียรติผู้สอบพระปริยัติธรรมแผนกธรรมบาลี และแผนกสามัญให้มีขวัญและกำลังใจ	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๑๒.	มีการส่งเสริมให้ครูสอนพระปริยัติธรรมได้เป็นผู้ปกครองดูแลวัด ตามโอกาส	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๑๓.	มีการควบคุมดูแลการปฏิบัติงานให้เป็นไปตามแบบแผน และประเพณีที่ดีงาม	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๑๔.	มีการสรรหาและพัฒนาครูสอนนักธรรมและบาลี	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๑๕.	มีการดูแลให้มีการเรียนการสอนพระปริยัติธรรมแผนกธรรม-บาลี อย่างทั่วถึง	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๑๖.	มีการตรวจตราเยี่ยมเยียนสำนักศาสนศึกษา	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้

ผลการหาดัชนีความสอดคล้อง (IOC) ของแบบสอบถามเกี่ยวกับการบริหารจัดการคณะสงฆ์
ในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา(ต่อ)

ที่	การบริหารกิจการคณะสงฆ์ ในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา	ผู้เชี่ยวชาญ / คนที่					สรุปและแปลผล		
		๑	๒	๓	๔	๕	รวม	ค่า IOC	แปล ผล
	ด้านการศึกษาสงเคราะห์								
๑๗.	มีการตั้งทุนสงเคราะห์การศึกษาแก่เด็กและเยาวชนทุกระดับชั้น	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๑๘.	มีการมอบทุนการศึกษาแก่เด็กและเยาวชนทุกระดับชั้น	๑	๑	๑	๑	-๑	๔	๐.๘	ใช้ได้
๑๙.	มีการช่วยเหลือด้านอุปกรณ์การศึกษาหรืออุปกรณ์กีฬาให้กับโรงเรียนต่างๆ	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๒๐.	มีการจัดตั้งหรือสนับสนุนโรงเรียนอบรมเด็กก่อนเกณฑ์	๑	๑	๑	๑	๐	๔	๐.๘	ใช้ได้
๒๑.	มีการช่วยเหลือด้านทุนการศึกษาเฉพาะบุคคลผู้กำลังศึกษาที่มีความเดือดร้อน	๑	๑	๑	๑	๐	๔	๐.๘	ใช้ได้
๒๒.	มีการจัดการเรียนการสอนวิชาชีพขั้นพื้นฐานเพื่อส่งเสริมอาชีพท้องถิ่น	๑	๑	๑	๑	๐	๔	๐.๘	ใช้ได้
๒๓.	มีการจัดตั้งศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์แก่เด็กและเยาวชน	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๒๔.	มีการช่วยพัฒนาสถานศึกษาของรัฐและเอกชนในด้านต่างๆ	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
	ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา								
๒๕.	มีการจัดกิจกรรมในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๒๖.	มีการเทศนาสั่งสอนประชาชนให้ตั้งอยู่ในศีลธรรมตามหลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนาอย่างถูกต้อง	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๒๗.	มีการแนะนำอบรมประชาชนให้เข้าใจในศาสนพิธีและการปฏิบัติตนในสภาวะพุทธศาสนิกชนได้อย่างถูกต้อง	๑	๑	๑	๐	๑	๔	๐.๘	ใช้ได้
๒๘.	มีการอบรมและเชิญชวนทำวัตรสวดมนต์ให้เป็นไปอย่างมีระเบียบ	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๒๙.	มีการจัดตั้งห้องสมุด เพื่อประโยชน์แก่พระภิกษุ-สามเณร และประชาชนทั่วไป	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๓๐.	มีการจัดให้มีการพิมพ์หนังสือธรรมะแจกเป็นธรรมทาน	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๓๑.	มีการจัดบรรยายธรรมทางวิทยุกระจายเสียง	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๓๒.	มีการอบรมพระภิกษุ-สามเณร ให้รู้วิธีการเผยแผ่ธรรมะด้านต่างๆอย่างถูกต้อง	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้

ผลการหาดัชนีความสอดคล้อง (IOC) ของแบบสอบถามเกี่ยวกับการบริหารจัดการคณะสงฆ์
ในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา(ต่อ)

ที่	การบริหารจัดการคณะสงฆ์ ในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา	ผู้เชี่ยวชาญ / คนที่					สรุปและแปลผล		
		๑	๒	๓	๔	๕	รวม	ค่า IOC	แปล ผล
	ด้านการสาธารณูปการ								
๓๓.	มีการวางแผนในการก่อสร้างอาคารเสนาสนะต่างๆภายในวัด	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๓๔.	มีการควบคุมดูแลการก่อสร้างโดยส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น และความเป็นไทย	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๓๕.	มีการดูแล ซ่อมแซมและปฏิสังขรณ์ถาวรวัตถุภายในวัด ที่ชำรุดทรุดโทรม	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๓๖.	มีการจัดหาทุนในการบำรุงวัดและซ่อมแซมอาคาร รวมทั้งเครื่องสาธารณูปโภค	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๓๗.	มีการให้ความร่วมมือกับชาวบ้านเพื่อช่วยเหลือสังคม	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๓๘.	มีการจัดหารายได้เพื่อทำนุบำรุงวัด	๑	๑	๑	๐	-๑	๓	๐.๖	ใช้ได้
๓๙.	มีการก่อสร้างเสนาสนะด้วยการขอเงินงบประมาณอุดหนุน จากทางราชการ	๑	๑	๑	๑	๐	๔	๐.๘	ใช้ได้
๔๐.	มีการดูแลรักษาศาสนสถานให้เรียบร้อย	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
	ด้านการสาธารณสงเคราะห์								
๔๑.	มีการจัดทำป้ายวัดเพื่อประชาสัมพันธ์วัด	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๔๒.	มีการจัดทำถนนภายในวัดให้สะดวกแก่การสัญจรไปมา	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๔๓.	มีการดำเนินการก่อสร้างระบบประปาหมู่บ้านหรือชุมชน	๑	๑	๑	๑	๐	๔	๐.๘	ใช้ได้
๔๔.	มีการดำเนินกิจการสาธารณสงเคราะห์ด้วยการพัฒนาหมู่บ้าน สร้างถนน ขุดลอกคูคลอง	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๔๕.	มีการช่วยเหลือประชาชนในกาลที่ควรช่วยเหลือ เช่น ประสบอุทกภัย, ประสบอัคคีภัย, ประสบวาตภัย	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๔๖.	มีการดำเนินการก่อสร้างฌาปนสถาน	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๔๗.	มีการจัดตั้งหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบลและมีการอบรม ประชาชน	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๔๘.	มีการสงเคราะห์แก่คนชรา คนพิการ และประชาชนทั่วไป	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้

D

***** Method 1 (space saver) will be used for this analysis *****

—

RELIABILITY ANALYSIS - SCALE (ALPHA)

Item-total Statistics

	Scale Mean if Item Deleted	Scale Variance if Item Deleted	Corrected Item- Total Correlation	Alpha if Item Deleted
ปก10001	170.9333	1056.6161	.5361	.9794
ปก10002	170.8000	1047.6828	.6660	.9791
ปก10003	170.7667	1045.3575	.7196	.9790
ปก10004	170.4000	1055.7655	.5489	.9794
ปก10005	170.5333	1050.8782	.6373	.9792
ปก10006	170.2333	1054.7368	.6319	.9792
ปก10007	170.2333	1055.9092	.6058	.9793
ปก10008	171.9333	1028.8920	.6264	.9794
ศีก0001	170.7000	1031.3897	.7621	.9789
ศีก0002	170.7667	1033.0126	.8344	.9787
ศีก0003	170.8333	1030.0057	.8693	.9786
ศีก0004	170.9667	1037.9644	.7829	.9788
ศีก0005	170.5667	1054.8747	.7209	.9791
ศีก0006	171.2000	1031.8207	.7055	.9790
ศีก0007	170.8667	1029.8437	.8340	.9787
ศีก0008	171.1333	1031.4989	.7726	.9788

RELIABILITY ANALYSIS - SCALE (ALPHA)

Item-total Statistics

	Scale Mean if Item Deleted	Scale Variance if Item Deleted	Corrected Item- Total Correlation	Alpha if Item Deleted
สง10001	170.4000	1038.7310	.7357	.9789
สง10002	170.4667	1038.8092	.7285	.9789
สง10003	170.7333	1041.4437	.7308	.9790
สง10004	170.9667	1035.4126	.6482	.9792
สง10005	171.1667	1032.3506	.7625	.9789
สง10006	171.2000	1028.9241	.8196	.9787
สง10007	171.6000	1023.6276	.6586	.9793
สง10008	171.0000	1029.5172	.8273	.9787
ผย0001	170.0667	1053.0989	.6893	.9791
ผย0002	170.2000	1049.2690	.8022	.9789
ผย0003	170.5333	1047.5678	.7473	.9790
ผย0004	170.7667	1053.9092	.5880	.9793
ผย0005	171.7333	1037.0299	.6700	.9791
ผย0006	171.7000	1031.1828	.6639	.9792
ผย0007	172.2000	1039.2690	.5278	.9797
ผย0008	171.2000	1043.2690	.6702	.9791

RELIABILITY ANALYSIS - SCALE (ALPHA)

Item-total Statistics

	Scale Mean if Item Deleted	Scale Variance if Item Deleted	Corrected Item- Total Correlation	Alpha if Item Deleted
ส่า10001	170.6000	1044.6621	.7234	.9790
ส่า10002	170.6333	1035.1368	.8454	.9787
ส่า10003	170.4333	1046.1161	.7610	.9789
ส่า10004	170.7000	1042.7000	.7967	.9788
ส่า10005	170.7000	1043.9414	.7314	.9790
ส่า10006	170.5667	1034.1161	.7613	.9789
ส่า10007	171.5000	1037.2241	.5645	.9795
ส่า10008	170.4667	1045.6368	.7446	.9790
ส่า๑0001	171.0000	1033.0345	.7457	.9789
ส่า๑0002	171.0333	1029.2057	.8039	.9787
ส่า๑0003	171.0333	1034.6540	.6977	.9790
ส่า๑0004	171.3667	1043.7575	.6690	.9791
ส่า๑0005	170.9333	1035.6506	.8268	.9787
ส่า๑0006	170.8000	1043.3379	.5664	.9794
ส่า๑0007	171.3333	1031.4023	.6558	.9792
ส่า๑0008	171.1667	1030.4885	.8501	.9786

Reliability Coefficients

N of Cases = 30.0

N of Items = 48

Alpha = .9794

แบบสอบถามเพื่อการวิจัย
เรื่อง บทบาทของพระสังฆาธิการที่มีต่อการบริหารกิจการคณะสงฆ์
ในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

คำชี้แจง

แบบสอบถามเพื่อการวิจัยนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาบทบาทของพระสังฆาธิการที่มีต่อการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา อันจะเป็นประโยชน์ในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ทั้งยังสามารถใช้เป็นแนวทางแก้ไขปัญหา อุปสรรค และพัฒนาระบบการบริหารต่อไป

ข้อมูลที่ได้ จะแปลผลการวิจัยในภาพรวม ผู้วิจัยจะเก็บข้อมูลของท่านเป็นความลับและใช้ประโยชน์เฉพาะการวิจัยนี้เท่านั้น ไม่มีผลกระทบต่อท่านหรือหน่วยงานของท่านแต่อย่างใด

แบบสอบถามนี้ แบ่งเป็น ๓ ตอน คือ

ตอนที่ ๑ เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม

ตอนที่ ๒ เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับบทบาทของพระสังฆาธิการที่มีต่อการบริหารกิจการคณะสงฆ์

ตอนที่ ๓ เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะของพระสังฆาธิการในอำเภอพระนครศรีอยุธยาที่มีต่อการบริหารกิจการคณะสงฆ์อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ผู้วิจัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่า คงจะได้รับความเมตตาอนุเคราะห์จากพระสังฆาธิการในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เป็นอย่างดี จึงขอกราบขอบพระคุณมา ณ โอกาสนี้

พระครูวีระธรรมานุสิฐ (วีรพล ฐมฺมปาโล)

นิสิตปริญญาโท หลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

แบบสอบถามเพื่อการวิจัย
เรื่อง บทบาทของพระสังฆาธิการที่มีต่อการบริหารกิจการคณะสงฆ์
ในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ตอนที่ ๑ ปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม

คำชี้แจง โปรดเขียนเครื่องหมาย ✓ ลงใน หน้าข้อความตามสภาพที่เป็นจริงเกี่ยวกับผู้ตอบแบบสอบถาม

๑. ตำแหน่งพระสังฆาธิการ

☐ เจ้าคณะอำเภอ	☐ เจ้าคณะตำบล
☐ เจ้าอาวาส	☐ อื่นๆ โปรดระบุ.....

๒. อายุ

☐ ๒๐ - ๓๐ ปี	☐ ๓๑ - ๔๐ ปี
☐ ๔๑ - ๕๐ ปี	☐ ๕๑ - ๖๐ ปี
☐ ๖๑ ปีขึ้นไป	

๓. จำนวนพรรษา

☐ ต่ำกว่า ๕ พรรษา	☐ ๕-๑๐ พรรษา
☐ ๑๑-๑๕ พรรษา	☐ ๑๖-๒๐ พรรษา
☐ ๒๑ พรรษาขึ้นไป	

๔. ระดับการศึกษาสายสามัญ

☐ ต่ำกว่าปริญญาตรี	☐ ปริญญาตรี	☐ สูงกว่าปริญญาตรี

๕. ระดับการศึกษาทางธรรม

☐ นักธรรมชั้นตรี	☐ นักธรรมชั้นโท
☐ นักธรรมชั้นเอก	☐ ไม่มีวุฒินักธรรม

๖. ระดับการศึกษาทางเปรียญธรรม

☐ ประโยค ๑-๒	☐ เปรียญธรรม ๓-๔ ประโยค
☐ เปรียญธรรม ๕-๖ ประโยค	☐ เปรียญธรรม ๗-๙ ประโยค
☐ ไม่มีวุฒิเปรียญธรรม	

ตอนที่ ๒ แบบสอบถามเกี่ยวกับการบริหารกิจการคณะสงฆ์อำเภอพระนครศรีอยุธยา
คำชี้แจง โปรดทำเครื่องหมาย ✓ ในช่องระดับการปฏิบัติงานการบริหารกิจการคณะสงฆ์

ข้อ ที่	งานการบริหารกิจการคณะสงฆ์ด้านต่าง ๆ	ระดับการปฏิบัติงาน				
		มาก ที่สุด	มาก	ปาน กลาง	น้อย	น้อย ที่สุด
๑.ด้านการปกครอง						
๑.	มีการจัดประชุมพระภิกษุสามเณรเพื่อชี้แจงกฎระเบียบตามวาระต่างๆ					
๒.	มีการออกกฎระเบียบในการอยู่ร่วมกันเป็นหมู่คณะ					
๓.	มีการอบรมสั่งสอนแก่บรรพชิตและศิษย์วัด					
๔.	มีการจัดทำ บัญชีทรัพย์สิน,บัญชีรายรับ-รายจ่ายให้เป็นไปด้วยดี					
๕.	มีการควบคุมดูแลบรรพชิตให้เรียบร้อย					
๖.	มีการเข้าร่วมประชุมพระสังฆาธิการตามวาระโอกาสต่างๆที่ผู้บัญชาเหนือตนจัดให้มีการประชุม					
๗.	มีการให้ความสะดวกแก่พุทธศาสนิกชนในการบำเพ็ญกุศล					
๘.	มีการระงับอธิกรณ์ การวินิจฉัยปัญหา เพื่อยุติเหตุหรือลงนิคหกรรม					
๒.ด้านการศึกษา						
๙.	มีการจัดหาทุนการศึกษาให้แก่พระภิกษุ-สามเณรที่เรียนนักธรรมและบาลี					
๑๐.	มีการส่งเสริมให้มีการอบรมบาลีและนักธรรมก่อนสอบ					
๑๑.	มีการยกย่องเชิดชูเกียรติผู้สอบพระปริยัติธรรมแผนกธรรมบาลีและแผนกสามัญให้มีขวัญและกำลังใจ					

ข้อ ที่	งานการบริหารกิจการคณะสงฆ์ด้านต่างๆ	ระดับการปฏิบัติงาน				
		มาก ที่สุด	มาก	ปาน กลาง	น้อย	น้อย ที่สุด
๑๒.	มีการส่งเสริมให้ครูสอนพระปริยัติธรรมได้เป็นผู้ปกครองดูแลวัดตามโอกาส					
๑๓.	มีการควบคุมดูแลการปฏิบัติงานให้เป็นไปตามแบบแผนและประเพณีที่ดีงาม					
๑๔.	มีการสรรหาและพัฒนาครูสอนนักเรียนและบาลี					
๑๕.	มีการดูแลให้มีการเรียนการสอนพระปริยัติธรรมแผนกธรรม-บาลี อย่างทั่วถึง					
๑๖.	มีการตรวจตราเยี่ยมเยียนสำนักศาสนศึกษา					
	๓. ด้านการศึกษาสงเคราะห์					
๑๗.	มีการตั้งทุนสงเคราะห์การศึกษาแก่เด็กและเยาวชนทุกระดับชั้น					
๑๘.	มีการมอบทุนการศึกษาแก่เด็กและเยาวชนทุกระดับชั้น					
๑๙.	มีการช่วยเหลือด้านอุปกรณ์การศึกษาหรืออุปกรณ์กีฬาให้กับโรงเรียนต่างๆ					
๒๐.	มีการจัดตั้งหรือสนับสนุนโรงเรียนอบรมเด็กก่อนเกณฑ์					
๒๑.	มีการช่วยเหลือด้านทุนการศึกษาเฉพาะบุคคลผู้กำลังศึกษาที่มีความเดือดร้อน					
๒๒.	มีการจัดการเรียนการสอนวิชาชีพขั้นพื้นฐานเพื่อส่งเสริมอาชีพท้องถิ่น					
๒๓.	มีการจัดตั้งศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์แก่เด็กและเยาวชน					
๒๔.	มีการช่วยพัฒนาสถานศึกษาของรัฐและเอกชนในด้านต่างๆ					

ข้อ ที่	งานการบริหารกิจการคณะสงฆ์ด้านต่าง ๆ	ระดับการปฏิบัติงาน				
		มาก ที่สุด	มาก	ปาน กลาง	น้อย	น้อย ที่สุด
	๔.ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา					
๒๕.	มีการจัดกิจกรรมในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา					
๒๖.	มีการเทศนาสั่งสอนประชาชนให้ตั้งอยู่ในศีลธรรมตามหลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนาอย่างถูกต้อง					
๒๗.	มีการแนะนำอบรมประชาชนให้เข้าใจในศาสนพิธีและการปฏิบัติตนในฐานะพุทธศาสนิกชนได้ถูกต้อง					
๒๘.	มีการเชิญชวนให้มาร่วมทำวัตรสวดมนต์ให้เป็นไปอย่างมีระเบียบ					
๒๙.	มีการจัดตั้งห้องสมุด เพื่อประโยชน์แก่พระภิกษุ-สามเณร และประชาชนทั่วไป					
๓๐.	มีการจัดพิมพ์หนังสือธรรมะแจกเป็นธรรมทาน					
๓๑.	มีการจัดบรรยายธรรมทางวิทยุกระจายเสียง					
๓๒.	มีการอบรมพระภิกษุ-สามเณร ให้รู้วิธีการเผยแผ่ธรรมะด้านต่างๆ อย่างถูกต้อง					
	๕.ด้านการสาธารณูปการ					
๓๓.	มีการวางแผนในการก่อสร้างอาคารเสนาสนะต่างๆ ภายในวัด					
๓๔.	มีการควบคุมดูแลการก่อสร้างโดยส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นและความเป็นไทย					
๓๕.	มีการปฏิสังขรณ์ถาวรวัตถุภายในวัด ที่ชำรุดทรุดโทรม					
๓๖.	มีการจัดหาทุนในการบำรุงวัดและซ่อมแซมอาคารรวมทั้งเครื่องสาธารณูปโภค					
๓๗.	มีการให้ความร่วมมือกับชาวบ้านเพื่อช่วยเหลือสังคม					

ข้อ ที่	งานการบริหารกิจการคณะสงฆ์ด้านต่าง ๆ	ระดับการปฏิบัติงาน				
		มาก ที่สุด	มาก	ปาน กลาง	น้อย	น้อย ที่สุด
๓๘.	มีการจัดหารายได้เพื่อทำนุบำรุงวัด					
๓๙.	มีการก่อสร้างเสนาสนะด้วยการขอเงินงบประมาณอุดหนุนจากทางราชการ					
๔๐.	มีการดูแลรักษาศาสนสถานให้เรียบร้อย					
	๖.ด้านการสาธารณสงเคราะห์					
๔๑.	มีการจัดทำป้ายวัดเพื่อการประชาสัมพันธ์					
๔๒.	มีการจัดทำถนนภายในวัดให้สะดวกแก่การสัญจรไปมา					
๔๓.	มีการดำเนินการก่อสร้างระบบประปาหมู่บ้านหรือชุมชน					
๔๔.	มีการดำเนินกิจการสาธารณสงเคราะห์ด้วยการพัฒนาหมู่บ้าน สร้างถนน ขุดลอกคูคลอง					
๔๕.	มีการช่วยเหลือประชาชนในกาลที่ควรช่วยเหลือ เช่น ประสบอุทกภัย, ประสบอัคคีภัย, ประสบวาตภัย					
๔๖.	มีการดำเนินการก่อสร้าง฼าปนสถาน					
๔๗.	มีการจัดตั้งหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบลและมีการอบรมประชาชน					
๔๘.	มีการสงเคราะห์แก่คนชรา คนพิการและประชาชนทั่วไป					

ตอนที่ ๓ ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะอื่น ๆ
ในการบริหารกิจการคณะสงฆ์อำเภอพระนครศรีอยุธยา

๑. ปัญหา อุปสรรค ในด้านการปกครอง

.....
.....
.....
.....

ข้อเสนอแนะ

.....
.....
.....
.....

๒. ปัญหา อุปสรรค ในด้านการศึกษา

.....
.....
.....
.....

ข้อเสนอแนะ

.....
.....
.....
.....

๓. ปัญหา อุปสรรค ในด้านการศึกษาสงเคราะห์

.....

.....

.....

.....

ข้อเสนอแนะ

.....

.....

.....

.....

๔. ปัญหา อุปสรรค ในด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

.....

.....

.....

.....

ข้อเสนอแนะ

.....

.....

.....

.....

๕. ปัญหา อุปสรรค ในด้านการสาธารณูปการ

.....

.....

.....

.....

ข้อเสนอแนะ

.....
.....
.....
.....

๖. ปัญหา อุปสรรค ในด้านการสาธารณสุขสงเคราะห์

.....
.....
.....
.....

ข้อเสนอแนะ

.....
.....
.....
.....

ขอขอบคุณทุกท่านที่ตอบแบบสอบถาม
พระครูวิธรรมมานุสิฐ (ผู้จัดทำแบบสอบถาม)
คณะสังคมศาสตร์ สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ
บัณฑิตมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ประวัติผู้วิจัย

- ชื่อ** : พระครูวีรธรรมานุสิฐ ฐมฺมปาโล (ทั้งพิทยกุล)
- เกิด** : วันเสาร์ที่ ๑๓ มกราคม พ.ศ.๒๕๑๑
- สถานที่เกิด** : ต.สำโรงเหนือ อ.เมือง จ.สมุทรปราการ
- การศึกษา** : ประถมศึกษา – โรงเรียนจรัสอนุสรณ์ จ.สมุทรปราการ
 : มัธยมศึกษาตอนต้น – โรงเรียนจรัสอนุสรณ์ จ.สมุทรปราการ
 : นักรวมเอก – สำนักเรียนวัดกุฎีลาย จ.พระนครศรีอยุธยา
 : หลักสูตรประกาศนียบัตร การบริหารกิจการคณะสงฆ์ (ป.บส.)
 มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
 : พุทธศาสตรบัณฑิต คณะสังคมศาสตร์ สาขาการจัดการเชิงพุทธ
 มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย รุ่น ๕๕ พ.ศ.๒๕๕๒
- อุปสมบท** : วันที่ ๒๙ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๓๘
- สังกัด** : วัดกุฎีลาย เลขที่ ๓๙ หมู่ที่ ๗ ต.บ้านใหม่
 อ.พระนครศรีอยุธยา จ.พระนครศรีอยุธยา
- หน้าที่** : เจ้าอาวาสวัดกุฎีลาย
- ที่อยู่ปัจจุบัน** : วัดกุฎีลาย เลขที่ ๓๙ หมู่ที่ ๗ ต.บ้านใหม่
 อ.พระนครศรีอยุธยา จ.พระนครศรีอยุธยา
 โทร. ๐๘๗-๗๐๐-๓๒๘๕